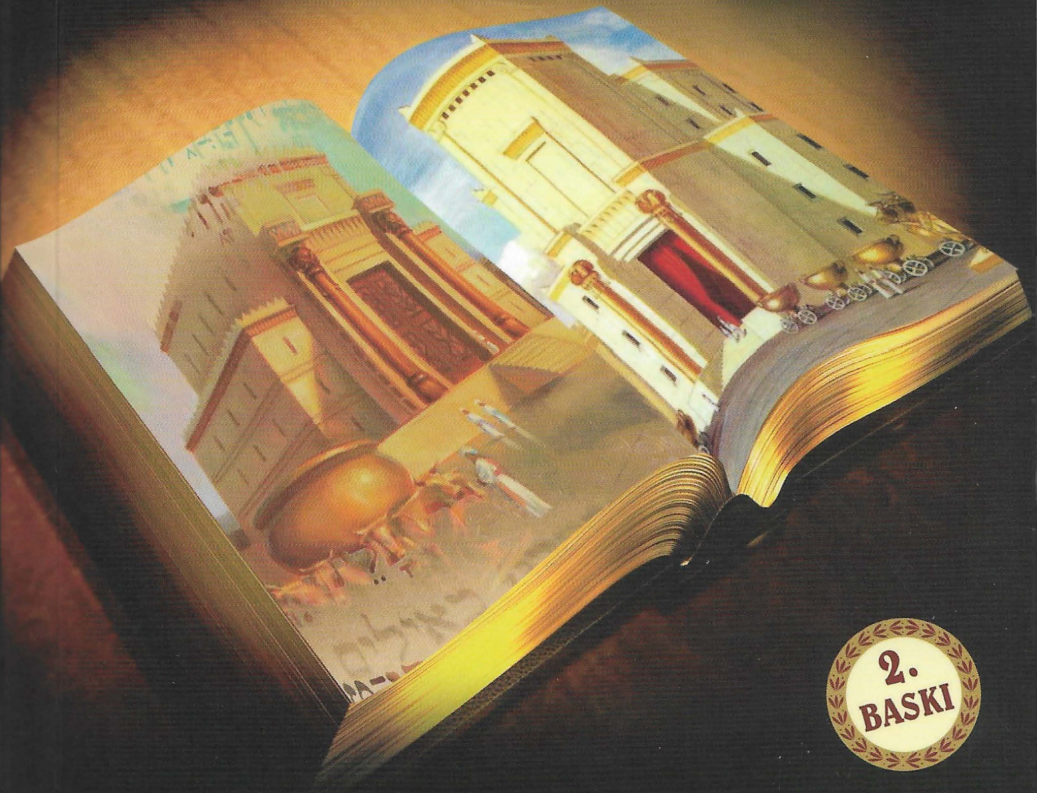
TAPINAK

TANRI'NIN UNUTTUĞU KAVİM

İSRAİLOĞULLARI



2. BASKI

ZAFER CALAYOĞLU

HERMES

TAPINAK

TANRI'NIN UNUTTUĞU KAVİM
İSRAİLOĞULLARI

ZAFER CALAYOĞLU

HERMES

HERMES YAYINLARI - 73
ISBN 978-975-6130-82-7

Zafer Calayoğlu
Tapınak - Tanrı'nın Unuttuğu Kavim: İsrailoğulları

Birinci Basım: Haziran 2019
İkinci Basım: Ekim 2022

Editör: Hasan Uygun
Kapak Tasarımı: Melek Öztürk

©HERMES YAYINLARI
Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında
yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.hermeskitap.com
www.hermetics.org
facebook.com/hermestrismegistuss/

Hermes Yayınları
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. No: 34
Büyük Milas Han Kat: 1 No: 101-102
Cağaloğlu / Fatih / İstanbul
Tel: 0 212 519 93 79
Sertifika No: 46756

Baskı ve Cilt:
Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Mrk. No: 6/13 Bağcılar / İstanbul
Tel: 0 212 446 05 99
Sertifika No: 52729

TAPINAK

TANRI'NIN UNUTTUĞU KAVİM
İSRAİLOĞULLARI

ZAFER CALAYOĞLU

HERMES

Yazar Notu:

Elinizdeki eserin yazımı sırasında kaynak olarak kullandığım Tevrat sayfaları aşağıdaki gibidir. Bu sayfalardaki ifadelere, hiçbir şekilde ekleme, çıkartma ya da yorumlama yapılmadan aslı ne ise aynı şekilde esere aktarımı yapılmıştır.

Türkçe Kaynak Sayfaları:

- Yehova'nın şahitleri resmi sayfası
  - https://wol.jw.org
  - https://www.jw.org
- İzmir Protestan kilisesi resmi sayfası
  - https://incil.info
- https://sahneleme.incil.info
- Bursa Protestan kilisesi resmi sayfası
  - http://www.bursakilisesi.com
- https://www.kutsal-kitap.net
- http://www.yolgosterici.com
- Yeni Yaşam Yayınları ve Kitab-ı Mukaddes şirketinin (Tevrat, Zebur ve İncil) Kutsal Kitap tercümesi, ISBN 978-975-9062-88-0 serisindeki Türkçe çeviriden de yararlanılmıştır.

İngilizce Kaynak Sayfaları:

- Mormon (Maroni) mezhebi resmi sayfası
  - https://www.lds.org/scriptures/ot?lang=eng
- http://bible.oremus.org/

Kitap içindeki resim ve haritalar hakkında:

Kitap içindeki resimleri ve haritaları baskı maliyetini artırmamak adına renksiz basmak zorunda kaldık.

Bu resim ve haritaların renkli hallerini ise yazarın "okur-yazar yayın" adlı Youtube kanalında "Tapınak Kitabındaki Resim ve Haritalar" başlığı altında bulabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 7

BİRİNCİ BÖLÜM
Yeruşalim'deki İlk Tapınak **11**
- Tapınağın Yapım Hazırlıkları 13
- Tapınağın Yapılışı 14
- İsrailliler Rehavamı'a Başkaldırıyor 22
- İlyas Peygamber Karmel Dağı'nda 30
- Peygamber Elişa'nın Ölümü 44
- İsrail Krallığının Yıkılışı (MÖ 922-721) 47
- Yahuda Krallığının Yıkılışı (MÖ 922-587) 53
- Yeruşalim'deki İlk Tapınağın Yıkılışı 60

İKİNCİ BÖLÜM
Tapınaksız ikinci Ara Dönem **71**
- Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın Gördüğü I. Rüya 77
- Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın Gördüğü II. Rüya .. 79
- Peygamber Daniel'in Aslan Çukuruna Atılması 86
- Purim 104
- Surların Onarımı 112
- Onarıma Karşı Çıkanlar 114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Yeruşalim'deki İkinci Tapınak **121**
- Babil İmparatorluğu (MÖ 626-539) 131
- Pers (Ahameniş) İmparatorluğu (MÖ 550-330) 132
- Makedonya Kralı III. (Büyük) İskender (MÖ 356-323) 132
- Ptolemaios (MÖ 305-30) 133
- Seleukos (MÖ 312-64) 138
- Birinci Yahudi-Roma Savaşı (MS 66-73) 158
- İkinci Yahudi-Roma (Kitos) Savaşı (MS 115-117). 166
- Üçüncü Yahudi-Roma Savaşı (MS 132-136) (Şimon Bar Kohba İsyanı) 169

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Shiloh (Şilo) 173
- Harun ve Oğullarının Kâhin Seçilmesi 186
- Nadav ile Avihu'nun Ölümü 189
- Harun'un Değneği 199
- Kenan Ülkesine Casuslar Gönderiliyor 203
- Halk Başkaldırıyor 205
- Baş Kâhin Giysileri 208
- Yeşu, Musa'nın Yerine Geçiyor 212
- Musa'nın Ölümü 214
- Akan'ın Günahı 223
- İsrailoğullarının Yaşadığı En Büyük İç Savaş 245

BEŞİNCİ BÖLÜM
Tapınaksız İlk Ara Dönem 257
- Davut'un Soyu 260
- Ahit Sandığının Yeruşalim'e Getirilişi 267
- Kral Davut'un Tapınak Hazırlıkları 272

SONUÇ 275

GİRİŞ

İlk başta önyargıları kırmak adına bir açıklama yaparak başlamak istiyorum –ki daha sonra kitabı okuyan kişilerin kafaları karışmasın. Okuyacağınız bu kitabın ana hâkim kaynak noktası yüksek oranda Tevrat'tır. O yüzden kitabı okuyacak olan Müslümanların bu bakış açısı ile konuya devam etmeleri kendi zihin yapılarının karışmaması yönünde belirleyici olacaktır. Bu kadar yüksek bir oranda Tevrat kaynaklı olmasının sebebi ise; olaylara onların (Yahudilerin) bakış açısının ne olduğunun idrak edilebilmesidir. Konulara bakış açımız, "Biz (Müslümanlar) böyle düşünüyoruz onlar (Yahudiler) öyle düşünüyor, boş verin demekle" olmaz. Eğer olaylara böyle bakarsak dünyada yaşanan bazı gelişmelerin arkasındaki dayanak noktalarının neler olduğunu anlayamayız. Kendilerinin kutsal saydığı bir kitap içindeki bilgilere göre "yaşamımızı devam ettiriyoruz çünkü bu şekilde davranmamızı bize bizzat tanrı emrediyor" savının aslında ne kadar boş olduğunu anladığımızda, onlara kendi kitapları üzerinden cevap verdiğimizde ancak kendi kitaplarının tahrif edildiğini, yine kendi kitapları içindeki bilgiler ile ifade edebiliriz.

Bu eserde ana konu İsrail tanrısının, İsrailoğullarını neden bir bölgeye sıkıştırdığıdır. Elbette onları bu seçilmiş bölgede sıkıştırmasının bir sebebi var. Bu sebebin ne olduğunu ben açık açık yazmayacağım ama dikkatli okuyucular bunun ne olduğunu zaten anlayacaklar. Dünyada kendilerinin sebep oldukları bazı zulümleri ve hırsları uğruna ne kadar ileri gidebileceklerini göreceksiniz. Her ileri gidişlerinde de yine kendi tanrılarının olaylara karşı nasıl bir tavır aldığını ve kimin yanında durduğunu göreceksiniz.

Bu çalışma, bu gibi konular hakkında meraklı olup ama yıllardır anlatılan yanlış bilgiler yüzünden konuyu zihninde bir

türlü canlandıramayan kişilier için bir nevi giriş kitabıdır. O yüzden teknik terimden uzak, bir vatandaşın açıp okuduğunda olaylara vakıf olabilmesini sağlayacak sadelikte yazılmış olup kişide "oh be şimdi oturdu" dedirtebilmek için temel bilgileri kapsamaktadır. Bu eserde temel bilgiler ile açılış yapıp, ömrüm ve sıhhatim bozulmadığı süre içinde de yavaş yavaş konulara derinlik kazandıracak yeni eserlerle sizlerin karşısında olmaya çalışacağım. Bu kitabın temel bir nitelikte olmasının en önemli gerekçesi ise gerçek anlamda konunun uzmanı olan kişilerin ortaya koyduğu eserlerde dikkat çeken yan şurası oluyor; belirli bir yeterliliğe sahip olan okuyuculara yönelik yazılmış olmasıdır. Yani eseri ortaya koyan kişi okuyucunun da kendi gibi az ya da çok konu hakkında bilgisi olup mevcut bilgisi üzerine yeni basamaklar eklemeyi tercih ediyor. Ben ise işte belirli bir basamaktan sonra konuya daha fazla derinlik katmak isteyen bu kişilerin eserlerine altyapı oluşturmayı amaç edinerek aradaki bu boşluğu tamamlamak ve mevcut okuyucunun da konunun uzmanı olan kişilerin ortaya koyduğu eseri daha da benimseme imkânını sağlamak istiyorum. Çünkü gerçek anlamda konunun uzmanı olan kişinin ortaya koyduğu eser çok değerli olduğundan, o eserin değerli olabilmesi için okuyucunun da belirli bir altyapıya sahip olması gerekir. Bir başka açıdan bakarsak bir nevi amacım, konunun uzmanı olan kişilerin gerek hayatta iken gerekse de ölmüş iseler öldükten sonra da olsa gelecek nesle Türkiye'de bu konular hakkında zamanında büyük cesaretle ve hayatını da tehlikeye atarak elini taşın altına koyan o büyük kişilerin de olduğunu onlara hatırlatmaktır.

Günümüz ekranlarına baktığımızda ise bu görüşün tam tersini savunan kişilerle ekranlarımız ve zamanlarımız çalınmaktadır. Çünkü bugüne kadar belirli bir akış ile kronolojik sıralama korunmadan konunun bir başından bir sonundan yapılan sözde TV programları sayesinde izleyicinin ve dinleyicilerin genelinde konular arasında bir kopukluk, bir boşluk var. Bu-

nun ortadan kaldırılması adına sözde konu hakkında bilgili kişiler, sosyolojik analiz yaparak bu akışın korunmasını sağlamadılar. Gerek kendi egolarını gerekse bu kulvarda, kulvarda diyorum çünkü bunu bir yarış gibi görüyorlar. Konu hakkında açıklama yapan herkes birbirini bu yarışta geçmeye çalışarak ve dikkatleri üzerine çekerek "bakın bu konu hakkındaki en yeterli kişi benim" beğenisini kazanma peşinde olduğundan asıl önemli olan gelecek kuşaklara belirli bir hiyerarşik anlatım ya da eser verememeleridir. Bu boşluğun daha fazla devam etmemesi için ilk sayfasını okuduğunuz bu eseri hayata geçirmeye karar verdim.

Kitabın son bölümünde de "Türkiye'de ilk defa" açıklanacak olan bir konuyu siz değerli okurların huzuruna sunacağım. Bu konu çok önemlidir. Çünkü bu konular hakkında yani Yahudi tarihi ve sözde Tevrat konularına hâkim olduğunu iddaa eden, hatta daha da önemlisi isimlerinin önüne aldıkları akademisyen-yazar, dinler tarihi uzmanı, ilahiyatçı profesör, araştırmacı-yazar, stratejist vs daha birçok sıfatı alarak yıllarca ekranlarda, onları dinleyen kişilere doğru bilgileri vermediler. Bu doğru bilgiyi de vermemeye devam ediyorlar. Ben de bu saydığım sıfatlardaki kişileri takip edip neler anlatıyorlar diye baktığımda şunu gördüm; bunca sene ekranlarda olan bu kişiler ısrarla Türklere yalan söylemeye devam ediyorlar.

Yukarıda ifade ettiğim "Türkiye'de ilk defa" açıklayacağım diye belirttiğim konu hakkında da şöyle özet bir giriş yapayım. Anlatacağım konu günümüzde de var olan bir coğrafyadır. Bu coğrafya bugün bir ülkenin sınırları içinde değil ama kontrolü (işgali) altındadır. Bu bölge bugün pekçok kişinin gidip görebileceği bir yerdir. Ama ne yazık ki bu yeri hiçbir (bu kadar yüksek oran veriyorum çünkü Türkiye'de başka şekilde ifade edene denk gelmedim.) Türk'ün bilmediği gibi, konu hakkında ticari açıdan gelir elde eden Türkiye'deki acentalar da bilmiyor.

Kitabı okuduktan sonra Türkiye'de istediğiniz bir acentaya giderek "Biz, tur programınız içinde olmayan ama görmek istediğimiz şu yere gitmek istiyoruz" dediğinizde suratınıza nasıl da bakakaldıklarını göreceksiniz. Bu bölge İsrail kontrolündeki (işgalinde) Filistin'de bir yer. Malum birçok Türk vatandaşımız da, acentalar vasıtası ile Kudüs (Yeruşalim) turuna gitmekte. Bu tur kapsamında her acenta standart bir tur, yani hepsi aynı tur programını uygulamaktadır. Yabancı tur şirketlerine baktığınızda ise durum farklı, onlar bu coğrafyada çeşitli tur programları yaparak bilgi edinmelerini daha da zengin hale getiriyorlar. Yani kitabın son bölümünde ifade edeceğim yer kimsenin gidemeyeceği ve göremeyeceği gizli bir yer değil.

Bu gidilmeyen, görülmeyen yerin önemi bir başkadır. Çünkü buraya yapılacak bir ziyaret ile orada verilecek olan bilgilendirmenin bugünkü dünyada ya da ülkemizde merak edilen o meşhur Süleyman Tapınağı hakkında bize bilgiler verecek, neden bu bölgede Filistinliler işgal altında bunu tam olarak anlamış ve tapınak hakkında çok önemli bir detaya vakıf olacaklar. Bu kadar merak edilen soru cevaplanmış olacak ama bunun yapılmadığını görmekteyiz. Ya da şöyle ifade edelim, Türkiye'de bir güç var ve o bölgelerin tur kapsamına alınmasına müsaade mi etmiyor yoksa gerçekten ülkemizdeki acentaların bilgisizliği ile mi bahsedeceğim bölgeye ziyaret yapılmıyor, buna siz karar verin.

Şimdi, giriş bölümünü daha fazla uzatmadan vermiş olduğumuz merak uyandırıcı bilgileri açıklamak için sayfayı çevirerek bu gizemli kapıyı aralamaya başlayalım.

Zafer Calayoğlu
Kariye, İstanbul

YERUŞALİM'DEKİ İLK TAPINAK

(MÖ 957-587)

-TOPLAMDA İKİNCİ TAPINAK-

Süleyman, yirmi dokuz yaşında kral oldu. Krallığa seçildikten sonra tecrübesizliğinden dolayı halkına adaletli davranabilmek ve bilgece kararlar alabilmek için, tanrıdan bilgelik istedi. Tanrı da hiçbir kralına vermediği kadar bilgelik verdi. Onu hayvanlarla bile iletişim kuracak erdeme kavuşturdu. Daha sonrasında babasının yapmak istediği ama tanrının müdahalesi ile "senin yerine geçecek olan oğlun bana tapınak yapacak" dediğinden, tapınağı babasının yerine yapmak için hazırlıklara başladı. Bu hazırlıkların neler olduğunu Tanah'tan[1] alıntılayarak öğrenelim:

Tapınağın Yapım Hazırlıkları

Kral Süleyman, Sur Kralı Hiram'a şu haberi gönderdi: "Şimdi bana Lübnan'dan sedir ağaçları kesmeleri için adamlarına buyruk ver. Benim adamlarım da seninkilerle birlikte çalışsın. Adamların için istediğin ücreti vereceğim. Aramızda Saydalılar kadar ağaç kesmede usta adamlar olmadığını biliyorsun." dedi. Sur Kralı Hiram, Kral Süleyman'dan bu haberi alınca çok sevindi ve "Bugün, o büyük ulusu yönetmek üzere Davut'a bilge bir oğul veren Rabb'e övgüler olsun, gönderdiğin haberi aldım. Sedir ve çam ağaçlarıyla ilgili bütün dileklerini yerine getireceğim. Adamlarım tomrukları Lübnan'dan denize indirecekler, ben de onları sallar halinde bağlatıp belirteceğin yere kadar yüzdüreceğim. Orada adamlarım onları çözer, sen de alıp götürürsün. Sarayımın yiyecek gereksinimini karşılamakla, sen de benim dileğimi yerine getirmiş olursun." dedi.

[1] **Tanah=** İsrailoğulları Tevrat lafını kullanmazlar, kendi kitaplarına Torah derler. Torah, Musa Peygambere verilen yasalardır. Toplamda beş kitaptan (bölümden) oluşur. Yaradılış, Mısırdan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasanın Tekrarı. İlerleyen sayfalarda vereceğim alıntılar bu ilk beş kitabın dışında olduğunda da "Tanah" diye ifade edeceğim bu da Hıristiyanların "Kutsal Kitap - Kitab-ı Mukaddes" dediği eski ahit kısmını yani İsrailoğulları döneminin anlatıldığı bölümlerin tamamını ve "Zebur"u da kapsayan kitaptır.

Sur Kralı Hiram, Kral Süleyman'a istediği kadar sedir ve çam tomruğu sağladı. Bunların karşılığında da Kral Süleyman her yıl Sur Kralı Hiram'a sarayının yiyecek gereksinimi olarak yirmi bin kor buğday, yirmi kor saf zeytinyağı verirdi.

Kral Süleyman angaryasına çalıştırmak üzere bütün İsrail'den 30.000 adam topladı. Sırayla her ay on binini Lübnan'a gönderiyordu. Bir ay Lübnan'da, iki ay evlerinde kalıyorlardı. Angaryasına çalışan adamların başında Adoniram vardı. Kral Süleyman'ın yük taşıyan 70.000, dağlarda taş kesen 80.000 adamı ve işin yürümesini sağlayan ve işçileri yöneten 3.300 görevlisi vardı. İşçiler, kralın buyruğu uyarınca, tapınağın temelini yontma taşlardan atmak üzere ocaktan büyük ve kaliteli taşlar kesip çıkarıyorlardı. Kral Süleyman'ın ve Sur Kralı Hiram'ın işçileriyle Gevallılar, tapınağın yapımı için taşlarla keresteleri kesip hazırladılar. Kaba inşaat için gerekli malzemeler hazırlanmış ve tapınağın yapılacağı yere kadar taşınmıştı. Bundan sonra, bu gerekli malzemeleri ustaca yerlerine yerleştirmek için işin ehli kişiler lazımdı. Tapınağın yapıma başlanışı, Kral Süleyman'ın tahta geçişinden dört yıl iki ay sonrasına denk gelmektedir. Tapınağın ölçülerini Tanah'tan öğrenelim;

1. Krallar Bab'ının 6. Bölümü - Tapınağın Yapılışı

1.Kr.6: 2 Kral Süleyman'ın RAB için yaptığı tapınağın uzunluğu altmış, genişliği yirmi, yüksekliği otuz arşındı.[2]

1.Kr.6: 3 Tapınağın ana bölümünün önündeki eyvan tapınağın genişliğinde olup yirmi arşındı. Eyvan tapınağın önünden ileriye doğru on arşındı.[3]

1.Kr.6: 4-5 Süleyman tapınakta dışa doğru daralan kafesli pencereler yaptırdı. Tapınağın dış cephesine bitişik, ana bölü-

[2] "Altmış arşın": Yaklaşık 27 m. "Yirmi arşın": Yaklaşık 9 m. "Otuz arşın": Yaklaşık 13,5 m.

[3] "Yirmi arşın": Yaklaşık 9 m. "On arşın": Yaklaşık 4,5 m.

mün ve iç odanın çevresindeki duvarlara bitişik, odalardan oluşan katlar yaptırdı.

1.Kr.6: 6 Alt kat beş arşın, orta kat altı arşın, üst kat yedi arşın genişliğindeydi. Kirişler tapınağın duvarlarına girmesin diye duvarların çevresinde dışarıya doğru çıkıntılar bıraktı.[4]

1.Kr.6: 7 Tapınağın yapımında kullanılan taşlar taş ocaklarında yontulmuştu. Onun için yapım halindeki tapınakta çekiç ve balta dâhil hiçbir demir aletin sesi duyulmadı.

1.Kr.6: 8 Aşağı yan katın girişi tapınağın güneyindeydi. Döner bir merdivenle orta kata, oradan da üçüncü kata çıkılırdı.

1.Kr.6: 9 Süleyman tapınağı yapıp tamamladı. Üstünü sedir ağacından direklerle, kalın tahtalarla kapattı.

1.Kr.6: 10 Dış duvarlara bitişik katlar tapınağın çevresini kapsıyordu. Her birinin yüksekliği beş arşındı Bunlar sedir ağacından kirişlerle tapınağa eklendi.[5]

1.Kr.6: 11-12 RAB, Süleyman'a şöyle seslendi: "Bu tapınağı yapmaktasın. Kurallarıma, ilkelerime ve bütün buyruklarıma uyup onlara bağlı kalırsan, baban Davut'a verdiğim sözü senin aracılığınla yerine getireceğim.

1.Kr.6: 13 Halkım İsrail'in arasında yaşayıp onları hiç terk etmeyeceğim."

1.Kr.6: 14 Süleyman tapınağı yapıp bitirdi.

1.Kr.6: 15 Tapınağın iç duvarlarının yüzeyini sedir ağaçlarıyla döşeyip üstlerini tabandan tavana kadar tahtalarla kapladı. Tapınağın zeminini ise servi ağacından tahtalarla döşetti.

1.Kr.6: 16 En Kutsal Yer olarak adlandırılan iç oda, tapınağın arka bölümünde yapıldı. Tabandan tavana kadar sedir tahtasından oluşan bir duvarla öbür bölümlerden ayrıldı. Bu bölümün uzunluğu yirmi arşındı.

[4] "Beş arşın": Yaklaşık 2.3 m. "Altı arşın": Yaklaşık 2.7 m.
"Yedi arşın": Yaklaşık 3.2 m.
[5] "Beş arşın": Yaklaşık 2.3 m.

1.Kr.6: 17 Bu iç odanın önündeki ana bölümün uzunluğu ise kırk arşındı.[6]

1.Kr.6: 18 Taşlar görünmesin diye tapınağın içi, üzerine su kabağı ve çiçek motifleri oyulmuş sedir tahtalarıyla kaplandı.

1.Kr.6: 19 Tapınağın içinde RABB'in Antlaşma Sandığı'nın (ahit sandığı) konacağı iç oda hazırlandı.

1.Kr.6: 20 Bu odanın içten içe uzunluğu, genişliği ve yüksekliği yirmişer arşındı. Süleyman odayı saf altınla kaplattı. Sunağı da sedir tahtalarla döşetti.

1.Kr.6: 21 Tapınağın içini saf altınla kaplattı; iç odanın önüne altın zincirler asıp orayı da altınla kaplattı.

1.Kr.6: 22 Böylece iç odadaki sunak dâhil, tapınağın içini tamamen altınla kaplatmış oldu.

1.Kr.6: 23 İç odada her biri on arşın yüksekliğinde, iğde ağacından iki Keruv (melek) yaptı.

1.Kr.6: 24 Her kanadı beşer arşın olan Keruv'un açık kanatları bir uçtan öbür uca toplam on arşındı.

1.Kr.6: 25 Öbür Keruv'un kanat açıklığı da on arşındı. Her iki Keruv'un da ölçüsü ve görünüşü aynıydı.

1.Kr.6: 26 İkisinin de yüksekliği on arşındı.

1.Kr.6: 27 Süleyman Keruvlar'ı tapınağın iç odasına yerleştirdi. Keruvlar'dan birinin açık kanadı bir duvara, ötekinin kanadı karşı duvara erişirken, öbür kanatları da odanın ortasında birbirine değiyordu.

1.Kr.6: 28-29 Süleyman Keruvlar'ı da altınla kaplattı. Tapınağın iç ve dış odalarının bütün duvarlarını kabartma Keruvlar, hurma ağaçları ve çiçek motifleriyle süsletti.

1.Kr.6: 30 Tapınağın hem iç, hem de dış odasının döşemelerini altınla kaplattı.

1.Kr.6: 31 İç odanın girişine iğde/zeytin ağacından iki kanatlı söveli bir kapı yaptırdı. Söveli kapının genişliği tapınağın ge-

[6] "Kırk arşın": Yaklaşık 18 m.

nişliğinin beşte biriydi.[7]

1.Kr.6: 32 İğde/zeytin ağacından yapılan iki kapı kanadının üstüne kabartma Keruvlar, hurma ağaçları ve çiçek motifleri oydurdu. Keruvlar ve hurma ağaçlarını altınla kaplattı.

1.Kr.6: 33 Aynı biçimde ana bölümün girişine de iğde ağacından kapı söveleri yaptırdı. Bu söveli kapı tapınağın genişliğinin dörtte biriydi.[8]

1.Kr.6: 34 Ayrıca, selvi ağacından, her biri iki kanatlı, katlanabilen iki kapı yaptırdı.

1.Kr.6: 35 Bunların da üstüne Keruvlar, hurma ağaçları ve çiçek motifleri oydurdu. Oymaların üzerini düzgün biçimde altınla kaplattı.

1.Kr.6: 36 İç avlunun duvarlarını üç sıra yontma taş ve bir sıra hurma ağacı kirişleriyle yaptırdı.

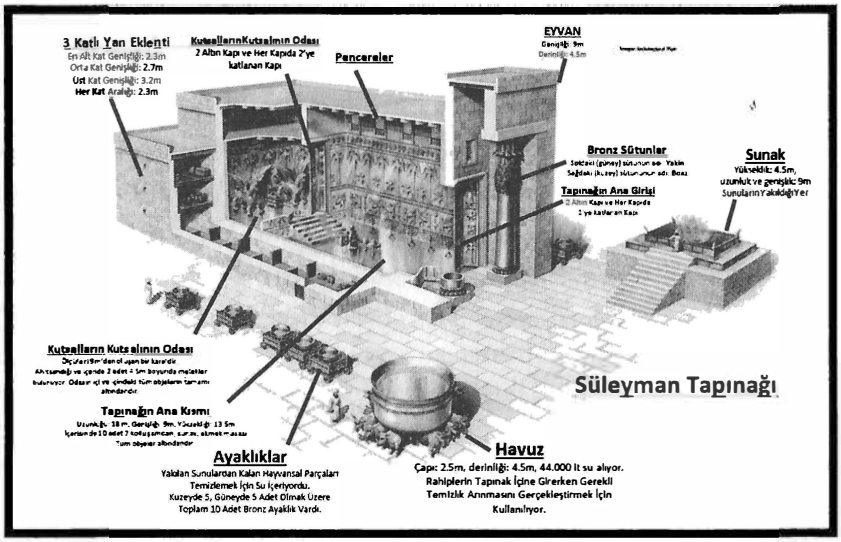
Kral Süleyman'ın tahttaki on birinci yılının sekizinci ayı olan "Bul" ayında tapınak tasarlandığı biçimde bütün ayrıntılarıyla tamamlandı. Tapınağın yapımı Kral Süleyman'ın yedi yıl altı ayını almıştı.

Tapınak, hazırlanmıştı ve bu yapının inşası sırasında çağırılan Usta Hiram,[9] sadece tapınağın dışındaki gerekli malzemeleri yapmıştı. Tapınağın içinde herhangi bir çalışması olmamıştır. Tapınak tamamlandığında, onun değerli olabilmesi için, içine yerleştirilmesi gereken son bir nesneye ihtiyaç vardı. Ahit sandığının ait olduğu yere getirilmesi gerekiyordu ve ahit sandığı, tapınağa getirilip ait olduğu kutsalların kutsalı bölümüne yerleştirildi.

[7] "Söveli kapının genişliği tapınağın genişliğinin beşte biriydi" ya da "Kapı söveleri beş köşeliydi." Toplam kapı genişliği 1,8 m, her bir kanat 90 cm + 90 cm = 1,8 m

[8] Toplam kapı genişliği 2,25 m, her bir kanat 1,125 m + 1,125 m = 2,25 m

[9] Sur Kralı Hiram ile Usta Hiram'ı karıştırmamak lazım. Kral Süleyman aynı dönemde iki Hiram adlı kişiyle görüşme halinde olduğundan bu kişiler karıştırılmamalıdır.



Tapınağın, İsrail Tanrısına adanma işlemi tamamlandıktan sonra İsrail tanrısı, Kral Süleyman'a bir öğütte bulundu; "baban Davut'un yaptığı gibi, bütün yüreğinle ve doğrulukla yollarımı izler, buyurduğum her şeyi yapar, kurallarıma ve ilkelerime uyarsan, baban Davut'a; "İsrail tahtından senin soyunun ardı arkası kesilmeyecektir" diye verdiğim sözü tutup krallığını sonsuza dek pekiştireceğim. Ama siz ya da çocuklarınız yollarımdan sapar, buyruklarıma ve kurallarıma uymaz, gidip başka ilahlara kulluk eder, taparsanız, size verdiğim bu ülkeden sizi söküp atacağım, adıma kutsal kıldığım bu tapınağı terk edeceğim. İsrailoğulları bütün uluslararasında aşağılanıp alay konusu olacak. Bu gösterişli tapınağın önünden geçenler, hayret ve dehşet içinde, "İsrail tanrısı, bu ülkeyi ve tapınağı neden bu duruma getirdi?" Diye soracaklar ve diyecekler ki; "İsrail halkı, atalarını Mısır'dan çıkaran Tanrılarını terk etti, başka ilahların ardından gitti, onlara tapıp kulluk etti. Bu yüzden bütün bu kötülükleri İsrail tanrısı onların başına getirdi." Diye sözlerini tamamlayacaklar.

Kral Süleyman, tapınağı bitirdikten sonra kendisi için saray yapımına başladı ve bu saray İsrail tanrısı için yapılan tapınaktan daha büyüktü. Tam iki katı büyüklüğünde olan bu sarayın

tamamlanması on üç yıl sürdü. Yüksekliği 13,5, genişliği 27,5 ve uzunluğu 45 metreydi. 13,5 metre genişliğinde eyvanı ve 22,5 metre uzunluğu vardı. Kral Süleyman, İsrail tanrısı için yaptığı tapınağı gölgede bırakacak bir saray yaptırmıştı. Bu sarayın avlusu ve bu avlularda da eşlerinin kalacağı, kendi sarayına benzer saraylar yaptırılmıştı. Kral Süleyman'ın 700 karısı ve 300 cariyesi vardı. Tapınağın yapımı tamamlandıktan sonra babası Kral Davut'tan kalan altın, gümüş ve değerli eşyaları tapınağın hazine bölümüne getirtti. Tapınağın yapımı sırasında kullanılan altın ve bronzun kayıtı tutulmamıştı. Elde edilen verilere bakıldığında Kral Süleyman'a gönderilen altın miktarları şu şekildeydi:

Sur Kralı Hiram tarafından gönderilen altın miktarı = **4,1 ton**

Kral Süleyman'ın Ofir'e gönderdiği gemiciler ona = **14,5 ton** altın getirdi.

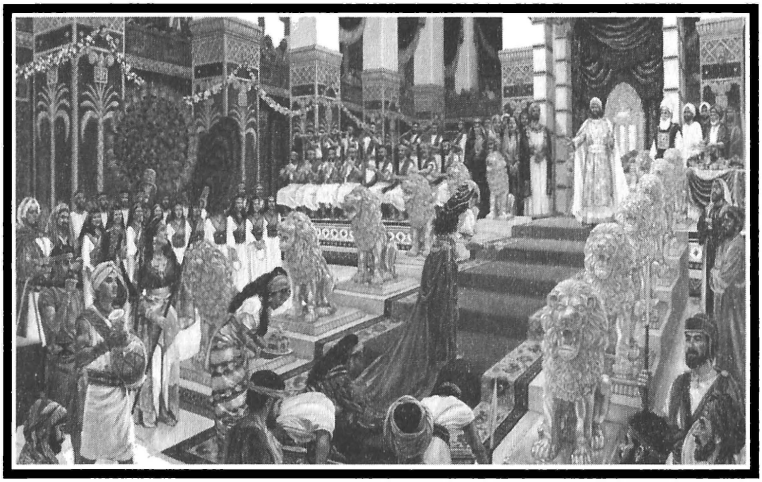
Saba kraliçesinin getirdiği altınların miktarı = **4,1 ton**

Kral Süleyman'a bir yılda gelen altın miktarı = **23 ton**

(Krallığı boyunca devam etmiştir).

Elindeki bu kadar altınla birlikte Kral Süleyman dövme altından iki yüz adet kalkan yaptırdı. Bir kalkanın ağırlığı 7 kiloydu. Tüm altın kalkanların ağırlığı = **1,4 ton.**

Kral Süleyman, fildişinden büyük bir taht yaptırıp saf altınla kaplattı. Tahtın altı basamağı ve arka kısmında yuvarlak bir başlığı vardı. Oturulan yerin iki yanında kollar, her kolun yanında birer aslan heykeli bulunuyordu. Altı basamağın iki yanında toplam on iki aslan heykeli vardı. Saba kraliçesi, saray tamamlandıktan sonra ziyarete geldiğinde bu tahtın karşısına gelerek Kral Süleyman'ın huzuruna çıkmıştı.



Tüm bu zenginlikler içinde yaşayan Kral Süleyman, artık pek de genç değildi. Yirmi dokuz yaşında kral olduktan sonra otuz üç yaşında tapınağın inşasına başlamış ve kırk bir yaşına yeni girdiği dönemde bitirmişti. Sonrasında kendi adına yaptırdığı sarayı tamamladığında ise elli beş yaşına gelmişti. Evli olduğu birçok eşi İsrailoğulları soyundan değildi. Bu yüzden eşlerinin ilahları, kendi tanrısı ile bir değildi. Eşlerinin kendi ilahlarına tapınmaya gitmelerine izin veriyor ve onların ilahları için tapınma yerleri yaptırıyordu. Kral Süleyman'ın eşleri arasında firavun kızının yanı sıra Moavlı, Ammonlu, Edomlu, Saydalı ve Hititli birçok yabancı kadın vardı. Bu kentler İsrail tanrısının, İsrail halkına verdiği olumlu bir öğüt içinde değildi, bu Öğüt'e göre; "Ne siz onların arasına girin ne de onlar sizin aranıza girsinler. Çünkü onlar kesinlikle sizi kendi ilahlarının ardından yürütmek üzere yoldan saptıracaklardır" dediği uluslardandı. Buna karşın, Kral Süleyman onlara sevgiyle bağlandı. Karıları onu başka ilahların ardınca yürütmek üzere yoldan saptırdılar. Böylece Kral Süleyman bütün yüreğini tanrısına adayan babası Davut gibi yaşamadı. Saydalılar'ın tanrıçası Aştoret'e ve Ammonlular'ın iğrenç ilahı Molek'e taptı. Böylece İsrail tanrısının gözünde kötü olanı yaptı, Yeruşalim'in doğusun-

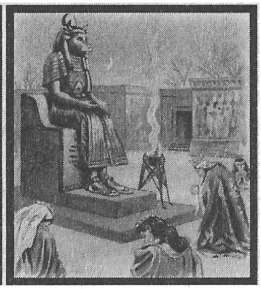
daki tepede Moavlılar'ın iğrenç ilahı Kemoş'a ve Ammonlular'ın iğrenç ilahı Molek'e tapmak için bir yer yaptırdı.



KEMOŞ (Temsili)



AŞTORET



MOLEK

Bunun üzerine İsrail tanrısı, kendisini iki kez uyardı. Fakat "Başka ilahlara tapma!" demesine karşın, Kral Süleyman, İsrail tanrısının yolundan saptı ve O'nun buyruğuna uymadı. Bu yüzden İsrail tanrısı, Süleyman'a öfkelenerek, "Seninle yaptığım antlaşmaya ve kurallarıma bilerek uymadığın için krallığı elinden alacağım ve görevlilerinden birine vereceğim, ancak baban Davut'un hatırı için, bunu senin yaşadığın sürede değil, oğlun kral olduktan sonra yapacağım." diyerek uyarısını tamamladı.

İsrail tanrısı sözünü tutuyor ve Kral Süleyman'a karşı, Kral Süleyman'ın görevlilerinden biri olan Efrayim oymağından Nevat oğlu Seredalı Yarovam (Jeroboam), Bir gün Yeruşalim'in dışına çıktı. Yolda Şilo'lu Peygamber Ahiya ile karşılaştı. Peygamber Ahiya yeni giysisini giymişti. İkisi kent dışında yalnızdılar. Peygamber Ahiya üzerindeki giysiyi yırtıp on iki parçaya ayırdı ve Yarovam'a; "On parçayı kendine al" dedi, "çünkü İsrail'in Tanrısı diyor ki, 'Ben, Süleyman'ın elinden krallığı alıp on oymağı sana vereceğim. Ama kulum Davut'un ve İsrail oymaklarının yaşadığı kentler arasından seçtiğim Yeruşalim Kenti'nin hatırı için bir oymağı onda bırakacağım. Çünkü Kral Süleyman bana sırt çevirip Saydalılar'ın tanrıçası Aştoret'e,

Moavlılar'ın ilahı Kemoş'a ve Ammonlular'ın ilahı Molek'e taptı. Kurallarıma, ilkelerime uyup gözümde doğru olanı yapan babası Davut gibi yollarımı izlemedi. Ama buyruklarıma, kurallarıma bağlı kalan, seçtiğim kulum Davut'un hatırı için Kral Süleyman'ın elinden bütün krallığı almayacağım. Yaşamı boyunca onu önder yapacağım. Ancak krallığı oğlunun elinden alıp on oymağı sana vereceğim. Sana gelince, seni İsrail Kralı yapacağım. İsrail'i dilediğin gibi yöneteceksin. Kulum Davut gibi isteklerimi yerine getirir, kurallarıma ve buyruklarıma uyar, gözümde doğru olanı yapar, yollarımı izlersen, seninle birlikte olacağım. Davut'a yaptığım gibi senin için de güçlü bir hanedan kurup İsrail'i sana vereceğim. Süleyman'ın günahından ötürü Davut soyunun gururunu kıracağım, ancak sonsuza dek değil." dedikten sonra Kral Süleyman'a karşı ayaklandı. Kral Süleyman, Yarovam'ı öldürmeye çalıştı ama Yarovam Mısır'a kaçıp Mısır Kralı Şişak'a (Shishak) sığındı. Kral Süleyman'ın ölümüne kadar orada kaldı. Kral Süleyman kırk yıl süreyle bütün İsrail'i Yeruşalim'den yönetti. Kral Süleyman ölüp atalarına kavuşunca babasının adını taşıyan Davut Kenti'ne gömüldü. Yerine oğlu Rehavam (Rehoboam) kral oldu. Annesi Ammonlu Naama'ydı.

İsrailliler Rehavam'a Başkaldırıyor

Rehavam Şekem'e gitti. Çünkü bütün İsrailliler kendisini kral ilan etmek için orada toplanmışlardı. Kral Süleyman'dan kaçıp Mısır'a yerleşen Nevat oğlu Yarovam bunu duyunca Mısır'da kalmaya karar verdi. İsrail topluluğu Yarovam'ı ısrarla çağırttı. Birlikte Rehavam'a gidip; "Baban üzerimize ağır bir boyunduruk koydu. Ama babanın üzerimize yüklediği ağır yükü ve boyunduruğu hafifletirsen sana kul köle oluruz." dediler. Rehavam, "Şimdi gidin, üç gün sonra yine gelin" yanıtını verince halk yanından ayrıldı. Kral Rehavam, babası süley-

man'a sağlığında danışmanlık yapan ileri gelenlere, "Bu halka nasıl yanıt vermemi öğütlersiniz?" diye sordu. İleri gelenler, "Bugün bu halka hizmet eder, olumlu yanıt verirsen, sana her zaman kul köle olurlar" diye karşılık verdiler. Ne var ki, Rehavam ileri gelenlerin öğüdünü reddederek birlikte büyüdüğü genç görevlilerine danıştı; "Siz ne yapmamı öğütlersiniz? 'Babanın üzerimize koyduğu boyunduruğu hafiflet diyen bu halka nasıl bir yanıt verelim?" diye sordu.

Birlikte büyüdüğü gençler ona: "Sana 'Babanın üzerimize koyduğu boyunduruğu hafiflet diyen halka de ki, 'Benim küçük parmağım babamın belinden daha kalındır. Babam size ağır bir boyunduruk yüklediyse, ben boyunduruğunuzu daha da ağırlaştıracağım. Babam sizi kırbaçla yola getirdiyse, ben sizi akreplerle yola getireceğim." de dediler. Yarovam'la bütün halk, kralın, "Üç gün sonra yine gelin" sözü üzerine, üçüncü gün Kral Rehavam'ın yanına geldiler. İleri gelenlerin öğüdünü reddeden Kral Rehavam, gençlerin öğüdüne uyarak halka sert bir yanıt verdi; "Babamın size yüklediği boyunduruğu ben daha da ağırlaştıracağım. Babam sizi kırbaçla yola getirdiyse, ben sizi akreplerle yola getireceğim." dedi. Kral halkı dinlemedi. Çünkü Şilo'lu Ahiya aracılığıyla Nevat oğlu Yarovam'a verdiği sözü yerine getirmek için bu olayı İsrail tanrısı düzenlemişti. Kralın kendilerini dinlemediğini görünce, bütün İsrailliler, "İşay oğlu, Davut'la ne ilgimiz ne de payımız var!" diye bağırdılar. "Ey İsrail halkı, haydi evimize dönelim! Davut'un soyu başının çaresine baksın." Böylece herkes evine döndü.

Rehavam da yalnızca Yahuda kentlerinde yaşayan İsrailliler'e krallık yapmaya başladı. İsrailliler, kral Rehavam'ın gönderdiği angaryacıbaşı Adoram'ı taşa tutup öldürdüler. Bunun üzerine Kral Rehavam, savaş arabasına atlayıp Yeruşalim'e kaçtı. İsrail halkı, Davut soyundan gelenlere hep başkaldırdı.



Yarovam'ın da Mısır'dan döndüğünü duyunca, bütün İsrailliler haber gönderip kendisini toplantıya çağırdılar ve onu İsrail Kralı ilan ettiler. Yahuda oymağından başka hiç kimse Davut soyunu izlemedi.

Kral Süleyman'ın, İsrail tanrısının sözünden çıkarak onun yolundan ayrılmasıyla başlayan süreç, oğlu Rehavam döneminde nihayete erdi. Tek bir İsrailoğulları krallığından bahsetmek mümkün değildi artık. Ülke, kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Kuzeydeki on İsrailoğlunun oymaklarından oluşan devlete İsrail, güneydeki Yahuda oymağından oluşan devlete Yahuda devleti dediler. Yeruşalim kenti Benyamin oğullarının bölgesinde olduğundan ve Benyaminliler tarafsız kalmadıkları için Yahudalılarla hareket ederek Yahuda devleti içinde yer aldılar.[10] Kral Süleyman'ın

[10] **Yazarın notu:** Tanah bu bölümde on İsrail oymağından bahsederken, Yahudalılara da sanki tek bir oymak kaldı gibi göstermiştir. Hâlbuki güneyde Benyamin, Yahuda ve Simon oymakları kalmıştır ama Benyamin ve Simon oymaklarından bahsetmemektedir. Bu durumda kuzeydeki devlet 9 İsrailoğulları boylarından gelenlerle birleşmiş, güney Yahuda devleti ise üç İsrailoğulları boyları ile birleşerek Yahuda devletini oluşturmuşlardır.

oğlu Rehavam, Yeruşalim'e varınca, İsrail oymaklarıyla savaşıp onları yeniden egemenliği altına almak amacıyla bütün Yahuda ve Benyamin oymaklarından yüz seksen bin seçkin savaşçı topladı. İsrail tanrısı dönemin peygamberi Şemaya'ya (Shemaiah) şöyle seslendi; "Süleyman oğlu Yahuda Kralı Rehavam'a, bütün Yahudalılar'a, Benyaminliler'e ve orada yaşayan öteki insanlara şunu söyle: "İsrailli kardeşlerinize saldırmayın, onlarla savaşmayın. Herkes evine dönsün! Çünkü bu olayı ben düzenledim." diye uyar dedi. Bu bilgiyi Peygamber Şemaya gerekli kişilere söyleyince ortalık sakinleşti ve herkes evlerine döndü. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere olayı tezgâhlayan bizzat İsrail'in tanrısıydı. Kendi elleriyle Mısır'dan, Kenan diyarına yerleştirmeyi vaat ettiği bu kavmi artık parçalamıştı. En başından bunun olacağını söylemişti; "Benim yolumdan gitmezseniz sizi vaat ettiğim topraklardan da çıkartırım" demişti. Dediğini yapmaya başlıyordu.

İsrail Kralı Yarovam, kendi devlet sınırları içinde yaşayan halkının, Yeruşalim'e giderek ibadet etmesini istemedi çünkü oraya gidip ibadet etmeye devam ederlerse kalplerinde bir yumuşama olur ve Yahuda kralına tekrar dönerler diye kendi topraklarında yeni tapınma yerleri yaptı. Beytel ve Dan kentlerine altından buzağılar yerleştirdi ve "sizi Mısır'dan çıkartan tanrınız bunlar, bunlara tapınabilirsiniz" dedi. Halk bu kentlerdeki tapınma merkezlerine gitmeye başladı. Bunun üzerine oğlu Aviya hastalandı. Hastalığının düzelmesi için kendisine kral olacağının müjdesini veren peygambere karısını gönderdi. Şilo'da yaşayan Peygamber Ahiya, kendisini ziyarete gelen İsrail Kralı Yarovam'ın eşine hiç de hoşuna gitmeyecek bilgiler verdi. Bu bilgiler arasında oğlunun öleceği, kralın ise yaptığı kötü davranışlardan ötürü hem öleceği hem de soyunun kurutulacağı ifade edildi. İsrail krallığının yok edileceği ve o bölgedeki İsrailoğullarının, Fırat Irmağı'nın ötesine dağıtılacağını vaat etti. Karısı geri döndüğünde peygamber Ahiya'nın ilk dediği

gerçekleşti ve oğlu Aviya öldü. Devam eden aylarda kral Yarovam'da öldü yerine oğlu Nadav (Nadab) kral oldu. İki yıl krallık yapan Nadav, İssakar oymağından Baaşa'nın kendisine tuzak kurup öldürmesi ile krallığı üçüncü yılının başında bitti ve yerine Baaşa (Baasha) İsrail Kralı oldu. Yirmi dört yıl İsrail'e krallık yaptı. Öldüğünde oğlu Ela (Elah) kral oldu.

Yahuda Kralı Rehavam, kırk bir yaşında Yahuda kralı olmuştu. Krallığının başından beri atalarının yolundan gitmedi ve ülkede neredeyse her yere tapınma yerleri yaparak, bu tapınma yerlerine aşera putları yerleştirdi. Krallığının beşinci yılında Mısır Kralı Şişak, Yeruşalim'e saldırdı. Kral Süleyman'ın yaptırmış olduğu altın kalkanlar, tapınağı ve Kral Süleyman'ın sarayı dâhil bütün hazineleri boşaltıp götürdü. Artık tapınak içinde yer alan hazine bölümü boştu. Saray içinde bulunan hazine dairesi boştu.[11]

Rehavam on yedi yıl krallık yaptı. Ölünce yerine oğlu Aviyam (Abijah - Abijam) kral oldu. Annesi Abşalom'un kızı Maaka'ydı.[12] Aviyam da krallığı sürecinde İsrail tanrısının yolundan gitmedi. Üç yıl krallık yaptı. Öldüğünde oğlu Asa (Asa) kral oldu. Büyükannesi Abşalom'un kızı Maaka'ydı. Yahuda Kralı Asa, İsrail Kralı Baaşa'nın kendisine saldırı hazırlığı içinde olduğunu öğrendiğinden, saldırmasını önlemek için kendi krallığı döneminde tapınaka adanmış bütün altın, gümüş ve değerli eşyaları ve saray hazinesindeki bütün altın ve gümüşün hepsini Şam'daki Aram Kralı Ben-Hadat'a gönderdi. Hazine

[11] **Yazarın notu:** Tanah'ta, Kral Şişak'ın saldırısıyla boşaltılan tapınak için şu bilgi verilmemektedir. Tapınak içindeki ahit sandığı ve ana iç kısımdaki on adet olan altın menorahlar, ekmek sunuları için altın masalar, altın buhurdanlık vs eşyaların alınıp alınmadığından söz etmez. Ama onca değerli metali alıp giden Mısır Kralı Şişak'ın altınları almaması çok garip olduğu gibi bu detayı Tanah'ın vermemesi daha da gariptir.

[12] **Yazarın notu:** Annesi Givalı Uriel'in kızı Mikaya'ydı. (2. Tarihler babı 13. Bölüm 2. cümle)

ile birlikte bir de mesaj iletti; "Babamla baban arasında olduğu gibi seninle benim aramızda da bir antlaşma olsun. Sana armağan olarak gönderdiğim bu altınlara, gümüşlere karşılık, sen de İsrail Kralı Baaşa ile yaptığın antlaşmayı boz, topraklarımdan askerlerini çeksin" dedi. Armağanları alan Ben-Hadat, Yahuda Kralı Asa'nın teklifini kabul ederek, İsrail Kralı Baaşa'ya saldırarak kentlerini ele geçirdi ve İsrail Kralı Baaşa, başındaki bu beladan dolayı güneye, Yahuda krallığına saldıramadı. Yahuda kralı, İsrail tanrısının yolundan gitmeye çalıştıysa da son dönemlerinde İsrail tanrısının yolunu izlemediği için cezalandırıldı ve İsrail tanrısı tarafından ayaklarından hastalanarak öldü. Yerine oğlu Yehoşafat (Jehoshaphat) kral oldu.

İsrail Kralı Ela iki yıl krallık yaptı. Krallığı sırasında kendi askerlerinden olan Zimri (Zimri) kendisine tuzak kurarak onu tirsa kentinde öldürdü ve yerine kral oldu. Ordu komutanı Omri (Omri), zimri'nin kralı öldürüp yerine kral olduğu haberini alınca derhal tirsa kentine gelerek kenti kuşattı. Bu kuşatmayı gören Zimri buradan sağ çıkamayacağını anladığı için sarayı ateşe verip içinde öldü. İsrailliler ikiye bölünmüştü bir kısım İsrailli ordu komutanı Omri'yi kral ilan etmişti. Altı yıl tirsa kentinde krallık yaptı, Altı yıl sonra Omri, tüm İsrail'in kralı olarak kabul gördü ve krallığın merkezini Samiriye kentine taşıdı. Toplam on iki yıl krallık yaptı. Yerine oğlu Ahav (Ahab) kral oldu.

Yahuda Kralı Yehoşafat, atası Davut'un başlangıçtaki yollarını izledi. Putlar'a yöneleceğine, atasının Tanrı'sına yöneldi, İsrail Tanrısı'nın buyruklarına uydu. İsrail tanrısı onun yönetimi altındaki krallığı pekiştirdi. Bütün Yahudalılar ona armağanlar getirdi. Böylece Yahuda Kralı Yehoşafat büyük zenginliğe ve onura kavuştu. Tanrının Yasa Kitabı'nı yanlarına alıp Yahuda'da halka öğrettiler. Bütün Yahuda kentlerini dolaşarak halka ders verdiler. Yahuda'yı çevreleyen ülkelerin krallıklarını RAB korkusu sardı. Bu yüzden Yahuda Kralı Yehoşafat'a karşı

savaşamadılar. Bazı Filistliler, Yehoşafat'a haraç olarak armağanlar ve gümüş verdiler. Araplar da ona davar getirdi. Yahuda Kralı Yehoşafat'tan sonra oğlu Yehoram (Jehoram) kral oldu. Sekiz yıl krallık yaptı. Babasının yerine geçen Yehoram güçlenince, bütün kardeşlerini kılıçtan geçirtti. Yeruşalim halkının putlara bağlanmasına önayak olup, Yahuda halkını günaha sürükledi. Yahuda kralı Yehoram, İsrail topraklarında yaşayan bir peygamberden mektup aldı. Peygamberin adı Tişbeli İlyas'tı (Elijah). Mektup şöyleydi; "Atan Davut'un tanrısı RAB şöyle diyor; "Baban Yehoşafat'ın ve Yahuda Kralı Asa'nın yollarını izlemedin. İsrail krallarının yolunu izledin. Ahav'ın ailesinin yaptığı gibi Yahuda ve Yeruşalim halkının putlara bağlanmasına önayak oldun. Üstelik kendi ailenden, senden daha iyi olan kardeşlerini öldürttün. Bu yüzden RAB halkını, oğullarını, karılarını ve senin olan her şeyi büyük bir yıkımla vuracak. Sen de korkunç bir bağırsak hastalığına yakalanacaksın. Bu hastalık
28 yüzünden bağırsakların dışarı dökülene dek günlerce sürüneceksin." dedi. RAB, Filistliler'i ve Kûşlular'ın yanında yaşayan Araplar'ı Yahuda kralı Yehoram'a karşı kışkırttı. Saldırıp Yahuda'ya girdiler. Sarayda bulunan her şeyi, kralın oğullarıyla karılarını alıp götürdüler. Kralın en küçük oğlu Yehoahaz'dan[13] başka oğlu kalmadı. Sonra RAB, Yehoram'ı iyileşmez bir bağırsak hastalığıyla cezalandırdı. Zaman geçti, hastalık yüzünden bağırsakları dışarı döküldü. Şiddetli acılar içinde öldü. Halkı ataları için ateş yaktığı gibi onun onuruna ateş yakmadı. Ölümüne kimse üzülmedi. Onu davut kenti'ne gömdülerse de, kralların mezarlığına gömmediler. Yerine oğlu Ahazya (Ahaziah) kral oldu.

İsrail Kralı Ahav, yirmi iki yıl krallık yaptı. İsrail tanrısının sözünü dinlemedi ve tapınma yerleri ve putlar yaptırdı. Ahav döneminde İsrail krallığı topraklarında bulunan İlyas Peygam-

[13] **Yehoahaz**: Ahazya diye de bilinir.

ber, İsrail tanrısının isteği üzerine dul bir kadının evine gitti ve kıtlıktan dolayı orada neredeyse erzakı bitmek üzere olan kadından kendisine su ve ekmek vermesini istedi. Dul kadın; "tüm yiyeceğim bitmek üzere belki de bu son yiyeceğimiz" Diye durumunu ifade ettikten sonra İlyas Peygamber; "korkma kuraklık bitene kadar, tekrar yağmur toprağa düşene kadar küpten un, çömlekten yağ eksilmeyecek" dedi ve öylede oldu. Dul kadının bir oğlu vardı. İlerleyen günlerde çocuk çok ağır hastalandı ve öldü. Dul kadın oğlunun cansız bedenini kolları arasına alarak bir yandan ağlıyor biryandan da İlyas Peygambere; "Buraya tek oğlumu benden almak için mi geldin!" diye çıkışıyordu. Bunun üzerine İlyas Peygamber, dul kadına; "Merak etme, çocuğu bana ver" dedi. Onu alıp üst katta kaldığı odasına götürdü ve burada çocuğu yatağına yatırdıktan sonra İsrail tanrısına dua etti. İsrail tanrısı, İlyas Peygamber'in duasını kabul etti ve çocuk tekrar hayata döndü. İkisi beraber üst kattan aşağı, annesinin yanına indiler ve İlyas Peygamber dul kadına; "Bak oğlun yaşıyor" dedi.

İsrail Kralı Ahav, sarayın sorumlusu Ovadya'yı çağırttı; "gel, gidip kuraklığın olmadığı bir yer var mı diye ülke içine dağılalım." dedi. Ovadya kuzeybatı tarafına doğru gitmişti ve karmel dağı yakınlarında İlyas Peygamberi gördü. Karşılıklı selamlaştıktan sonra, İlyas Peygamber; "git ve ilyas'ın, İsrail Kralı Ahav'ı göreceğini söyle" dedi. Ovadya ise, bu tekliften çok korkmuştu, çünkü "İsrail Kralı Ahav, ülkenin her yerinde İlyas Peygamberi bulmaları için görevliler göndermiş ama kimse ülkede olduğuna dair bir bilgi getirememişti bunun üzerine ben gidip "İlyas Peygamber burada" dersem yalan söylediğimi düşünerek beni öldürür" dedi. İlyas Peygamber herhangi bir sorun olmayacağı konusunda kendisini ikna edince Ovadya gidip İsrail Kralı Ahav'ı bulup durumu izah etti ve ahav, İlyas Peygamberi karşılamak için karmel dağının eteklerine gidip onu karşıladı. İlyas Peygamber, İsrail Kralı Ahav'dan bir talepte bulundu; "İs-

rail tanrısının tek peygamberi olarak ben varım ama sizin baallara ait dört yüz elli ve aşera'ya ait ise dört yüz peygamberiniz var. Haber salın ve bütün peygamberler karmel dağına gelsin, burada buluşalım." dedi.

İlyas Peygamber Karmel Dağı'nda

Tüm peygamberler Karmel Dağı'nda bir araya geldi ve İlyas Peygamber halka seslendi. "Daha ne zamana kadar böyle iki taraf arasında dalgalanacaksınız? Eğer benim tanrım yani İsrail tanrısı gerçek tanrıysa, onu izleyin, yok eğer Baal tanrıysa, onun ardınca gidin. Bize iki boğa getirin. Birini Baal'ın peygamberleri alıp kessin, parçalayıp odunların üzerine koysunlar ama odunları yakmasınlar. Öbür boğayı da ben kesip hazırlayıp odunların üzerine koyacağım ve odunları yakmayacağım. Sonra siz kendi ilahınıza yalvarın, ben de İsrail tanrısına yalvarayım. Hangisi ateşle karşılık verirse, Tanrı odur." dedi. Bütün halk, "Peki, öyle olsun" dedi. İlyas Peygamber, Baal'ın peygamberlerine; "Kalabalık olduğunuz için önce siz boğalardan birini seçip hazırlayın ve ilahınıza yalvarın ama ateş yakmayın." dedi. Kendilerine verilen boğayı alıp hazırlayan Baal'ın peygamberleri sabahtan öğlene kadar, "Ey Baal, bize karşılık ver!" diye yalvardılar. Ama ne bir ses vardı ne de bir karşılık. Yaptıkları sunağın çevresinde zıplayıp oynadılar. Öğleyin İlyas Peygamber onlarla alay etmeye başladı: "Bağırın, yüksek sesle bağırın! O tanrıymış. Belki dalgındır ya da heladadır, belki de yolculuk yapıyor! Yahut uyuyordur da uyandırmak gerekir!" dedi. Böylece yüksek sesle bağırdılar. Kılıç ve mızraklarla kanlarını akıtıncaya dek bedenlerini yaraladılar. Öğlenden akşam sunusu saatine kadar kıvrandılar. Ama hâlâ ne bir ses ne ilgi ne de bir karşılık vardı. O zaman İlyas Peygamber bütün halka, "Bana yaklaşın" dedi. Herkes onun çevresinde toplandı. İlyas Peygamber, İsrail tanrısının yıkılan sunağını onarmaya

başladı. On iki taş aldı. Bu sayı Yakup'a, "Senin adın İsrail olacak" diye bildirdiği Yakupoğulları oymaklarının sayısı kadardı. İlyas Peygamber bu taşlarla sunak yaptı. Çevresine de iki sea[14] tohum alacak kadar bir hendek kazdı. Sunağın üzerine odunları dizdi, boğayı parça parça kesip odunların üzerine yerleştirdi. "Dört küp su doldurup yakmalık sunuyla odunların üzerine dökün" dedi. Sonra, "Bir daha yapın" dedi. Bir daha yaptılar. "Bir kez daha yapın" dedi. Üçüncü kez aynı şeyi yaptılar. O zaman sunağın çevresine akan su, hendeği doldurdu. Akşam sunusu saatinde, İlyas Peygamber sunağa yaklaşıp şöyle dua etti; "Ey İbrahim'in, İshak'ın ve İsrail'in tanrısı olan RAB! Bugün bilinsin ki, sen İsrail'in Tanrısı'sın, ben de senin kulunum ve bütün bunları senin buyruklarınla yaptım. Ya RAB, bana yanıt ver! Yanıt ver ki, bu halk senin Tanrı olduğunu anlasın. Onların yine sana dönmelerini sağla." dedi. O anda gökten RABB'in ateşi düştü. Düşen ateş yakmalık sunuyu, odunları, taşları ve toprağı yakıp hendekteki suyu kuruttu. Halk olanları görünce yüzüstü yere kapandı. "RAB Tanrı'dır, RAB Tanrı'dır!" dediler. İlyas Peygamber, "Baal'ın peygamberlerini yakalayın, hiçbirini kaçırmayın" diye onlara buyruk verdi. Peygamberler yakalandı, İlyas Peygamber onları Kişon Vadisi'ne götürüp orada öldürttü.

Bu olaydan sonra İlyas Peygamber, Karmel Dağı'nın zirvesine çıkmak için yola koyulduğunda İsrail Kralı Ahav'a; "çok güçlü bir yağmur gelecek, ona yakalanmadan evine dön" dedi. Karmel dağının zirvesine çıkıp yere kapanarak İsrail tanrısına dua etti. Yardımcısını denize doğru bakması için yedi kere gönderdi ve en son yedincide yardımcısı; "denizden bir avuç büyüklüğünde bulut yükseliyor" dedi. O sırada birdenbire çok sert rüzgâr çıktı. Devamında da yağmur yağmaya başladı. Artık kuraklık bitmişti. Evine dönen İsrail Kralı Ahav, Karmel dağın-

[14] **İki sea**: Yaklaşık 14,7 litrelik bir ölçek.

da olanları karısı İzebel (Jezebel) ile paylaşmıştı. Karısı Sayda Kralı Etbaal'in kızıydı ve ilahı Baal'dı. İlyas Peygamber'in, Baal'ın dört yüz elli peygamberini öldürttüğünü kocası Ahav'dan öğrenmişti. Bunun üzerine İzebel, İlyas Peygamber'e bir haberci gönderdi ve gönderdiği mesaj da şunları yazdı: "Yarın bu saate kadar senin peygamberlere yaptığını ben de sana yapmazsam, ilahlar bana aynısını, hatta daha kötüsünü yapsın." Bu haberi alan İlyas Peygamber, canının tehlikede olduğunu anladığından kaçmaya başladı. Yahuda Krallığı'nın Beer-şeva kentine kaçtı. Orada bir gün boyunca çölde yürüdü ve bitkin düştüğü için süpürge ağacının altında uyuyakaldı. İlyas Peygamber uyurken ona tanrının meleği iki kere gelerek; "Kalk yemeğini ye, gideceğin yol çok uzun, beslenmen lazım" dedi. Sonrasında yemeğini yiyen İlyas Peygamber "tanrı dağı Horev'e" kadar kırk gün kırk gece boyunca yürüdü. Tanrı dağına ulaşan İlyas Peygamber orada bir mağaraya sığındı. Mağarada İsrail'in tanrısı, İlyas Peygamber'e seslenerek; "Şam yakınlarına geri dön, orada Hazael'i Aram kralı olarak, Yehu'yu İsrail Kralı olarak ve Elişa'yı da kendi yerine peygamber olarak mesh edeceksin." dedi. Buna göre hareket eden İlyas Peygamber, Elişa'yı buldu ve onu benden sonraki peygamber olacaksın diye bilgilendirdi.

İsrail Kralı Ahav'ın sarayının yakınlarında çok güzel bir bağ vardı ve bu bağı almak için sahibi ile buluştu. Bağın sahibi Yizreel'li Navot'tu. İsrail Kralı Ahav şunu önerdi; "Bağını bana ver. Sarayıma yakın olduğu için orayı sebze bahçesi olarak kullanmak istiyorum. Karşılığında ben de sana daha iyi bir bağ vereyim ya da istersen değerini gümüş olarak ödeyeyim." Ama Navot, "Atalarımın bana bıraktığı mirası sana vermekten tanrı beni esirgesin" diye karşılık verdi. Yizreel'li Navot'un bu sözlerine sıkılıp öfkelenen Ahav, sarayına döndü. Asık bir yüzle yatağına uzanıp hiçbir şey yemedi. Karısı İzebel yanına gelip, "Neden bu kadar sıkılıyorsun? Neden yemek yemiyorsun?" diye sordu. Ahav karısına şöyle karşılık verdi: "Yizreel'li Na-

vot'a, 'Sen bağını gümüş karşılığında bana sat ya da istersen ben de onun yerine sana başka bir bağ vereyim dedim. Ama o, Hayır, bağımı sana vermem dedi." İzebel, "Sen İsrail'e böyle mi krallık yapıyorsun?" dedi, "kalk, yemeğini ye, keyfini bozma. Yizreel'li Navot'un bağını sana ben vereceğim." İzebel, Ahav'ın mührünü kullanarak onun adına mektuplar yazdı, Navot'un yaşadığı kentin ileri gelenleriyle soylularına gönderdi. Mektuplarda şunları yazdı; "Acil toplantı ilan edip Navot'u halkın önüne oturtun. Karşısına da, Navot Tanrı'ya ve krala sövdü diyen iki yalancı tanık koyun. Sonra onu dışarı çıkarıp taşlayarak öldürün." dedi. Navot'un yaşadığı kentin ileri gelenleriyle soyluları İzebel'in gönderdiği mektuplarda yazdıklarını uyguladılar. Acil toplantı ilan edip Navot'u halkın önüne oturttular. Sonra iki kötü adam getirtip Navot'un karşısına oturdular ve halkın önünde; "Navot, Tanrı'ya ve krala sövdü" diyerek yalan yere tanıklık ettirdiler. Bunun üzerine onu kentin dışına çıkardılar ve taşlayarak öldürdüler. Sonra İzebel'e, "Navot taşlanarak öldürüldü" diye haber gönderildi. İzebel, Navot'un taşlanıp öldürüldüğünü duyar duymaz, Ahav'a, "Kalk, Yizreel'li Navot'un sana gümüş karşılığında satmak istemediği bağını sahiplen çünkü o artık yaşamıyor, öldü." Dedi. Ahav, Yizreel'li Navot'un öldüğünü duyunca, onun bağını almaya gitti. O zaman İsrail tanrısı, İlyas Peygambere; "Kalk, samiriyeli İsrail Kralı Ahav'ı karşılamaya git. Şu anda Navot'un bağındadır. Orayı almaya gitti. Ona de ki, İsrail tanrısı şöyle diyor; "Hem adamı öldürdün, hem de bağını aldın, değil mi? Navot'un kanını köpekler nerede yaladıysa, senin kanını da orada yalayacak. Karın izebel'i, yizreel kenti'nin surları dibinde köpekler yiyecek" diye başlarına nelerin geleceklerini yüzlerine karşı açıklattı.

İsrail Kralı Ahav, kendisine saldıran Aram kralı Ben-Hadat'ı iki kere geri püskürtmeyi başardı. Sonrasında Ramot-gilat için "saldıralım mı saldırmayalım mı?" diye peygamberlerine sordu ve hepsi bir ağızdan "saldır, çünkü kenti tanrı senin eline teslim

edecek" dediler. Bunun üzerine İsrail Kralı, Yahuda kralı Yahoşafat ile işbirliği yaparak beraberce ramot-gilat'a saldırdılar ve bu savaş sırasında İsrail Kralı Ahav bir ok ile yaralandığından, gün içinde dayansa da akşam olduğunda daha fazla dayanamayarak orada öldü. Öldüğünde kanları at arabasındaydı ve İsrail tanrısının dediği gibi kanlarını köpekler yaladı. Yerine oğlu Ahazya (Ahaziah) kral oldu. Samiriye de iki yıl krallık yaptı. Öldüğünde oğlu olmadığı için kardeşi Yoram (Joram) kral oldu. Tüm bu yaşananlar devam ederken İlyas Peygamber görevini devretmek için Elişa ile beraber Şeria Irmağı'nın doğusuna geçiyordu ama bu geçiş sıradan bir geçiş değildi. Irmağın kenarına geldiklerinde İlyas Peygamber cübbesini çıkartıp Şeria Irmağı'na çarptığında ırmak bir kez daha ikiye ayrılmıştı.[15] Karşıya geçtiklerinde İlyas Peygamber güçlü bir fırtına ile beraber göğe yükselmişti. Göğe yükselirken cübbesi geride kalan Elişa'nın önüne düştü ve Elişa cübbeyi alarak sırtına geçirmişti. Elişa da geri dönerken yani Şeria Irmağı'nın batısına geçerken o da aynı şekilde İlyas Peygamber'in yaptığı gibi cübbeyi Şeria Irmağı'na çarptığında benzer bir hadise oldu. Şunemli zengin bir kadının oğlu olmuyordu ve onun için Peygamber Elişa müjdeci oldu ve "seneye kucağında bir çocuk olacak" dedi. Dediği gibi de oldu. İlerleyen zamanda birden bire çocuğun başı ağrımaya başladı ve tarladaki babasının yanına giderek başının ağrıdığını bağıra bağıra söylemeye başladı. Bu durum karşısında babası, yardımcısını yanına çağırarak çocuğu eve annesinin yanına götürmesini söyledi ve dediği gibide çocuk annesinin yanına götürüldü. Annesi ne yaparsa yapsın sakinleşmeyen çocuk bir süre sonra öldü. Bunun üzerine annesi derhal eşyalarını toplayıp karmel dağına, Peygamber Elişa'nın yanına gitmek için yola koyuldu. Karmel dağına gittiğinde Peygamber Elişa'ya durumu anlattı ve hep beraber şunemli kadının evine doğru

[15] Daha önce de Şeria Irmağı ikiye ayrılmıştı. O yüzden ilk nerede ayrıldığını son bölümde öğreneceksiniz.

yola çıktılar. Eve vardıklarında çocuğu ölü gören elişa, onu yukarıdaki odaya çıkartıp kapıyı kapattı. Çocuğun üzerine kapanan Peygamber Elişa, en sonunda çocuğun vücudunun ısınmaya başladığını hissedince çocuğun üzerinden kalktı. Çocuk birkaç öksürükten sonra kendine geldi ve Peygamber Elişa ile beraber aşağıya indiler.

Peygamber Elişa'nın bu ilk ve son İsrail tanrısı tarafından gösterilen mucizesi değildi, bir başka mucizesi ise, Aram kralının başkomutanı Naaman diye bir kişi vardı. O kişi deri hastalığına yakalanmıştı ve bunun tedavisi için de ilk önce İsrail Kralına gitmek için Aram kralından izin istemiş ve istediği izni alınca da İsrail Kralının huzuruna çıkmıştı. Derdini anlatan Naaman, İsrail Kralı tarafından reddedilip asıl tedavi edecek olanın Peygamber Elişa'nın olduğunu İsrail Kralına ilettiler ve Naaman'ı, Peygamber Elişa'nın huzuruna gönderdiler ama Peygamber Elişa, Naaman'ın karşısına bile çıkmadan sadece bir bilgi verdi. Bu bilgide; "Hastalığından kurtulmak için yapman gereken Şeria Irmağı'nda yedi kere yıkanmaktır" dedi. Bu bilgiyi görevliler aracılığıyla almış olmasına biraz bozulan Naaman, Şeria Irmağı'na gidip, Peygamber Elişa'nın dediği gibi yedi kere yıkandıktan sonra, deri hastalığından kurtuldu. Teni bir bebek gibi tertemiz oldu. Bu iyiliğinin karşılığında İsrail krallığına gelirken yanında birçok değerli eşya ve altın getiren Naaman, bunları kabul etmesi için Peygamber Elişa'ya teklif etti ama Peygamber Elişa hiçbirini kabul etmedi.

İsrail tanrısının, Peygamber Elişa'ya verdiği mucizelerden biri de Aram kralının, İsrail krallığına saldırı hazırlığı içinde olduğunu İsrail Kralına bildirerek ne yapması gerektiğini anlatmasıdır. Sonrasında ise Aram Kralı, yapacağı hamlelerin önceden nasıl bilindiğini öğrenmek için, "olsa olsa etrafımda bir köstebek vardır, o karşı tarafa, yapacağım hamleleri bildiriyordur" diye düşünerek tüm askerlerini sorgudan geçirdi ama bu sorgulama sırasında eline geçirdiği tek somut bilgi şuydu; "İs-

rail Krallığında Elişa diye bir peygamber var o senin yatak odanda bile neler yaptığını İsrail Kralına anlatıyor". Bunun üzerine Aram kralı, Peygamber Elişa'nın bulunması için görevliler gönderdi. O sırada Peygamber Elişa'nın, Dotan kentinde olduğu bilgisi verildi ve Aramlılar tarafından Dotan kenti kuşatıldı. İşte burada İsrail tanrısı, Peygamber Elişa'yı bir mucizeyi daha göstermesinde aracı kıldı. Bu kuşatma sırasındaki Aramlıları çok kalabalık bulan Peygamber Elişa'nın yanındaki yardımcısı korkmuştu. Bunu gören Peygamber Elişa ona; "Korkma çünkü biz daha kalabalığız" dedi. Yardımcısı bunun ne demek olduğunu anlamadığı için boş boş bakınıyordu. Bu bakışın ne olduğunu anlayan Peygamber Elişa, İsrail tanrısına dua etti; "Tanrım, yardımcımın gözlerini aç ve bizim ne kadar kalabalık olduğumuzu görsün" dedi. İsrail tanrısı, Peygamber Elişa'nın duasını kabul ederek, yardımcısının gözlerini açtı ve Dotan'ın etrafındaki dağlık bölgelerin tamamında atlıların ve ateşten savaş arabaların olduğunu gördü.

Kendisine doğru yaklaşan Aramlıları gördüğünde ise Peygamber Elişa, bir kez daha dua ederek; "Tanrım onların gözlerini kör et" dedi. İsrail tanrısı, Aramlıların gözlerini kör edince karşılarına çıkan Peygamber Elişa'yı tanımadıkları için, onlara yanlış yolda olduklarını söyledi ve ne taraftan gideceklerini izah etti. Böylece onları Samiriye kentine yönlendirdi. Aramlılar, Samiriye kentine geldiklerinde ise bu sefer; "Tanrım onların gözlerini aç, nerede olduklarını görsünler" dedi. İsrail tanrısı, Aramlıların gözlerini açtı ve Aramlılar Samiriye'de olduklarını gördüler. Bu sefer onların etrafı sarılmıştı. Daha sonrasında Aramlılara yiyecek, içecek ikram edildikten sonra onları evlerine gitmeleri için gönderdiler. Bu geri gönderilen Aramlı askerler İsrail'e saldırmak için hiçbir zaman geri dönmedi.

Bir süre sonra Aram Kralı Ben-Hadat, topladığı ordusuyla beraber İsrail topraklarına girmiş ve Samiriye kentini kuşatmış-

tı. Bu kuşatmanın nasıl sonuçlanacağını öğrenmek için İsrail Kralı, Peygamber Elişa'ya haberci göndererek tanrının bu olaya bakışı nedir diye bilgi almasını istemişti. Haberci, Peygamber Elişa'ya yaklaştığında İsrail tanrısı durumu Peygamber Elişa'ya bildirmiş ve gelene ne söyleyeceğini izah etmişti. Haberci geldiğinde, yaşanan olayların aslında İsrail krallarının yaptığı hatalardan kaynaklandığını ama merak etmemelerini ve bu belayı İsrail tanrısının önleyeceğini bildirdi. Haberci, bu bilgiyi İsrail Kralına aktardı. İsrail Kralı ise, bilginin doğru olup olmadığını öğrenmek için kent surları dışına atlılar göndererek Aramlıların ordugâhlarını kontrol ettirdi. Bu atlılar Şeria Irmağı'na kadar Aramlıların yolunu izlemiş ama hiç kimseyi görememişti. Ne olduğunu bilmedikleri bir meseleden dolayı Aramlılar kaçıyor ve kaçarlarken de ne varsa geride bırakıyorlardı. Bu bilgiyi İsrail Kralına getirdiklerinde kral, kent surlarının kapılarını açtırdı ve Aramlıların geride bıraktığı ne varsa yağmalattı. Bu sayede Samiriye kentinin kuşatılması sırasında yaşanan kıtlık da bitmişti. İlerleyen zamanlarda Peygamber Elişa, Şam'a gitti.

Kente geldiği haberi hasta olan Aram Kralı Ben-Hadat'a bildirildi ve yardımcısı Hazael'i hastalığının geçip geçmeyeceğini öğrenmesi için onu karşılamaya gönderdi. Hazael, Peygamber Elişa'yı karşıladı ve ona kralının durumunun ne olacağını sordu. Peygamber Elişa da, kralının iyileşeceğini ama kesinlikle öldürüleceğini söyledi. Bu haberi alan Hazael'e, döndüğünde kralı; "Peygamber Elişa ne dedi?" diye sordu. Hazael; "Kesinlikle iyileşeceğini söyledi" dedi. Hazael'in söylemediği, Aram kralı Ben-Hadat'ın öldürüleceğiydi. Çünkü Peygamber Elişa bu bilgiyi kendisine verirken şunu da eklemişti; "Sen İsraillilere çok kötülük yapacaksın çünkü Aram kralı olacağını İsrail tanrısı sana söylememi istedi" dedi. Hazael, bu bilgiyi kralına aktarmadı. Çünkü aklı kral olmakla meşguldü. İlerleyen günlerde Hazael, ıslattığı bir örtüyü kralının yüzüne bastırarak onu boğdu. Aram kralı Ben-Hadat yerine Aram kralı oldu.

Peygamber Elişa, Hazael'in Aram kralı olarak seçildiğini bildirdikten sonra İsrail'e geri döndü. Peygamber Elişa, yardımcılarıyla birlikteyken yardımcılarından birine; "Kemerini kuşan, bu yağ kabını alıp Ramot-Gilat'a git. Oraya varınca Nimşi oğlu, Yehoşafat oğlu Yehu'yu (Jehu) ara. Onu kardeşlerinin arasından alıp başka bir odaya götür. Zeytinyağını başına dök ve ona İsrail tanrısı şöyle diyor de; 'Seni İsrail Kralı olarak meshettim.' Sonra kapıyı aç ve koş, oyalanma!" dedi. Bunun üzerine yardımcısı hiç zaman kaybetmeden Ramot-Gilat yolu-na düştü ve orada Yehu'yu buldu. Peygamber Elişa'nın dediklerini yaparak Yehu'yu İsrail tanrısı adına İsrail Kralı ilan etti.

Yehu arkadaşlarının yanına döndüğünde içlerinden biri; "Her şey yolunda mı? O delinin seninle ne işi vardı?" diye sordu. Yehu, "Onu tanıyorsunuz, neler saçmaladığını bilirsiniz" diye karşılık verdi. "Hayır, bilmiyoruz, ne söyledi? Anlat bize!" dediler. Yehu şöyle yanıtladı; "Bana RAB şöyle diyor dedi: 'Seni İsrail Kralı olarak meshettim." Bunun üzerine hepsi hemen cüppelerini çıkarıp merdivenin başında duran Yehu'nun ayaklarına serdi. Boru çalarak, "Yehu kraldır!" diye bağırdılar. Yehu, Ramot-gilat'taydı. İsrail Kralı ve Yahuda kralı da Ramot-gilat'taydı. Çünkü Aram kralı Hazael, İsrail krallığına karşı saldırıya geçmişti. İsrail Kralı da bu durum karşısında Yahuda kralı Ahazya'dan yardım istedi. Olumlu cevap alınca iki kral da Ramot-gilat'ta aramlılara karşı savaştı. Savaş sırasında İsrail Kralı Yoram yaralanmıştı ve iyileşmesi için dinlenmek üzere Yizreel kentine gitmişti. Yahuda Kralı Ahazya, İsrail Kralının durumunu öğrenince o da Yizreel'e, yanına gitti.

Yehu, İsrail Kralının Yizreel'de olduğunu öğrenince beraberindeki at arabalı görevlileri ile birlikte Yizreel'e doğru yola çıktılar. Yizreel'e yaklaştıklarında kent surlarındaki gözcüler, kente doğru yaklaşan at arabaları olduğunu krala ilettiler. Kral, gelişlerinin barışçıl olup olmadığını sormaları için, onları karşılamak üzere birkaç kere haberci gönderdi. Giden haberciler döndük-

lerinde Kral'a; "Gelen Yehu önderliğindeki atlıların niyeti belli değil" dediler. Bunun üzerine İsrail Kralı Yoram; "At arabamı hazırlayın" dedi ve kent kapısında onu karşılamak üzere ayağa kalktı. Kent kapısında Yahuda Kralı Ahazya ile birlikte, Yehu ve adamlarını karşıladı. İsrail Kralı Yoram bir kez daha gelişlerinin barış için olup olmadığını kendi sordu. Yehu bu soruyu şu şekilde cevapladı; "Annen İzebel'in yaptığı bunca putperestlik ve büyücülük sürüp giderken barıştan söz edilir mi?" diye karşılık verdi.



Yoram; "Hainlik bu, Ahazya!" diye bağırdı ve arabasının dizginlerini çevirip kaçmaya başladı. Yehu var gücüyle yayını çekip Yoram'ı sırtından vurdu. Ok, Yoram'ın kalbini delip geçti. Yoram arabasının içine yığılıp kaldı. Yehu, yardımcısı Bidkar'a, "Onun cesedini al, Yizreel'li Navot'un toprağına at" dedi.

Bu gelişmelere şahit olan Yahuda Kralı Ahazya, olanları görünce Beythaggan'a doğru kaçmaya başladı. Yehu ardına takılıp, "Onu da öldürün!" diye bağırdı. Ahazya'yı, Yivleam yakınlarında, Gur yolunda, arabasının içinde vurdular. Yaralı olarak Megiddo'ya kadar kaçıp orada öldü. Adamları Ahazya'nın cesedini bir savaş arabasına koyup Yeruşalim'e götürdüler. Sonra Yehu, Yizreel'e döndü. İzebel bunu duyunca, pencereden dışarıyı gözlemeye başladı. Yehu kentin kapısından içeri girince, "Ey efendisini öldüren zimri, barış için mi geldin?" diye seslendi. Yehu da pencereye doğru bakıp, "Kim benden yana?" diye bağırdı. İki üç görevli yukarıdan ona baktı. Yehu, "Atın onu aşağı!" dedi. Görevliler İzebel'i aşağıya attılar.

Kanı, surların ve bedenini çiğneyen atların üzerine sıçradı. Yehu içeri girip yedi-içti. Sonra, "O lanet olası kadını alıp gömün, ne de olsa bir kral kızıdır" dedi. Ama İzebel'i gömmeye



giden adamlar başından, ayaklarından ve ellerinden başka bir şey bulamadılar. Geri dönüp durumu Yehu'ya bildirdiler. Yehu onlara şöyle dedi: "İlyas Peygamber aracılığıyla konuşan İsrail tanrısının sözü yerine geldi. Yizreel topraklarında İzebel'in ölüsünü köpekler yiyecek" demişti. Öyle de oldu.

Yehu, tam bir temizlik yapılması için İsrail tanrısı tarafından seçilmiş kişiydi. Kimler o güne kadar İsrail tanrısının emir ve yasaklarını çiğnediyse, bu sefer de Yehu aracılığıyla İsrail tanrısı onları çiğnemekteydi. Bu çiğneme öyle bir çiğnemeydi ki tabiri caizse tam bir soykırımdı. Hatayı yapan kişilerin tüm ailelerini öldürecekti. Uzak yakın bütün akrabaları kılıçtan geçirilecekti. İlk olarak Ahav soyundan başladı. Ahav'ın yetmiş oğlu vardı. Bunların hepsi de Samiriye'de yaşıyordu. Yehu, Samiriye'nin ileri gelenlerine mektup yazdı ve bu çocukların başlarını istedi. Kentin ileri gelenleri Yehu'dan korktukları için Ahav'ın soyu olan yetmiş oğlunun başını kesip Yizreel'deki Yehu'ya gönderdi. Sonra Yizreel'de Ahav'ın öteki akrabalarının hepsini, bütün yüksek görevlilerini, yakın arkadaşlarını ve kâhinlerini öldürdü. Sağ kalan olmadı. Yahuda Kralı Ahazya'nın da tüm akrabalarını öldürdü.

Yehu, Samiriye'ye geldi. "Orada Baal'a en iyi hizmeti ve kulluğu ben yapacağım. Baal'ın bütün peygamberlerini, kâhinlerini, ona tapan herkesi çağırın. Hiçbiri gelmemezlik etmesin.

Çünkü Baal'a büyük bir kurban sunacağım. Kim gelmezse öldürülecek." dedi. Yehu, Baal'a tapanları yok etmek için bir tuzak kuruyordu. Baal'a tapanların hepsi geldi, gelmeyen kalmadı. Baal'ın tapınağı hıncahınç doldu. Yehu, kutsal giysiler görevlisine, "Baal'a tapanların hepsine giysi ver" diye buyruk verdi. Görevli herkese giysi getirdi. O zaman Yehu, Rekav oğlu Yehonadav'la birlikte Baal'ın tapınağına girdi. İçerdekilere, "Çevrenize iyi bakın" dedi, "aranızda İsrail'in tanrısına tapanlardan kimse olmasın, sadece Baal'a tapanlar olsun. Ardından Yehu'yla Yehonadav kurban ve yakmalık sunu sunmak üzere içeri girdiler. Yehu tapınağın çevresine seksen kişi yerleştirmiş ve onlara şu buyruğu vermişti; "Elinize teslim ettiğim bu adamlardan biri kaçarsa, bunu canınızla ödersiniz!" dedi. Yakmalık sununun sunulması biter bitmez, Yehu, muhafızlarla komutanlara, "İçeriye girin, hepsini öldürün, hiçbiri kaçmasın!" diye buyruk verdi. Muhafızlarla komutanlar hepsini kılıçtan geçirip ölülerini dışarı attılar.

Baal'ın tapınağının iç bölümüne girdiler. Tapınaktaki putları yaktılar. Tapınağı ortadan kaldırdılar. Böylece Yehu, İsrail'de Baal'a tapmaya son verdi. Ama Yarovam'ın Beytel ve Dan'daki altın buzağılar için yaptırdığı tapınaklar hâlâ durmaktaydı ve halk oralara gitmekten vazgeçmemişti. Tüm bunların üzerine İsrail tanrısı Yehu'ya, "Gözümde doğru olanı yaparak başarılı oldun. Bunun için senin soyun dört kuşak İsrail tahtına oturacak." dedi. İsrail krallığında bu gelişmeler yaşanırken, Yahuda krallığında yaşananlar ise karşımıza çok ilginç bir tablo çıkıyordu. Yehu tarafından öldürülen Yahuda Kralı Ahazya'nın annesi Atalya (Athaliah), İsrail krallığı yapmış olan Omri'nin torunuydu. Oğlu Yahuda Kralı Ahazya'nın öldürüldüğünü duyunca kralın geride kalan tüm oğullarını öldürmeye girişti. Bu sırada Yahuda krallığı yapmış olan Kral Yehoram'ın kızı, Ahazya'nın üvey kız kardeşi Yehoşeva, Ahazya oğlu Yoaş'ı kralın öldürülmek istenen öteki oğullarının arasından alıp kaçırdı ve dadısıy-

la birlikte yatak odasına gizledi. Böylece çocuğu Atalya'dan gizleyerek kurtarmış oldu. Atalya ülkeyi yönetirken, çocuk altı yıl boyunca Yeruşalim'deki Tapınak'ta dadısıyla birlikte gizlendi. Dönemin Yahuda krallığındaki tapınak baş kâhini Peygamber Yehoyada'ydı. Yedinci yıl Yehoyada haber gönderip Karyalılar'ın[16] ve muhafızların yüzbaşılarını çağırttı. Onları RABB'in tapınağında toplayarak onlarla bir antlaşma yaptı. Hepsine RABB'in tapınağında ant içirdikten sonra kralın oğlu Yoaş'ı kendilerine gösterdi. Yehoyada tapınakta kalan mızraklarla kalkanları yüzbaşılara dağıttı. Kralı korumak için sunağın ve tapınağın çevresine silahlı muhafızlar yerleştirildi. Yehoyada kralın oğlu Yoaş'ı (Jehoash) dışarı çıkarıp başına taç koydu. Tanrı'nın Yasası'nı da ona verip krallığını ilan ettiler. Onu meshedip alkışlayarak, "Yaşasın kral!" diye bağırdılar. Atalya yakalandı ve sarayın at kapısına götürülüp öldürüldü.

Yehoyada, hem İsrail tanrısı ile kral arasında hem de halkla kral arasında bir antlaşma yaptı. Ülke halkı gidip Baal'ın tapınağını yıktı. Sunaklarını, putlarını parçaladı. Baal'ın kâhini Mattan'ı da sunakların önünde öldürdüler. Kâhin Yehoyada, tapınağa nöbetçiler yerleştirdi. Sonra yüzbaşıları, Karyalılar'ı, muhafızları ve halkı yanına aldı. Kralı, tapınağa getirdiler. Muhafız kapısından geçerek sarayına götürdüler ve kralı tahtına oturttular. Kral tahtına oturduğunda yedi yaşındaydı. Yoaş, baş kâhin Yehoyada yaşadığı sürece doğru olanı yaptı. Çünkü baş kâhin Yehoyada ona yol gösteriyordu. Yahuda kralı Yoaş, tapınağın onarılması için kâhinlere emir vermişti.[17]

Yahuda Kralı Yoaş'ın krallığının yirmi üçüncü yılında kâhinler tapınak'ı hâlâ onarmamışlardı. Bunun üzerine kral;

[16] **Karyalılar**= O dönemde güneybatı Anadolu'dan gelen paralı askerler

[17] Bugüne kadar, yani kral Süleyman'ın ölümünden Yahuda Kralı Yoaş dönemine kadar aradan 125 yıl geçmiş ve bahsedildiği gibi tapınak onarılmaya muhtaç hale gelmiş. 125 yıl sonra ilk defa tapınakın durumu hakkında bilgi veriliyordu. Tapınak'ın hazine bölümü zaten boşaltılmıştı.

"Halktan, tapınakın onarımı için para almaya devam etmeyin. Mevcut toplanan paralar sadece çalışanların maaşına gidecek" dedi. Bu şekilde tapınakın onarımına başladı. Baş kâhin Yehoyada'nın ölümünden sonra Yahuda önderleri gelip kralın önünde eğildiler. Kral da onları dinledi. Kralı yoldan çıkartıp, atalarının tanrısı RABB'in tapınağını terk ederek aşera putlarıyla öbür putlara taptılar. Suçları yüzünden RAB, Yahuda ve Yeruşalim halkına öfkelendi. Kendisine dönmeleri için aralarına peygamberler gönderdi. Bu peygamberler halkı uyardılarsa da, halk onlara kulak asmadı. O zaman tanrının ruhu başkahin Yehoyada oğlu Zekeriya'nın üzerine indi. Zekeriya, halkın önünde durup seslendi; "Niçin İsrail tanrısının buyruklarına karşı geliyorsunuz? İşleriniz iyi gitmeyecek. Çünkü sizler onu bıraktınız, o da sizi bıraktı." dedi. Bunun üzerine Zekeriya'ya düzen kurdular. Kralın buyruğuyla RABB'in tapınağının avlusunda taşa tutup onu öldürdüler. Yahuda Kralı Yoaş, Zekeriya'nın babası Yehoyada'nın kendisine yaptığı iyiliği unutup oğlunu öldürdü. Zekeriya ölürken, "RAB bu yaptığınızı görüp hesabını sorsun" dedi. Aram ordusu Yahuda Kralı Yoaş'a saldırıp Yahuda ve Yeruşalim'e girdi. Halkın bütün önderlerini öldürdüler. Aramlılar, Yoaş'ı ağır yaralı durumda bırakıp gittiler. Yoaş'ın görevlileri, Peygamber Yehoyada'nın oğlunun kanını döktüğü için, düzen kurup kralı yatağında öldürdüler. Yoaş'ı, Davut kentinde gömdülerse de, kralların mezarlığına gömmediler. Yerine oğlu Amatsya (Amaziah) kral oldu. Yahuda krallığı bu işlerle ilgilenirken bu sırada İsrail krallığının üzerinden Gat kentine kadar gelen Aram Kralı Hazael'in Yeruşalim'e saldıracağı haberini aldı. Bu sefer de bu saldırıyı önlemek adına bir çare bulması gerekiyordu ve o da daha önceki ataları gibi, saraydaki bütün altınları Aram Kralı Hazael'e göndererek sorunu çözmeyi denedi ve çözdü. Aram kralı bu armağanları alıp geri döndü. Yahuda kralının yirmi üçüncü yılının hemen öncesinde İsrail tanrısı, o günlerde İsrail topraklarını küçültmeye

başladı. Aram Kralı Hazael, Şeria Irmağı'nın doğusunda Gadlılar, Rubenliler ve Manaşşeliler'in yaşadığı, Arnon Vadisi'ndeki Aroer'den Gilat ve Başan'a kadar bütün İsrail topraklarını ele geçirdi. İsrail krallığının artık Şeria Irmağı'nın doğusunda bir toprağı kalmamıştı. Yehu, Samiriye'de yirmi sekiz yıl İsrail krallığı yaptı. Yehu ölüp atalarına kavuşunca Yerine oğlu Yehoahaz kral (Jehoahaz) oldu. Aram Kralı Hazael, İsrail Kralı Yehoahaz krallığı döneminde İsrail krallığını uzun bir süre egemenliği altına soktu. Bu egemenliği sırasında Aram Kralı Hazael, önce Gat kentine daha sonra da Yeruşalim'e doğru saldırı hazırlığındaydı ama Yahuda kralı verdiği tüm altınlardan dolayı onu Yahuda krallığından çıkarttı. İsrail Kralı Yehoahaz öldü ve yerine oğlu Yehoaş (Jehoash) geçti. İsrail krallığına geri çekilen Aram Kralı Hazael'i burada bir yenilgi bekliyordu.

44 Peygamber Elişa'nın Ölümü

Peygamber Elişa ölümcül bir hastalığa yakalandı. İsrail Kralı Yehoaş gidip onu ziyaret etti, "Baba, baba, İsrail'in arabası ve atlıları!" diyerek ağladı. Peygamber Elişa ona, "Bir yayla birkaç ok al" dedi. Kral yayla okları aldı. Peygamber Elişa, "Yayı hazırla" dedi. Kral yayı hazırlayınca, Elişa ellerini kralın elleri üzerine koydu. "Doğuya bakan pencereyi aç" dedi. Kral pencereyi açtı. "Oku at!" dedi. Kral oku atınca, "Bu ok Aramlılar'a karşı sizi zafere ulaştıracak RABB'in kurtarıcı okudur" dedi, "Afek'te onları kesin bozguna uğratacaksınız." dedi. Sonra, "Öbür okları al" dedi. İsrail Kralı okları alınca, "Onları yere vur" dedi. Kral okları üç kez yere vurdu ve durdu. Peygamber Elişa buna öfkelenerek; "Beş altı kez vurmalıydın, o zaman Aramlılar'a karşı kesin bir zafer kazanırdın" dedi, "ama şimdi Aramlılar'ı ancak üç kez bozguna uğratacaksın." Sonrasında Peygamber Elişa öldü ama ölmüş bedeni bile mucizeler gerçekleştiriyordu. Her ilkbaharda Moav akıncıları İsrail topraklarına girerlerdi. Bir ke-

resinde İsrailliler, ölü gömerken akıncıların geldiğini görünce, ölüyü Peygamber Elişa'nın mezarına atıp kaçtılar. Ölü, Peygamber Elişa'nın kemiklerine dokununca dirilip ayağa kalktı.



Aram Kralı Hazael öldükten sonra yerine oğlu II. Ben-Hadat geçti. İsrail Kralı Yehoaş, Peygamber Elişa'nın dediği gibi Aram Kralı Ben-Hadat'ı üç kere mağlup ederek babasının kaybettiği Şeria Irmağı'nın batısındaki İsrail kentlerini geri alarak kontrolü sağladı. Kuzeyde bu yaşanırken güneyde de Yahuda Kralı Amatsya, tuz vadisinde on bin Edom'lu askeri öldürerek bölgesinden kovmuştu. Bunun üzerine kuzeydeki İsrail Kralına bir mesaj ileterek; "Gel yüz yüze görüşelim" dedi. İsrail Kralı Yehoaş ise bu teklifi uygun bir şekilde reddetti ama söylemi ile eylemi farklılık gösterdi ve Yahuda topraklarındaki beyt-şemeş kentine kadar gelerek, Yahuda kralı amatsya'ya meydan okudu. Bu meydan okuma bir zaferle taçlandı ve Yahudalıları yenerek kaçmak zorunda bıraktılar. İsrail Kralı Yehoaş, Yahuda kralı amatsya'yı Beyt-şemeş'te yakaladı. Daha sonra İsrail Kralı Yehoaş Yeruşalim'e geldi. Kent surlarının yaklaşık yüz seksen metresini yıktı. Tapınak ve saray hazinelerinde bul-

duğu altını, gümüşü ve bütün değerli eşyaları aldı.[18] Ayrıca rehineler de alarak samiriye'ye döndü.

İsrail Kralı Yehoaş öldü ve yerine oğlu II. Yarovam (II. Jeroboam) geçti. İsrail krallığı döneminde başarılı bir çizgi çizen II. Yarovam, Kral Süleyman döneminde İsrailoğullarının toprağı olan Şam ve Hama'yı da ele geçirdi. Yahuda Kralı Amatsya öldü ve yerine oğlu Uzziya - Azarya (Azariah) geçti. İsrail tanrısının yasaları dışına çıkmadı ama Yahuda krallığı içindeki diğer tapınakları yıkmadığı için halk hâlâ oralara gidip çocuklarını kurban olarak sunuyordu. Bundan dolayı İsrail tanrısı Yahuda kralı azarya'yı cezalandırdı ve ölene kadar deri hastalığına (cüzzam) yakalattı, bu yüzden ayrı bir evde yaşıyordu. Krallığı kendi üstündeydi ama görevlerini oğlu Yotam (Jotham) yapıyordu. Yotam babasının ölümüne kadar yaklaşık yirmi beş yıl vekil krallık yaptı. Babası öldüğünde Yotam kral oldu.

İsrail Kralı II. Yarovam öldü ve oğlu Zekeriya (Zachariah) yerine geçti. İsrail Kralı zekeriya'ya, yaveş oğlu Şallum (Shallum) tuzak kurdu ve onu halkın gözü önünde öldürdü. Yerine kral oldu. Böylece, İsrail tanrısı yehu'ya verdiği söz gereği; "senin soyun dört kuşak İsrail tahtına oturacak" sözünü tuttu. İsrail krallığına yeni geçen şallum ise kendisine kurulan tuzak gereği gadi oğlu Menahem'in saldırıp öldürmesi ile yeni kral Menahem (Menahem) oldu. İsrail Kralı Menahem'e, Asur kralı III. Tiglat-Pileser saldırdı fakat bu saldırıdan vazgeçmesi için İsrail Kralı, Asur kralına yaklaşık otuz beş bin ton gümüş verdi. Bu parayı çıkarta bilmek için İsrail krallığı içindeki tüm zenginlerin kişi başı vermesi gereken gümüş miktarı yaklaşık beş yüz yetmiş beş gramdı ve bunu topladı. Otuz beş bin ton gümüşü Asur kralına verince, Asur kralı saldırıdan vazgeçti ve geri döndü. İlerleyen yıllarda İsrail Kralı Menahem öldü ve ye-

[18] Şu ana kadar tapınak dört kere soyuldu. Tapınak'ın içindeki hazine dairesi bomboştu.

rine oğlu Pekahya (Pekahiah) kral oldu. Komutanlarından biri olan Remalya'nın oğlu Pekah kendisine tuzak kurdu. Argov ve Arye'nin işbirliğiyle yanına gilatlı elli adam alarak pekahya'yı samiriye'deki sarayın kalesinde öldürdü, yerine kendisi kral oldu. İsrail Kralı Pekah'ın (Pekah) krallığı sırasında, Asur Kralı III. Tiglat-Pileser İsrail'in naftali bölgesini ele geçirerek buradaki halkı asur'a sürdü. Bu sayede İsrail krallığı içinde daha önceden Şeria Irmağının doğusundaki üç İsrail oymağı ile Şeria Irmağının batısındaki naftali oymağının da tamamen kontrolü ellerinden gitmişti. Buradaki İsrailoğulları kendi topraklarından sürülmüşlerdi.

Yahuda Kralı Yotam da ülkesindeki tapınma yerlerine dokunmadı, halkı hâlâ oralarda çocuklarını kurban edip sunuyorlardı. İsrail tanrısı, bundan dolayı Aram kralı Resin (Rezin) ile İsrail Kralı Pekah'ı Yahuda krallığı üzerine doğru göndermeye başladı. İlerleyen yıllarda Yahuda kralı Yotam öldü ve yerine oğlu Ahaz (Ahaz) kral oldu. İsrail tanrısının yolundan yürümedi. Ülkesindeki tapınma yerlerini yıkmadığı gibi, İsrail tanrısının hiç hoşlanmadığı bir kurban sundu. Kral Ahaz, bu sunuda İsrail tanrısının, İsrailoğullarına vaat ettiği topraklara getirdiğinde önünden kovduğu milletlerin iğrenç törelerine uyarak kendi oğlunu Molek'e kurban etti ve ateşte yaktı.

İsrail Krallığının Yıkılışı (MÖ 922 - 721)[19]

Aram Kralı Resin'le, İsrail Kralı Pekah, Yeruşalim'e doğru saldırıya geçtiler. Kenti kuşattılarsa da Yahuda Kralı Ahaz'ı yenemediler. Yahuda Kralı Ahaz, Asur Kralı III. Tiglat-Pileser'e: "Senin kulun kölenim, gel, bana saldıran Aram ve İsrail krallarının elinden kurtar beni" diye ulaklar gönderdi. Tapınak ve

[19]İsrail kralları tarihindeki, ilk kralın başa geçişi ile son kralın tahtan indirilip krallığının yok edilmesi arasındaki süre dengesizliğine ayrıca dikkat çekmek isterim. Bitiş tarihi arasında neredeyse +- 45 yıl fark çıkıyor.

saray hazinelerinde bulunan altın ve gümüşü armağan olarak Asur Kralı'na gönderdi.[20] Asur Kralı, Ahaz'ın isteğini olumlu karşıladı, saldırıp Şam'ı ele geçirdi. Kent halkını Kîr'e sürüp Aram Kralı Resin'i öldürdü. Yahuda Kralı Ahaz, Asur Kralı III. Tiglat-Pileser'i karşılamak için Şam'a gittiğinde, oradaki sunağı gördü. Aynısını yaptırmak için sunağın bütün ayrıntılarını gösteren bir planı ve maketi Kâhin Uriya'ya gönderdi. Kâhin Uriya, Kral Ahaz, Şam'dan dönünceye kadar, onun göndermiş olduğu maketin aynısını yaptı.

Kral Ahaz, Şam'dan dönünce sunağı gördü, yaklaşıp üzerinde sunular sundu. Yakmalık sunuları ve tahıl sunularını sundu, dökmelik sunuyu boşalttı, esenlik sunusunun kanını sunağın üzerine döktü.

Kral Ahaz, Kâhin Uriya'ya şu buyrukları verdi: "Sabahın yakmalık sunusuyla akşamın tahıl sunusunu, kralın yakmalık ve tahıl sunusunu, ayrıca ülke halkının yakmalık, tahıl ve dökmelik sunularını bu büyük sunağın üzerinde sun, yakmalık sunuların ve kurbanların kanını onun üzerine dök. Ama tunç sunağı geleceği görmek için kendim kullanacağım."

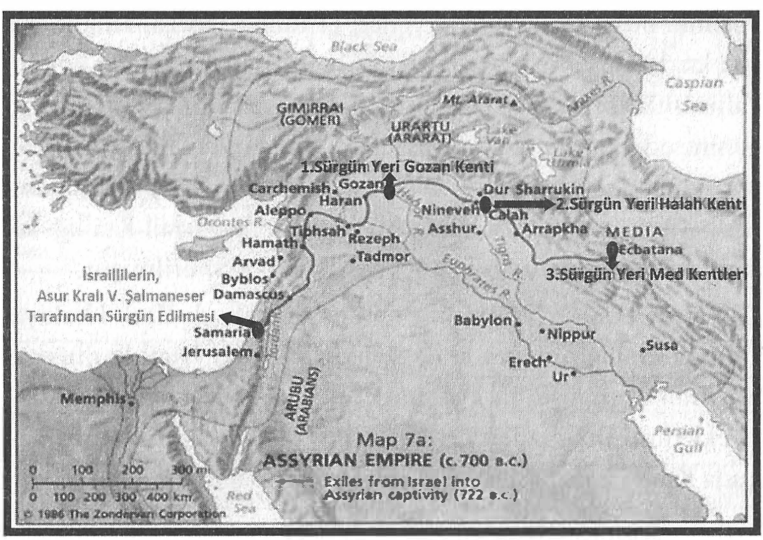
Kâhin Uriya, Kral'ın bütün buyruklarını yerine getirdi. Kral Ahaz, tapınaktaki kazanların üzerine oturduğu ayaklıkların yan aynalıklarını söküp kazanları kaldırdı. Havuzu tunç boğaların üzerinden indirip taş bir döşeme üzerine yerleştirdi.

Yahuda Kralı Ahaz, tanrının tapınağındaki eşyaları toplayıp parçaladı. Yahuda Kralı Ahaz öldü ve Yerine oğlu Hizkiya (Hezekiah) kral oldu. Krallığı döneminde, İsrail tanrısına ihanet eden Yahuda Kralı Ahaz'ın tapınağın içinden attırdığı bütün eşyaları da yeniden hazırlayıp kutsadı. Ela oğlu Hoşea (Hoshea), İsrail Kralı Pekah'a tuzak kurdu ve onu öldürüp yerine

[20] Sürekli olarak tapınak hazinesinin boşaltıldığı bilgisini veriyorum ama şu unutulmamalıdır ki, yılda bir kere tapınak vergisi alındığından, tapınak hazinesinde çok küçümsenmeyecek bir miktar her zaman bulunuyordu.

kendisi kral oldu. Asur Kralı V. Şalmaneser (Shalmaneser), İsrail Kralı Hoşea'ya savaş açtı. İsrail Kralı Hoşea, teslim olup haraç ödemeye mecbur kaldı. Ancak Asur kralı, İsrail Kralı Hoşea'nın hainlik yaptığını öğrendi. Çünkü Hoşea, Mısır Firavunu So'nun desteğini almak için ona ulaklar göndermiş, üstelik her yıl ödemesi gereken haraçları da Asur Kralı'na ödememişti. Bunun üzerine Asur Kralı onu yakalayıp mahzene kapattı. Asur Kralı, İsrail topraklarına saldırdı. Samiriye'yi kuşattı. Kuşatma üç yıl sürdü. İsrail Kralı Hoşea krallığının dokuzuncu yılında Asur Kralı V. Şalmaneser, başkent Samiriye'yi ele geçirdi.

İsrail halkını Asur'a sürdü. Onları Halah'a, Habur Irmağı kıyısındaki Gozan'a ve Med kentlerine yerleştirdi.



Bütün bunlar kendilerini Mısır firavununun boyunduruğundan kurtarıp Mısır'dan çıkaran tanrılarına karşı günah işledikleri için İsrailliler'in başına geldi. Çünkü başka ilahlara tapmışlar, İsrail tanrısının, İsrail halkının önünden kovmuş olduğu ulusların törelerine ve İsrail krallarının koyduğu kurallara göre yaşamışlardı. İsrail tanrısının onaylamadığı bu işleri

halk ile iç içe yapmışlar, gözcü kulelerinden surlu kentlere kadar her yerde tapınma yerleri kurmuşlardı. Yaptıkları kötülüklerle İsrail tanrısını öfkelendirdiler. İsrail tanrısı, İsrail ve Yahuda halkını peygamberler aracılığıyla uyarmış, onlara, "Bu kötü yollardan dönün, atalarınıza buyurduğum ve kullarım peygamberler aracılığıyla size gönderdiğim 'Kutsal Yasa'nın' tümüne uyarak buyruklarımı, kurallarımı yerine getirin dememe rağmen dinlemediler, tanrısına güvenmeyen ataları gibi inat ettiler. Tanrı'nın kurallarını, uyarılarını ve atalarıyla yaptığı antlaşmayı hiçe sayarak değersiz putların ardınca gittiler, böylece kendi değerlerini de yitirdiler. Tapınmak için kendilerine iki dökme buzağı ve aşera putu yaptılar. Gök cisimlerine taptılar. Baal'a kulluk ettiler. Oğullarını, kızlarını ateşte kurban ettiler. Falcılık, büyücülük yaptılar." dedi. İsrail'in tanrısı, İsrailliler'e çok kızdı, Yahuda oymağı dışında hepsini huzurundan kovdu. Yahudalılar bile RABB'in buyruklarına uymadılar. İsrailliler'in benimsediği törelere göre yaşadılar. Bundan dolayı RAB, İsrail soyundan olan herkesi reddetti. İsrailliler kendi topraklarından Asur Krallığının çeşitli kentlerine sürüldüler. İsrail Krallığı tarihindeki tüm kralların listesi sağdaki tabloda verilmiştir.

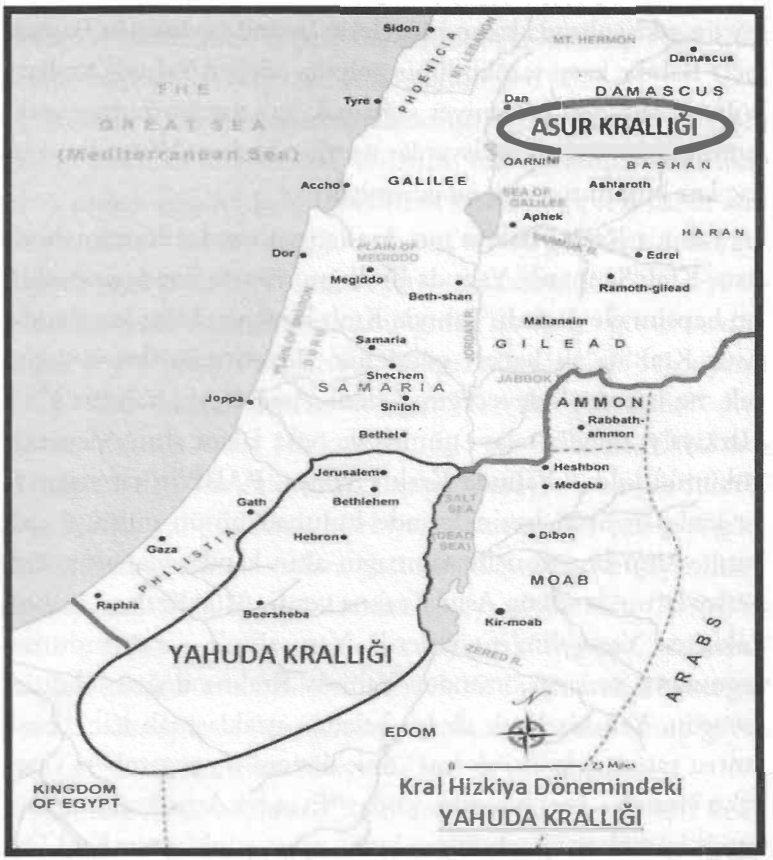
Yahuda kralı sütununun en altındaki Yahuda Kralı Hizkiya, Yahuda krallığının son kralı değildir. Sadece İsrail krallığının son kralı olan hoşea ile aynı dönemde krallık yaptığı için tabloya ekledim. Bu yüzden de mezarının olduğu sütün henüz Yahuda Kralı Hizkiya ölmediği için boş bırakılmıştır.



Mezarı	Krallık Süresi	Yahuda Kralı	Bilgilendirme	İsrail Kralı	Krallık Süresi	Mezarı
Davut Kenti	17 yıl	Rehavam	Kral Süleymanın ölümü ile yerine oğlu Rehavam geçti			
			Rehavam krallığının 3. yılında Yarovam İlk İsrail kralı oldu	Yarovam	23 yıl	Bilinmiyor
Davut Kenti	3 yıl	Aviyam	Yarovam'ın krallığının 18. yılında Aviyam yahuda kralı oldu			
Davut Kenti	41 yıl	Asa	Yarovam'ın krallığının 20. yılında Asa yahuda kralı oldu			
			Asa krallığının 3. yılında Nadav İsrail kralı oldu	Nadav	2 yıl	Bilinmiyor
			Asa krallığının 3. yılında Baaşa İsrail kralı oldu	Baaşa	24 yıl	Tirsa Kenti
			Asa krallığının 26. yılında Ela İsrail kralıoldu	Ela	2 yıl	Tirsa Kenti
			Asa krallığının 27. yılında Ela İsrail kralı oldu	Zimri	7 gün	Tirsa Kenti
			Asa krallığının 32. yılında Ela İsrailkralıoldu	Omri	12 yıl	Samiriye kenti
			Asa krallığının 38. yılında Ela İsrail kralıoldu	Ahav	22 yıl	Samiriye kenti
Davut Kenti	25 yıl	Yehoşafat	Ahav krallığının 4. yılında Yehoşafat yahuda kralı oldu			
			Yehoşafat krallığının 17. yılında Ahazya İsrail kralı oldu	Ahazya	2 yıl	Samiriye kenti
			Yehoşafat krallığının 18. yılında Ahazya İsrail kralı oldu	Kardeşi Yoram	12 yıl	Yizreel kenti
Davut Kenti	8 yıl	Yehoram (Ahav'ın kızı ile evli)	Yoram krallığının 5. yılında Yehoram yahuda kralı oldu			
Davut Kenti	1 yıl	Ahazya (Annesi, Omri'nin torunu Atalya)	Yoram krallığının 12. yılında Ahazya yahuda kralı oldu			
Davut Kenti	7 yıl	Atalya (Krallığı gaspetmiştir)	Yehu, Yahuda kralı Ahazya ve İsrail kralı Yoram'ı öldürmüştü.	Yehu (Ramon-Gilatlı)	28 yıl	Samiriye kenti
Davut Kenti	40 yıl	Yoaş (Kral Ahazya'nın oğlu)	Yehu krallığının 7. yılında Yoaş yahuda kralı oldu			
			Yoaş krallığının 23. yılında Yehoahaz İsrail kralı oldu	Yehoahaz	17 yıl	Samiriye kenti
			Yoaş krallığının 39. yılında Yehoaş İsrail kralı oldu	Yehoaş	16 yıl	Samiriye kenti
Davut Kenti	29 yıl	Amatsya	Yehoaş krallığının 2. yılında Amatsya yahuda kralı oldu			
			Amatsya krallığının 15. yılında II. Yarovam İsrail kralı oldu	II. Yarovam	41 yıl	Samiriye kenti
Davut Kenti	52 yıl	Uzziya - Azarya	II. Yarovam krallığının 27. yılında Azarya yahuda kralı oldu			
	Kral Azarya'nın cüzzamından dolayı yaklaşık son 25 yıl oğlu yotam vekil kralllık yapmıştır.	(Vekil Kral) Yotam	Azarya krallığının 38.. yılında Zekeriya İsrail kralı oldu	Zekeriya	6 ay	Samiriye kenti
		(Vekil Kral) Yotam	Azarya krallığının 39.. yılında Şallum İsrail kralı oldu	Şallum (Yaveşli)	1 ay	Samiriye kenti
		(Vekil Kral) Yotam	Azarya krallığının 39.. yılında Şallum İsrail kralı oldu	Menahem	10 yıl	Samiriye kenti
		(Vekil Kral) Yotam	Azarya krallığının 50.. yılında Pekahya İsrail kralı oldu	Pekahya	2 yıl	Samiriye kenti
		(VekilKral) Yotam	Azarya krallığının 52.. yılında Pekah İsrail kralı oldu	Pekah	20 yıl	Samiriye kenti
Davut Kenti	16 yıl	Yotam	Pekah krallığının 2.. yılında Yotam yahuda kralı oldu			
Davut Kenti	16 yıl	Ahaz	Pekah krallığının 17.. yılında Ahaz yahuda kralı oldu			
			Ahaz krallığının 12.. yılında Hoşea İsrail kralı oldu	Hoşea (Son İsrailKralı)	9 yıl	Samiriye kenti
	29 yıl	Hizkiya	Hoşea krallığının 3.. yılında Hizkiya yahudal kralı oldu			

Asur Kralı, topraklarından sürdüğü İsraillilerin yerine kendi kentlerinden, kendi milletini bu topraklara getirdi.[21] Ama gelin görün ki, öfkesinden neredeyse gözü kör olmuş İsrail tanrısı, önünden kovduğu kendi seçkin kavmini helak etmenin kızgınlığı içindeyken, onların yerine getirttiği yeni milletin başına kendisini tanıyan bir kişi bile atamamıştı. Bu topraklara yeni gelmiş kişilerin hiç vakit kaybetmeden İsrail tanrısının kurallarına uygun yaşamalarını bekledi. Bunu yapmadıklarını gördüğünde de bu milleti cezalandırmaya başladı. Onların üzerlerine aslanlar göndererek halkı öldürtüyordu. Bu olayların üzerine Asurlular, bu topraklardan gitmek için kaçışmaya başladılar. Bundan dolayı halk, Asur Kralına, "Sürdüğün ve Samiriye kentlerine yerleştirdiğin bizler, Samiriye ilahının yasasını bilmediğimizden O da üzerimize aslanlar gönderiyor" diye haber saldı. Bunun üzerine Asur Kralı şu buyruğu verdi: "Samiriye'den sürülen kâhinlerden birini geri gönderin, gidip orada yaşasın ve ülke ilahının yasasını onlara öğretsin." dedi. Samiriye'den sürülen kâhinlerden birini Beytel'e yerleştirdi ve nasıl tapınacaklarını onlara öğretmeye başladı. Ama gelgelelim samiriye kentlerine yerleşen Asurlular kendi ilahlarını da yanlarında getirdi. Samiriyeliler'in yapmış olduğu tapınma yerlerindeki yapılara bu ilahları koydular. Her kent kendi ilahını getirmişti; Babil halkı Sukkot-Benot, Kuta halkı Nergal, Hama halkı Aşima, Avva halkı ise Nivhaz ve Tartak adındaki ilahlarını yerleştirdiler. Sefarvayim halkı ise oğullarını, ilahları Adrammelek ve Anammelek'e yakarak kurban ettiler. Böylece hem RABB'e tapınıyorlar, hem de aralarından geldikleri ulusların törelerine göre kendi ilahlarına kulluk ediyorlardı. Artık İsrail tanrısının vaat ettiği topraklarda sadece Yahuda krallığı vardı.

[21] Babil, Kuta, Avva, Hamave Sefarvayim'den insanlar getirtip, İsrail topraklarına yerleştirdi



Yahuda Krallığının Yıkılışı – (MÖ 922-587)

Asur İmparatorluğu'nun İsrail krallığını yıkmasından sonra, Yahuda krallığı Asur tehdidi altındaydı. Asur İmparatorluğu'nun Babillilerce yıkılması (612), Yahuda krallığına nefes aldırmıştı. Bu sayede Yahuda krallığı, İsrail krallığının yıkılmasının ardından (150 yıl daha) ayakta kalmıştır. Çünkü Yeni Babil imparatorluğu, Med ve Umman-manda krallıklarıyla birlikte Ninova'yı da yıkmış ve 604 yılında Hatti topraklarında (Suriye-Filistin) kendi hâkimiyetini kurmuştur. Yeni Babil İmparatorluğu, Kral Nabopolassar ve II. Nebukadnezzar dönemlerinde bölgede hâkim güç olmuş, özellikle Yahuda Krallığı, bu

gücün etkisi altında kalan bölgelerin başında gelmiştir. Başlangıçta Babil'e karşı temkinli bir politika izleyen Yahuda kralları, bölgede yeniden hâkimiyet sağlamak için zaman zaman ayaklanmışlardır. Çıkan bu isyanlar üzerine başkent Yeruşalim birkaç kez kuşatılmış ve işgal edilmiştir.

Yahuda Kralı Hizkiya'nın, krallığının on dördüncü yılında Asur Kralı Sanherib, Yahuda Krallığının surlu kentlerine saldırıp hepsini ele geçirdi. Yahuda Kralı Hizkiya, Lakiş kentindeki Asur Kralı'na şu haberi gönderdi: "Üzerimden kuvvetlerini çek, ne istersen ödeyeceğim." dedi. Asur Kralı, Yahuda Kralı Hizkiya'yı üç yüz talant gümüş ve otuz talant altın ödemekle yükümlü kıldı.[22] Yahuda Kralı Hizkiya, RABB'in tapınağında ve kral sarayının hazinelerinde bulunan bütün gümüşü ona verdi. Altın borcunu ise tapınağın altın kapılarıyla, altın kapı pervazlarını da söküp Asur Kralına verdi. Asur Kralı ordusunu Lakiş'ten Yeruşalim'e gönderdi. Yeruşalim'e varan ordunun komutanı, surların önünden Yahuda Kralına doğru tehditler savurdu. Yahuda Kralı da bu beladan uzaklaşmak için "İsrail tanrısı yanımızda olacak mı?" diye dönemin peygamberi Yeşeya'ya (Isaiah - İşeya) sordu. O da; "Evet bu Asur kralının söylettiği küfürlere ve tehditlere kulak asma çünkü atan Kral Davut hatırına kenti kurtaracağım, onu kendi topraklarına göndereceğim. Onun içine öyle bir ruh koyacağım ki, bir haber üzerine kendi ülkesine dönecek. Orada onu kılıçla öldürteceğim." dedi. O gece RABB'in meleği gidip Asur ordugâhında yüz seksen beş bin kişiyi öldürdü.[23] Ertesi sabah uyanan Yahudalılar salt cesetlerle karşılaştılar. Bunun üzerine Asur Kralı Sanherib ordugâhını bırakıp çekildi. Ninova'ya döndü ve orada kaldı. Bir gün ilahı Nisrok'un tapınağında tapınırken, oğulla-

[22] "Üç yüz talant: Yaklaşık 10.4 ton, "Otuz talant: Yaklaşık 1 ton.

[23] Bu olay Edirnekapı / Fatih / İstanbul'daki Kariye Müzesi'nde olağanüstü bir betimlemeyle anlatılmaktadır. Yazarın Youtube kanalında Kariye Müzesi'ni anlattığı 7 bölümlük bir video bulunmaktadır.

rından Adrammelek'le Şareser, onu kılıçla öldürüp Ararat ülkesine kaçtılar. Yerine oğlu Esarhaddon kral oldu.

Yahuda Kralı Hizkiya hastalanmıştı, onun hasta olduğunu duyan Babil Kralı Merodak-Baladan, ona mektuplarla birlikte bir armağan gönderdi. Yahuda Kralı Hizkiya elçileri kabul etti. Deposundaki bütün değerli eşyaları, altını, gümüşü, baharatı, değerli yağı, silah deposunu ve hazine odalarındaki her şeyi elçilere gösterdi. Sarayında da krallığında da onlara göstermediği hiçbir şey kalmadı. Peygamber Yeşaya, Yahuda Kralı Hizkiya'ya gidip, "Bu adamlar sana ne dediler? Nereden gelmişler?" diye sordu. Yahuda Kralı Hizkiya, "Uzak bir ülkeden, Babil'den gelmişler" diye karşılık verdi. Yeşaya, "Sarayında ne gördüler?" diye sordu. Yahuda Kralı Hizkiya, "Sarayımdaki her şeyi gördüler, hazinelerimde onlara göstermediğim hiçbir şey kalmadı" diye yanıtladı. Bunun üzerine Yeşaya şöyle dedi: "RABB'in sözüne kulak ver; gün gelecek, sarayındaki her şey, atalarının bugüne kadar bütün biriktirdikleri Babil'e taşınacak. Hiçbir şey burada kalmayacak. Soyundan gelen bazı çocuklar alınıp götürülecek, Babil Kralı'nın sarayında hadım edilecek."

Yahuda Kralı Hizkiya, "RAB'den ilettiğin bu söz iyi" dedi. Çünkü "Nasıl olsa yaşadığım sürece barış ve güvenlik olacak" diye düşünüyordu. Yahuda Kralı Hizkiya ölüp atalarına kavuşunca, yerine oğlu Manaşşe (Manasseh) kral oldu.

Babası Hizkiya'nın yok ettiği putlara tapılan yerleri yeniden yaptırdı. İsrail Kralı Ahav gibi, Baal için sunaklar kurdu, aşera putu yaptı. Tapınağın avlusunda gök cisimlerine tapmak için sunaklar yaptırdı. Oğlunu ateşte kurban etti, falcılık ve büyücülük yaptı. Medyumlara, ruh çağıranlara danıştı. İsrail tanrısını öfkelendirdi. Yahuda Kralı Manaşşe yaptırdığı aşera putunu tapınağa yerleştirdi. Yahuda Kralı Manaşşe, Yahuda halkını, öylesine yoldan çıkardı ki, RABB'in İsrail halkının önünden yok ettiği uluslardan daha çok kötülük yaptı. İsrail'in tanrısı, peygamberler aracılığıyla şöyle dedi: "Yahuda Kralı Manaşşe bu

iğrenç işleri yaptığı, kendisinden önceki amorlular'dan daha çok kötülük ettiği, putlar dikerek Yahudalılar'ı günaha sürüklediği için İsrail'in tanrısı olarak, Yeruşalim'in ve Yahuda'nın başına öyle bir felaket getireceğim ki, duyanların hepsi şaşkına dönecek. Samiriye'yi ve Ahav'ın soyunu nasıl cezalandırdımsa, Yeruşalim'i cezalandırırken de aynı ölçüde davranacağım. Halkımdan sağ kalanları terk edeceğim ve düşmanlarının eline teslim edeceğim. Yeruşalim halkı yağmalanıp ganimet olarak götürülecek. Çünkü gözümde kötü olanı yaptılar. Atalarının Mısır'dan çıktığı günden bugüne kadar beni öfkelendirdiler." dedi. Yahuda Kralı Manaşşe, Yeruşalim'i bir uçtan öbür uca dolduracak kadar çok sayıda masumun kanını döktü. Yahuda Kralı Manaşşe ölüp atalarına kavuşunca, sarayının Uzza adındaki bahçesine gömüldü. Elli beş yıl krallık yaptı. Yerine oğlu Amon (Amon) kral oldu. Yahuda Kralı Amon da babası gibi, İsrail tanrısının yolundan gitmedi. Babasının kaldığı yerden, başka milletlerin ilahlarına kulluk etti. Yahuda Kralı Amon'un görevlileri, krala tuzak kurup onu sarayında öldürdüler. Yahuda halkı da, kralları Amon'a tuzak kuranların hepsini öldürdü ve yerine Amon'un oğlu Yoşiya'yı (Josiah) kral yaptılar.

Yahuda Kralı Yoşiya, İsrail tanrısının yolundan gitti ve ilk başta tapınağın ihtiyacı olan onarımlara başladı. Daha sonra baş kâhin Hilkiya, yazman Şafan'a, "RABB'in tapınağında yasa kitabı'nı buldum."[24] diyerek kitabı ona verdi. Şafan kitabı okudu.

[24] **Yazarın notu:** Yasa kitabı, ahit sandığının içinde olan tabletlerdir. Torahtan alıntılayalım; **Mısırdan Çıkış Babı'nın 25. bölümünün 16. cümlesi:** Antlaşmanın taş levhalarını sana vereceğim. Onları sandığın içine koy.

1. Krallar Babı'nın 8. bölümünün 9. cümlesi: Sandığın içinde Musa'nın Horev Dağı'nda koyduğu iki taş levhadan başka bir şey yoktu. Bunlar Mısır'dan çıkışlarında Rab'bin İsrailllilerle yaptığı antlaşmanın taş levhalarıydı. Eğer kitap sandığın dışında, bir hurda gibi köşede bir yerde bulunuyorsa, ahit sandığına biri dokundu demektir. Ama şu ana kadar ahit sandığının açıldığına ya da kaçırılmaya çalışıldığı hakkında bir bilgi verilmediğine göre, yasa kitabı ahit sandığından nasıl çıkmıştı? Tüm ihtimaller dikkate alındığında, oklar Yahuda Kralı Manaşşe döneminde, ahit sandığının başına bir şeyler geldiğini göstermektedir. Bu antlaşmayı daha sonra Musa, Yeşu'ya bırakırken yazmanlara çoğalttırarak yasa kitabını 12 İsrailoğullarının önderlerine verdi.

Ardından, "Baş Kâhin Hilkiya bana bir kitap verdi" diyerek kitabı krala okudu. Kral, Kutsal Yasa'daki sözleri duyunca giysilerini yırttı. Baş kâhin Hilkiya'ya, Şafan oğlu Ahikam'a, Mikaya oğlu Akbor'a, Yazman Şafan'a ve kendi özel görevlisi Asaya'ya şöyle buyurdu; "Gidin, bulunan bu kitabın sözleri hakkında benim için de, bütün Yahuda halkı için de RABB'e danışın. RABB'in bize karşı alevlenen öfkesi büyüktür. Çünkü atalarımız bu kitabın sözlerine kulak asmadılar, bizler için yazılan bu sözlere uymadılar." dedi. Baş kâhin Hilkiya, Ahikam, Akbor, Şafan ve Asaya varıp tapınaktaki giysilerin nöbetçisi Harhas oğlu Tikva oğlu Şallum'un karısı Peygamber Hulda'ya (Huldah) danıştılar.

Peygamber Hulda onlara şöyle dedi: "Yahuda kralının okuduğu kitapta yazılı olduğu gibi, buraya da, burada yaşayan halkın başına da felaket getireceğim. Beni terk ettikleri, elleriyle yaptıkları başka ilahlara buhur yakıp beni kızdırdıkları için buraya karşı öfkem alevlenecek ve sönmeyecek. Buraya getireceğim büyük felaketi kralınız görmeyecek." dedi. Baş kâhin Hilkiya ile yanındakiler bu sözleri krala ilettiler. Yahuda Kralı Yoşiya, ülkedeki tüm putları yıktı, putlar için yapılmış tüm tapınakları yerle bir etti. Hiçbir yerde put bırakmadı. Yahuda Kralı Yoşiya cincileri, ruhçuları, aile putlarını, öteki putları, ayrıca Yahuda ve Yeruşalim'de görülen bütün iğrençlikleri silip süpürdü. Ne ondan önce ne de sonra onun gibi candan ve yürekten var gücüyle RABB'e yönelen ve Musa'nın yasasına uyan bir kral çıkmadı. Oysa Yahuda Kralı Manaşşe işlediği suçlarla RABB'i öyle öfkelendirmişti ki, RAB Yahuda'ya karşı alevlenen öfkesinden vazgeçmedi ve "İsrail'i nasıl huzurumdan attımsa, Yahuda'yı da öyle atacağım. Seçtiğim bu kenti, Yeruşalim'i ve orada bulunacağım dediğim tapınağı kendimden uzaklaştıracağım." dedi.

Yahuda Kralı Yoşiya'nın krallığı sırasında Mısır Firavunu Neko, Asur kralına yardım etmek üzere Fırat'a doğru yola çık-

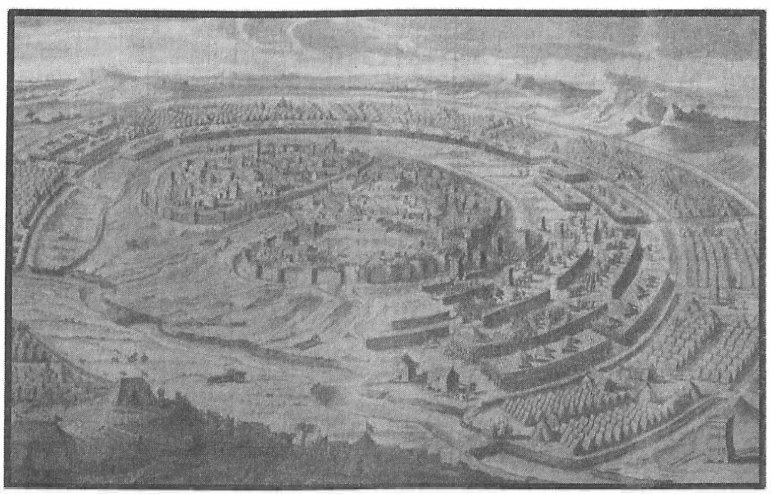
tı. Yahuda Kralı Yoşiya da Neko'nun üzerine yürüdü. Megiddo'da karşılaştılar. Mısır Firavunu Neko, Yoşiya'yı öldürdü. Yerine oğlu Yehoahaz (Jehoahaz) kral oldu. Firavun Neko, Hama ülkesinde, Rivla'da Yahuda Kralı Yehoahaz'ı zincire vurdu. Ülke halkını yüz talant gümüş ve bir talant altın ödemekle yükümlü kıldı.[25] Firavun Neko, Yoşiya'nın oğlu Elyakim'i babasının yerine kral yaptı ve adını değiştirip Yehoyakim (Jehoiakim) koydu. Sonra Yehoahaz'ı alıp Mısır'a döndü. Yehoahaz orada öldü. Yahuda kralı Yehoyakim'in krallığı döneminde Babil Kralı II. Nebukadnezzar, Yahuda'ya saldırdı. Yahuda Kralı Yehoyakim üç yıl ona boyun eğdiyse de sonradan fikrini değiştirerek II. Nebukadnezzar'a başkaldırdı. İsrail tanrısı, peygamberler aracılığıyla söylediği söz uyarınca, Yahuda'yı yok etmek üzere Keldani, Aramlı, Moavlı ve Ammonlu akıncıları Yahuda'ya karşı gönderdi.

Bütün bunlar İsrail'in (Yakup'un) tanrısının buyruğuyla Yahudalılar'ın başına geldi. Yahuda Kralı Yehoyakim ölüp atalarına kavuşunca, yerine oğlu Yehoyakin (Jehoiachin) kral oldu. O sırada Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın askerleri Yeruşalim'in üzerine yürüyüp kenti kuşattı. Kuşatma sürerken Babil Kralı II. Nebukadnezzar geldi. Yahuda Kralı Yehoyakin, annesi, görevlileri, yöneticileri ve hadımlarıyla birlikte, Babil kralına teslim oldu. Babil kralı, krallığının sekizinci yılında Yahuda Kralı Yehoyakin'i tutsak etti. RABB'in sözü uyarınca, II. Nebukadnezzar, tapınağın ve kral sarayının bütün hazinelerini boşalttı, İsrail Kralı Süleyman'ın RABB'in tapınağı için yaptırdığı altın eşyaların tümünü parçaladı. Bütün Yeruşalim halkını, komutanları, yiğit savaşçıları, zanaatçıları, demircileri, toplam on bin kişiyi sürgün etti. Yahuda halkının en yoksul kesimi dışında kimse kalmadı. Babil Kralı II. Nebukadnezzar, Yahuda Kralı Yehoyakin'i tutsak olarak Babil'e götürdü. Onunla birlik-

[25] **Yüz talant:** Yaklaşık 3.45 ton, Bir talant: Yaklaşık 34.5 kg.

te annesini, karılarını, hadımlarını ve ülkenin ileri gelenlerini de Yeruşalim'den Babil'e sürdü. Ayrıca yedi bin deneyimli yiğit savaşçıyı Babil'e sürgün etti. Babil kralı, Yahuda Kralı Yehoyakin'in yerine amcası Mattanya'yı kral yaptı ve adını değiştirip Sidkiya (Zedekiah) koydu.

Yahuda Kralı Sidkiya'nın krallığının dokuzuncu yılında, onuncu ayın, onuncu günü, Babil Kralı II. Nebukadnezzar bütün ordusuyla Yeruşalim önlerine gelip ordugâh kurdu. Kentin tamamını kuşattılar.[26]



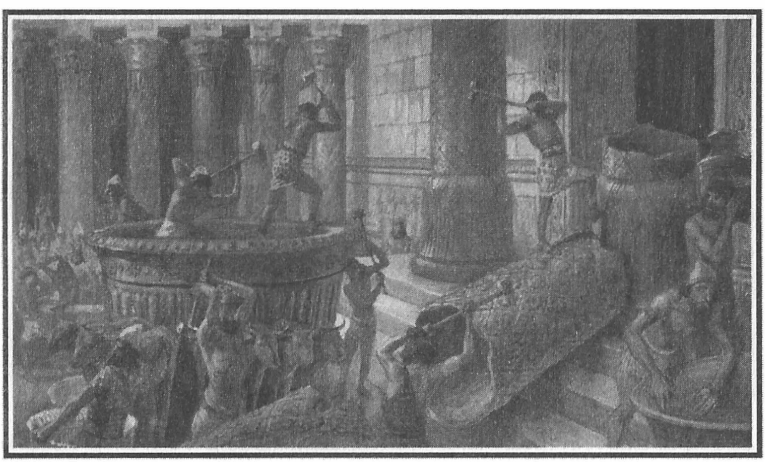
Temsili bir çalışmadır.

Yahuda Kralı Sidkiya'nın krallığının on birinci yılına kadar kent kuşatma altında kaldı. Dördüncü ayın dokuzuncu günü kentte kıtlık öyle şiddetlendi ki, halk bir lokma ekmek bulamaz oldu. Sonunda kentin surlarında bir gedik açıldı.

[26] **Yazarın notu:** Bazı çevirilerde "kentin etrafına hendekler kazarak, kenti teslim olmaya zorladı" denir. Bu tanıma uygun resmi yukarıda paylaşıyorum. Diğer bir mantık hatası da şöyle dikkat çekiyor; bir önceki Yahuda kralı Yehoyakin tüm kabinesi ile teslim olmuşken zaten kent düşmüş oluyor ama Tanah'daki anlatıma baktığımızda Babil kralının kendi elleriyle krallığa oturttuğu kişi direniyordu. Kent sürgün yemiş kiminle direniyordu belirsiz...

Keldaniler[27] kenti çepeçevre kuşatmış olmasına karşın, bütün askerlerle birlikte Yahuda Kralı Sidkiya, gece kral bahçesinin yolundan iki duvarın arasındaki kapıdan kaçarak arava yoluna çıktılar. Ama Keldani ordusu kralın ardına düşerek eriha ovalarında ona yetişti. Sidkiya'nın bütün ordusu dağıldı. Yahuda Kralı Sidkiya yakalanıp Rivla'da Babil Kralı'nın huzuruna çıkarıldı ve hakkında karar verildi. Yahuda Kralı Sidkiya'nın gözü önünde oğullarını öldürdüler, kendisinin de gözlerini oydular, zincire vurup Babil'e götürdüler.

Yeruşalim'deki İlk Tapınağın Yıkılışı



Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın krallığının on dokuzuncu yılının, beşinci ayının, yedinci günü muhafız birliği komutanı Nebuzaradan Yeruşalim'e girdi. Tapınağı, sarayı ve Yeruşalim'deki bütün evleri ateşe verip önemli yapıları yaktı. Muhafız birliği komutanı önderliğindeki Keldani ordusu Yeruşalim'i çevreleyen surları yıktı. Komutan Nebuzaradan kentte sağ kalanları, Babil kralının safına geçen kaçakları ve geri kalan halkı sürgün etti. Muhafız birliği komutanı saf altın ve gümüş bu-

[27] Asur kralı II. Nebukadnezzar, keldanilerden oluşan askeri birlik kurmuştu.

hurdanları, çanakları alıp götürdü. Kral Süleyman'ın, Hiram'a yaptırmış olduğu iki sütun, havuz ve ayaklıklar için hesapsız tunç harcanmıştı. Her sütun on sekiz arşın[28] yüksekliğindeydi, üzerlerinde tunç birer başlık vardı. Başlığın yüksekliği üç arşındı, çevresi tunçtan ağ ve nar motifleriyle bezenmişti. Öbür sütun da ağ motifleriyle süslenmişti ve ötekine benziyordu. Keldaniler tapınaktaki tunç sütunları, ayaklıkları, tunç havuzu parçalayıp tunçları Babil'e götürdüler. Tapınak törenlerinde kullanılan kovaları, kürekleri, fitil maşalarını, tabakları, bütün tunç eşyaları aldılar.

Yahuda Kralı Yehoyakin'in sürgündeki otuz yedinci yılında, Evil-Merodak Babil kralı oldu. Evil-Merodak aynı yılın on ikinci ayının yirmi yedinci günü, Yahuda Kralı Yehoyakin'i cezaevinden çıkardı. Yaşadığı sürece Babil kralının sofrasında yer aldı.

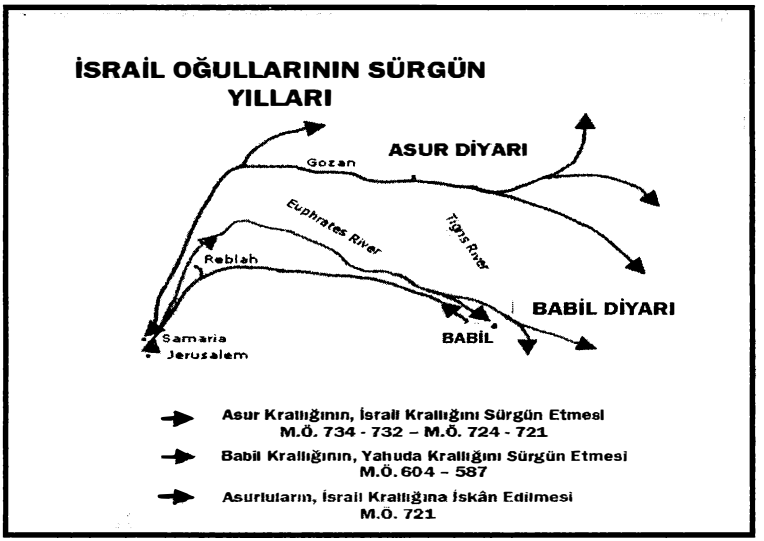
Babil Kralı II. Nebukadnezzar, sefer için geldiğnde Yahuda krallığının elinde sadece başkentleri olan Yeruşalim kenti kalmıştı. Bu kent de dayanamayıp düştüğünde Yahuda krallığı da bitmişti. Tüm bu gelişmelere baktığımızda İsrailoğullarının başlarına gelen bu felaketlerin asıl sebebi kendileridir. Onları yıkıma uğratan diğer ulusların kralları sadece birer aracıdır. İsrailoğullarının tanrısı, İsrailoğullarını Mısır'dan çıkartan ve güven içinde vaat ettiği topraklara soktuğunda; "Artık size sözümü tuttum ve sizleri vaat ettiğim topraklara getirdim. Burada kalıcı olmak istiyorsanız, sizi Mısır'dan çıkarttığımda yanınızda peygamberim olan Musa aracılığı ile yasalarımı ilettim, buna göre yaşayın ve huzur içinde bu topraklarda kalın. Dışarıdan gelecek her türlü kötülüğü uzaklaştıracağım dememe rağmen sizler ne yaptınız, sözümü dinlemeyip kurallarıma uymadınız. Beni öfkelendirdiniz. Mısır'dan çıkarttığım günden beri bana hep yakardınız ama peygamberlerimin de duruşu sayesinde

[28] On sekiz arşın: Yaklaşık 8.1 m, Üç arşın: Yaklaşık 1.4 m.

sizleri hep affettim ama artık iyice azgınlaştığınızdan ve sürekli uyarmama rağmen söz dinlemediğiniz için önce İsrail krallığını sonra da Yahuda krallığını yıktım ve sizleri önümden kovdum. Bunun olacağını sizlere daha en başından anlatmıştım. İçinizden kimse komşu devletlere ya da sizi bu topraklardan süren krallıklara kin gütmesin çünkü ne olduysa benim isteğim üzere oldu" demekteydi. Bunu açık açık Torah ve Tanah metinlerinden ne bir ekleme ne de bir yorum katma olmadan bu bilgileri olduğu gibi aktarıyorum.

Torah'ta ve Tanah'da bu yaşananlara rağmen bizlere anlatılmayan en dikkat çekici olay ise kutsalların kutsalının olduğu odadaki ahit sandığının akıbetidir. Tapınak içindeki değerli metallerin kimler tarafından yakılıp yıkıldığı ve hatta parçalanıp nereye götürüldüğü detayına kadar verilmişken, ahit sandığına ne olduğu anlatılmamaktadır. Bu da konuyu takip edenler için şu mantığı ortaya çıkartıyor. Ahit sandığı Yahuda kralları içinde en azgını olan kral manaşşe döneminde bir şekilde tahrif edildiğidir. Çünkü daha sonrasında ahit sandığı içinde olması gereken kutsal yasanın yazılı olduğu kitap şans eseri tapınak içinde hurda halde bulunuyor. Bu da ister istemez bizleri şu düşünceye sevk ediyor; "Tapınak yıkıldığında ahit sandığı zaten tapınakta değildi" fikri kesinlik derecesinde güç kazanıyor.

Yanda İsrail ve Yahuda krallıklarının sürgün bölgelerini içeren haritayı görüyorsunuz. Haritada da görüldüğü gibi İsrail tanrısının sözü gerçekleşmişti; "Sizleri Fırat Irmağı'nın ötesine atacağım" demişti ve haritada bunun gerçekleştiğini görmekteyiz. Torah'ta hiçbir şekilde İsrail tanrısının; "tapınağı sadece Yeruşalim'de yapacaksınız" diye bir hükmü yoktur. Aksine ilk tapınağın olduğu kentte tapınak kurulmuş halde iken, İsrailoğullarının oymaklar halinde toprak paylaşımı yapıldı. Şeria Irmağı'nın doğusunda kalacak olan İsrailoğullarının üç boyu Musa zamanında kesinleştiği için bu boylar Şeria Irmağı'nın doğusunda kendi aralarında bir sunak yapmak istediklerinde



Şeria Irmağının batısındaki İsrailoğullarının durumu öğrenmesi ile aralarında yaşananlara baktığımız da konu çok daha net anlaşılacaktır.

Şeria Irmağı'nın doğusundaki İsrailoğulları boyları olan Rubenliler, Gadlılar ve Doğu Manaşşe oymakları, Şeria Irmağı'nın Kenan topraklarında kalan kesimine varınca, ırmak kıyısında büyük ve gösterişli bir sunak yaptılar. Rubenliler, Gadlılar ve Doğu Manaşşe oymakları Kenan sınırında, Şeria Irmağı kıyısında, İsrailliler'e ait topraklarda bir sunak yaptıklarını duyan İsrail topluluğu, onlara karşı savaşmak üzere toplandılar. İsrailliler kâhin Elazar'ın oğlu baş kâhin Pinehas'ı Gilat bölgesine, Rubenlilere, Gadlılara ve Doğu Manaşşe oymağına gönderdiler. İsrail'in her oymağından birer temsilci olmak üzere on oymak önderi de onunla birlikte gitti. Gilat topraklarında, Rubenlilere, Gadlılar'a ve Doğu Manaşşe oymağına gelen temsilciler şunları bildirdiler: "RABB'in topluluğu, Bugün kendinize bir sunak yaparak RABB'e başkaldırdınız, O'nu izlemekten vazgeçtiniz, İsrail'in Tanrısı'na karşı bu hainliği nasıl yaparsınız? diyor. Peor'un günahı bize yetmedi mi? RABB'in

topluluğu onun yüzünden felakete uğradı. Bugüne dek kendimizi bu günahtan temizleyebilmiş değiliz. Bugün RABB'i izlemekten vaz mı geçiyorsunuz? Eğer bugün RABB'e isyan ederseniz, O da yarın bütün İsrail topluluğuna öfkelenir. Eğer size ait olan topraklar murdarsa, RABB'in tapınağının bulunduğu,[29] RABB'e ait topraklara gelip aramızda mülk edinin. Kendinize, tanrımız RABB'in sunağından başka bir sunak yaparak RABB'e ve bize karşı isyan etmeyin. Zerah oğlu Akan[30] RABB'e adanan ganimete ihanet ettiğinde, bütün İsrail topluluğu RABB'in öfkesine uğramadı mı? Akan'ın günahı yalnız kendisini ölüme götürmekle kalmadı!" dediler.

Rubenliler, Gadlılar ve Doğu Manaşşe oymağı, İsrail boy başlarına şöyle karşılık verdiler: "İsrail tanrısı RAB, her şeyi biliyor. İsrail de bilecek. Eğer yaptığımızı, RABB'e isyan etmek ya da O'na ihanet etmek için yaptıysak, ya RAB, bugün bizi esirgeme! Eğer sunağı, RABB'i izlemekten vazgeçip yakmalık sunular ve tahıl ya da esenlik sunuları sunmak için yaptıysak, RAB bizden hesap sorsun. Bunu yaparken kaygımız şuydu; Oğullarınız ilerde bizim oğullarımıza; 'İsrail'in Tanrısı RAB ile ne ilginiz var? Ey Rubenliler, Gadlılar ve Doğu Manaşşeliler RAB Şeria Irmağı'nı sizinle bizim aramızda sınır yaptı. Sizin RAB'de hiçbir payınız yoktur' diyebilir, oğullarımızı RABB'e tapmaktan alıkoyabilirler. Bu nedenle, kendimize bir sunak yapalım dedik. Yakmalık sunu ya da kurban sunmak için değil, yalnız sizinle bizim aramızda ve bizden sonra gelecek ku-

[29] **Yazarın notu:** Rab'bin tapınağından kast edilen yer Yeruşalim'de ki tapınak değildir. Bunun neresi olduğunu son bölümde öğreneceksiniz. Ben de bu yüzden Torah ve Tanah'ta hiçbir şekilde "tapınağı sadece Yeruşalime yapacaksınız" emri yoktur diyorum. Yukarıdaki örnek olay buna en büyük delildir. Çünkü tapınak başka bir yerdedir ve İsrailoğulları buna alternatif bir tapınma yeri neden yapıldığını şiddetle tartışıyorlardı. Tabii bu dönem İsrailoğullarının henüz iki krallığa bölünmeden önce yaşanan bir durumdur.

[30] Akan olayını son bölümde açıklıyorum.

şaklar arasında bir tanık olması için yaptık. Böylece RABB'in Tapınağı'nda yakmalık sunularla, kurbanlarla ve esenlik sunularıyla RABB'e tapınacağız. Oğullarınız da ilerde bizim oğullarımıza; 'RAB'de hiçbir payınız yok' diyemeyecekler. Şöyle düşündük: İlerde bize ya da gelecek kuşaklarımıza böyle bir şey diyecek olurlarsa, biz de', Atalarımızın RAB için yaptığı sunağın örneğine bakın deriz. 'Yakmalık sunu ya da kurban sunmak için değildir bu. Sizinle bizim aramızdaki birliğin tanığıdır. RABB'e isyan etmek, bugün RABB'i izlemekten vazgeçmek, yakmalık sunu, tahıl sunusu ya da kurban sunmak için Tanrımız RABB'in sunağından, tapınağının önündeki sunaktan başka bir sunak yapmak bizden uzak olsun." dediler.

Başkâhin Pinehas ve onunla birlikte olan topluluk önderleri, yani İsrail'in boy başları Rubenlilerin, Gadlıların ve Doğu Manaşşeliler'in söylediklerini duyunca hoşnut kaldılar. Bunun üzerine baş kâhin Elazar'ın oğlu Pinehas, Rubenliler'e, Gadlılar'a ve Doğu Manaşşeliler'e; "Şimdi RABB'in aramızda olduğunu biliyoruz" dedi, "çünkü O'na ihanet etmediniz. Böylece İsrailliler'i O'nun elinden kurtardınız." dedi. Baş kâhin Elazar'ın oğlu Pinehas ve önderler Gilat topraklarından Kenan topraklarına, İsrailliler'in yanına dönüp olan biteni anlattılar. Anlatılanlardan hoşnut kalan İsrailliler tanrıya övgüler sundular. Rubenliler'in Gadlılar'ın ve Doğu Manaşşelilerin yaşadıkları toprakların üzerine yürüyüp savaşmaktan ve orayı yakıp yıkmaktan bir daha söz etmediler.

Bu bölümden de anlaşılacağı üzere ne içlerindeki baş kâhin Pinehas ne de ona herhangi bir şekilde buyruk veren İsrail tanrısı; "Tapınağın olduğu yer için kavga etmenize gerek yok çünkü tapınağımı sadece Yeruşalimde kuracaksınız" diye bir bilgi ifade etmemiştir. Yeruşalim'deki tapınak yıkıldığında da İsrail tanrısı sürekli olarak bu kenti de yıkacağım derken şunu da özellikle vurguluyordu; "Davut'un yaptıklarından dolayı seçtiğim bu kenti (Yeruşalim) yine de önümden atacağım" demek-

teydi. Kendi seçtiği kenti bile İsrailoğullarının uygunsuz davranışlarından dolayı cezalandıracağını ifade etmekteydi. Bu sebepten kimse başka bahaneler ile Yeruşalim kenti İsrail tanrısı tarafından İsrailoğulları için seçilmiş bir başkenttir diye bir tanımlama yapamaz çünkü seçilmiş bir kent olsa ona asla dokunmazdı çünkü o seçtiği kentten İsrailoğullarının tutumu yüzünden artık vazgeçmişti. O yüzden Yeruşalim kentine yapılan bu anlam yükleme olayı İsrail tanrısının hükümleri arasında olmayan bir yakıştırma olmaktan öteye geçemez.

Mezarı	Krallık Süresi	Yahuda Kralı	Bilgilendirme	Asur Kralı	Krallık Süresi	Mezarı
Davut Kenti	29 yıl	Hizkiya				
			Hoşeakrallığının4. yılında Sennacherib Asurkralıoldu	Sanherib	24 yıl	Ninova
			Hizkiyakrallığının 28. yılında Esarhaddon Asur kralı oldu	Esarhaddon	14 yıl	Harran
Saraya Gömüldü	55 yıl	Manaşşe	Esarhaddon krallığının 3. yılında ManaşşeYahudakralıoldu			
Saraya Gömüldü	2 yıl	Amon				
Saraya Gömüldü	31 yıl	Yoşiya				
Mısır	3 ay	Yehoahaz				
Saraya Gömüldü	11 yıl	Yehoyakim		Babil Kralı	Krallık Süresi	Mezarı
			Yehoyakim krallığının 4. yılında II. Nebukadnezzar Babilkralıoldu	II. Nebukadnezzar	43 yıl	Babil
Hama, Babil Krallığı	3 ay	Yehoyakin (37yıl hapistekaldı)	II. Nebukadnezzar krallığının 4. yılında Yehoyakin Yahuda kralı oldu			
Hama, Babil Krallığı	11 yıl	Sidkiya (Son Yahuda Kralı)	Sidkiyakrallığının 9. yılındaBabil kralı II. Nebukadnezzar yeruşalimi tüm ordusu ile kuşattı			

İsrail Krallığı yıkıldıktan sonra Yahuda Krallığı yıkılana kadar Yahuda'da krallık yapan kralların listesi.

Şimdi İsrail tanrısının yolundan gidildiğinde, onu takip etmediklerinde, İsrail tanrısının kendisini takip edenlere ne kadar servet verdiğine ve onu takip etmediklerinde ise vermiş olduğu bu serveti tek bir zenginlikleri kalmayacak derecede nasıl ellerinden aldığına bakalım;

Kral Davut Tarafından Bırakılan Servet

Altın: 3.620 ton + 100 ton ofir altını + 85 kg darik altını

Gümüş: 35.385 ton

Tunç: 620 ton sonrasında tartılamayacak kadar tunç olduğu

Demir: 3.450 ton

Kral Süleyman Döneminde Elde Edilen Servet

Sur Kralı Hiram tarafından gönderilen altın miktarı = **4,1 Ton**

Kral Süleyman'ın Ofir'e gönderdiği gemiciler ona 14,5 ton altın getirdi.

Tapınağın duvar kaplamalarının toplamı: **82,8 ton altın**[31]

Kral Süleyman'a yılda 23 ton altın geliyordu bu da

Krallığı boyunca (40 yıl) toplam: **920.000 ton altın elde etmişti.**

Kral Süleyman'ın ölümünden sonra bıraktığı saray ve tapınaktaki toplam servet şu şekildeydi:

Altın: 1.025.020 kg + 100 ton Ofir altını + 85 kg Darik altını + tartılamayacak kadar daha

Gümüş: 35.385 ton + tartılamayacak kadar daha

Tunç: 620 ton + tartılamayacak kadar daha

[31] 2. Tarihler Babı'nın 3. bölümünün 8. cümlesindeki ölçüm değerinden yola çıkarak, tüm tapınağın duvar kaplamalarında kullanılan altın miktarı

Aralık 2017 verilerine göre ülkelerin altın rezervleri[32]

ABD: Yaklaşık olarak 8133,5 ton altın stokladığı bilinmektedir.
Almanya: Yaklaşık 3.384,2 ton alını bulunmaktadır.
IMF: Yaklaşık 2.814 ton altını bulunmaktadır.
İtalya: Yaklaşık 2.451,8 ton altını bulunmaktadır.
Fransa: Yaklaşık 2.435,4 ton altına sahip.
Rusya: Yaklaşık 1.207,7 ton altına sahip.
Çin: Yaklaşık 1.054 ton altına sahip.
İsviçre: Yaklaşık 1.040 ton altına sahip.
Japonya: Yaklaşık 756,2 ton altına sahip.
Hollanda: Yaklaşık 612,5 ton altına sahip.
Hindistan: Yaklaşık 557,7 ton altına sahip.
Türkiye: Yaklaşık 514,9 ton altına sahip.

Bu verilerle sadece mevcut sayısal olarak bildirilen altın değerlerine bakıldığında bile Kral Süleyman dönemi altın stok durumunun günümüz 2017 listelerinde Rusya'nın ardından 7. sırada yer alarak ilk onda görünüyor. Günümüzden 3.000 yıl öncesinde elde edilen servet bugün çok gelişmiş ve zengin ülkeler olarak dile getirdiğimiz ülkelerden olan ABD'nin bile bu stok değerine ulaşabilmesi için aradan 232 yıl geçti. Kral Süleyman ise bu miktarı sadece 40 yıllık krallığında elde etti ve tartılamayacak kadar olan altın da cabasıdır. Çünkü Tanah'taki bilgiye göre Kral Süleyman döneminde altın ve gümüşün değeri taş değerine düşmüştü.[33] O kadar çok olduğu için resmen altın, ülke içinde değersizleşmişti. İşte Kral Süleyman'ın ölümü ile geride bıraktığı servet bu kadar çoktu.

[32] https://ekonomist.co/ekonomist/piyasalar/dunyada-en-cok-altin-rezervi-bulunan-12-ulke-5132/

[33] 2. tarihler babının 1.bölüm 15. cümlesi = Krallığı döneminde yeruşalim'de altın ve gümüş taş değerine düştü.

Takvimler, Kral Süleyman'ın ölümü ile yerine oğlu kral olduğunda MÖ 927'yi gösteriyordu. Tapınak yıkıldığında MÖ 587'yi gösteriyordu. Bunca servet 340 yıl içinde yok olmuştu. Bu servetin daha önceden bittiğini de söylemek mümkün; çünkü Yahuda Krallığı'nı haraca bağlayan asur kralları altın talep ettiğinde gerek tapınak hazinesinde gerek saray hazinesinde altın olmadığı için bu altın ihtiyacını tapınağın altından olan kapılarını ve altın pervazlarını söküp vermek zorunda kalmışlardı.

Tapınağın var olduğu günden yok olduğu güne kadar Yeruşalim kenti 73 yıl tüm İsrail'e sonrasında ise 340 yıl Yahuda Krallığına olmak üzere toplamda da 413 yıl başkentlik yapmıştır. Tapınağın yıkılması ile beraber ara döneme girilmişti, şimdi hep beraber ara dönemde nelerin yaşandığına bakalım...

TAPINAKSIZ

İKİNCİ ARA DÖNEM

(MÖ 587 - 417)

Babil Kralı II. Nebukadnezzar ölünce tahta geçen oğlu Evil-Merodak'ın (MÖ 561-560) bir-iki yıllık başarısız yönetiminden sonra kayınbiraderi Nergal-Şar-Usur (Nereglisar) tahta geçti. Yeni kral ülkeyi üç yıl yönettikten (MÖ 559-556) sonra ölümü üzerine yerine geçen oğlu Labaşi-Marduk yalnızca birkaç ay tahtta kalabildi. Bilinmeyen bir nedenle taht Nabu-Naid (Nabunaid-Nabonidus) adlı bir devlet adamının eline geçti. Saltanatının ilk günlerinde Pers ve Medlerle (MÖ 585) barış girişimleri olduysa da hırslı bir savaşçı olmadığı kısa zamanda ortaya çıktı. Bıraktığı yazıtlardan Nabunaid'in Sümer ve Akkad kutsal alanlarının onarımıyla uğraştığı anlaşılmaktadır. Nabunaid'in Harran'da bir tapınak yaptırma girişimleri kimi Babillilerin hoşuna gitmedi, saltanatının altıncı yılında tahtını oğlu Belşazzar'a (Belshazzar) bırakarak 10 yıl çölün ortasında bir vahada derviş yaşamı sürdürdü. Sonunda Babil'e döndüğünde Pers Kralı Sirus tarafından yakalanıp tahtından indirildi (MÖ 539). Sirus'un Nabunaid'i ve Babil'i ele geçirmesiyle Mezopotamya tarihinde çok önemli bir rol oynamış olan Babil İmparatorluğu tarihe karıştı.

Pers Kralı Sirus'un (Cyrus) krallığının (Krallık Dönemi MÖ 559-530) birinci yılında RAB, Yeremya aracılığıyla bildirdiği sözü yerine getirmek için, Pers Kralı Sirus'u harekete geçirdi. Sirus yönetimi altındaki bütün halklara şu yazılı bildiriyi duyurdu; "Pers Kralı Sirus şöyle diyor: 'Göklerin Tanrısı RAB yeryüzünün bütün krallıklarını bana verdi. Beni Yahuda'daki Yeruşalim kenti'nde kendisi için bir tapınak yapmakla görevlendirdi. Aranızda O'nun halkından kim varsa oraya gitsin. Tanrısı RAB onunla olsun!'"

Bunu neye dayanarak yaptığını merak ediyorsak tarihte biraz geriye, Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın Yeruşalim'i kuşattığı döneme gitmemiz gerekiyor; çünkü Yeruşalim'i kuşattığında mevcut Yahuda kralı Yehoyakim'i ve halkını Babil'e sürgün ettiğinde aralarında henüz çok genç olan biri daha var-

dı. İşte o kişi ile Babil Kralı II. Nebukadnezzar arasında geçenleri bilmemiz lazım. Şimdi hep beraber Yeruşalimdeki ilk sürgün döneminde yaşananlara bakalım:

Rab, Yahuda Kralı Yehoyakim'i ve tanrının tapınağındaki bazı eşyaları Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın eline teslim etti. II. Nebukadnezzar bunları Şinar[34] kentine götürüp kendi ilahının tapınağındaki hazine bölümüne yerleştirdi. Babil Kralı II. Nebukadnezzar, İsrailoğulları arasından kral soyundan gelme ya da soylu bazı gençlerin seçilip saraya getirilmesi için saray görevlilerinin yöneticisi Aşpenaz'a (Ashpenaz) buyruk verdi. Bu gençler kusursuz, yakışıklı, her konuda bilge, bilgili, öğrenmeye yetenekli, sarayda görev almaya uygun nitelikte kişiler olmalıydı. Aşpenaz onlara Keldaniler'in dilini[35] ve yazısını öğretecekti. Üç yıl eğitildikten sonra gençler kralın önüne çıkarılacaklardı. Seçilen gençler arasında Yahudalılar'dan Daniel,[36] Hananya, Mişael ve Azarya da vardı. Aşpenaz onlara yeni adlar koydu. Daniel'e Belteşassar (Belteshazzar), Hananya'ya Şadrak (Shadrach), Mişael'e Meşak (Meshach), Azarya'ya Abed-Nego (Abed-nego) adını verdi. İsrail tanrısı, bu dört gence her konuda bilgi, beceri, bilgelik verdi. Daniel her çeşit görümü ve düşü yorumlayabiliyordu. Kralın belirlediği süre tamamlanınca, Aşpenaz, gençleri Babil Kralı II. Nebukadnezzar'a götürdü. Kral onlarla görüştü; içlerinde Daniel, Hananya, Mişael, Azarya gibisi yoktu. Bu yüzden kralın hizmetine onlar atandı. Kral bilgelik ve anlayışla ilgili konularda onları sınadı ve dört genci ülkesindeki bütün sihirbazlardan, falcılardan on kat üstün buldu.[37] Krallığının ikinci yılında Babil Kralı II. Nebukadnezzar

[34] **Şinar:** Babil Kenti

[35] **Keldani Dili:** Aramice'dir

[36] Kuran'daki Danyal Peygamberdir.

[37] Pers Kralı Koreş'in (Sirus - Cyrus) krallığının birinci yılına dek Daniel sarayda kaldı.

bir düş gördü.[38] Ruhu üzüntüyle sarsıldı, uykusu kaçtı. Düşünün ne olduğunu söylesinler diye sihirbazları, falcıları, büyücüleri, yıldız bilimcileri çağırttı. Hepsi gelip kralın önünde durdular. Kral, "Beni üzüntüyle sarsan bir düş gördüm. Ne anlama geldiğini öğrenmek istiyorum" dedi. Sihirbazlar, falcılar, büyücüler, yıldız bilimciler; "Ey kral, sen çok yaşa! Düşünü bu kullarına anlat ki, ne anlama geldiğini söyleyelim." dediler. Kral, "Gördüğüm düşü ve ne anlama geldiğini bana açıklamazsanız, kararım kesin, paramparça edileceksiniz. Evleriniz de çöplüğe çevrilecek. Ama düşü ve ne anlama geldiğini açıklayabilirseniz, sizi büyük armağanlarla ödüllendirip onurlandıracağım. Onun için bana düşü ve ne anlama geldiğini açıklayın." dedi.

Onlar yine, "Ey kral, düşü bu kullarına anlat ki, ne anlama geldiğini söyleyelim" dediler. Bunun üzerine kral, "Kararımın kesin olduğunu bildiğiniz için zaman kazanmak istediğinizi anlıyorum ama düşün ne olduğunu bana açıklamazsanız, sizin için tek ceza vardır. Durumun değişeceğini umarak bana yalan yanlış şeyler söylemek için aranızda anlaşmışsınız. Şimdi bana düşün ne olduğunu söyleyin ki, ne anlama geldiğini açıklayabileceğinizi anlayayım." dedi.

Onlar, "Yeryüzünde sizin bu isteğinizi yerine getirecek tek kişi yoktur. Kaldı ki, büyük, güçlü hiçbir kral bir sihirbazdan, falcıdan ya da yıldız bilimciden böyle bir şey istememiştir. Kralın isteğini yerine getirmek güçtür. İnsanlar arasında yaşamayan ilahlardan başka krala bunu açıklayabilecek kimse yoktur." dediler. Buna çok öfkelenen kral, Babil'deki bütün bilgelerin

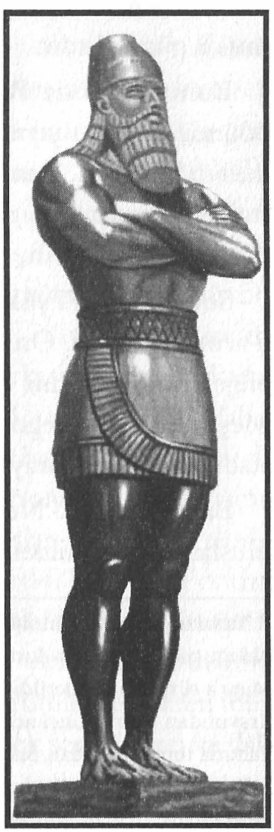
[38] **Yazarın notu:** "Krallığının ikinci yılı diyor" bir önceki bölümde Daniel ve arkadaşlarının eğitilmesi için üç yıl hazırlık dönemi geçirecekleri ifade edilmişti buradan şu anlaşılıyor, ya II. Nebukadnezzardan önce yani henüz kral olmadan hemen önce getirilmişlerdi Babile. Ya da gerçekten II. Nebukadnezzar krallığının ikinci yılında bu düşü gördü ama tarihsel sıralama akışına uygun anlatım yapılmadığı için bize böyle geliyor olabilir.

öldürülmesini buyurdu. Böylece hepsinin öldürülmesi için buyruk çıktı. Daniel'le arkadaşlarının öldürülmesi için de adamlar gönderildi. Daniel, Babil'in bilgelerini öldürmeye giden kralın muhafız birliği komutanı Aryok'la bilgece, akıllıca konuştu. Aryok'a; "Kralın buyruğu neden bu denli sert?" diye sordu. Aryok durumu Daniel'e anlattı. Bunun üzerine Daniel, krala gidip, düşünün ne anlama geldiğini söyleyebilmesi için zaman istedi. Sonra evine dönüp olup bitenleri arkadaşları hananya'ya, mişael'e, azarya'ya anlattı. Göklerin Tanrısı'na yakarmalarını istedi. Öyle ki, tanrı onlara lütfedip bu gizemi açıklasın ve kendisiyle arkadaşları Babil'in öbür bilgeleriyle birlikte öldürülmesinler. Gece bu gizem, bir görümde Daniel'e açıklandı. Bunun üzerine Daniel göklerin tanrısı'nı övdü. Şöyle dedi; "Tanrı'nın adına öncesizlikten sonsuzluğa dek övgüler olsun! Bilgelik ve güç O'na özgüdür. O'dur zamanları ve mevsimleri değiştiren. Kralları tahttan indiren, tahta çıkaran. Derin ve gizli şeyleri ortaya çıkaran, Karanlıkta neler olduğunu bilen, çevresi ışıkla kuşatılmıştır. Ey atalarımın tanrısı, sana şükreder, seni överim. Sen ki, bana bilgelik ve güç verdin, Senden istediklerimizi bana bildirdin ve kralın düşünü bize açıkladın." dedi.

Daniel, Aryok'a giderek, "Babil'in bilgelerini yok etme, beni krala götür, düşünün ne anlama geldiğini açıklayacağım." dedi. Aryok onu hemen krala götürerek, "Sürgündeki Yahudalılar arasında kralın düşünü yorumlayabilecek birini buldum" dedi. Kral, öbür adı Belteşassar olan Daniel'e, "Gördüğüm düşü ve ne anlama geldiğini bana söyleyebilir misin?" diye sordu. Daniel şöyle yanıtladı; "Kralın açıklanmasını istediği gizemi ne bir bilge, ne falcı, ne de sihirbaz açıklayabilir. Ama gökte gizemleri açıklayan bir tanrı var. Gelecekte neler olacağını Babil Kralı II. Nebukadnezzar'a "O" bildirmiştir. Yatağında yatarken gördüğün düş ve görümler şunlardır; "Ey kral, yatarken gelecekle ilgili düşüncelere daldın, gizemleri açan da neler olacağını sana

bildirdi. Bana gelince, ey kral, öbür insanlardan daha bilge olduğum için değil, düşünün ne anlama geldiğini bilesin, diye bu gizem bana açıklandı.

Ey kral, düşünde önünde duran büyük bir heykel gördün. Çok büyük ve olağanüstü parlaktı, görünüşü ürkütücüydü. Başı saf altından, göğsüyle kolları gümüşten, karnıyla kalçaları tunçtan, bacakları demirden, ayaklarının bir kesimi demirden, bir kesimi kildendi. Sen bakıyordun ki, tam o sırada bir taş insan eli değmeden heykelin demirden, kilden ayaklarına çarparak onları paramparça etti. Demir, kil, tunç, gümüş, altın aynı anda parçalandı. Yazın harman yerindeki saman çöpleri gibi oldular. Derken bir rüzgâr çıktı, hiç iz bırakmadan hepsini alıp götürdü. Heykele çarpan taşsa büyük bir dağ oldu, bütün dünyayı doldurdu.



Gördüğün düş buydu. Şimdi de ne anlama geldiğini sana açıklayayım; Sen, ey kral, kralların kralısın. Göklerin tanrısı sana egemenlik, güç, kudret, yücelik verdi. İnsanoğullarını, yabanıl hayvanları, gökte uçan kuşları senin eline teslim etti. Seni hepsine egemen kıldı. Altından baş sensin.

Senden sonra senden daha aşağı durumda başka bir krallık çıkacak. Sonra bütün dünyada egemenlik sürecek tunçtan üçüncü bir krallık çıkacak. Dördüncü krallık demir gibi güçlü olacak. Çünkü demir herşeyi kırıp ezer. Demir gibi tümünü kırıp parçalayacak. Ayaklarla parmakların bir kesiminin çömlekçi kilinden, bir kesiminin demirden olduğunu gördün yani

bölünmüş bir krallık olacak bu. Öyleyken onda demirin gücü de bulunacak, çünkü demiri kille karışık gördün. Ayak parmaklarının bir kesimi demirden, bir kesimi kilden olduğu gibi, krallığın da bir bölümü güçlü, bir bölümü zayıf olacak.

Demirin kille karışık olduğunu gördüğüne göre halklar evlilik bağıyla birbirleriyle karışacaklar, ama demirin kille karışmadığı gibi onlar da birbirine bağlı kalmayacaklar. Bu krallar döneminde göklerin tanrısı hiç yıkılmayacak, başka halkın eline geçmeyecek bir krallık kuracak. Bu krallık önceki krallıkları ezip yok edecek, kendisiyse sonsuza dek sürecek.

İnsan eli değmeden dağdan kesilip gelen taşın demiri, tuncu, kili, gümüşü, altını parçaladığını gördün. Ulu Tanrı bundan sonra neler olacağını krala açıklamıştır. Düş gerçek, yorumu da güvenilirdir.

Bunun üzerine Babil Kralı II. Nebukadnezzar, Daniel'in önünde yüzüstü yere kapandı. Ona bir sunu ve buhur sunulmasını buyurdu. Daniel'e, "Madem bu gizi açıklayabildin, tanrın gerçekten, tanrıların tanrısı, kralların efendisi" dedi, "Gizleri açan O'dur." dedi.

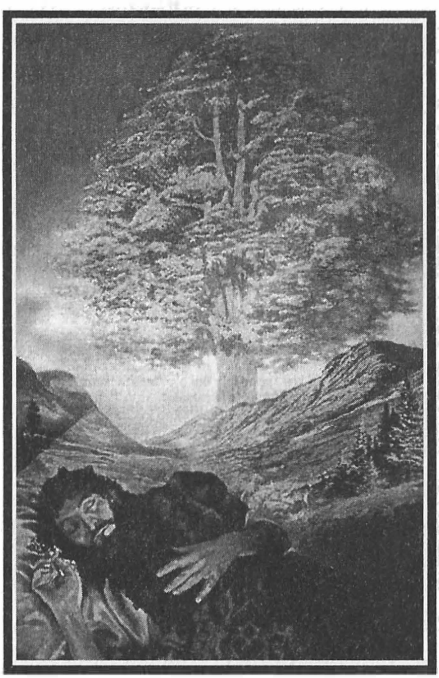
Sonra Daniel'i yüksek bir göreve getirdi. Ona birçok değerli armağan verdi. Onu Babil kentine vali atadı, Babil'in bütün bilgelerinin başkanı yaptı. Daniel'in isteği üzerine Şadrak'ı, Meşak'ı, Abed-Nego'yu da Babil kentinde yüksek görevlere atadı. Daniel ise sarayda kaldı.[39]

Babil Kralı II. Nebukadnezzar dünyadaki bütün halklara, uluslara ve her dilden insanlara şu bildiriyi gönderdi; "Esenli-

[39] **Yazarın yorumu:** Burada gördüğümüz olay tıpkı Yusuf'un hikâyesinde de olduğu gibi benzer bir durumla karşı karşıyayız. Yusuf da abilerinin ihaneti ile Mısır'a sürgüne gönderildi ve orada firavunun rüyasını yorumlayarak Mısır'da firavundan sonra ikinci adam (Vezir) rütbesine yükseltildi. Burada da Daniel, Yahuda topraklarından Babil'e sürgüne gönderiliyor ve yine benzer hikâye gereği o da Babil kralının rüyasını yorumlayarak Babil krallığında valilik görevine atanıyor.

ğiniz bol olsun! Yüce Tanrı'nın benim için gerçekleştirdiği belirtileri ve şaşılası işleri size bildirmeyi uygun gördüm. Belirtileri ne büyük! Şaşılası işleri ne yüce! Krallığı ebedi krallıktır, Egemenliği kuşaklar boyu sürecek. Ben, Nebukadnezzar, evimde huzur, sarayımda kıvanç içindeydim. Beni korkutan bir düş gördüm.[40]

Yatağımda yatarken düşüncelerimle görümlerim beni ürküttü. Düşün ne anlama geldiğini açıklamaları için Babil'in bütün bilgelerinin yanıma getirilmesini buyurdum. Sihirbazlar, yıldız bilimciler, falcılar yanıma gelince, gördüğüm düşün ne anlama geldiğini açıklayamadılar. Sonunda kendisinde kutsal ilahların ruhu bulunan Daniel yanıma geldi. Gördüğüm düşü ona anlattım.



Ona şöyle dedim; "Dünyanın ortasında çok yüksek bir ağaç gördüm. Ağaç büyüdü, güçlendi, boyu göklere erişti. Dünyanın dört bucağından görülüyordu. Yaprakları güzeldi, herkese yetecek kadar bol meyvesi vardı. Yabanıl hayvanlar gölgesinde barınıyor, gökte uçan kuşlar dallarına tünüyordu. Her canlı ondan besleniyordu. Yatağımda yatarken gördüğüm görümlerde gökten inen bir gözcü, kutsal bir varlık gördüm. Yüksek sesle, Ağacı ve dal-

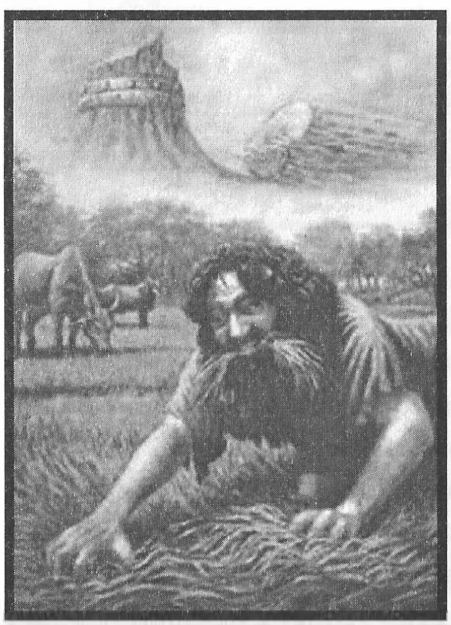
[40] Babil kralı II. Nebukadnezzar'ın gördüğü ikinci düş

larını kesin, yapraklarını yolun, meyvesini atın, Altında barınan hayvanlarla dallarına tüneyen kuşlar kaçsın diye bağırdı. Ama köklerin bulunduğu kütüğü demirle, tunçla çevreleyip yerde, otların içinde bırakın. Göğün çiyiyle ıslansın, hayvanlarla birlikte yerdeki otlardan pay alsın. Ondaki insan yüreği değiştirilsin, yerine hayvan yüreği verilsin. Üzerinden yedi vakit geçsin. Bu yargıyı gözcüler, kararı kutsallar verdi. Öyle ki, her canlı yüce olan'ın insan krallıkları üzerinde egemenlik sürdüğünü ve onları dilediği kişiye, en hor görülen birine bile verebileceğini bilsin. İşte gördüğüm düş! Şimdi, ey belteşassar, bunun ne anlama geldiğini söyle" dedim. Daniel bir süre şaşkın şaşkın durdu, düşünceleri onu ürküttü. Bunun üzerine kral, "Ey belteşassar, bu düş de yorumu da seni ürkütmesin" dedi. Belteşassar, "Ey efendim, keşke bu düş senden nefret edenlerin, yorumu da düşmanlarının başına gelseydi!" diye karşılık verdi. Büyüyen, güçlenen, boyu göklere erişen, dünyadaki herkesçe görülebilen bir ağaç gördün. Yaprakları güzeldi, meyvesi herkese yetecek kadar boldu. Yabanıl hayvanlar altında barınır, gökte uçan kuşlar dallarına tünerdi. Ey kral, o ağaç sensin! Sen büyüdün, güçlendin. Büyüklüğün giderek göklere erişti, egemenliğin dünyanın dört bucağına yayıldı. Sen, ey kral, bir gözcünün, kutsal bir varlığın gökten indiğini gördün. Ağacı kesip yok edin, ama köklerin bulunduğu kütüğü demirle, tunçla çevreleyip yerde, otların içinde bırakın. Göğün çiyiyle ıslansın, üzerinden yedi vakit geçinceye dek yabanıl hayvanlarla birlikte pay alsın dedin.

Ey efendim kral, düşün anlamı ve yüce olan'ın senin başına getireceği yargı şudur; İnsanlar arasından kovulacak, yabanıl hayvanlarla yaşayacaksın, öküz gibi otla beslenecek, göğün çiyiyle ıslanacaksın. Yüce olan'ın insan krallıkları üzerinde egemenlik sürdüğünü ve krallığı dilediği kişiye verdiğini anlayıncaya dek yedi vakit geçecek. Köklerin bulunduğu kütüğün bırakılması için buyruk verildi. Bunun anlamı şu; Sen göklerin

egemenlik sürdüğünü anlayınca krallığın sana geri verilecek. Bu yüzden, ey kral, öğüdümü benimse; "Doğru olanı yaparak günahından, düşkünlere iyilik ederek suçlarından vazgeç.[41]

Bunların hepsi Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın başına geldi. On iki ay sonra kral, Babil sarayı'nın damında geziniyordu. Kral, "İşte onurum ve yüceliğim için üstün gücümle krallığımın başkenti olarak kurduğum büyük Babil!" dedi. Daha sözünü bitirmeden gökten bir ses duyuldu; "Ey Babil kralı, krallık senden alındı. İnsanlar arasından kovulacak, yabanıl hayvanlarla yaşayacaksın. Öküz gibi otla beslenecceksin. Yüce olan'ın insan krallıkları üzerinde egemenlik sürdüğünü ve krallığı dilediği kişiye verdiğini anlayıncaya dek yedi vakit geçecek." dedi.



Kral'a ilişkin bu söz hemen yerine geldi. İnsanlar arasından kovuldu. Öküz gibi otla beslendi. Bedeni göğün çiyiyle ıslandı. Saçı kartal tüyü, tırnakları kuş pençesi gibi uzadı. Belirlenen sürenin sonunda gözlerimi göğe kaldırdım ve kendime geldim. Yüce olan'ı övdüm. Sonsuza dek diri olan'ı onurlandırıp yücelttim. O'nun egemenliği ebedi egemen-

[41] Babil kralının işlediği suçların en önemlisi şuydu; Babil kralı, krallığının gücünden o derece kibire kapıldı ki babil'e 30 m. yüksekliğinde kendi heykelini yaptırarak, bu heykele tapılması emrini verdi. Bu emre uymayan Daniel'in arkadaşları ateşe atıldı ama İsrail tanrısının yardımıyla hiçbir zarar görmeden kurtarıldılar.

liktir, krallığı kuşaklar boyu sürecek. Dünyada yaşayanlar bir hiç sayılır. O gökteki güçlere de dünyada yaşayanlara da dilediğini yapar. O'nun elini durduracak, O'na, "Ne yapıyorsun?" diyecek kimse yoktur. O anda aklım başıma geldi. Krallığımın yüceliği için onurum ve görkemim bana geri verildi. Krallığıma kavuştum, bana daha büyük yücelik verildi. Ben, Nebukadnezzar, göklerin kralı'na şükrederim. O'nu över, yüceltirim. Çünkü bütün yaptıkları gerçek, yolları doğrudur. Kendini beğenmişleri alçaltmaya gücü yeter.

Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın ölümünden sonra son Babil Kralı Nabunaid saltanatının altıncı yılında tahtını oğlu Belşazzar'a bıraktı.

Yeni Babil Kralları	
Nabopolassar (Nabu-apla-usur)	625-605
II. Nebukadnezzar (Nabu-kudurri-usur)	604-562
Amel-Marduk (Evil-Merodah)	561-560
Neriglissar (Nergal-şar-usur)	559-556
Labaşi-Marduk	——556
Nabonidus (Nabu-na'id)	555-539

Kral Belşazzar, soylu adamlarından bin kişiye büyük bir şölen verdi, onlarla şarap içti. Şarabını keyifle içerken, atası nebukadnezzar'ın Yeruşalim'deki tapınaktan çıkarıp getirdiği altın ve gümüş kapların getirilmesini buyurdu. Öyle ki, kendisi, karıları, cariyeleri, soylu adamları onlarla içsinler. Böylece tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağından alınan altın kaplar getirildi. Kral, karıları, cariyeleri, soylu adamları onlarla içtiler. Şaraplarını içerken altından, gümüşten, tunçtan, demirden, ağaçtan, taştan ilahları övdüler.

Ansızın bir insan elinin parmakları belirdi, kandilliğin yanındaki saray duvarının sıvası üzerine yazmaya başladı. Kral yazan eli gördü, aklından geçenler onu ürküttü, beti-benzi soldu, eli ayağı tutmaz oldu, dizlerinin bağı çözüldü. Yüksek sesle Babil'in bilgelerini, falcılarla, yıldız bilimcilerini çağırttı. Onla-



ra, "Bu yazıyı kim okuyup ne anlama geldiğini bana açıklarsa, kendisine mor giysi giydirilip boynuna altın zincir takılacak ve ülkede üçüncü önder olacak" dedi. Kralın bütün bilgeleri geldiyse de yazıyı kimse okuyamadı, ne anlama geldiğini de açıklayamadı. Bu yüzden Kral Belşazzar daha da korktu, beti-benzi büsbütün soldu. Soylu adamlarıysa şaşkındı.

Kralla soyluların seslerini duyan kraliçe (Annesi) şölen salonuna geldi. "Çok yaşa, ey kral!" dedi, "Aklından geçenler seni ürkütmesin, betin-benzin solmasın! Ülkende kendisinde kutsal ilahların ruhu bulunan biri var. Atan, kral nebukadnezzar'ın döneminde kavrayışa, sağduyuya, ilahlara özgü bilgeliğe sahip olmakla tanınırdı. Atan, kral nebukadnezzar onu sihirbazların, yıldız bilimcilerin, falcıların başkanlığına atadı. Daniel olağanüstü bir ruha, bilgiye, sağduyuya sahiptir. Üstelik düşleri yorumlama, bilmeceleri çözme, gizemleri açıklama yeteneği de vardır. Daniel'i çağırt, yazının ne anlama geldiğini o sana söyleyecektir." dedi.

Böylece Daniel'i kralın önüne getirdiler. Kral, "Kral atamın Yahuda'dan getirdiği, Yahuda sürgünlerinden Daniel sen misin? Sende ilahların ruhu bulunduğunu, kavrayış, sağduyu ve olağanüstü bilgelikle donanmış olduğunu duydum. Bu yazıyı okuyup ne anlama geldiğini söylemeleri için bilgelerle falcıları çağırttım. Ama ne anlama geldiğini açıklayamadılar. Senin yorum yapabildiğini, gizemleri açıklayabildiğini duydum. Bu ya-

zıyı okur, ne anlama geldiğini açıklayabilirsen, sana mor giysi giydirilip boynuna altın zincir takılacak, ülkede üçüncü önder olacaksın." dedi. Daniel, "Armağanların senin olsun, ödüllerini de bir başkasına ver" diye karşılık verdi, "Ama ben yine de yazıyı okuyup ne anlama geldiğini sana açıklayacağım. Ey kral, yüce tanrı atan nebukadnezzar'a krallığı, büyüklüğü, yüceliği, görkemi verdi. Tanrı'nın sağladığı büyüklük yüzünden bütün halklar, uluslar, her dilden insan ondan korkup titredi. Dilediğini öldürür, dilediğini yaşatırdı. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırdı. Ne var ki, gurura kapılıp saygısızlıkta direnince krallık tahtından indirildi, yüceliği kendisinden alındı. İnsanlar arasından kovuldu ve ona hayvan yüreği verildi. Yüce tanrı'nın insanların krallığı üzerinde egemenlik sürdüğünü, onu dilediği kişiye verdiğini anlayıncaya dek yaban eşekleri arasında yaşadı, öküz gibi otla beslendi, bedeni göğün çiyiyle ıslandı. Ama ey sen, onun torunu belşazzar, bunların hepsini bildiğin halde alçak gönüllülüğü benimsemedin. Bunun yerine göğün RABB'ine karşı kendini yükselttin. O'nun tapınağından aldıkları kapları sana getirdiler. Sen, karıların, cariyelerin, soylu adamların onlarla şarap içtiniz. Görmeyen, duymayan, anlamayan, altından, gümüşten, tunçtan, demirden, ağaçtan, taştan ilahları övdün. Soluğunu elinde tutan, bütün yollarını gözeten tanrı'yı ise yüceltmedin. Bu yüzden tanrı o yazıyı yazan eli sana gönderdi.

Yazılan yazı şudur; "MENE, MENE, TEKEL ve PARSİN" Bu sözcüklerin anlamı şudur;

MENE:[42] Tanrı senin krallığının günlerini saydı ve ona son verdi.
TEKEL:[43] Terazide tartıldın ve eksik bulundun.
PERES:[44] Krallığın ikiye bölünerek Medler'le Persler'e verildi." demektir.

[42] MENE: "Sayılan" anlamına gelir.
[43] TEKEL: "Tartılan" anlamına gelir.
[44] PERES: "Bölünen" anlamına gelmekle birlikte "Persler" sözcüğünü de çağrıştırır. Peres "Parsin"in tekilidir.

Belşazzar'ın buyruğu üzerine, Daniel'e mor giysi giydirilip boynuna altın zincir takıldı ve ülkede üçüncü önder ilan edildi. Babil Kralı Belşazzar o gece öldürüldü. Altmış iki yaşında olan Med'li Darius krallığı eline geçirdi.[45]

Med kralı Darius bütün ülkeyi yönetecek yüz yirmi satrap[46] atamayı uygun gördü. Bunların başına da biri Daniel olmak üzere üç bakan atadı. Krala zarar gelmemesi için bakanlar satrapları denetleyeceklerdi. Kendisinde bulunan olağanüstü yetenek sayesinde Daniel öbür bakanlardan ve satraplardan üstün olduğundan, kral onu bütün ülkenin başına atamayı tasarlıyordu. Bunun üzerine öbür bakanlarla satraplar Daniel'i ülke yönetimi konusunda suçlamak için fırsat kollamaya başladılar. Ancak ne suçlanacak bir yanını ne de bir yanlışını buldular. Çünkü Daniel güvenilir biriydi. Kendisinde hiçbir eksiklik ya da yanlışlık bulamadılar. Sonunda, "Daniel'i Tanrısı'nın Yasası'yla ilgili bir konuda suçlayamazsak, bir suçlama nedeni bulamayacağız" dediler. Bunun üzerine bakanlarla satraplar hep birlikte krala gidip, "Ey Kral Darius, çok yaşa! Ülkenin bütün bakanları, satrapları, danışmanları, valileri olarak kralın zorlu bir yasa çıkarması üzerinde anlaştık. Ey kral, kim otuz gün içinde senden başka bir insana ya da ilaha dua ederse, aslan çukuruna atılsın. Ey kral, yasağı koy; Medler ile Persler'in değişmez yasası uyarınca yazıyı imzala ki değiştirilemesin." dediler.[47]

Böylece Kral Darius yasağı içeren yasayı imzaladı. Daniel

[45] **Yazarın notu:** II. Nabukadnezzar'ın ilk gördüğü düş gerçekleşmeye başladı. İlk işaret olarak düşündeki heykelde artık dönem, altından gümüşe dönüyordu ve bu gümüş içinde yer alan medler ve persler yükselişe geçecekti. Yukarıdaki bölümün sonunda da gördüğümüz gibi Med Kralı Darius Babil krallığına son veriyordu.

[46] **Satrap**: Persli sömürge yöneticileri

[47] **Yazarın notu:** Kral nasıl oluyor da en güvenilir diye düşündüğü Daniel'e danışmadan bu yasayı karara bağlıyor? Bu kısım karanlık çünkü konu hakkında fazla detay verilmiyor. Muhtemelen ileride karşılaşılacak bir durum için iradeye müdahale yapıyordu.

yasanın imzalandığını öğrenince evine gitti. Yukarı çıkıp odasının Yeruşalim yönüne bakan pencereleri açıktı. Daha önce yaptığı gibi her gün üç kez diz çöküp dua etti, Tanrısı'na övgüler sundu. Ona tuzak kuran adamlar hep birlikte oraya gittiklerinde, onu Tanrısı'na dua edip yalvarırken gördüler. Bunun üzerine krala gidip çıkardığı yasayla ilgili şunları söylediler; "Ey kral, kim otuz gün içinde senden başka bir insana ya da ilaha dua ederse, aslan çukuruna atılsın diye yasa imzalamadın mı? diye sordular. Kral, "Medler'le Persler'in değişmez yasası uyarınca çıkardığım yasa geçerlidir" diye karşılık verdi. Bunun üzerine, "Ey kral, Yahuda sürgünlerinden olan Daniel seni de imzaladığın yasayı da saymıyor, günde üç kez kendi ilahına dua ediyor" dediler.

Bunu duyan kral çok üzüldü, Daniel'i kurtarmayı kafasına koydu. Onu kurtarmak için güneş batıncaya dek uğraştı. O zaman adamlar toplu halde krala gidip, "Ey kral, Medler'le Persler'in yasası uyarınca, kralın koyduğu yasanın ya da yasağın değiştirilemeyeceğini bilmelisin" dediler. Bunun üzerine kral, Daniel'i getirip üzülerek aslan çukuruna atmalarını buyurdu.



Daniel'e de, "Kendisine sürekli kulluk ettiğin tanrın seni kurtarsın!" dedi. Bir taş getirip çukurun ağzına koydular. Daniel'le ilgili hiçbir şey değiştirilmesin diye kral hem kendi mühür yüzüğüyle, hem de soyluların mühür yüzükleriyle taşı mühürledi. Sonra sarayına döndü. Geceyi yemek yemeden, eğlenmeden geçirdi, uykusu kaçtı. Şafak sökerken kalkıp acele aslan çukuruna gitti. Çukura yaklaşınca üzgün bir sesle, "Ey yaşayan tanrı'nın kulu Daniel, kendisine sürekli kulluk ettiğin tanrın seni aslanlardan kurtarabildi mi?" diye haykırdı. Daniel, "Ey kral, sen çok yaşa! Tanrım, meleğini gönderip aslanların ağzını kapadı. Beni incitmediler. Çünkü tanrı'nın önünde suçsuz bulundum. Sana karşı da, hiçbir yanlışlık yapmadım." diye yanıtladı.[48] Kral buna çok sevindi, Daniel'i çukurdan çıkarmalarını buyurdu. Daniel çukurdan çıkarıldı. Bedeninde hiçbir yara izi yoktu. Çünkü tanrısı'na güvenmişti. Kralın buyruğu uyarınca, Daniel'i haksız yere suçlayan adamları, karılarıyla, çocuklarıyla birlikte aslan çukuruna attılar. Daha çukurun dibine varmadan aslanlar onları kapıp kemiklerini kırdılar.

Med Kralı Darius dünyada yaşayan bütün halklara, uluslara ve her dilden insanlara şöyle yazdı; "Esenliğiniz bol olsun! Krallığımda yaşayan herkesin, Daniel'in tanrısı'ndan korkup titremesini buyuruyorum. O yaşayan tanrı'dır, Sonsuza dek var olacak. Krallığı yıkılmayacak, Egemenliği son bulmayacak. O kurtarır, O yaşatır, Gökte de yerde de belirtiler, şaşılası işler yapar. Daniel'i aslanların pençesinden kurtaran o'dur." dedi.

Böylece Med'li Darius'un ve Persli Sirus'un krallığı döneminde, Daniel'in işleri iyi gitti. Peygamberi Yeremya'ya bildirdiği, Yeruşalim'in ıssız kalacağı yılların sayısının, yetmiş oldu-

[48] Aytunç Altındal'ın, Isaac Newton'dan çevirdiği *Kutsal Kitabın Yorumu* eseri bu bilgiler ışığında tekrar okunduğunda daha anlamlı hale gelecektir.

ğunu kutsal yazılardan anladım.[49] Bunun üzerine yüzümü Rab Tanrı'ya çevirdim. Duayla, yakarışla, oruçla O'na yalvardım. RAB Tanrım'a dua edip günahlarımızı itiraf ettim. Şöyle dedim; "Buyruklarından, ilkelerinden ayrılıp günah, suç işledik, kötülük yaptık, başkaldırdık. Senin adına krallarımıza, önderlerimize, atalarımıza, ülkedeki bütün halka seslenen, kulların olan peygamberleri dinlemedik. Sen adaletlisin, ya Rab! Sadakatsizliğimiz yüzünden bizi uzak yakın ülkelere sürdün. Oralarda yaşayan biz Yahudiler, Yeruşalim halkı, İsrailliler bugün utanç içindeyiz. Bütün İsrail halkı yasanı çiğnedi, sırtını sana dönüp seni dinlemek istemedi. Bu yüzden tanrı kulu Musa'nın yasası'nda yazılan lanet başımıza yağdı, içilen ant yerine geldi. Çünkü sana karşı günah işledik. Ya Rab, doğru işlerin uyarınca kentin Yeruşalim'den, kutsal dağından öfkeni, kızgınlığını kaldırmanı dilerim. Günahlarımız ve atalarımızın suçları yüzünden Yeruşalim de halkın da çevremizdekilerin tümüne alay konusu oldu. Şimdi, ey tanrımız, kulunun duasını, yakarışını işit. Adın uğruna, ya Rab, yüzünü viran tapınağına çevir. Ben daha konuşup dua ederken, günahımı ve halkım İsrail'in günahını açıkça kabul edip tanrım'ın kutsal dağı için tanrım RABB'e dilekte bulunurken, Cebrail, akşam sunusu saatinde hızla uçarak yanıma geldi. Cebrail şunu aktardı; "Sen Tanrı'ya yalvarmaya başlar başlamaz, duan yanıtlandı. Bunu bildirmeye geldim. Çünkü sen çok sevilen birisin Daniel" dedi.

Yetmiş yıllık sürgün döneminde Daniel neredeyse tüm sürgün yıllarında Babil krallarının en yakınında olarak onlara İsra-

[49] Yeremya Babı 25. bölüm 11-12-13. cümleler: "Bütün ülke bir virane, dehşet verici bir yer olacak. Bu uluslar Babil Kralı'na yetmiş yıl kulluk edecekler. Ama yetmiş yıl dolunca diyor RAB, suçları yüzünden Babil Kralı'yla ulusunu, Keldani ülkesini cezalandıracak, sonsuz bir viranelik haline getireceğim. O ülke için söylediklerimin hepsini, Yeremya'nın yazdığı bu kitapta bütün peygamberlik sözlerini ülkenin başına getireceğim." İfadelerinden sürenin dolduğunu anlıyor Daniel.

il tanrısının gelecekte neler yapacağını anlattı. Bu gelecek anlatımları sayesinde de İsrail tanrısı kendi halkını ne tür olaylar yaşandıktan sonra Yaruşalim'e ne zaman döneceklerine izin vereceğine kadar ifade etmişti. İlerleyen zaman içinde de bizler gördük ki, Pers Kralı Sirus'un döneminde bizzat Sirus'un bu geçmişte yaşananları bilmesi ile birlikte İsrailoğullarına yönelik "gidin ve Yeruşalim'deki tanrı tapınağınızı kurun" demesiyle sürgün döneminin bittiğini ifade ediyordu.

Böylece Yahuda ve Benyamin oymaklarının boy başları, Kâhinler, Levililer ve ruhları İsrail tanrısı tarafından harekete geçirilen herkes, RABB'in Yeruşalim'deki tapınağını yeniden yapmak için dönüş hazırlıklarına girişti. Komşularının gönülden verdikleri armağanların yanı sıra altın, gümüş kaplar, mal, hayvan ve değerli armağanlarla onları desteklediler. Pers Kralı Sirus da, Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın Yeruşalim'deki RABB'in tapınağından alıp kendi ilahının tapınağına koymuş olduğu kapları çıkardı. Bunları hazine görevlisi Mitredat'a getirterek sayımını yaptırdı ve Yahuda önderi Şeşbassar'a verdi.

Sayım Sonucu Elde Edilenler

30 altın leğen, 30 altın tas, 1.000 gümüş leğen, 410 gümüş tas, birbirinin benzeri 1.000 parça değişik kap. Sürgünler, Babil'den Yeruşalim'e dönerken Şeşbassar bunların hepsini beraberinde getirdi.

İsrailliler kendi kentlerine yerleştikten sonra, yedinci ay Yeruşalim'de toplandılar. Yosadak oğlu Yeşu ve kâhin olan kardeşleri, Şealtiel oğlu Zerubbabel ile kardeşleri İsrail tanrısının sunağını yeniden kurdular. RABB'in tapınağının temeli henüz atılmadığı halde, yedinci ayın birinci günü RABB'e yakmalık sunular sunmaya başladılar. İkinci yılın ikinci ayında Şealtiel oğlu Zerubbabel, Yosadak oğlu Yeşu ve bütün öteki kardeşleri, Kâhinler, Levililer ve sürgünden Yeruşalim'e dönenlerin tümü

işe başladılar. RABB'in tapınağının yapımını denetlemek için yirmi ve daha yukarı yaştaki Levililer'i görevlendirdiler. RABB'in tapınağının temeli atılınca, İsrail Kralı Davut'un kuralı uyarınca kâhinler RABB'i övmek için tören giysilerini giymiş olarak ellerinde borazanlarla, Levili Asafoğulları da zillerle yerlerini aldılar. RABB'e övgüler, şükranlar sunarak ezgi okudular; "RAB iyidir, İsrail'e sevgisi sonsuzdur." dediler. RABB'in tapınağının temeli atıldığı için herkes yüksek sesle RABB'i övmeye başladı. Eski tapınağı görmüş birçok yaşlı kâhin de, tapınağın, temelinin atıldığını görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladılar. Birçokları da sevinç çığlıkları attı.

Yahuda bölgesine sürgün edilen asurlular, sürgünden dönen İsrailoğullarının, İsrail'in tanrısı RAB için bir tapınak yaptığını duyunca, Zerubbabel'in ve boy başlarının yanına vardılar. "Tapınağı sizinle birlikte kuralım, çünkü biz de, sizin gibi tanrınız'a tapıyoruz, bizi buraya getiren asur kralı esarhaddon'un döneminden bu yana sizin tanrınız'a kurban sunuyoruz." dediler. Zerubbabel, Yeşu ve İsrail'in öteki boy başları; "Tanrımız'a bir tapınak kurmak size düşmez, pers kralı sirus'un buyruğu uyarınca, İsrail'in tanrısı RAB için tapınağını yalnız biz kuracağız." dediler. Bunun üzerine çevre halkı Yahudalılar'ı tapınağın yapımından caydırmak için korkutmaya, cesaretlerini kırmaya girişti. Pers kralı Sirus'un döneminden Pers Kralı II. Darius'un krallığına dek rüşvetle danışmanlar tutarak, tapınağın yapımına engel oldular.

Bazı aile başları Yeruşalim'deki RAB tanrı'nın tapınağının yıkıldığı yere varınca, tapınağın bulunduğu yerde yeniden kurulması için gönülden armağanlar verdiler. Her biri gücü oranında hazineye bu iş için toplam 61.000 Darik altını, 5.000 Mina gümüşü, 100 kâhin mintanı bağışladı.[50] Sürgünden Dönenler, Zerubbabel, Ezra, Yeşu, Nehemya, Seraya, Reelaya,

[50] 61.000 Darik: Yaklaşık 520 kg. 5.000 Mina: Yaklaşık 2.9 ton.

Mordekay, Bilşan, Mispar, Bigvay, Rehum ve Baana'nın önderliğinde geldiler. Sürgünden dönen İsrailliler'in toplam sayısı 42.360 kişiydi.[51]

Pers Kralı Ahaşveroş (Xerxes, Krallık Dönemi MÖ 485 - 465) Hoddu'dan Kûş'a uzanan bölgedeki yüz yirmiyedi ilin kralıydı.[52] O sırada ülkeyi sus kalesi'ndeki tahtından yönetiyordu. Krallığının üçüncü yılında bütün önderlerinin ve görevlilerinin onuruna bir şölen verdi. Pers ve Med ordu komutanları, ileri gelenler ve il valileri de oradaydı. Pers kralı ahaşveroş tam yüz seksen gün süren şenliklerle krallığının sonsuz zenginliğini, büyüklüğünün görkemini ve yüceliğini gösterdi. Bunun ardından, sarayının avlusunda küçük büyük ayırmadan, sus kalesi'nde bulunan bütün halka yedi gün süren bir şölen verdi. O sırada Kraliçe Vaşti (Vashti) de Kral Ahaşveroş'un sarayındaki kadınlara bir şölen veriyordu. Yedinci gün, şarabın etkisiyle keyiflenen pers kralı ahaşveroş, hizmetindeki yedi haremağasına, Mehuman, Bizta, Harvona, Bigta, Avagta, Zetar ve Karkas'a, Kraliçe Vaşti'yi başında tacıyla huzuruna getirmelerini buyurdu. Kraliçe Vaşti güzeldi. Kral, halka ve önderlere onun ne kadar güzel olduğunu göstermek istiyordu ama kraliçe vaşti buyruğu reddedip gelmedi. Bunun üzerine kral çok kızdı, öfkesinden küplere bindi. Kral, yasaları bilen bilge kişilerle görüştü. Çünkü kralın, yasaları ve adaleti bilen kişilere danışması gelenektendi. Kendisine en yakın olan Karşena, Şetar, Admata, Tarşiş, Meres, Marsena ve Memukan onunla yüzyüze görüşebiliyorlardı. Pers ve Med İmparatorluğu'nun bu yedi önderi krallığın en üst yöneticileriydi.

Kral Ahaşveroş onlara, "Kralın, haremağaları aracılığıyla

[51] Sayılan bu isimler bir kerede hep beraber gelmediler, her eve dönüşte halka öncülük eden kişilerdi.

[52] Ahaşveroş: Kserkses – Xerxes diye de bilinir. "Hoddu'dan Kûş'a: Bugünkü Pakistan'dan Sudan'a.

gönderdiği buyruğa uymayan Kraliçe Vaşti'ye yasaya göre ne yapmalı?" diye sordu. Memukan, kralın ve önderlerin önünde şu yanıtı verdi; "Kraliçe vaşti yalnız krala karşı değil, bütün önderlere ve kralın bütün illerindeki halklara karşı suç işledi. Bütün kadınlar, kraliçenin davranışıyla ilgili haberi duyunca, 'Kral Ahaşveroş, Kraliçe Vaşti'nin huzuruna getirilmesini buyurdu, ama kraliçe gitmedi' diyerek kocalarını küçümsemeye başlayacaklar. Bugün kraliçenin davranışını öğrenen pers ve med'li soylu kadınlar da kralın soylu adamlarına aynı biçimde davranacak. Bu da alabildiğine kadınların küçümsemesine, erkeklerin de öfkelenmesine yol açacak. Kral uygun görüyorsa ferman çıkarsın ve bu ferman persler'le medler'in değişmeyen yasalarına eklensin. Buna göre kraliçe vaşti bir daha Kral Ahaşveroş'un huzuruna çıkmasın ve kral ondan daha iyi birini kraliçeliğe seçsin. Kralın fermanı, büyük krallığının, dört bir yanına ulaşınca, ister soylu ister halktan olsun, bütün kadınlar kocalarına saygı gösterecektir." dedi.

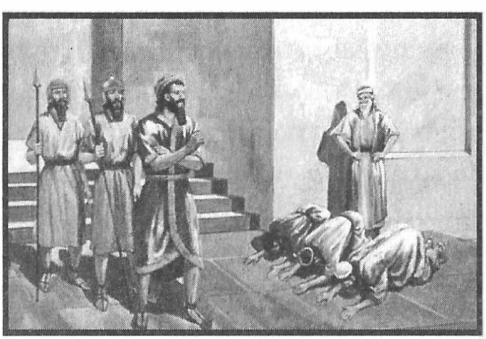
Bu sözler kralın ve önderlerinin hoşuna gitti. Kral, Memukan'ın önerisine uyarak, krallığın bütün illerine yazılı buyruklar gönderdi. Her ile kendi işaretleriyle ve her halka kendi diliyle yazıldı. Her erkeğin kendi evinin egemeni olduğu her dilde vurgulandı. Bu olaylardan sonra öfkesi dinen Kral Ahaşveroş, Vaşti'yi, yaptıklarını ve ona karşı alınan kararı anımsadı. Kralın özel hizmetkârları, "Kral için genç, güzel, eldeğmemiş kızlar aransın, kral, egemen olduğu bütün illerde görevliler atasın. Bu görevliler bütün genç, güzel, el değmemiş kızları toplayıp Sus Kalesi'ndeki hareme getirsinler, kralın kızlardan sorumlu haremağası Hegay'a teslim etsinler. Güzelleşmeleri için ne gerekiyorsa yapılacak. Sonunda kralın hoşuna giden kız, Vaşti'nin yerine kraliçe olsun. Kral bu öneriyi beğendi ve söyleneni yaptı.

Sus Kalesi'nde Mordekay adında bir Yahudi vardı. Benyamin

oymağından olan Mordekay, Kiş oğlu Şimi oğlu Yair'in oğluydu. Kiş, Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın Yahuda Kralı Yehoyakin ile birlikte Yeruşalim'den sürgün ettiği kişilerden biriydi. Mordekay'ın, Hadassa adında bir amcakızı vardı. Annesiyle babasını yitiren Hadassa'yı Mordekay evlat edinip büyütmüştü. Hadassa'nın öbür adı Ester'di. Endamı ve yüzü güzeldi. Kralın buyruğu ve fermanı yayınlandıktan sonra çok sayıda genç kız Sus Kalesi'ne getirilip harem sorumlusu Hegay'a teslim edildi. Saraya getirilen kızlar arasında Ester de vardı. Hegay, Ester'i beğendi ve ona ayrıcalık tanıdı. En iyi biçimde beslenip güzelleşmesi için ne gerekiyorsa hemen sağladı, ayrıca kralın sarayından seçilen yedi hizmetçiyi buyruğuna verdi. Sonra onu hizmetçileriyle birlikte haremin en güzel bölümüne yerleştirdi. Ester halkını da, soyunu da açıklamadı. Çünkü Mordekay bunları açıklamasını yasaklamıştı. Mordekay, Ester'in nasıl olduğunu ve ona nasıl davranıldığını öğrenmek için her gün harem avlusunun önünde gezinip dururdu. Her genç kız sırası geldiğinde Kral Ahaşveroş'un huzuruna çıkacaktı. Ama kızlarla ilgili kurallar uyarınca, önce on iki ay süren güzellik bakımını tamamlaması gerekiyordu. Altı ay süreyle her kıza mür yağı[53] sürülüyor, altı ay da kremler, losyonlar uygulanıyordu. Kralın yanına girme sırası gelen genç kız, haremden her istediğini alıp birlikte saraya götürebilirdi. Akşam kralın yanına giren kız, ertesi sabah ikinci hareme, cariyelerden sorumlu haremağası Şaaşgaz'ın yönetimindeki hareme dönerdi. Yalnız kralın beğendiği, adıyla çağırdığı kız yeniden onun yanına girebilirdi. Kralın yanına girme sırası Mordekay'ın evlat edindiği Ester'e (Mordekay'ın amcası Avihayil'in kızına) gelince, Ester, kralın kızlardan sorumlu haremağası Hegay'ın kendisine

[53] **Mür yağı:** Mür ağacı gövdeleri kesilerek içindeki reçinenin serbest bırakılması gerekir. Reçinenin kurumasına izin verilir ve ağaç gövdesi boyunca gözyaşı gibi akarak yerleşir. Daha sonra bu reçine toplanır ve buhar distilasyonu yoluyla uçucu yağ elde edilir. Mür yağı isli, tatlı-acı bir kokuya sahiptir. Genelde parfüm ve diğer kokular için bir taban olarak kullanılır.

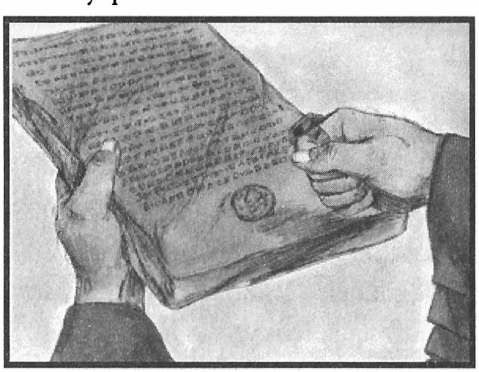
önerdiklerinden başka bir şey istemedi. Kendisini gören herkesin beğenisini kazandı. Kral Ahaşveroş'un krallığının yedinci yılında, Ester saraya, kralın yanına götürüldü. Kral, Ester'i öbür kızlardan daha çok sevdi, en çok ondan hoşlandı, en çok ona ayrıcalık tanıdı. Kraliçelik tacını ona giydirip Vaşti'nin yerine kraliçe yaptı. Ardından Ester'in onuruna büyük bir şölen verdi. Bu şölende bütün önderler ve görevliler hazır bulundu. Kral bütün illerde bayram ilan etti ve krallara yaraşır cömertlikte armağanlar dağıttı. Mordekay, kralın kapı görevlilerinden biri olmuştu. Ester, Mordekay'ın verdiği buyruk uyarınca, soyunu ve halkını henüz açıklamamıştı, kendisini büyüttüğü günlerde olduğu gibi, Mordekay'ın sözünü dinlemeye devam etti. Mordekay kralın kapı görevlisiyken, kapı nöbetçilerinden ikisi, Bigtan ve Tereş, Kral Ahaşveroş'a öfkelendiler ve onu öldürmek için fırsat kollamaya başladılar. Durumu öğrenen Mordekay bunu Kraliçe Ester'e iletti. O da Mordekay adına krala bildirdi. Durum araştırıldı, doğru olduğu anlaşılınca da iki adam darağacına asıldı ve olay kralın önünde tarih kayıtlarına geçirildi. Bu olaylardan sonra Kral Ahaşveroş, Agaklı Hammedata'nın oğlu Haman'ı yüksek bir göreve atadı. Onu bütün önderlerden daha yetkili kıldı. Kralın buyruğu üzerine saray kapısında çalışan herkes Haman'ın önünde eğilip yere kapanırdı. Ama Mordekay ne eğildi ne de yere kapandı.



Kralın kapı görevlileri Mordekay'a, "Kralın buyruğuna neden karşı geliyorsun?" diye sordular. Görevliler ona bu soruyu her gün sordularsa da Mordekay onlara kulak asmadı. Bunun üzerine durumu Haman'a bildirdiler.

Çünkü Mordekay onlara kendisinin Yahudi olduğunu söylemişti ve böyle davranmaya devam edip etmeyeceğini görmek istiyorlardı. Haman, Mordekay'ın eğilip yere kapanmadığını görünce öfkeden kudurdu. Yalnız onu öldürmeyi düşünmekle kalmadı, onun hangi halktan geldiğini bildiği için bütün halkını, Kral Ahaşveroş'un egemenliğinde yaşayan bütün Yahudiler'i ortadan kaldırmaya karar verdi. Bu işe en uygun ayı ve günü belirlemek için Kral Ahaşveroş'un krallığının on ikinci yılının, birinci ayı olan Nisan ayında Haman'ın önünde pur, yani kura çekildi. Kura, on ikinci ay olan Adar ayına düştü.

Haman, Kral Ahaşveroş'a şöyle dedi: "Krallığının bütün illerinde, öbür halkların arasına dağılmış, onlardan ayrı yaşayan bir halk var. Yasaları bütün öbür halklarınkinden farklı, kendileri de kralın yasalarına uymazlar. Onları kendi hallerine bırakmak kralın çıkarlarına uygun düşmez. Kral uygun görüyorsa, yok edilmeleri için yazılı bir buyruk verilsin. Ben de hazineye ödenmek üzere kralın memurlarına on bin talant gümüş[54] vereceğim." dedi. Bunun üzerine kral, mühür yüzüğünü parmağından çıkartıp Agaklı Hammedata'nın oğlu Yahudi düşmanı Haman'a verdi. Ona; "Paran sende kalsın, o halka da ne istersen yap" dedi.



Birinci ayın on üçüncü günü kralın yazmanları çağrıldı ve Haman'ın buyruğu gereği her ile kendi işaretleriyle ve her halka kendi diliyle yazılarak satraplara, il valilerine ve bütün halk önderlerine gönderildi. Buyruk, Kral Ahaşveroş'un adını

[54] On bin talant: Yaklaşık 345 ton.

ve yüzüğünün mührünü taşıyordu. Krallığın bütün illerine ulaklar aracılığıyla mektuplar gönderildi. Bu mektuplar, on ikinci ay olan Adar ayının on üçüncü günü genç, yaşlı, kadın, çocuk, bütün Yahudiler'in bir günde öldürülüp yok edilmesini, kökünün kurutulup, mal ve mülklerinin yağmalanmasını buyuruyordu. Bu fermanın metni her ilde yasa olarak duyurulacak ve bütün halklara bildirilecekti. Öyle ki, herkes belirlenen gün için hazır olsun. Ulaklar kralın buyruğuyla hemen yola çıktılar. Ferman Sus Kalesi'nde de duyuruldu. Sus halkı şaşkınlık içindeyken kral ile Haman oturmuş içki içiyorlardı.

Mordekay olup bitenleri öğrenince giysilerini yırttı, çula sarınıp başından aşağı kül döktü,[55] yüksek sesle ve acıyla feryat ederek kent merkezine geldi. Sarayın kapısında durdu. Çünkü çula sarınmış hiç kimse bu kapıdan içeri giremezdi. Kralın buyruğunun ve fermanının ulaştığı her ilde Yahudiler büyük yas tuttular, ağlayıp feryat ettiler, oruç tuttular. Birçoğu da çula sarınıp kül içinde yattı. Hizmetçilerle harem ağaları gelip Mordekay'ın durumunu Ester'e anlatınca, Kraliçe Ester sarsıldı. Çulunu çıkartıp giyinmesi için Mordekay'a giysiler gönderdi, ama Mordekay bunları kabul etmedi. Bunun üzerine Kraliçe Ester, kralın kendi hizmetine atadığı harem ağalarından biri olan Hatak'ı çağırttı. Mordekay'dan ne olup bittiğini ve nedenini öğrenmesini buyurdu. Hatak, saray kapısının açıldığı kent meydanına, Mordekay'ın yanına gitti. Mordekay başına gelen her şeyi ona anlattı. Yahudiler'in yok edilmesi için Haman'ın saray hazinesine vaat ettiği paranın miktarını bile tam tamına ona bildirdi. Kraliçe Ester'e gösterip açıklaması için Sus'ta yayımlanan, Yahudiler'in kökünün kurutulmasını isteyen fermanın bir kopyasını da ona verdi. Kraliçe Ester'in krala çıkmasını, ondan merhamet dileyip kendi halkı için yalvarmasını istedi.

Hatak geri dönüp Mordekay'ın söylediklerini Kraliçe Es-

[55] Başlarına gelen bir kötülüğün sebebi olarak, kendilerinin bilmeden yaptıkları bir hatadan kaynaklandığını düşünerek kendi nefislerine eziyet etme halidir.

ter'e bildirdi. Kraliçe Ester, Mordekay'a şu haberi götürmesini buyurdu; "Kralın bütün adamları ve illerinde yaşayan halk biliyorki, çağrılmadan sarayın iç avlusuna girip kralın yanına yaklaşan her erkek ya da kadın için tek bir ceza vardır. Kral altın asasını uzatıp canlarını bağışlamadıkça bu kişiler ölüme çarptırılır. Ben de otuz gündür kralın huzuruna çağrılmış değilim." dedi. Kraliçe Ester'in bu sözleri kendisine iletilince, Mordekay ona şu yanıtı götürmelerini istedi; "Sarayda yaşadığın için bütün Yahudiler içinde kurtulacak tek kişinin sen olacağını sanma. Şu anda susarsan, Yahudiler'e yardım ve kurtuluş başka yerden gelecektir ama sen ve babanın ev halkı yok olacaksınız. Kim bilir, belki de böyle bir gün için kraliçe oldun." dedi.

Bunun üzerine Kraliçe Ester, Mordekay'a şu yanıtı gönderdi: "Git, Sus'taki bütün Yahudiler'i topla, benim için oruç tutun, üç gün üç gece hiçbir şey yemeyin, içmeyin. Hizmetçilerimle ben de sizin gibi oruç tutacağız. Ardından, kurala aykırı olduğu halde kralın huzuruna çıkacağım, ölürsem ölürüm." dedi. Mordekay oradan ayrıldı ve Kraliçe Ester'in söylediği her şeyi yaptı.

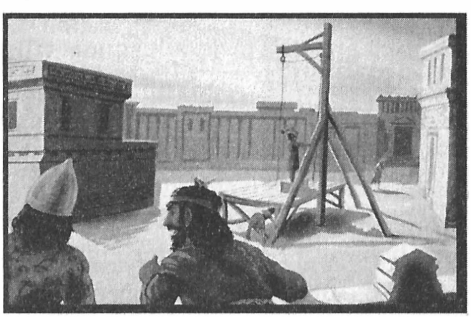


Üçüncü gün Kraliçe Ester, kraliçe giysilerini kuşanıp sarayın iç avlusunda, taht odasının önünde durdu. Kral bu odanın giriş kapısının karşısındaki tahtında oturuyordu. Avluda bekleyen Kraliçe Ester'i görünce onu hoşgörüyle karşılayıp elindeki altın asayı ona doğru uzattı. Kraliçe Ester yaklaşıp asanın ucuna dokundu. Ona, "Ne istiyorsun Kraliçe Ester, dileğin ne? Krallığın yarısını bile istesen sana verilecektir." dedi.

Kraliçe Ester, "Kral uygun görüyorsa, bugün kendisi için vereceğim şölene Haman'la birlikte gelsin" diye karşılık verdi. Kral adamlarına, "Kraliçe Ester'in isteğini yerine getirmek için Haman'ı hemen çağırın" dedi. Böylece kralla Haman, Kraliçe Ester'in verdiği şölene gittiler. Şarap içerlerken kral yine Kraliçe Ester'e sordu: "Söyle, ne istiyorsun? Ne istersen verilecek. Dileğin nedir? Krallığın yarısını bile istesen sana bağışlanacak." dedi. Kraliçe Ester, "İsteğim ve dileğim şu, kral benden hoşnutsa, istediğimi vermek, dileğimi yerine getirmek istiyorsa, kral ve Haman yarın kendileri için vereceğim şölene gelsinler, o zaman kralın sorusunu yanıtlarım." dedi.

Haman o gün şölenden mutlu ve sevinçli ayrıldı. Ama Mordekay'ı yine sarayın kapısında görünce ve onun yere kapanmadığını, kendisine saygı göstermediğini bir kere daha fark edince öfkeden kudurdu. Yine de kendini tuttu ve evine gitti. Sonra dostlarını ve eşi Zereş'i çağırttı. Onlara sonsuz zenginliğinden, çok sayıdaki oğullarından, kralın, kendisini nasıl onurlandırdığından, öbür önderlerinden ve görevlilerinden nasıl üstün tuttuğundan söz etti. "Üstelik Kraliçe Ester, verdiği şölene kralın yanı sıra sadece beni çağırdı" diye böbürlendi.

Ne var ki, o, "Yahudi Mordekay'ı sarayın kapısında dururken gördükçe bunlardan hiçbirinin gözümde değeri kalmıyor." dedi.



Karısı Zereş ve bütün dostları Haman'a şöyle dediler: "Elli arşın[56] yüksekliğinde bir darağacı[57] kurdur. Sabah olunca kraldan Mordekay'ı

[56] Elli arşın: Yaklaşık 23 m.

[57] Darağacı veya idam sehpası, idam mahkûmlarını asmak için kurulan düzenek. Her dönem suçluların cezalandırılmasında yaygın olarak kullanılmıştır.

oraya astırmasını iste. Sonra da sevinç içinde kralla birlikte şölene gidersin. Haman öneriyi beğendi ve darağacını hemen kurdurdu.

O gece kralın uykusu kaçtı, Kral uyuyamıyordu. Tarih kayıtlarının getirilip kendisine okunmasını buyurdu. Kayıtlar Kral Ahaşveroş'u öldürmeyi tasarlamış olan iki görevliden söz ediyordu. Kapı nöbetçisi olarak görev yapmış olan bigtan ve tereş adındaki bu iki adamı Mordekay ele vermişti. Kral, "Bu yaptıklarından dolayı Mordekay nasıl onurlandırıldı, ona ne ödül verildi?" diye sordu. Hizmetkârlar, "Onun için hiçbir şey yapılmadı" diye yanıtladılar. Kral, "Avluda kim var?" diye sordu. O sırada haman sarayın dış avlusuna yeni girmişti. Kraldan, hazırlattığı darağacına Mordekay'ın asılmasını isteyecekti. Hizmetkârlar krala, "Haman avluda bekliyor" dediler. Kral, "Buraya gelsin" dedi. Haman içeri girince kral ona, "Kralın onurlandırmak istediği biri için ne yapılmalı?" diye sordu. Haman içinden, "Kral benden başka kimi onurlandırmak isteyebilir ki?" diye geçirdi. Sonra şu yanıtı verdi: "Kral onurlandırmak istediği kişi için kendi giydiği bir kral giysisini ve üzerine bindiği sorguçlu atı getirtir, giysiyi ve atı en üst yöneticilerinden birine verir; o da kralın onurlandırmak istediği kişiyi giydirip atın üstünde kent meydanında gezdirir. Önden giderek, 'Kralın onurlandırmak istediği kişiye böyle davranılır' diye bağırır."



Kral, Haman'a, "Hemen git" dedi, "giysiyle atı al ve söylediklerini kralın kapı görevlisi Mordekay için yap. Söylediklerinin hiçbirinde kusur etme." Haman giysiyi ve atı aldı, Mordekay'ı giydirip atın üstünde kent meyda-

nında gezdirmeye başladı. Önden giderek, "Kralın onurlandırmak istediği kişiye böyle davranılır" diye bağırıyordu. Sonra Mordekay saray kapısına döndü. Haman ise utanç içinde başını örterek çabucak evine gitti.

Başına gelenleri karısı Zereş'e ve bütün dostlarına anlattı. Karısı zereş ve danışmanları ona şöyle dediler; "Önünde gerilemeye başladığın Mordekay Yahudi soyundansa, ona gücün yetmeyecek, önünde yok olup gideceksin." dediler. Onlar daha konuşurken, kralın haremağaları gelip Haman'ı apar topar Kraliçe Ester'in vereceği şölene götürdüler. Böylece Kral ve Haman, Kraliçe Ester'in şölenine gittiler. O gün şarap içerlerken Kral, Kraliçe Ester'e yine sordu: "İsteğin nedir? Kraliçe Ester, Ne istersen verilecek. Dileğin nedir? Krallığın yarısını bile istesen sana bağışlanacak." dedi. Kraliçe Ester şöyle yanıtladı: "Ey kralım, eğer benden hoşnutsan ve uygun görüyorsan, isteğim canımı bağışlaman, dileğimde halkımı esirgemendir. Çünkü ben ve halkım öldürülüp yok edilmek, yeryüzünden silinmek üzere hainliğe uğradık. Eğer köle ve cariye olarak satılmış olsaydık sesimi çıkartmazdım. Böyle bir sorun için kralı rahatsız etmek uygun olmazdı." dedi. Kral Ahaşveroş, Kraliçe Ester'e, "Böyle bir şeyi yapmaya cüret eden kim, nerede bu adam?" diye sordu.



Kraliçe Ester, "Düşmanımız, hasmımız, işte bu kötü Haman'dır" dedi. Haman, kralla kraliçenin önünde dehşete kapıldı. Kral öfkeyle içki masasından kalkıp sarayın bahçesine çıktı. Haman ise Kraliçe Ester'den canını bağışlamasını istemek için içerde kaldı. Çünkü kralın kendisini yok

etmeye kararlı olduğunu anlamıştı. Kral, sarayın bahçesinden şölen salonuna dönünce, Haman'ı, Kraliçe Ester'in uzandığı sedire kapanmış olarak gördü ve "Bu adam sarayda, gözümün önünde kraliçeye bile el uzatmaya mı kalkıyor?" diye bağırdı. Kral sözlerini bitirir bitirmez görevliler Haman'ın kafasına çuval geçirdiler. Krala hizmet eden haremağalarından biri olan Harvona şöyle dedi; "Bakın, kralı uyarıp hayatını kurtaran Mordekay için Haman'ın hazırlattığı elli arşın yüksekliğindeki darağacı Haman'ın evinin önünde hazır duruyor." Kral; "Haman o darağacına asılsın!" diye buyurdu. Böylece Haman, Mordekay için hazırlattığı darağacına asıldı. Kralın öfkesi de yatıştı.

O gün Kral Ahaşveroş, Yahudi düşmanı Haman'ın malını mülkünü Kraliçe Ester'e verdi. Kraliçe Ester'in, Mordekay'a yakınlığını açıklaması üzerine Mordekay kralın huzuruna kabul edildi. Kral, Haman'dan geri almış olduğu mühür yüzüğünü parmağından çıkarıp Mordekay'a verdi. Kraliçe Ester de onu Haman'ın malının mülkünün yöneticisi atadı. Kraliçe Ester yine kralla görüştü. Ağlayarak onun ayaklarına kapandı. Agaklı Haman'ın Yahudiler'e karşı kurduğu kumpasa engel olması için yalvardı. Kral altın asasını Kraliçe Ester'e doğru uzatınca Kraliçe Ester ayağa kalkıp kralın önünde durdu ve şöyle dedi: "Kral benden hoşnutsa ve uygun görüyorsa, benden hoşlanıyorsa ve dileğimi uygun buluyorsa, Agaklı Hammedataoğlu Haman'ın krallığın bütün illerinde yaşayan Yahudiler'in yok edilmesini buyurmak için yazdırdığı mektupları yazılı olarak geçersiz kılsın. Halkımın felakete uğradığını görmeye nasıl dayanırım? Soydaşlarımın öldürülmesine tanık olmaya nasıl dayanırım?" diye sordu. Kral Ahaşveroş, Kraliçe Ester'e ve Yahudi Mordekay'a, "Bakın, Haman'ın malını mülkünü Kraliçe Ester'e verdim ve Yahudiler'i yok etmeyi tasarladığı için Haman'ı darağacına astırdım. Ama kral adına yazılmış ve onun yüzüğüyle mühürlenmiş yazıyı kimse geçersiz kılamaz. Bunun

için, uygun gördüğünüz biçimde kral adına Yahudi sorunu konusunda şimdi siz yazın ve kralın yüzüğüyle mühürleyin." dedi.

Bunun üzerine üçüncü ay olan sivan ayının yirmi üçüncü günü kralın yazmanları çağrıldı. Mordekay'ın buyurduğu her şey, Hoddu'dan Kûş'a dek uzanan bölgedeki yüz yirmi yedi ilde yaşayan Yahudiler'e, satraplara, vali ve önderlere yazıldı. Her il için kendi işaretleri, her halk için kendi dili kullanıldı. Yahudiler'e de kendi alfabelerinde ve kendi dillerinde yazıldı. Mordekay, Kral Ahaşveroş adına yazdırdığı mektupları kralın yüzüğüyle mühürledi ve kralın hizmetinde kullanılmak üzere yetiştirilen atlara binmiş ulaklarla her yere gönderdi. Kral mektuplarda; "Yahudiler'e bütün kentlerde toplanma ve kendilerini koruma hakkı veriyordu. Ayrıca kendilerine, çocuklarına ve kadınlarına saldırabilecek herhangi bir düşman halkın ya da ilin silahlı güçlerini öldürüp yok etmelerine, kökünü kurutmalarına ve mallarını mülklerini yağmalamalarına izin veriyordu." Bu izin Kral Ahaşveroş'un bütün illerinde tek bir gün için (on ikinci ayın, yani Adar ayının on üçüncü günü) geçerli olacaktı. Bütün halklara duyurulan bu fermanın metni her ilde yasa yerine geçecekti. Böylece Yahudiler belirlenen gün düşmanlarından öç almaya hazır olacaklardı. Kralın hizmetindeki atlara binen ulaklar, kralın buyruğuna uyarak hemen dörtnala yola koyuldular. Ferman Sus Kalesi'nde de okundu. Mordekay, lacivert ve beyaz bir krallık giysisiyle, başında büyük bir altın taç ve sırtında ince ketenden mor bir pelerinle kralın huzurundan ayrıldı. Sus kenti sevinç çığlıklarıyla yankılandı. Yahudiler için aydınlık ve sevinç, mutluluk ve onur dolu günler başlamıştı. Kralın buyruğu ve fermanın ulaştığı her ilde ve her kentte Yahudiler arasında sevinç ve mutluluğa yol açtı. Şölenler düzenlendi, bir bayram havası doğdu. Ülkedeki halklardan çok sayıda kişi Yahudi oldu, çünkü Yahudi korkusu hepsini sarmıştı. Kralın buyruğu ve fermanı, on ikinci ay olan Adar ayının on üçün-

cü günü yerine getirilecekti. Yahudi düşmanları o gün Yahudiler'i alt etmeyi ummuşlardı, ama tam tersi oldu. Yahudiler kendilerinden nefret edenleri alt ettiler. Yahudiler kendilerini yok etmeyi tasarlayanlara saldırmak üzere Kral Ahaşveroş'un bütün illerindeki kentlerde bir araya geldiler. Hiç kimse onlara karşı koyamadı. Çünkü Yahudi korkusu bütün halkları sarmıştı. İl önderleri, satraplar, valiler ve kralın memurları, Mordekay'dan korktukları için Yahudiler'i desteklediler. Mordekay sarayda güçlü biriydi artık, ünü bütün illere ulaşmıştı. Gücü gittikçe artıyordu. Yahudiler bütün düşmanlarını kılıçtan geçirdiler, öldürdüler, yok ettiler. Kendilerinden nefret edenlere dilediklerini yaptılar. Sus Kalesi'nde beş yüz kişiyi öldürüp yok ettiler. Yahudi düşmanı Hammedata oğlu Haman'ın on oğlunu Parşandata, Dalfon, Aspata, Porata, Adalya, Aridata, Parmaşta, Arisay, Ariday ve Vayzata'yı öldürdüler. Ama yağmaya girişmediler.

Sus Kalesi'nde öldürülenlerin sayısı aynı gün krala bildirildi. O da Kraliçe Ester'e, "Yahudiler Sus Kalesi'nde Haman'ın on oğlu dâhil beş yüz kişiyi öldürüp yok etmişler" dedi, "Kimbilir, öbür illerimde neler yapmışlardır? İstediğin nedir, sana vereyim; başka dileğin var mı, yerine getirilecektir." dedi. Kraliçe Ester, "Eğer kral uygun görüyorsa, Sus'taki Yahudiler bugünkü fermanını yarın da uygulasınlar ve Haman'ın on oğlunun cesetleri de darağacına asılsın." dedi. Kral bu isteklerin yerine getirilmesini buyurdu. Sus'ta ferman çıkarıldı ve Haman'ın on oğlu asıldı.



Sus'taki Yahudiler adar ayının on dördüncü günü yeniden toplanarak kentte üç yüz kişi daha öldürdüler ama yağmaya girişmediler. Krallığın illerinde yaşayan öbür Yahudiler de

canlarını korumak ve düşmanlarından kurtulmak için bir araya geldiler. Kendilerinden nefret edenlerden yetmiş beş bin kişiyi öldürdüler, ama yağmaya girişmediler. Bütün bunlar adar ayının on üçüncü günü oldu. Yahudiler on dördüncü gün dinlendiler ve o günü şölen ve eğlence günü ilan ettiler. Sus'taki Yahudiler ise kendilerini savunmak için on üçüncü ve on dördüncü günler bir araya geldiler. On beşinci gün de dinlendiler. O günü şölen ve eğlence günü ilan ettiler. Taşradaki kentlerde yaşayan Yahudiler işte bu nedenle adar ayının on dördüncü gününü şölen ve eğlence günü olarak kutlarlar ve birbirlerine yemek sunarlar. Mordekay bu olayları kayda geçirdi. Ardından Kral Ahaşveroş'un uzak, yakın bütün illerinde yaşayan Yahudiler'e mektuplar gönderdi. Her yıl adar ayının on dördüncü ve on beşinci günlerini kutlamalarını buyurdu. Çünkü o günler, Yahudiler'in düşmanlarından kurtulduğu günlerdir. O ay kederlerinin sevince, yaslarının mutluluğa dönüştüğü aydır. Yahudiler, Mordekay'ın buyruğunu kabul ederek başlattıkları kutlamaları sürdürdüler. Çünkü bütün Yahudiler'in düşmanı Agaklı Hammedataoğlu Haman onları yok etmek için plan yapmıştı. Onları ezip yok etmek için pur, yani kura çekmişti. Ama kral durumu öğrenince, haman'ın Yahudiler'e karşı kurduğu plan geri tepti.

Pur sözcüğünden ötürü bu günlere Purim[58] adı verildi. Böylece Yahudiler, Mordekay'ın mektubunda yazılı olanlardan, görüp geçirdiklerinden ve başlarına gelenlerden ötürü bu iki günü buyrulduğu biçimde ve günlerde her yıl kutlamayı kabul ettiler. Bu gelenek kendileri için, soylarından olanlar ve onlara katılan herkes için geçerli olacaktı. Purim günleri Yahudiler için son bulmayacak ve bu günlerin anısı kuşaklar boyu sürecekti. Avihayil'in kızı Kraliçe Ester ve Yahudi Mordekay, Purim'le ilgili bu ikinci mektubu tam yetkiyle yazıp uygulama-

[58] Pur: Kura - Purim: Kuralar anlamına gelir.

ya koydular. Mordekay, Kral Ahaşveroş'un egemenliği altındaki yüz yirmi yedi ilde yaşayan Yahudiler'e esenlik ve güvenlik dilekleriyle dolu mektuplar gönderdi.

Kral Ahaşveroş, Büyüklüğü, kahramanlıkları ve Mordekay'ı her bakımdan nasıl onurlandırdığı pers ve med krallarının tarihinde yazılıdır. Yahudi Mordekay, Kral Ahaşveroş'tan sonra ikinci adam olmuştu. Yahudi soydaşları arasında saygı gören ve çoğunluk tarafından sevilen biriydi. Çünkü halkının iyiliğini düşünüyor, bütün soydaşlarının esenliği için çaba gösteriyordu.

Tüm bu yaşananlar pers imparatorluğunun (Ahameniş imparatorluğu) 5. kralı ahaşveroş krallığının 12. yılının son ayında gerçekleşmişti. Pers imparatorluğunun 1. Kralı olan büyük sirus krallığında, İsrailoğullarına, sürgün edildikleri Yahuda topraklarına dönme izni verilmiş ve bu izni bir şarta başlamıştı. İsrail tanrısının tapınağını yeniden yapmak koşulu vardı. Bunu yerine getirmek için Yeruşalime giden kâhinler ve levilili önderler, tapınağın sadece temelini atabilmişlerdi çünkü tapınağın yapımına eskiden Yahudaya sürgün edilmiş asurlular engel olmuşlardı. İsrailoğulları bu engeli aşmaya çalışıyorlardı.

Pers kralı Artahşasta'nın[59] krallığı döneminde, Bişlam, Mitredat, Taveel ve öbür çalışma arkadaşları, kral artahşasta'ya bir mektup yazdılar. Mektup Aramice[60] yazılıp çevrildi. Vali Rehum, yazman Şimşay ve öbür çalışma arkadaşları, yargıçlar, yöneticiler, görevliler, persler, erekliler, Babilliler, elam topraklarından gelen sus halkı, büyük ve onurlu Babil kralı Asurbanipal'ın[61] sürüp Samiriye kentiyle Fırat'ın batı yakasındaki bölgeye yerleştirdiği öbür halklarındandı. Kral Artahşas-

[59] Artakserkses – Artaxerxes diyede bilinir. (Krallık Dönemi MÖ 465-424, Ahaşveroş'un oğludur.)

[60] Yahuda bölgesinde, O dönemin resmi dili Aramice'dir. Çünkü Yahuda bölgesi babillilerin elindeyken babillilerin resmi dili Aramice kullanılıyordu.

[61] Asur kralıdır. Kral Esarhaddon'un oğludur. Kendi milletinden olanları Yahuda bölgesine iskân ettirenlerdendir. Aramice adı "Osnappar" diye bilinir.

ta'ya gönderilen mektubun örneği şu şekildeydi: "Kral Artahşasta'ya, Fırat'ın batı yakasındaki bölgede yaşayan kullarından; yönetimindeki öbür bölgelerden çıkıp bize gelen Yahudiler, Yeruşalim'e yerleşerek o asi ve kötü kenti yeniden kurmaya başladılar. Bunu bilgine sunuyoruz. Tapınağın temelini pekiştiriyor, kentin surlarını tamamlıyorlar. Ey kral, bilmelisin ki, bu kent yeniden kurulur, surları tamamlanırsa, Yahudiler yine vergi ödemeyecek, krallığının geliri de azalacak. Biz sarayının ekmeğini yedik. Sana zarar gelmesine izin veremeyiz. Bunun için, haberin olsun diye bu mektubu gönderiyoruz. Atalarının belgeleri araştırılsın. Kayıtlarda bu kentin asi, krallara, valilere zarar veren bir kent olduğunu göreceksin. Bu kent öteden beri başkaldıran bir kenttir. Yerle bir edilmesinin nedeni de budur. Bu yüzden, ey kral, sana bildiriyoruz: Bu kent yeniden kurulur, surları tamamlanırsa, Fırat'ın batı yakasındaki bölgede hiçbir payın kalmayacak."

Kral şu yanıtı gönderdi; "Samiriye'de ve Fırat'ın batı yakasındaki öbür yerlerde yaşayan Vali Rehum'a, Yazman Şimşay'a ve öbür çalışma arkadaşlarına selamlar. Bize gönderdiğiniz mektup çevrilip bana okundu. Buyruğum üzerine araştırma yapıldı. Bu kentin öteden beri krallara başkaldırdığı, isyan ettiği, ayaklandığı saptandı. Yeruşalim'i güçlü krallar yönetti. Fırat'ın batı yakasındaki bütün bölgede egemenlik sürdüler. Oradaki halktan vergi topladılar. Şimdi işi durdurmaları için bu adamlara bir buyruk çıkarın. Öyle ki, ben buyruk vermedikçe kent yeniden kurulmasın. Bu konuya özen gösterin, krallığıma daha fazla zarar gelmesin." Kral Artahşasta'nın bu mektubunun örneği kendilerine okunur okunmaz, Vali Rehum, Yazman Şimşay ve öbür çalışma arkadaşları hemen Yeruşalim'e Yahudiler'in yanına gittiler ve zorla onları durdurdular. Böylece Tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağının yapımı askıda kaldı.

Bu olaylardan sonra, Pers Kralı Artahşasta'nın krallığı döneminde, Başkâhin Harun oğlu Elazar oğlu Pinehas oğlu Avişua

oğlu Bukki oğlu Uzzi oğlu Zerahya oğlu Merayot oğlu Azarya oğlu Amarya oğlu Ahituv oğlu Sadok oğlu Şallum oğlu Hilkiya oğlu Azarya oğlu Seraya oğlu Ezra adında biri Babil'den geldi. Ezra, İsrail'in tanrısı RABB'in Musa'ya verdiği yasayı iyi bilen bir bilgindi. Tanrısı RABB'in yardımıyla kral ona her istediğini verdi. Ezra, birinci ayın birinci günü Babil'den ayrılmıştı. Tanrısı'nın koruyucu eli sayesinde beşinci ayın birinci günü Yeruşalim'e vardı. Kral Artahşasta'nın krallığının yedinci yılının beşinci ayında Yeruşalim'e vardı. Kral Artahşasta'nın krallığının yedinci yılında İsrail halkından, kâhinlerden, Levililer'den, ezgicilerden, tapınak görevlilerinden ve kapı nöbetçilerinden bazıları Yeruşalim'e gitti.

Kral Artahşasta'nın RABB'in buyruklarını, İsrail için koyduğu kuralları iyi bilen kâhin ve bilgin Ezra'ya verdiği mektubun[62] bir örneği şudur; "Kralların Kralı Artahşasta'dan, gökler tanrısının, yasasının bilgini kâhin Ezra'ya selamlar! Krallığımda yaşayan İsrail halkından, kâhinlerden ve Levililer'den Yeruşalim'e gitmek isteyen herkesin seninle gidebilmesi için buyruk veriyorum. Elindeki tanrının yasasının uygulanıp uygulanmadığı konusunda Yahuda ve Yeruşalim'de araştırma yapman için, ben ve yedi danışmanım seni görevlendirdik. Benim ve danışmanlarımın Yeruşalim'de konut kuran İsrail'in tanrısına gönülden verdiğimiz altını, gümüşü birlikte götürmelisin. Babil'den elde edeceğin altının, gümüşün tümünü, halkın ve kâhinlerinin tanrılarının Yeruşalim'deki tapınağına gönülden verdikleri armağanları da alıp götürmelisin. Bu parayla hemen boğalar, koçlar, kuzular, tahıl sunuları ve dökmelik sunular satın alacak ve hepsini Tanrın'ın Yeruşalim'deki tapınağının sunağı üzerinde sunacaksın. Sen ve kardeşlerin artan altını, gümüşü tanrınızın isteği uyarınca dilediğiniz gibi kullanın.

Tanrının tapınağının hizmetinde kullanılmak üzere sana

[62] Mektup Aramice yazılmıştır.

verilen kapların hepsini Yeruşalim'in tanrısına sun. Tanrının tapınağı için ödemen gereken başka bir şey varsa, giderleri kralın hazinesinden karşılarsın. Ben, Kral Artahşasta, Fırat'ın batı yakasındaki bölgenin bütün hazine görevlilerine buyruk veriyorum; "Gökler Tanrısı'nın yasasının bilgini kâhin Ezra'nın sizden her istediğini özenle yerine getirin. Kendisine gerektiğinde yüz talanta kadar gümüş, yüz kor buğday, yüz bat şarap, yüz bat zeytinyağı ve istediği kadar tuz sağlayın.[63] Göklerin tanrısı kendi tapınağı için ne buyurursa, özenle yerine getirin. Öyle ki, bana ve oğullarıma öfkelenmesin. Şunu da bilesiniz ki, kâhinlerden, levililer'den, ezgicilerden, tapınak görevlilerinden ve kapı nöbetçilerinden, Tanrı'nın tapınağının öbür hizmetkârlarından vergi almaya yetkiniz yoktur. Sana gelince ezra, sendeki tanrı bilgeliği uyarınca yargıçlar ata. Bunlar fırat'ın batı yakasındaki bölgede yaşayan bütün halka, tanrın'ın yasalarını bilenlerin hepsine adalet sağlasınlar. Yasayı bilmeyenlere de siz öğreteceksiniz. Tanrı'nın yasası'na ve kralın buyruklarına uymayanlar ya ölümle, ya sürgünle, ya mallarına el konarak, ya da hapsedilerek cezalandırılsın." denilmekteydi.

Ezra ile birlikte 1.510 erkek Yeruşalim'e doğru yola çıktılar. Şerevya, Haşavya ve kardeşlerinden on kişiyle birlikte on iki önde gelen kâhin seçtim. Kralın, danışmanlarının, komutanlarının ve orada bulunan İsrailliler'in Tanrımız'ın tapınağına bağışladığı altını, gümüşü, kapları tartıp onlara verdim. Tartıp verdiklerim şunlardır: 650 talant gümüş, 100 talant gümüş kap, 100 talant altın.[64] Bin dariklik yirmi altın tas ve altın kadar değerli, kaliteli, parlak tunçtan iki kap.[65] Onlara, "Siz RAB için kutsalsınız, bu kaplar da öyle, altın ve gümüş, atalarınızın tanrısına gönülden sunulan sunudur. RABB'in Yeruşalim'deki

[63] Yüz talant: Yaklaşık 3.45 ton. Yüz kor buğday: Yaklaşık 17.6 ton. Yüz bat: Yaklaşık 2 000 lt.

[64] 650 talant: Yaklaşık 22.4 ton. 100 talant: Yaklaşık 3.45 ton.

[65] Bin darik: Yaklaşık 8.5 kg.

tapınağının odalarında, önde gelen kâhinlerin, levililer'in, İsrail'in boy başlarının önünde tartıncaya dek bunları iyi koruyun. Böylece kâhinlerle levililer Yeruşalim'e, Tanrımız'ın tapınağına götürülmek için tartılan altını, gümüşü, kapları aldılar. Sonunda Yeruşalim'e vardık. Orada üç gün kaldık. Dördüncü gün, tanrımız'ın tapınak alanına gidip altını, gümüşü, kapları tarttık ve Uriya oğlu Kâhin Meremot'a verdik. Her şey sayıldı, tartıldı. Tartılanların tümü anında kayda geçirildi.

Tüm bu gelişmelere rağmen surların ve tapınağın yapımından rahatsız olanlar, yapım işlerini aksattılar ve Yahudalılar çalışmalarına ara vermek zorunda kaldılar. Bu ara yaklaşık 10 yıl sürdü ve Pers Kralı Artahşaşta'nın krallığının yirminci yılında bir gelişme oldu. O gelişmeye baktığımızda Yahudalıları sevindirecek bir haber geldi.

Hakalya oğlu Nehemya ise, yaşadıklarını bakın nasıl aktarıyor: Pers Kralı Artahşasta'nın krallığının yirminci yılında, Kislev ayında[66] Sus Kalesi'ndeydim. Kardeşlerimden Hanani ve bazı Yahudalılar yanıma geldi. Onlara sürgünden kurtulup sağ kalan Yahudalıları ve Yeruşalim'in durumunu sordum; "Sürgünden kurtulup Yahuda'ya dönenler büyük sıkıntı ve utanç içinde, üstelik Yeruşalim surları yıkılmış, kapıları yakılmış." diye karşılık verdiler. Bunları duyunca oturup ağladım, günlerce yas tuttum. Oruç tutup Göklerin Tanrısı'na; "Ey göklerin tanrısı RAB! Yüce ve görkemli tanrı! Seni sevenlerle, buyruklarına uyanlarla yaptığın antlaşmaya bağlı kalırsın. Ya RAB, halimi gör, gece gündüz kulların İsrail halkı için ettiğim duaya kulak ver. İtiraf ediyorum, İsrail halkı günah işledi, ben ve atalarım günah işledik. Sana çok kötülük yaptık. Kulun Musa'ya verdiğin buyruklara, kurallara, ilkelere uymadık. Kulun Musa'ya söylediklerini anımsa. Dedin ki; 'Eğer bana ihanet ederseniz, sizi ulusların arasına dağıtacağım ama bana döner, buyruklarımı özenle yeri-

[66] Kislev Ayı = Dokuzuncu Ay

ne getirirseniz, dünyanın öbür ucuna sürülmüş olsanız bile sizleri toplayıp seçtiğim yere, bulunacağım yere getireceğim.' dedin. Onlar senin kulların, kendi halkındır. Yüce kudretin ve güçlü elinle onları kurtardın. Ya Rab, bu kulunun, adını yüceltmekten sevinç duyan öbür kullarının dualarına kulak ver. Beni bugün başarılı kıl ve kralın önerimi kabul etmesini sağla." diye dua ettim. O günlerde kralın sakisiydim. Kral Artahşasta'nın krallığının yirminci yılı, Nisan[67] ayıydı. Krala getirilen şarabı alıp kendisine sundum. O güne kadar beni hiç üzgün görmemişti. Bu yüzden, "Neden böyle üzgün görünüyorsun? Hasta olmadığına göre, bir derdin olmalı?" diye sordu. Çok korktum. Krala; "Tanrı sana uzun ömürler versin, atalarımın gömüldüğü kent yıkıldı, kapıları yakıldı. Nasıl üzülmem?" dedim. Kral; "Dileğin ne?" diye sordu. Göklerin Tanrısı'na dua edip krala şöyle dedim; "Eğer uygun görüyorsan, benden hoşnut kaldınsa, lütfen beni Yahuda'ya, atalarımın gömüldüğü kente gönder, kenti onarayım." dedi. Kral, kraliçeyle birlikte oturuyordu. Bana; "Yolculuğun ne kadar sürer? Ne zaman dönersin?"diye sordu. Böylece kral dileğimi uygun buldu ve beni göndermeyi kabul etti. Ona ne zaman döneceğimi söyledim. Sonra şöyle dedim; "Uygun görüyorsan, Yahuda'ya varmamı sağlamaları için, Fırat'ın batı yakasındaki valilere birer mektup yazılsın. Bir de kralın orman sorumlusu Asaf'a bir mektup götürmek istiyorum. Tapınağın yanındaki kalenin kapıları, kent surları ve oturacağım evin yapımı için bana kereste versin." dedi.

Tanrım bana destek olduğu için kral dileklerimi yerine getirdi. Fırat'ın batı yakasındaki valilere gidip kralın mektuplarını verdim. Kral benimle birlikte komutanlar ve atlılar göndermişti. Horonlu sanballat ile ammonlu görevlilerden Toviya, İsrail halkının iyiliği için birinin çalışmaya geldiğini duyunca çok sıkıldılar. Yeruşalim'e gittim. Orada üç gün kaldıktan sonra, gece

[67] Nisan Ayı = Birinci

kalkıp birkaç adamla birlikte işe koyuldum. Yeruşalim için yapacaklarıma ilişkin Tanrı'dan aldığım esini kimseye açıklamadım. Bindiğim hayvandan başka hayvan götürmemiştim. Hâlâ karanlıktı. Dere Kapısı'ndan Ejder Pınarı'na, oradan gübre kapısı'na gittim. Yeruşalim'in yıkılan surlarını, yanıp kül olan kapılarını gözden geçirdim. Sonra Pınar Kapısı'na, Kral Havuzu'na doğru gittim. Ne var ki, yol bindiğim hayvanın geçmesine uygun değildi. Gece karanlığında dere boyunca ilerledim, surları gözden geçirip geri geldim. Sonunda Dere Kapısı'ndan girip yerime döndüm. Yetkililer nereye gittiğimi, ne yaptığımı bilmiyorlardı. Çünkü Yahudiler'e, kâhinlere, soylulara, yetkililere ve öteki görevlilere henüz hiçbir şey söylememiştim. Sonra onlara, "İçine düştüğümüz yıkımı görüyorsunuz" dedim, "Yeruşalim yıkılmış, kapıları ateşe verilmiş. Gelin, Yeruşalim surlarını onaralım, utancımıza son verelim. Onlara Tanrı'nın bana nasıl destek olduğunu ve kralın söylediklerini anlattım. Onlar da, "Haydi, onarmaya başlayalım" dediler. Var güçleriyle bu hayırlı işe başladık. Ama Horonlu Sanballat, Ammonlu Toviya ve Arap Geşem yapacaklarımızı duyunca, bizi; "Ne yapıyorsunuz? Krala baş mı kaldırıyorsunuz?" diye küçümseyip alay ettiler. Onlara; "Göklerin tanrısı bizi başarılı kılacaktır. Biz O'nun kulları olarak onarımı başlatacağız. Ama sizin Yeruşalim üzerinde ne hakkınız, ne de payınız olacak, adınız bile anılmayacak." dedim.[68]

[68] Gördüğünüz gibi Kral Ezra'ya mektup vermesine rağmen, tapınak yapımına engel olan kişiler görüyoruz.

SURLARIN ONARIMI

Başkâhin Elyaşiv ile öbür kâhinler işe koyulup Koyun Kapısı'nı onardılar, kapı kanatlarını kutsayıp yerine taktılar. Hammea[69] Kulesi'ne ve Hananel Kulesi'ne kadar surları kutsadılar. Bitişik bölümü Erihalılar, onun yanındakini de İmri oğlu Zakkur onardı. Balık Kapısı'nı Senaalılar onardı. Kirişleri yerleştirip kapı kanatlarını yerine koydular, sürgülerle kapı kollarını taktılar. Bitişik bölümü Hakkos oğlu Uriya oğlu Meremot onardı. Onun yanındakini Meşezavel oğlu Berekya oğlu Meşullam onardı. Onun yanındakini Baana oğlu Sadok onardı. Onun yanındakini Tekoalılar onardı ama soylular efendilerinin buyurduğu işlere el atmadılar. Eski Kapı'yı Paseah oğlu Yoyada ile Besodya oğlu Meşullam onardı. Kirişleri yerleştirip kapı kanatlarını yerine koydular, sürgülerle kapı kollarını taktılar. Bitişik bölümü Givonlu Melatya, Meronotlu Yadon ve Fırat'ın batı yakasındaki bölge valisinin yönetiminde yaşayan Givonlular'la Mispalılar onardı. Onların yanındakini kuyumculardan biri olan Harhaya oğlu Uzziel onardı. Onun yanındakini Baharatçı Hananya onardı. Yeruşalim surlarını Geniş Duvar'a kadar onardılar. Onların yanındaki bölümü Yeruşalim'in yarısını yöneten Huroğlu Refaya onardı. Bunun yanındaki bölüm Harumaf oğlu Yedaya'nın evinin karşısına düşüyordu. O bölümü Yedaya onardı. Onun yanındakini Haşavneya oğlu Hattuş onardı. Harim oğlu Malkiya ile Pahat-Moav oğlu Haşşuv Fırınlar Kulesi'ni onardılar. Onların yanındaki bölümü Yeruşalim'in öbür yarısını yöneten Halloheş oğlu Şallum kızlarıyla birlikte onardı. Dere Kapısı'nı Hanun ve Zanoah'ta yaşayanlar onardı. Kapı kanatlarını yerlerine yerleştirip sürgülerle kapı kollarını taktılar. Ayrıca Gübre Kapısı'na kadar uzanan surlarda bin arşınlık[70] yer onardılar. Gübre Kapısı'nı Beyt-

[69] Hammea: "100" anlamına gelir.

[70] Bin arşın: Yaklaşık 450 m.

hakkerem bölgesini yöneten Rekav oğlu Malkiya onardı. Kapı kanatlarını yerine yerleştirip sürgülerle kapı kollarını taktılar. Çeşme Kapısı'nı Mispa bölgesini yöneten Kol-Hoze oğlu Şallun onardı. Üzerini bir saçakla kapadı. Kapı kanatlarını yerine yerleştirip sürgülerle kapı kollarını taktı. Kral Bahçesi'nin yanındaki Şelah Havuzu'nun duvarını Davut Kenti'nden inen merdivenlere kadar onardı.

Oradan ötesini Beytsur bölgesinin yarısını yöneten Azbukoğlu Nehemya, Davut'un aile mezarlığından yapay havuza ve Yiğitler Evi'ne kadar onardı. Surların sonraki bölümünü aşağıdaki Levililer onardı: Banioğlu Rehum bir sonraki bölümü onardı. Bitişiğini Keila bölgesinin yarısını yöneten Haşavya kendi bölgesi adına onardı. Ondan sonraki bölümü, Keila bölgesinin öbür yarısını yöneten Henadat oğlu Bavvay yönetiminde kardeşleri onardılar. Onun bitişiğini silah deposuna, surun döndüğü yere kadar çıkan yolun karşısını Mispa'yı yöneten baş kâhin Yeşu oğlu Ezer onardı. Ondan sonraki, surun döndüğü yerden Başkâhin Elyaşiv'in evinin kapısına kadar uzanan bölümü büyük çaba harcayarak Zakkayoğlu Baruk onardı. Ondan sonrasını, Elyaşiv'in evinin kapısından evin sonuna kadar uzanan bölümü Hakkos oğlu Uriya oğlu Meremot onardı. Surların sonraki bölümünü çevrede yaşayan kâhinler onardı. Evlerinin karşısına düşen bölümü Benyamin ile Haşşuv onardılar. Onlardan sonra, evinin bitişiği olan bölümü Ananya oğlu Maaseya oğlu Azarya onardı. Ondan sonraki, Azarya'nın evinden surun döndüğü köşeye kadar uzanan bölümü Henadat oğlu Binnuy onardı. Uzay oğlu Palal surun döndüğü köşeden sonraki bölümü ve yukarı saray muhafız avlusunun yanındaki gözetleme kulesini onardı. Ondan sonraki bölümü Paroş oğlu Pedaya onardı. Pedaya ile Ofel Tepesi'nde yaşayan tapınak görevlileri doğuya doğru Su Kapısı'nın önüne ve gözetleme kulesine kadarki bölümü onardılar. Ondan sonraki, büyük gözetleme kulesinden Ofel surlarına kadar uzanan bölümü Tekoalılar

onardı. At Kapısı'nın yukarısını kâhinler onardı. Her biri kendi evinin karşısını yaptı. Onlardan sonra, evinin karşısına düşen bölümü İmmer oğlu Sadok onardı. Ondan sonrasını Doğu Kapısı'nın nöbetçisi Şekanya oğlu Şemaya onardı. Ondan sonraki bölümü Şelemya oğlu Hananya ile Salaf'ın oğlu Hanun onardı. Ondan sonra, odasının karşısına düşen bölümü Berekya oğlu Meşullam onardı. Ondan sonraki bölümü, tapınak görevlileriyle tüccarların kaldığı eve, oradan Mifkat Kapısı'na, surun yukarı köşesindeki odaya kadar, kuyumculardan biri olan Malkiya onardı. Surun köşesindeki odayla Koyun Kapısı arasındaki bölümü kuyumcularla tüccarlar onardılar.

ONARIMA KARŞI ÇIKANLAR

Sanballat surları onarmaya devam ettiğimizi duyunca öfkeden deliye döndü. Bizimle alay etmeye başladı. Dostlarının ve samiriye ordusunun önünde; "Bu zavallı Yahudiler ne yaptıklarını sanıyorlar? Onlara izin verirler mi? Kurban mı kesecekler? Bir günde mi bitirecekler? Küle dönmüş molozların arasından taşları mı canlandıracaklar?" diye alay edici sorular soruyordu. Yanında duran ammonlu toviya; "Yaptıkları şu taş duvara bak! Üzerine bir tilki çıksa yıkılır." dedi. O zaman onlar hakkında; "Ey tanrımız, bize kulak ver, hor görüyorlar bizi. Onların aşağılamalarını kendi başlarına döndür. Sürüldükleri ülkede yağmaya uğrasınlar. Suçlarını bağışlama, günahlarını unutma. Çünkü biz çalışanları aşağıladılar." diye dua ettim. Surun onarımına devam ettik, yarı yüksekliğe kadar suru tamamladık. Çünkü herkes canla başla çalışıyordu.

Sanballat, Toviya, Araplar, Ammonlular ve Aşdotlular, Yeruşalim surlarındaki onarımın ilerlediğini, gediklerin kapanmaya başladığını duyunca çok öfkelendiler. Hepsi bir araya gelerek Yeruşalim'e karşı savaşmak ve kentte karışıklık çıkarmak için plan yaptılar. Ama biz tanrımıza dua ettik ve gece

gündüz onları gözetlesinler diye nöbetçiler diktik. O sırada Yahudalılar, "Yük taşıyanların gücü tükendi" dediler, "O kadar moloz var ki, artık surların onarımını sürdüremiyoruz." Düşmanlarımız ise, "bizler anlamadan, görmeden aralarımıza girip hepsini öldürerek bu işe son verelim" diye düşünüyorlardı.

Çevrede yaşayan Yahudiler on kez bize gelerek; "Yanımıza gelin, yoksa size her yönden saldıracaklar" diye uyardılar. Bu yüzden, surların en alçak yerlerinin arkasına, tamamlanmamış yerlere, çeşitli boylardan kılıçlı, mızraklı, yaylı adamlar yerleştirdim. Durumu görünce ayağa kalktım. Soylulara, görevlilere ve geri kalan herkese, "Onlardan korkmayın! Yüce ve görkemli RABB'i anımsayın. Kardeşleriniz, oğullarınız, kızlarınız, karılarınız, evleriniz için savaşın." dedim. Kurdukları düzeni anladığımız, düşmanlarımızın kulağına gitti. Tanrı düzenlerini boşa çıkarmıştı. O zaman hepimiz surlara, işimizin başına döndük. O günden sonra adamlarımın yarısı çalışırken öbür yarısı mızraklı, kalkanlı, yaylı ve zırhlı olarak nöbet tuttu. Önderler Yahudalılar'ın arkasında yer almıştı. Duvarcılar, yükleri taşıyanlar, yükleyenler bir eliyle çalışıyor, bir eliyle silah tutuyordu. Yapıcılar kılıç kuşanmış, öyle çalışıyorlardı. Boru çalansa benim yanımdaydı. Soylulara, görevlilere ve geri kalan herkese; "İş çok büyük ve dağınık, surların üzerinde her birimiz ayrı yerde, birbirimizden uzaktayız. Nereden boru sesini işitirseniz, orada bize katılın. Tanrımız bizim için savaşacak." dedim.

İşte böyle çalışıyorduk. Yarımız gün doğumundan yıldızlar görünene kadar mızraklarla nöbet tutuyordu. O sırada halka; "Herkes geceyi yardımcısıyla birlikte Yeruşalim'de geçirsin, gece bizim için nöbet tutsunlar, gündüz de çalışsınlar." dedim. Ne ben ne kardeşlerim ne adamlarım ne de yanımdaki nöbetçiler, giysilerimizi çıkarmadık. Herkes suya bile silahıyla gitti. Yahuda'da valilik yaptığım on iki yıl boyunca, ilk atandığım günden son güne kadar, Kral Artahşasta'nın krallığının yirmin-

ci yılından otuz ikinci yılına dek, ne ben ne kardeşlerim valiliğe ayrılan yiyecek bütçesine dokunmadık. Surların onarımı elli iki günde, yirmi beş Eylül'de[71] bitti.

O sırada Peygamber Hagay ile İddo oğlu Peygamber Zekeriya, Yahuda ve Yeruşalim'deki Yahudiler'e İsrail Tanrısı'nın adıyla peygamberlikte bulunuyorlardı. Bunun üzerine Şealtiel oğlu Zerubbabel ile Yosadak oğlu Başkâhin Yeşu Tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağını yeniden kurmaya giriştiler. Tanrı'nın peygamberleri de onlarla birlikteydi ve onlara yardım ediyordu. Fırat'ın batı yakasındaki bölgenin valisi Tattenay, Şetar-Bozenay ve çalışma arkadaşları onlara gidip, "Bu tapınağı yeniden kurmak ve yapımını tamamlamak için size kim yetki verdi?" diye sordular. Yapıyı kuranların adlarını da sordular. Ama tanrıları Yahudi ileri gelenlerini koruyordu. Bu yüzden, Pers Kralı II. Darius'a[72] bir haber gönderip ondan yazılı bir yanıt alıncaya dek Yahudiler durdurulmadı. Fırat'ın batı yakasındaki bölgenin valisi Tattenay, Şetar-Bozenay, çalışma arkadaşları ve oradaki görevlilerin Kral II. Darius'a gönderdikleri mektubun örneği şöyleydi; "Kral Darius'a candan selamlar. Yahuda da, Yüce Tanrı'nın tapınağına gittiğimizi krala bildiririz. Tapınağı büyük taşlarla kuruyor, duvarlarına kirişler yerleştiriyorlar. Tapınağın yapımında canla başla çalışılıyor ve yapım işi başarıyla ilerliyor. Halkın ileri gelenlerine, 'Bu tapınağı yeniden kurmak ve yapımını tamamlamak için size kim yetki verdi?' diye sorduk. Bilgine sunmak üzere önderlerinin kim olduklarını sana yazabilmek için adlarını da sorduk. İşte bize verdikleri yanıt; "Biz yerin ve göğün tanrısının kullarıyız. Uzun yıllar önce İsrail'in büyük bir kralının kurup yapımını tamamladığı tapınağı yeniden kuruyoruz. Ama atalarımız göklerin tanrısını öfkelen-

[71] Eylül Ayı = Altıncı Ay

[72] Pers kralı Artahşasta'nın ölümünden sonra yerine oğlu II. Darius kral oldu. Krallık dönemi MÖ 423-404.

dirdi. Bu yüzden tanrı onları Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın eline teslim etti. Kral II. Nebukadnezzar tapınağı yıktı, halkı da Babil'e sürdü. Ama Pers Kralı Sirus, krallığının birinci yılında, tanrı tapınağının yeniden yapılması için bize buyruk verdi. Ayrıca Kral II. Nebukadnezzar'ın tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağından çıkarıp, Babil'deki kendi tapınağa götürdüğü altın ve gümüş kapları da oradan çıkararak vali atadığı Şeşbassar adlı kişiye verdi. Kral Sirus ona; "Bu kapları al, gidip Yeruşalim'deki tapınağa yerleştir" dedi. Tanrı'nın tapınağını eski yerinde yeniden kur. Böylece Şeşbassar gelip Tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağının temelini attı. O günden bu yana yapım işleri sürmekte, ama daha bitmedi." dediler. Kral uygun görüyorsa, Babil Sarayı'ndaki arşivde bir araştırma yapılsın. Tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağının yeniden kurulması için Kral Sirus'un bir buyruk verip vermediği saptansın. Sonra kral bu konuya ilişkin kararını bize bildirsin." dediler.

Pers Kralı II. Darius'un buyruğu uyarınca, Babil'de kayıtların saklandığı odada araştırma yapıldı. Med İl'indeki Ahmeta Kalesi'nde[73] bir tomar bulundu. Tomarın içinde şunlar yazılıydı; "Kral Sirus, krallığının birinci yılında, Tanrı'nın Yeruşalim'deki tapınağına ilişkin şöyle buyruk verdi; 'Kurban kesmek üzere bu tapınağın yeniden kurulması için temel atılsın. Üç sıra büyük taş, bir sıra kiriş döşensin. Yüksekliği ve genişliği altmışar arşın[74] olsun. Giderler saraydan karşılansın. Babil Kralı II. Nebukadnezzar'ın Yeruşalim'deki tanrı tapınağından çıkarıp Babil'e getirdiği altın ve gümüş kaplar da geri verilsin. Yeruşalim'deki tapınakta özel yerlerine götürülsün. Hepsi tanrı tapınağına konsun." diye yazıyordu.

Onun için siz, Fırat'ın batı yakasındaki bölge valisi Tattenay, Şetar-Bozenay, çalışma arkadaşları ve oranın görevlileri, tapı-

[73] Bugünkü iran'ın hemadan kenti.

[74] Altmış arşın: Yaklaşık 27 m.

naktan uzak durun! Tanrı tapınağının yapım işlerine karışmayın. Bırakın, Yahudiler'in valisiyle ileri gelenleri Tanrı Tapınağı'nı eski yerinde yeniden kursunlar. Ayrıca Tanrı Tapınağı'nın yeniden kurulması için Yahudi ileri gelenlerine neler yapmanız gerektiğini de size buyuruyorum; "Bu adamların bütün giderleri kralın hazinesinden, Fırat'ın batı yakasındaki bölgeden toplanan vergilerden ödensin. Öyle ki, yapım işleri aksamasın. Yeruşalim'deki kâhinlerin bütün gereksinimlerini hiç aksatmadan her gün vereceksiniz. Göklerin Tanrısı'na sunulacak yakmalık sunular için genç boğalar, koçlar, kuzular ile buğday, tuz, şarap, zeytinyağı vereceksiniz. Öyle ki, Göklerin Tanrısı'nı hoşnut eden sunular sunsunlar, ben ve oğullarım sağ kalalım diye dua etsinler. Bundan başka buyuruyorum ki, bu kararı değiştirenin evinden bir kiriş çıkarılacak ve o kişi kirişin üzerine asılacak. Evi de bu suçtan ötürü çöplüğe çevrilecek. İsrail tanrısı, Bu kararı değiştirmeye, oradaki Tanrı Tapınağı'nı yıkmaya kalkışan her kralı ve ulusu yok etsin. Ben Darius böyle buyurdum. Buyruğum özenle yerine getirilsin." demekteydi.

Pers kralı II. Darius'un bu buyruğu sayesinde Yahudiler, tapınağı tamamlama aşamasına gelmişlerdi. Ama görüldüğü gibi bu yeniden yapım sürecinde birçok aksaklıklar çıkmış ve tapınak Kral Sirus döneminden (MÖ 515), Pers Kralı II. Darius krallığının 6. yılına (MÖ 417) dek yapılamamıştır. Yani tapınak 98 yıl yapım aşamasındaydı.

Pers (Ahameniş) İmparatorluğu Kralları

KRAL	KRALLIK DÖNEMİ	NOTLAR
SIRUS (CYRUS)	M.Ö. 559 – 530	
II. KAMBİSES	M.Ö. 530 – 522	
BARDIYA	M.Ö. 522 – 522 (3 Ay) Öldürüldü	
DARIUS	M.Ö. 522 – 486	
XERXES	M.Ö. 486 – 465	
ARTAXERXES	M.Ö. 465 – 424	
II. SERHAS	M.Ö. 424 – 424 (1 Ay)	Sogdianus tarafından öldürüldü.
SOGDIANUS	M.Ö. 424 – 423	II. Darius tarafından öldürüldü.
II. DARIUS	M.Ö. 423 – 404	Krallığının 6. yılında Tapınak Tamamlanmıştır
II. ARTAXERXES	M.Ö. 404 - 358	
III. ARTAXERXES	M.Ö. 358 - 338	
IV. ARTAXERXES	M.Ö. 338 - 336	
III. DARIUS	M.Ö. 336 - 330	Büyük İskendere yenilerek savaş alanından kaçtığı için V. Artaxerxes tarafından öldürüldü.
V. ARTAXERXES	M.Ö. 330 - 329	Büyük İskender tarafından öldürüldü.

Tapınağın tamamlanıp tamamlanmadığını merak ediyorsak bir sonraki bölüme geçerek bu merakımızı giderelim.

YERUŞALİM'DEKİ İKİNCİ TAPINAK

(MÖ 417 - MS 70)

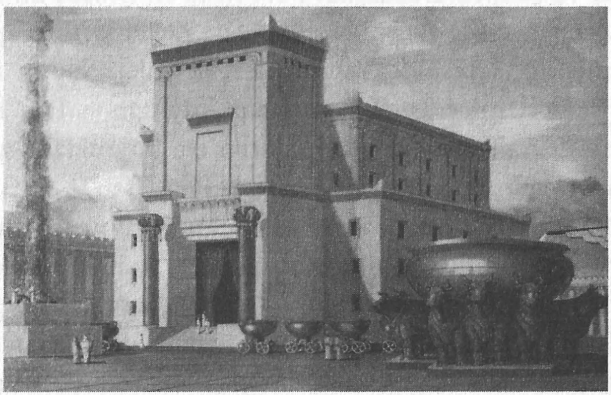
- TOPLAMDA ÜÇÜNCÜ TAPINAK -

Fırat'ın batı yakasındaki bölge valisi Tattenay, Şetar-Bozenay ve çalışma arkadaşları Pers Kralı II. Darius'un buyruğunu özenle yerine getirdiler. Hagay ile Zekeriya'nın yaptıkları peygamberlik sayesinde Yahudi ileri gelenleri yapım işlerini başarıyla ilerlettiler. İsrail Tanrısı'nın buyruğu ve Pers kralları Sirus'un, Artahşasta'nın ve II. Darius'un buyrukları uyarınca tapınağın yapımını bitirdiler. Tapınak, Pers Kralı II. Darius'un[75] krallığının altıncı yılı, adar ayının üçüncü günü tamamlandı. İsrailoğulları kentlerine yerleştikten sonra, yedinci ay tek vücut halinde su kapısının karşısındaki alanda toplandılar. Bilgin Ezra'ya Rabb'in Musa aracılığıyla İsrail halkına verdiği buyrukları içeren Yasa Kitabı'nı getirmesini söylediler. Yedinci ayın birinci günü Kâhin Ezra, Yasa Kitabı'nı halkın toplandığı yere getirdi. Halkın gözü önünde kitabı açtı. Kitabı açar açmaz herkes ayağa kalktı. Toplantı için hazırlanmış ahşap bir zemin üzerinde halktan daha yüksek bir yerde duruyordu. Sağında Mattitya, Şema, Anaya, Uriya, Hilkiyave Maaseya, solunda ise Pedaya, Mişael, Malkiya, Haşum, Haşbaddana, Zekeriya ve Meşullam vardı. Ezra, yüce Tanrı'ya, RABB'e övgüler sundu. Bütün halk ellerini kaldırarak, "Âmin! Âmin!" diye karşılık verdi. Hep birlikte eğilip yere kapanarak RABB'e tapındılar.

Ezra, Su Kapısı'nın karşısındaki alanda kadınların, erkeklerin ve anlayabilecek yaştaki çocukların önünde, sabahtan öğlene kadar Yasa Kitabı'nı okudu. Herkes dikkatle dinledi. Levililer'den baş kâhin Yeşu, Bani, Şerevya, Yamin, Akkuv, Şabbetay, Hodiya, Maaseya, Kelita, Azarya, Yozavat, Hanan ve Pelaya ayakta duran halka yasayı anlattılar. Tanrı'nın Yasa Kitabı'nı okuyup açıkladılar, herkesin anlamasını sağlayacak biçimde yorumladılar. Vali Nehemya, kâhin-bilgin Ezra ve halka öğretmenlik yapan Levililer, "Bugün tanrınız RAB için kutsal bir gündür. Yas tutup ağlamayın" dediler. Çünkü bütün halk Kutsal Yasa'yı dinlerken ağlıyordu.

[75] Pers Kralı II. Darius'un Krallığı Dönemi MÖ 423-404, Pers Kralı Artahşasta'nın Oğludur.

ZERUBBABEL TAPINAĞI



Bu görünüm her ne kadar dikdörtgen olsa da gerçekte verilen ölçüler tam bir kare biçimindedir ve Yeruşalim'deki ilk tapınağın ölçülerinden farklıdır. Bu tapınağın ölçüleri Süleyman tapınağının ölçülerinden en az üç kat daha geniş ve iki kat daha yüksektir. Uzunluk ise aynıdır. Tanah'ta, Süleyman tapınağı kadar detaylar bu seferki Zerubbabel tapınağı için verilmiyor. İç odanın nasıl olduğu, dış yanlarda odaların olup olmayacağı özellikle belirtilmemiştir. Yeruşalim'de kurulan bu ikinci tapınak döneminde, Yahudalılar bağımsız bir devlete sahip değillerdi. Pers egemenliği altındaydılar. Sadece tapınağın kurulmasına müsaade edilmişti. Kent surları onarılmıştı fakat kentin yönetimi kendilerinde değil himayesi altında oldukları imparatorluğun bölgedeki valiliğini yapıyorlardı. Tapınakla ilgili en önemli bilgi eksikliği ise, bu yeni tapınağın anlamlı olabilmesi için içindeki kutsalların kutsalı bölümünde kutsal ahit sadığının olup olmadığıydı; tapınak yapılmış, sunular sunulmuş ve İsrail tanrısının yasaları öğretilmiş olmasına rağmen kutsal ahit sandığının akıbeti hakkında hiçbir bilgi yoktu.

Tapınakta ahit sandığı yoktu. Bu şu anlama gelir; "İsrail'in tanrısı Yahudalılarla yani İsrailoğulları ile değildi. Tapınağın yapılmasını sadece kendi krallığı tehdit altına girmesin diye bu

tapınak içinde yapılacak dualar ile kendilerine bu tapınağın yapılması için izin veren Pers İmparatorluğu'nun daha uzun ömürlü olması adına kendilerine de duaların yapılmasını sağlamaktı. Bu amaçla tapınakın yapılmasına izin verilmiş ve bizzat tapınakın ölçüleri Pers Kralı Sirus tarafından verilmişti. Yani yapılan tapınağın İsrail tanrısı tarafından ölçülendirilmediğini açıkça söyleyebiliriz.

Yahudiler açısından Tanah burada biter ve bundan sonra tapınak ve İsrailoğullarının nasıl bir yol izlediği kutsal kitapları Tanah'ta yer almaz. Ondan dolayı bizler de yani Tanah'ı okuyanlar da bu tarihten sonra nelerin olduğunu bilmiyoruz. Bildiğimiz bir konu ise Tanah bölümlerinde yer alan ileriye-geleceğe dönük açıklamalardır. Onlardan birine bakacak olursak İsrailoğullarının bundan sonra nasıl bir yol izlediği hakkında fikir edinebiliyoruz. İsrail tanrısı bizlere Hezekiel babının 38. bölümünün tamamında der ki; "RAB bana şöyle seslendi; İnsanoğlu, yüzünü Magog ülkesinden Roş'un, Meşek'in, Tuval'ın önderi Gog'a çevir, ona karşı peygamberlik et. De ki, 'Egemen RAB şöyle diyor; 'Ey Roş'un, Meşek'in, Tuval'ın önderi Gog, sana karşıyım. Seni geldiğin yoldan geri çevirecek, çenelerine çengel takacağım. Seni ve bütün ordunu, atları, tam donanmış atlıları, küçük büyük kalkanlı, hepsi kılıç kullanan büyük kalabalığı dışarıya sürükleyeceğim.[76] Onlarla birlikte

[76] **Yazarın yorumu:** Hezekiel babının ilk dört bölümünde romalıları, daha sonra osmanlıyı betimlemiş oluyor çünkü bu iki imparatorlukta kuzeyden ve saydığı bu kentleri ele geçirerek en son kudusü de içine alan bir bütünlüğe kavuşmuşlardı. Gog önderinin diyarı olarak betimlenen coğrafya bugünkü türkiye sınırları içinde yer alan iç Anadolu bölgesini ifade etmektedir. Ama bu tehdit algısı döneme göre farklılık gösteriyor ve bugün Yahudilere sorarsanız "gog neresidir?" diye birçok Yahudi burasının iran olduğunu söyleyecektir. O yüzden bu gog ve magog olayı mevcut israil'in yöneticileri tehdit olarak gördükleri ülkeler hangisiyse döneme göre farklılık gösterir. Uzak geçmişte gog ülkesi avrupaydı. Başta da ispanya geliyordu. Metne sadık kalırsak aşağıdaki harita karşımıza çıkar.

hepsi kalkanlı, miğferli Persliler'i, Kûşlular'ı, Pûtlular'ı, Gomer'in bütün ordusunu, uzak kuzeydeki Beyttogarma'nın bütün ordusunu ve yanındaki birçok ulusu da sürükleyeceğim. Hazır ol! Çevrende toplanmış büyük kalabalıkla birlikte hazırlan. Onları sen gözeteceksin. Uzun zaman sonra savaşa çağrılacaksın. Gelecek yıllarda, halkı birçok ulustan uzun zamandır ıssız kalmış İsrail dağlarında toplanmış, savaştan rahata kavuşmuş bir ülkeye saldıracaksın. Uluslararasından çıkarılmış olan bu halk, şimdi güvenlik içinde yaşıyor. Sen, bütün askerlerin ve seninle olan birçok ulus çıkıp kasırga gibi geleceksiniz, ülkeyi kaplayan bulut gibi olacaksınız. O gün aklına bazı düşünceler gelecek, kötü düzenler tasarlayacaksın. Diyeceksin ki; "Sursuz köyleri olan bir ülkeye saldıracak, esenlik ve güvenlik içinde yaşayan insanların üzerine yürüyeceğim. Bu köylerin tümü sursuz, kapılarında kapı sürgüleri de yok. Viran olmuş kentlerde yaşayan halkı soyup malını yağma edeceğim. Sürüsü, malı olan, dünyanın ortasında yaşayan bu ulusların arasından toplanmış halka karşı elimi uzatacağım.[77] Saba, Dedan, Tarşiş tüccarları ve köyleri sana, Yağmalamak için mi geldin? Çapul malı toplamak, altın, gümüş taşımak, hayvan, mal götürmek, bol ganimet elde etmek için mi bu kalabalığı topladın? Diyecek. Bu yüzden, ey insanoğlu, peygamberlik et ve Gog'a de ki, O gün halkım İsrail güvenlik içinde yaşarken bunu fark etmeyecek misin? Sen ve seninle birlikte birçok ulustan oluşan tümü ata binmiş büyük bir kalabalık, güçlü bir ordu uzak kuzeyden geleceksiniz. Ülkeyi kaplayan bir bulut gibi halkım İsrail'in üzerine yürüyeceksiniz. Son günlerde, ey Gog, seni ülkeme

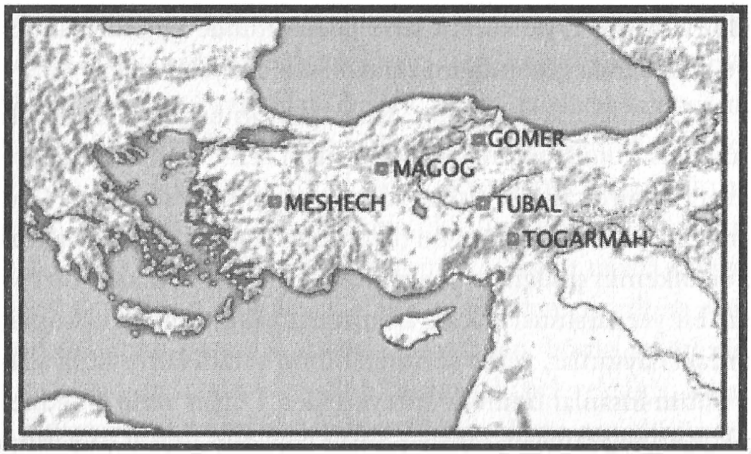
[77] **Yazarın yorumu:** Devam eden 5-12. cümlelerde saydıkları bu bölgelerde toplanacak olan ordular sadece tek hedef olarak Yeruşalim'e saldırıya geçecek ve bunu da ben sağlayacağım diyor İsrail tanrısı. Yukarıdaki ifade ile söylersek "savaştan rahata, barışa kavuşmuş olan bu halk" derken bugünkü İsrail devleti ile ne kadar örtüştüğünü görmemek sanırım körlüktür. "Uzun gelecekte seni savaşa çağıracağım" diyor. Son güne yaklaşıldığında demek istiyor.

saldırtacağım. Öyle ki, ulusların gözü önünde kutsallığımı senin aracılığınla gösterdiğim zaman beni tanıyabilsinler.[78]

Eski günlerde kullarım, İsrail peygamberleri aracılığıyla hakkında konuştuğum kişi değil misin sen? O dönemde seni onlara saldırtacağıma ilişkin yıllarca peygamberlik ettiler. Gog İsrail ülkesine saldırdığı gün öfkem alevlenecek. Kıskançlığımla ve öfkemin şiddetiyle diyorum ki, o gün İsrail ülkesinde büyük bir yer sarsıntısı olacak. Denizdeki balıklar, gökteki kuşlar, kırdaki hayvanlar, yerde sürünen bütün yaratıklar ve dünyadaki bütün insanlar önümde titreyecekler. Dağlar yerle bir edilecek, kayalıklar ufalanacak, her duvar çökecek. Bütün dağlarımda Gog'a karşı kılıcı çağıracağım. Herkes birbirine kılıç çekecek. Onu salgın hastalıkla, kanla cezalandıracağım. Onun, ordusunun, ondan yana olan birçok ulusun üzerine sağanak yağmur, dolu, ateşli kükürt yağdıracağım. Böylece büyüklüğümü, kutsallığımı gösterecek, birçok ulusun gözünde kendimi tanıtacağım. O zaman benim RAB olduğumu anlayacaklar.[79]

[78] **Yazarın notu:** Devam eden 13-16. cümlelerde ise İsrail tanrısı son günlerde diyerek dünyanın sonuna doğru işaret ediyor ve sona yaklaşıldığında "bu büyük orduyu kendim, israiloğullarına saldırtacağım ki bu kalabalık ve güçlü orduyla karşılaştıklarında benim onların tanrısı olduğumu hatırlayarak bana tekrar minnet etsinler beklentisindedir. Bunu demek zorunda kalıyor Çünkü anlaşılıyor ki; dünyanın sonuna kadar İsrailoğulları, İsrail tanrısının emirlerine ve yasalarına uymayacak. Yine yasalara aykırı hareket ederek İsrail tanrısı dünyanın sonuna kadar onların doğru yola gelmesini sağlamak için çeşitli planlarla İsrailoğullarının kendisini fark ederek aslına uygun hareket etmelerini sağlamaya çalışacak diye bizlere ifade ediyor.

[79] **Yazarın notu:** Devam eden 17-23. cümlelerde ise bu planı yine kendi egosunu tatmin etmek ve kıskançlığını ortaya koymak adına yaptığını ifade ediyor çünkü ders alsınlar diye topladığı Gog'un ordusunu yok edeceğini ona karşı kılıç çekeceğini ifade ediyor. Bu da tıpkı daha önceki birçok bölümde olduğu gibi İsrail tanrısı, İsrail üzerine saldırtacağı bu büyük ordunun iradesine müdahale ederek onları kendi çıkarı için kullanacak. Olaylardan bir haber olan bu ordu yöneticileri kullanılmış olacaklar.



Bu açıklamalardan da açıkça anlaşılacağı üzere İsrail tanrısının dünyanın sonuna doğru gelindiği güne kadar, kendi halkım dediği, seçtiğim halk dediği İsrailoğulları kendisinin koyduğu yasalara göre hareket etmemekte kararlı olduğundan, onlara son güne kadar koyduğu yasalara uyması için neredeyse yalvarırcasına, "Artık benim sizin tanrınız olduğumu anlayın" diye çabalayacağına tanık oluyoruz. Hem de bunu yaparken dünyadaki tüm diğer ülkeleri de yok edebilecek kadar size kendimi ispat etmeye hazırım ve bunu yapacağım demekte. Bundan dolayı da ara ara kendi halkına kızdığından, onların cezalandırılmasına göz yumuyor ve onları terk ediyordu. Yeruşalim'deki bu ikinci tapınak kurulduğunda da onlarla birlikte olmadığını görüyoruz. Çünkü onları özgür-bağımsız bir halk olarak tekrardan Yeruşalim'e getirmiyor, birçok bölümde geri getireceğini söylemesine rağmen onları serbest-özgür-bağımsız bir ülke içinde yaşamalarını sağlayacağım demiyor.

Açık açık bu sefer onları oraya geri getirdiğimde "vali" olarak görevlendireceğim diyor. İlk vali olarak da Hagay babının 2. bölümünün 21. cümlesinde; "Yahuda'nın Valisi tapınağın temellerini atan Zerubbabel" olacak diyor. İlerleyen zaman içerisinde de yine sizin başınıza hem başkahinlik hem de kral-

lık yapacak birini atayacağım diyor. Bunu da Zekeriya babının 6. bölümünün 9-14. cümlelerinden öğreniyoruz; "RAB bana şöyle seslendi; 'Armağanları sürgünden dönenlerden, Babil'den gelen Helday, Toviya ve Yedaya'dan al ve aynı gün Sefanya oğlu Yoşiya'nın evine git. Aldığın altınla gümüşten bir taç yaparak Yehosadak oğlu başkâhin Yeşu'nun başına tak. Ona RAB şöyle diyor de: Evet, RABB'in tapınağını kuracak olan odur. Görkemle kuşanacak, tahtında oturup egemenlik sürecek. Tahtında oturan kâhin olacak. İkisi arasında tam bir uyum olacak. Helday'ın, Toviya'nın, Yedaya'nın, Sefanya oğlu Yoşiya'nın anısına taç RABB'in tapınağına konulacak." Buradan da içinizde yine kral olacak ama bu kral aynı zamanda başkahinlik de yapacak demekte.

Yahuda'ya, İsrail tanrısı tarafından tekrar geri getirilen İsrailoğullarının bağımsız bir yönetime sahip olmadıklarını öğrendiğimize göre tapınağa bırakılacak olan kutsalın artık ne olduğunu da öğrendik. Tapınağa bırakılacak olan kutsal obje "altın ve gümüş karışımı ile yapılmış olan bir taç'tı." Tapınakta hiçbir şekilde ahit sandığı yoktu. Yeni yapılan bu tapınak dönemi boyunca özgür olmayan İsrailoğulları tamamen içine kapanmış ve mevcut durumlara boyun eğerek son peygamberleri olan Malaki'nin, İsrail tanrısı tarafından kendisine bildirilen, kurtarıcı kralın gelmesini beklemekten başka bir şey yapmıyorlardı.

Tapınağın tam anlamıyla tamamlandığı tarih MÖ 417.[80] Bu tarihten sonra mevcut tapınağa zaman içinde yine müdahaleler ile tapınak arazisinin genişletildiğini görmekteyiz. İlerleyen zaman içinde başa geçen Yahuda kralı, Yahudi Hirodes de (Do-

[80] **Yazarın yorumu:** Bu tarih yaklaşık olaraktır. İsteyenler araştırdığında bu tarih için +- 30 yıl değişiklik gösterdiğini görebilir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi Tanah'taki tarihler bazen mevcut kullandığımız Gregoryen takvimine göre hesaplanarak ifade edilmiş bazende dönemin asıl takvimi olan Sümer takvimine göre ifade edildiği için tarihler arasındaki tutarsızlıklar görülmektedir. Buna da ister çevirenin hatası, isterseniz de tahrif edilmişliğin başka bir boyutu diyelim.

ğum MÖ 73-Ölüm MS 4) tapınağa müdahale ederek mevcut sınırlarını genişletmiş ve en dış avlusundaki surları onararak hem yükseltmiş hem de sur kalınlığını genişleterek sağlamlaştırdığını savunmuştur.[81] İşte günümüze kadar gelen Türklerin ağlama duvarı, Yahudilerin ve Hıristiyanların batı duvarı diye ifade ettikleri kalıntı da Kral Hirodes tarafından güçlendirilmiş ve asıl Zerubbabel tapınağının sınırlarının ötesinde yer alan bir duvardır.

Kral Hirodes'in bunu yapmasındaki gerçek neden ise, tapınağa ve İsrail tanrısına olan sevgisi, düşkünlüğü değil, o dönemde yaşayan Yahudi halkının kendisini sevmemesinden dolayı, mevcut Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki valisi olarak Roma çıkarlarına hizmet ettiğinden, halk nazarında hiç sevilmemesiydi. Kral Hirodes, halka kendini sevdirmek, en azından biraz da olsa ılımlılık kazanmak adına gösteriş olarak tapınakla ilgilendiğini ve bu ilginin de İsrail tanrısına olan sevgisinden kaynaklandığını göstermek için tabiri caizse halkın gözüne sokacak kadar büyük bir restore çalışması ile tapınağın görmekini daha da ön plana çıkartmaya çalışmasıydı.[82]

Bu arada kısa bir bilgilendirme yapmak gerekirse, Roma İmparatorluğu, Yahuda bölgesine nasıl geldi diye baktığımızda Roma tarihindeki önemli bir olayı bilmemiz lazım. Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz'in doğu sınırına kadar yani mevcut Yahuda topraklarına kadar gelebilmesini tetikleyen çok önemli bir savaş serisi vardır. Bu savaşlardan galip çıktıktan sonra

[81] Kral Hirodes MÖ 20'de bu ikinci tapınağı genişleterek Yahudilerin gönlünü almaya çalışmıştı.

[82] **Yazarın notu:** Bu uygulama 30. Osmanlı padihşahı olan II. Mahmut için de geçerliydi. O da döneminde pekçok gayri Müslimlerin ibadethanelerini restore edip açtığı zamanlarda halk arasındaki adı "Gâvur Paşa'ya" çıkmıştı ve bunu düzeltmek için pek çok metruk kalmış eski kiliseleri camiye dönüştürerek kendisine atfedilen bu yakıştırmayı düzeltmeyi hedeflemişti. Ne kadar düzelttiği o dönemi anlayarak anlaşılabilir.

Roma, Roma İmparatorluğu olabilmiştir. O çok önemli, kırılma noktasının adı Pön Savaşları[83] diye adlandırılan savaşlardır. Üç pön savaşından da galip çıkan Roma, Batı Akdeniz'e egemen olmuş ve arkasında onu tehdit edecek başka bir güç kalmadığı için tüm gücüyle doğuya yönelmiştir. Bu sayede de Makedonya Krallığı'ndan kalan bölünmüş krallıkları bölgeden uzaklaştırmış ve hâkimiyetini kurmuştur.

Romalıların bu üstünlüğünü gören bölgedeki Yahudalı önderler, kendi iç çekişmelerini sonlandıracak bir plan gerçekleştirdiler ama bu plan aslında kendi başlarına açtıkları beladan başka bir sonuç getirmeyecekti. Şimdi isterseniz önce bugüne kadar nasıl gelindi onları izah edelim.

Yeruşalim'deki ilk tapınak (Süleyman mabedi) yıkılmış, ikinci ara döneme girilmiş sonra Yeruşalim'deki ikinci tapınak (Zerubbabel) kurulduğunda Yahudilerin boyundurukları altına girdikleri imparatorlukları tanıyalım;

Babil İmparatorluğu (MÖ 626-539)

MÖ 587-585 yılları arasında Babil Kralı II. Nabukadnezzar tarafından Yahuda fethedildi ve Yeruşalim'deki ilk tapınak yıkıldı. MÖ 539'da Ahameniş (Pers) İmparatorluğu Kralı Sirus tarafından Babil İmparatorluğu sona erdirildi ve Yahudiler sürüldükleri yerlerden Yeruşalim'e geri dönüp tekrardan tapınağı yapmak için serbest kaldılar ama bu serbestlik bağımsızlık olarak değil denetimli serbestlik adı altındaydı. Yani bir bakıma özerklik verilmişti.

[83] **Pön (kartaca) Savaşları:** MÖ 264-146 dönemleri arasında 3 kere Kartaca ve Roma arasında yapılan savaşların adıdır. 2. Pön Savaşına damgasını vuran ünlü Kartacalı komutan Hannibal Barca komutanlık yapmıştır.

Pers (Ahameniş) İmparatorluğu (MÖ 550-330)

MÖ 330 yılında Makedonya Kralı III. (Büyük) İskenderin, Pers Kralı V. Artaxerxes'i yenmesi ile pers krallığı sona ermişti. Büyük İskender, Mısır'ı feth etmek için yola çıktığında Yahuda'yı da feth etmişti. Yahuda'nın bu seferki kontrolü Makedonya Krallığı'ndaydı.

Makedonya Kralı III. (Büyük) İskender (MÖ 356-323)[84]

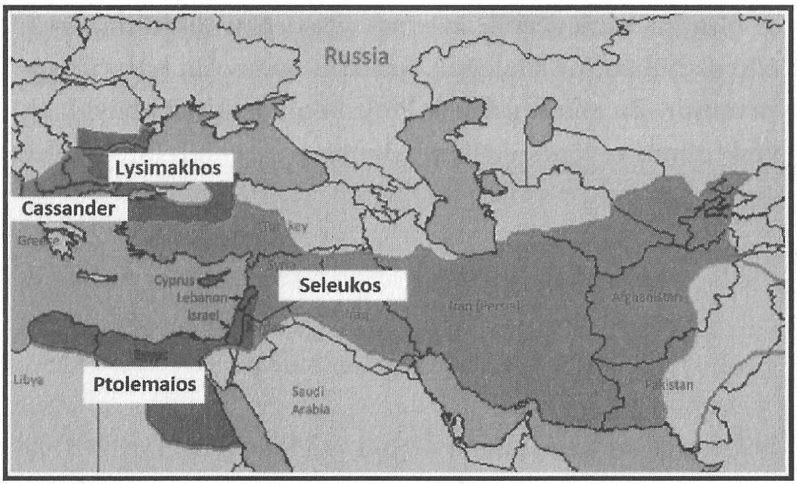
Komutanlık süresi MÖ 336-323 olan Büyük İskender, en son Hindistan seferi sonrası yapılan büyük kutlama sırasında zehirlenerek Babil'de öldü. Kendisinin ölümünden sonra krallık çok kısa sürede 4'e bölündü.

1. Makedon (Yunan) bölgesini = **Cassander**
2. Trakya bölgesini = **Lysimakhos**
3. Doğu -Güneydoğu bölgesini = **Seleukos**
4. Mısır bölgesini = **Ptolemaios**

Her bir bölgeyi yukarıdaki isimler kendi yönetimleri altına alarak krallıklarını kurdular.

[84] MÖ 356 tarihi, Büyük İskender'in doğum tarihidir.

Makedonya krallığını bölünmüş gösteren harita (MÖ 305)



Ptolemaios (MÖ 305-30)

Büyük İskender'in ölümü sonrasında krallıkta önce Kral III. Philip, hemen sonrasında Kral IV. İskender adına Mısır'da valilik yapıyordu. Bu iki kralı da Cassander zehirleyerek öldürdükten sonra ortaya çıkan boşluktan dolayı Ptolemaios kendini Mısır'ın hükümdarı ilan etti. Makedon krallığının başına ise Perdiccas geçmişti ve bunu bir isyan saydığından Mısır'ı işgale geldi. İşgale karşı iyi bir savunma yapan Ptolemaios bu sayede Diadok savaşları[85] (MÖ 321-301) sırasında Mısır'daki konumunu güçlendirdi. MÖ 305'te kral unvanını aldı. Bu sayede Ptolemi I. Soter (Kurtarıcı) adı altında Ptolemi krallığını kurdu. MÖ 305-30 aralığında krallık ayakta kaldı. Krallık VII. Cleopatra'nın ölümünden sonra MÖ 30'da Roma İmparatorluğu tarafından yıkılmıştır. MÖ 80-MÖ 30 arasında Roma himayesinde kalmıştır.

Hanedanın tüm erkek hükümdarları "Ptolemi" şanını takınırken, prensesler ve kraliçeler "Cleopatra", "Arsinoe" ve "Be-

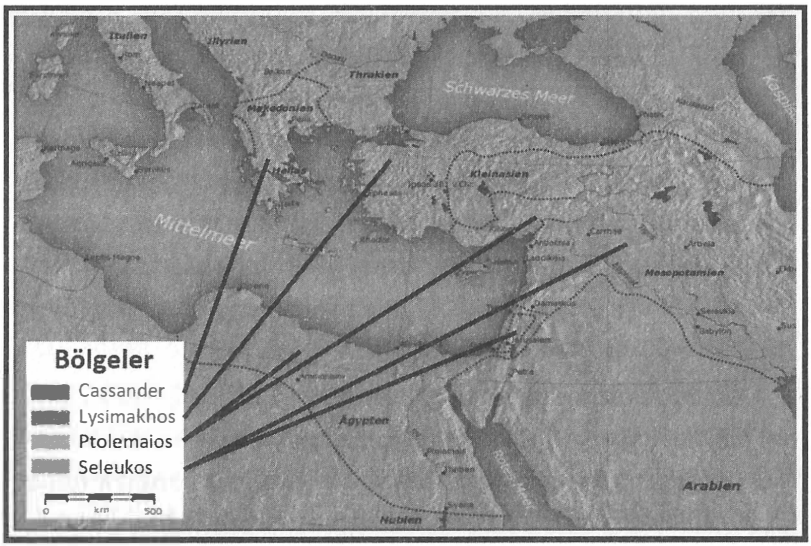
[85] **Diadok savaşları:** Büyük İskender'in vârisleri arasında çıkan iç savaşlardır.

renike" ismini tercih ediyorlardı. Ptolemiler, eski Mısır geleneği olan kız kardeşleri ile evlenme geleneğini sürdürmüşlerdi. Birçok hükümdar, krallığını, hanedan üyesi olan eşleri ile yönetmiştir. Bu ensest gelenek Ptolemi'nin iç işlerini büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemiş, bunun sonucunda birçok sakat Ptolemi doğmuştur. Erken dönemde başa geçen Ptolemi hükümdarları, Mısırlıların geleneklerine ve inanışlarına karşı gelmediler, hatta Mısır tanrılarına ait yeni tapınaklar inşa ettiler ve eski firavunların giyiniş biçimlerini benimsediler. II. ve III. Ptolemi'nin hükümdarlığı sırasında kıdemli binlerce Yunan, toprak ile ödüllendirildi. Ülkenin dört bir yanında yerleşim bölgeleri kurularak buraya yerleştirildiler. Merkezi yönetimden epey uzak olan Yukarı Mısır bölgesi, I. Ptolemi'nin, Yunan kolonisi "Ptolemais Hermiou'yu" başkent olarak kurmasına rağmen tüm bunlardan etkilenmedi. Fakat bir yüzyıl sonra Yunan kültürünün etkisi tüm ülkeye yayıldı ve Yunan-Mısırlı seçkin bir sınıfın oluşmasına sebep oldu. Yine de Yunanlar, Ptolemik Mısır ülkesinde sayıca az olan bir azınlık olmaktan ileriye gidemedi. Ülkede Yunan kanunları uygulanıyor, Yunan eğitimi veriliyor, halk Yunan mahkemelerinde yargılanıyor ve Yunan şehirlerinin vatandaşı sayılıyorlardı.

Ptolemi birkaç yıl içinde Libya'yı, Suriye'yi (Yeruşalim dâhil) ve Kıbrıs'ı hâkimiyeti altına almıştı. Suriye Hükümdarı Antigonus, İskender'in imparatorluğunu tekrar birleştirmeye çalıştığında, Ptolemi, ona karşı oluşan koalisyona katıldı. MÖ 312'de Seleukoslar'ın Babil valisi ile müttefik olan Ptolemi, Gazze'de yapılan savaşta Antigonus'un oğlu Demetrius'u yenilgiye uğrattı.

Seleukos İmparatoru III. Antiochus ve Makedon Kralı V. Philip, Ptolemi mülkünü ele geçirmek için birlik oldular. V. Philip, Kayra ve Trakya'da birçok ada ve toprak ele geçirdi, bu sırada MÖ 198'de yapılan Panium Savaşı neticesinde, Koe-

le-Suriye (Yeruşalim dâhil), Ptolemilerden Seleukoslar'ın hâkimiyetine girdi. Bu yenilgiden sonra Ptolemiler, Akdeniz'de gitgide yükselen yeni bir devlet ile müttefiklik kurdu; bu devlet Roma'ydı.



MÖ 170'te, Seleukos Kralı Antiochus IV. Epiphanes, Mısır'ı işgal etti ve Philometor tahttan indirildi, onun küçük erkek kardeşi ise (Ptolemi VIII. Euergetes II) kukla kral olarak tahta geçirildi. Antiochus geri çekildiğinde, iki kardeş, Ptolemi VIII. Euergetes II ve kız kardeşi II. Cleopatra ile tahtta söz sahibi olma konusunda anlaştılar. Ancak bu anlaşma kısa zamanda bir kavgaya dönüştü. İki kardeş arasında çıkan bu geçimsizlikler Roma'nın Mısır'ın iç işlerine karışmasına ve üzerlerindeki etkinin artmasına sebep oldu. Sonunda Philometor tahtı yeniden ele geçirdi. MÖ 145'te Antakya Savaşı'nda öldü.

Philometor'un yerine henüz bir bebek olan oğlu, Ptolemi VII. Neus Philopator geçti. Fakat kısa bir süre sonra Euergetes geri döndü, küçük kuzenini öldürdü ve VIII. Ptolemi olarak tahtı ele geçirerek kısa sürede acımasız bir tiran hâline geldi.

MÖ 116'da ölmesiyle tahtı, eşi III. Cleopatra'ya ve oğlu Ptolemi IX. Philometor Soter II' ye bıraktı. Genç kral, MÖ 107'de annesi tarafından sürgüne gönderildi ve Euergetes'in küçük kardeşi Ptolemi X. Alexander I ile tahtta ortak söz sahibi oldular.

MÖ 88'de IX. Ptolemi tekrar tahta geçti ve MÖ 80'deki ölümüne kadar hükümdarlığını sürdürdü. Öldüğünde yerine X. Ptolemi'nin oğlu olan Ptolemi XI. Alexander II geçti. Annesini öldürttükten sonra İskenderiye halkı tarafından linç edildi. Hanedanda çıkan bu iç karışıklıklar Mısır'ı gitgide zayıflatmış, sonunda Roma'nın himayesi altına girerek bir defacto devlet hâline gelmişti. Artık Yunan dünyasının neredeyse tamamı Roma'nın hâkimiyetine girmişti.

XI. Ptolemi öldüğünde, IX. Ptolemi'nin oğullarından biri ve lâkabı Auletes (flüt çalıcısı) olan Ptolemi XII. Neos Dionysos tahta geçmişti. Artık Roma bir yandan Mısır meselesinde hakemlik yapıyor, bir yandan da Libya ve Kıbrıs'ı ele geçiriyordu. MÖ 58'de Auletes, İskenderiye halkı tarafından sürgüne gönderildi, fakat Romalılar üç yıl sonra onu tekrar tahta geçirdiler. MÖ 51'de öldü, krallığı on yaşındaki oğlu Ptolemi XIII. Theos Philopator'a bıraktı, bunun sonucunda 17 yaşındaki kızkardeşi ve eşi olan VII. Cleopatra ile tahta geçti. VII. Cleopatra, Mısır tahtına geçtiğinde sadece 17 yaşındaydı. Kraliçe "Philopator" ve Firavun olarak hükümdarlığı devraldı ve MÖ 51-MÖ 30 yılları arasında hüküm sürdü, 39 yaşında öldü.

Ptolemaios'ların çöküşü Roma İmparatorluğu'nun yükselişiyle çakışmıştır. Artık şehirleri Makedonya ve Seleukos imparatorluğu tarafından ele geçirilmeye başlanan ve seçim yapma şansı olmayan Ptolemiler, Romalılar ile müttefik olmaya karar verdi. Geç dönem Ptolemi krallarının hükümdarlığı sırasında Roma, Mısır üzerinde daha da fazla güç kazanıyordu, hatta kendini Ptolemi Hanedanı'nın koruyucusu ilân etmiştir. Cleo-

patra'nın babası XII. Ptolemi, Romalıları krallığından uzak tutmak için onlara vergi ödemek zorunda kaldı. Onun da ölümüyle birlikte hanedanın çöküşü artık daha da yakındı.

Cleopatra ve kardeşleri çocukken, koruyucuları Pompey'in, iç savaş sırasında Julius Sezar tarafından yenilmesine şahit oldular. Bu sırada Cleopatra ve kardeşi/kocası XIII. Ptolemi, Mısır tahtını ele geçirmeye çalıştılar. Tüm olayların arasında, Julius Sezar MÖ 48'de İskenderiye'ye gitmek için Roma'dan ayrıldı. İddiaya göre saraya geldiğinde, 22 yaşındaki Cleopatra, halıya sarılı bir şekilde karşısına çıkmıştır. XIII. Ptolemi'nin gözden düşmesi konusunda Sezar'a güveniyordu. Takviye Roma güçlerinin gelmesiyle ve İskenderiye'deki birkaç savaştan sonra XIII. Ptolemi mağlup edildi. Sonrasında Nil Nehri'ne atılarak boğdurulduğu iddaa edilmektedir. Ama yine de ölüm sebebi kesin değildir.

MÖ 47 yılının yazında, küçük kardeşi XIV. Ptolemi ile evlenen Cleopatra, Sezar ile Nil boyunca iki ay süren bir seyahate çıktılar. Birlikte, Cleopatra'nın, firavun olarak ibadet ettiği Dendara'yı ziyaret ettiler. Birbirlerine âşık oldular, Cleopatra Sezar'ın adına bir erkek çocuk doğurdu. Bu çocuk sonrasında kralların kralı unvanını alacaktı. MÖ 45'te Cleopatra ve Sezar Roma'ya gitmek için İskenderiye'den ayrıldılar ve burada sezar'ın yaptırdığı bir sarayda kaldılar.

MÖ 44'te Sezar birden fazla senatör tarafından öldürüldü. Ölümüyle birlikte Roma, Markus Antonyus ve Oktavyus yanlıları olmak üzere ikiye ayrıldı. Cleopatra bu olanları sessizlik içinde takip etmekteydi ve Markus Antonyus galip geldiğinde onu destekledi, kısa süre sonra da birbirlerine âşık oldular.

Oktavyus MÖ 30'da iskenderiye'ye girdi. Cleopatra yakalanmış ve ona getirilmişti, fakat Oktavyus, Mısır kraliçesi ile neredeyse hiç ilgilenmemiş, herhangi bir uzlaşmaya tenezzül göstermemiş, anlaşmaya çalışmamıştır. Sonunun geldiğini an-

layan kraliçe, hayatına son vermeye karar verdi. Nasıl bir intihar biçimiyle öldüğü bilinmez, fakat birçoğu ölüm aracı olarak zehirli bir yılan kullandığına inanır. Cleopatra'nın ölümüyle Ptolemaios hanedanı sona ermiştir. İskenderiye Mısır'ın başkenti olarak kalmıştır, fakat Mısır artık bir Roma eyaleti olmuştur.

Seleukos (MÖ 312-64)

Büyük İskender'in Makedonya İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra komutanlarından Seleukos'un kurduğu hanedanlıktır. Devletin kurucusu olan I. Seleukos MÖ 312'de Mezopotamya toprakları üzerinde kendi adını taşıyan devleti kurdu. MÖ 305'te Büyük İskender'in öteki komutanları gibi Seleukos da kendini kral ilan etti. MÖ 301'de yapılan İpsos Savaşı'ndan sonra da Kuzey Suriye'yi topraklarına kattı. Başkentini Seleukeia'dan Antiokheia'ya (Antakya) taşıdı.

MÖ 281'de Lysimakhos'u yenilgiye uğratarak onun elinde bulunan Trakya ve Anadolu'yu ele geçirdi ve askerlerince Makedonya kralı ilan edildi. Ölümünden sonra yerine geçen oğlu I. Antiokhos (MÖ 281-261), 278'de Trakya'yı Antigonos Gonatas'a, Anadolu'daki bazı toprakları da Bergama, Pontus, Kapadokya ve Bitinya krallıklarına, Güney Suriye'yi Mısır'a bırakmak zorunda kaldı. MÖ 273'te Galatlara karşı kazandığı zaferin ardından Soter (Kurtarıcı) unvanını aldı. Saltanatı süresince birçok yeni kent kurdu. Yerine oğlu II. Antiokhos Teos (MÖ 261-246) geçti. Onun döneminde Pamfilya, Kilikya ve Güney Suriye yeniden Seleukos topraklarına katıldı. Seleukoslar, bu dönemde daha çok Suriye'de egemen oldukları için bu devlete Suriye krallığı adı da verilmiştir. II. Antiokhos'un yerine oğlu II. Seleukos (MÖ 246-226) geçti. Mısır kralı ile savaştı. Ayaklanan kardeşi Antiokhos, Hieraks'a (MÖ 246-227) karşı mücadele etti. Bergama Kralı I. Attalos'a karşı savaşmaya hazır-

lanırken öldü, yerine oğlu III. Seleukos (MÖ 226-223) geçti ve Bergama'ya karşı savaş açtıysa da iki Galat askeri tarafından öldürüldü. Yerine geçen oğlu III. Antiokhos (MÖ 223-187), Seleukos Krallığı'nın en büyük kralıdır. Önce kendisine karşı ayaklanan kuzeni Akhaios ile savaştı. MÖ 215'te onu etkisiz hale getirdi. MÖ 212-205 arasında Hindistan'a kadar uzanan bir dizi savaş yaptı ve büyük başarılar kazandı. Bu başarıları nedeniyle megas (Büyük) unvanını aldı. MÖ 202-200 arasındaki beşinci Suriye savaşı sonunda Mısır'ın elinden Gazze'ye kadar (Yeruşalim dâhil) olan Suriye topraklarını ele geçirdi. Bu zaferlerden sonra III. Antiokhos batıya yöneldi (MÖ 197). Batı Anadolu'daki birçok kenti ele geçirdi. Ardından Yunanistan'a geçti, çeşitli kentleri topraklarına kattı.

MÖ 196'da, devletin kurucusu I. Seleukos'un MÖ 280'de sahip olduğu yerlere kadar sınırlarını genişletmiş oldu. Ancak büyüyen Seleukos tehlikesi karşısında Rodos ve Bergama gibi devletler Roma'dan yardım isteyince, Roma da bu yardımı kendi çıkarları için bir fırsat sayarak, Seleukos'larla Roma MÖ 191'de Yunanistan'da, Thermopylai'de karşı karşıya geldiler ve Seleukoslar ağır bir yenilgi aldı. Bunun üzerine III. Antiokhos Anadolu'ya geçti. Bu arada MÖ 190'da Seleukos donanması, Roma'nın müttefiki olan Rodoslular tarafından Side açıklarında yok edildi. Seleukos ordusunu karadan izleyen Roma ordusu, Bergama ordusu ile birleşerek, Manisa önlerinde III. Antiokhos'u bir kez daha yenilgiye uğrattı (MÖ 190).

MÖ 188'de Apamei'da (bugünkü Dinar) yapılan barışa göre, Seleukoslar Torosların kuzeyinde kalan topraklardan çekildiler. Böylece III. Antiokhos bir anda eski sınırlarına kavuşturduğu devletini Suriye'ye sıkışıp kalan bir kara devleti haline getirdi. (Yeruşalim ellerinden çıkmıştı.) Yerine geçen oğlu IV. Seleukos (MÖ 187-175) döneminde toprakların küçülmesi devam etti. Yerine geçen kardeşi IV. Antiokhos (MÖ 175-164)

mısır ve kıbrıs'ın bir bölümünü ele geçirdiyse de, yeniden Roma'ya bırakmak zorunda kaldı. Ama bu dönem içindeki gelişmelere baktığımızda Yeruşalim'deki baş kâhin III. Oniyo'ydu. IV. Antiokhos, dindar Yahudilerin görüşlerine karşı gelerek baş kâhini tayin edilmiş bir makamın bir para kaynağı olabileceğini düşündü. Ortodoks Yahudiler için kutsal yolla seçilen ve bölgenin valisi sayılan baş bâhini, IV. Antiokhos istediği zaman atayacağını düşünüyordu.[86]

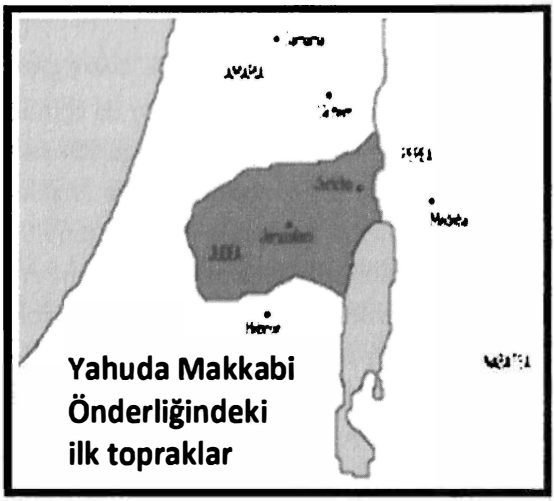
III. Oniyo'nun kardeşi Yason, IV. Antiokhos'a kendisini baş kâhin yapması için rüşvet verdi. Yason, geleneksel teokrasiyi kaldırıp Yeruşalim'i yunan kenti "polis'e" çevirdi.[87] Ardından Menelaus, IV. Antiokhos'a rüşvet verip Yason'un yerine baş kâhin olarak geçti. Menelaus, III. Oniyo'yu öldürttü. Kardeşi Lusimakus, tapınaktan kutsal kâseleri aldı, bu da ayaklanmayla ve asilerin hırsızı öldürmesiyle sonuçlandı. Menelaus tutuklanıp sorgulanmak için IV. Antiokhos'un karşısına getirildi ancak rüşvet karşılığında serbest bırakıldı. Yason, Menelaus'u makamından edip tekrar baş kâhin oldu. IV. Antiokhos tapınağı yağmaladı, Yeruşalim'e saldırdı, kadın ve çocukları tutsak aldı.[88]

Bu noktadan itibaren IV. Antiokhos, Helenizm politikalarını azimle yürüttü. Bu, geleneksel Yahudi ibadetlerinin yasaklanması anlamına geliyordu. MÖ 167'de tapınakta kurban kesmeyi, Şabat'ı, bayramları ve sünneti yasakladı. Sunak alanını, Yunan tanrılarıyla doldurdu. Tapınak içindeki sunak alanına Zeus heykeli yerleştirdi. Yahudi metinlerini barındırmanın cezasını idam olarak hükme bağladı.

[86] Oesterley, W.O.E, *A History of Israel*, Oxford, Clarendon Press, 1939.

[87] Tcherikover, victor hellenistic civilization and the jews, New York: Atheneum, 1975, De Lange, Nicholas, Atlas of the Jewish World, Oxford: Andromeda, 1992

[88] http://www.wikiwand.com/tr/Makkabiler



Makkabiler kitabında[89] anlatıldığına göre, IV. Antiokhos Yahudilerin dini ibadetlerini kısıtlayınca kırsal kesimden bir rahip olan Haşmonayim ailesinden Modiin'li Matatyahu[90] (Mattathias), Yunan tanrılara ibadete karşı çıktığından, IV. Antiokhos'a karşı ayaklandı. Matatyahu, bir puta kurban sunmak isteyen Helenist Yahudiyi öldürdü. Beş oğluyla birlikte Yahuda'daki çöllere kaçtı. Matatyahu'nun ölümünden bir yıl sonra MÖ 166'da oğlu Yahuda Makkabi, Yahudi muhaliflerden oluşan ordusuyla başta Helenist Yahudileri hedef alan gerilla hareketinde IV. Antiokhos'a karşı zafer kazandı. Makkabiler, köylerdeki pagan altarları (sunak) parçaladı, çocukları sünnet etti ve Yahudileri yasalara uymaması için zorladı.[91] Makkabi terimi Mattathias'ın üçüncü oğlu ve ilk ayaklanmanın lideri olan Yehuda'dan geliyor olabilir. Komutan Yahuda Makkabi (Judas

[89] Makabeler'in Birinci Kitabı, milattan önce 2. yüzyılın sonlarına doğru Bağımsız bir Yahudi Krallığı'nda Yahudi bir yazar tarafından İbranice yazılmıştır. Orijinal Torah/Tanah (Tevrat) kayıptır. Gerçeğe en yakın hali Yunanca'ya çevrilmiş olan Septuaginta'dır. Makkabiler Kitabı Katolik, Ortodoks ve Kıpti kiliselerince kanonik olarak kabul edilse de, Protestan gruplar tarafından kabul edilmez. Kimi Protestan, kitabı apokrif sayar. Günümüz Yahudilik'inde, kitap büyük bir tarihsel ilgi alanıdır, ancak resmi bir dini durumu yoktur. Toplamda dört (makkabiler 1-2-3-4) kitaptan oluşur.

[90] Modiin = Günümüz israilinde de aynı adla isimlendirilmiş bir bölgenin adı

[91] Nicholas de Lange (ed.), *The Illustrated History of the Jewish People*, London, Aurum Press, 1997

Maccabeus'un)[92] saldırılarının "çekiç gibi" olduğu söylenir.

Ayaklanma birçok çatışmayı da içinde barındırdı, Makkabi güçleri Suriye ordularına karşı gerilla taktikleriyle zafer kazandı. Galip olarak Yeruşalim'e giren Makkabiler, tapınağı temizledi. Gelenekçi Yahudi ibadetini hizmete açtı ve kardeşi Yonatan Makkabi'yi baş kâhinliğe getirdi. Ayaklanmayı bastırmak için gönderilen Suriye ordusu, IV. Antiokhos'un ölümüyle geri döndü. Kumandan Lusias, Suriye içişleriyle meşgul olduğu için siyasi uzlaşma sağlayıp dini özgürlüğü geri getirdi. Hanuka bayramı, Yehuda Makkabi'nin Seleukos'lara karşı kazanılan zafer karşısında tapınağın tekrar adanmasının kutlanışıdır. Rabbinik geleneğe göre, tapınaktaki Menorah'ı yakmak için bir günlük yağ kalmıştı ve daha fazla yağın tedarik edilebilmesi için sekiz gün gerekiyordu; Menorah'daki bir günlük yağ, yeni yağ tedarik edilene kadar mucizevi bir şekilde sekiz gün boyunca yanmıştır. Tapınağın tekrar adanmasından sonra Makkabi destekçileri savaşa devam edip etmeme konusunda ikiye bölündüler. Birinci Makkabiler kitabında, Matatyahu önderliğindeki ayaklanmanın nedeni dini özgürlük elde etmek ve Seleukos baskısına son vermek olarak gösterilmekteydi. Ancak, Makkabiler ne kadar güçlü olduklarını görünce ayaklanmaya ve Yahudilerin yaşadığı toprakları fethetmeye veya oradaki Yahudi olmayanların dinini değiştirmeye devam etmek istediler.

Bu tartışma Alexander Jannaeus egemenliğindeki Haşmonayim monarşisinde alevlenince Ferisiler ve Sadukiler olarak halk iki gruba ayrıldı.[93] Savaşın devam etmesi gerektiğini savunan zümrenin lideri Yahuda Makkabi'ydi. MÖ 160'da bir çatışmada ölen Yahuda Makkabi'nin yerine, halihazırda baş kâhin

[92] İbranice "çekiç" kelimesinden türemiş olup Yahudi ordusu için kullanılmaktaydı.

[93] Cohen, Shaye J.D, *From the Maccabees to the Mishnah* (Second Edition. Westminster John Knox Press, 2006)

olan kardeşi Yonatan Makkabi geçti. Yonatan, yabancı devletlerle anlaşmalar imzalayınca dini özgürlük isteyen grupla daha büyük güç isteyen grup arasındaki ayrılık daha da (Ferisiler ve Sadukiler) belirginleşmeye başladı. MÖ 142'de Yonatan, Seleukos tahtı talibi Diodotus Trifon tarafından öldürülünce başa Matatyahu'nun son oğlu Şimon Makkabi geçti. Şimon, Seleukos Kralı II. Nikator Demetrius'a desteğini sununca Demetrius, Makkabiler'den vergi almayı kesti. Şimon, Yafa Limanı'nı ve Gezer Kalesi'ni fethetti, Yeruşalim'deki Akra Garnizonu'nu kovdu. MÖ 140'da, rahipler kurulu, liderler ve ihtiyarlar tarafından baş kâhin, ordu kumandanı ve İsrail'in hâkimi olarak tanındı. Bu bildirgeleri Haşmonayim Krallığının temelini oluşturdu. Yakın bir zaman sonra Roma senatosu, Haşmonayim Hanedanlığı ile ittifakını yeniledi ve Doğu Akdeniz'deki müttefiklere aynı şeyi yapması emrini verdi. Her ne kadar Makkabiler özerklik kazandıysa da Seleukos İmparatorluğu'nun bir bölgesi olarak kalmaya devam etti.[94]

Bu da, II. Demetrius'un kardeşi VII. Antiokus Sidetes'e asker tedarik etme konusunda Makkabileri hükümlü kılıyordu. Şimon, topraklardan feragat etmeyi reddedince VII. Antiokus zorla ele geçirdi. MÖ 134'te, Şimon, damadı Ptolemy tarafından öldürülünce yerine baş kâhin ve devlet yöneticisi olarak oğlu Yohanan (Girhan) Hyrcanus geçti. VII. Antiokus, Yahuda'nın tamamını fethetti ancak tapınağa ve Yahudi ibadetine karışmadı. VII. Antiokus MÖ 129'da öldü. Yerine gelen daha sonraki krallar da gerekli üstünlüğü sağlayamadığı için Seleukos İmparatorluğu, Roma karşısında giderek zayıflıyordu. Bunu fırsat bilen Hyrcanus da bölgede hızla nüfuzlanmaya

[94] Makkabiler, bazı kaynaklara göre bağımsız bir Yahudi devletiydi. Bunu "Hyrcanus tarafından Roma'ya gönderilen elçinin Romalılarca kabul edilmesi, Haşmonayim'in bağımsızlığının tanınmasının kanıtıdır." Şeklinde kabul edenler de vardır. David Noel Freedman. *The Anchor Yale Bible Dictionary*, H-J: Volume 3. (New Haven: Yale University Press), 1992

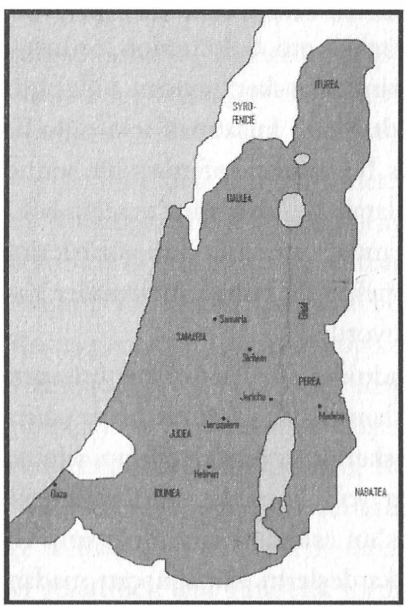
başlamıştı ve Haşmonayim Hanedanlığı sınırlarını genişletiyordu. Hyrcanus'un ilk fethi Transürdün işgaliydi. Hyrcanus'un paralı askerleri altı aylık bir kuşatma sonunda Medeba'yı ele geçirdi. Bu zaferlerden sonra Hyrcanus kuzeye Şekem ve Gerizim Dağı'na yöneldi. Şekem bir köye dönüşmüş ve Gerizim Dağı'ndaki Samiri tapınağı yıkılmıştı. Gerizim Dağı'ndaki Samiri Tapınağı'nın yıkılmasıyla dini elit tabakanın ve Yeruşalim dışındaki tapınaklardan nefret eden Yahudilerin gözünde Hyrcanus'un statüsü gayet iyi olarak düzeldi.

Hyrcanus ayrıca Negev'de, Eilat yakınlarındaki Edomlulara karşı askeri sefer düzenledi. Seferde Adora, Marise ve diğer Edom şehirlerini fethetti. Ardından Hyrcanus, Edomluların dinlerini zorla değiştirdi. Bu durum, Yahudi liderler arasında emsali görülmemiş bir hareketti. Hyrcanus MÖ 104'te öldü. Yerine beş oğlundan biri olan I. Yahuda Aristobulus geçti. Haşmonayim hanedanlığında kendisine "kral" diyen ilk hükümdardır.

Buna ek olarak, Seleukos İmparatorluğu küçük prensliklere bölünmekteydi. Lübnan'daki İturlular, Transürdün'deki ammonlular ve Arap Nebatiler, Seleukos kontrolünden çıkmayı başarıp bağımsız prensliklerini kurdular. Yohanan Hyrcanus'un vasiyetine göre karısı devletten ve oğlu I. Aristobulus baş kâhinlikten sorumlu olmalıydı. Fakat kardeşi Antigonus'un desteğiyle tahta geçip annesini ve diğer üç kardeşini hapse attırdı. Babası gibi kendisi de Sadukiydi ve Yahudi kimliğini erozyona uğrattı. I. Aristobulus'un hâkimiyeti döneminde Yahudi cemaati veya konseyinin adı "Hever haYehudim", yani Yunanca adıyla "Sanhedrin" (Yahudi meclisi) oldu. Yahudi cemaati kimliğini paralara basmasına rağmen Yunanca konuşulmaya başlandı.

Diğer liderler gibi I. Aristobulus da olası entrika şüphesiyle yaşıyordu. I. Aristobulus hastalık belirtileri göstermeye başlayınca karısı kraliçe Şelomtzion (Salome Alexandra), I. Antigo-

nus'a tuzak kurdu. Kralı, önce kardeşinin zorla tahta geçeceği konusunda ikna etti. Ardından Antiogus'a (mevcut kralın ağzından), kralın (yeni kral Antiogus'a hitaben) kendisini zırhlarını giymiş bir şekilde karşısında görmek istediğini ve krala da (I. Aristobulus'a hitaben) kardeşinin zırhlarını giyinip onu öldürmek için yola çıktığını söyledi. Antigonus tahta ulaşamadan öldürüldü. Birkaç gün sonra hastalığı nedeniyle I. Aristobulus (MÖ 103) iç kanamadan öldü. Kraliçe, en genç kardeş olan Aleksander Yanay'ı (Alexander Jannaeus) hapisten çıkartıp tahta geçirdi.



Aleksander Yanay (MÖ 103-MÖ 76) krallığı, kardeşi I. Aristobulus'dan sonra devam ettirmiştir ve kardeşinin dul karısı, Şelomtzion ile Yibum Kanunu'na[95] göre evlenmiştir. Yanda gördüğünüz Haşmonayim Krallığını en geniş sınırlara kavuşturan kraldır. Kralın, Ferisilere karşı olan saldırgan tavrı, Şelomtzion'un bu aşamada siyasette fazla aktif olmadığını göstermektedir. Kralın ölümünden sonra başa önce I. Aristobulus'un, ardından Kral Aleksander Yanay'ın eşi olan Şelomtzion geçti. Bağımsız krallığın son (MÖ 76-MÖ 67) hükümdarıydı. Kral Aleksander zamanında ızdırap çeken Ferisilerin desteğini

[95] Ölmüş kardeşinin karısı ile evlenip, soyun devamlılığını sağlamak adına yapılan bir evliliktir. Cinsel ilişkiye girmeme engeli yoktur. Yaratılış babının 38. bölümündeki 6-10. cümlelerde de durum ifade edilmiştir.

alarak tahta geçti. Kral Aleksander döneminde zulüm gören Ferisiler, kraliçe zamanında hoşgörülen cemaat ve hatta hükmeden sınıf olmuştu. Şelomtzion, baş kâhinliğe ferisilerin gönlünde yatan büyük oğlu II. Hyrcanus'u getirdi ve Sanhedrin, Ferisilerin arzularınca tekrar düzenlendi. Sanhedrin bu zamana kadar en yüksek rabinik mahkemesi üyelerinden oluşan "lordlar kamarası"ydı. Fakat bu aşamada, "anayasa mahkemesine" dönüştü. Adalet ve dini konularla ilgili verilecek kararlar Ferisilerin eline geçti. Sadukiler, Ferisilerden korunmaları için kraliçeye başvuruda bulundu. Cemaatler arası çatışmadan çekinen Şelomtzion, Sadukileri Yeruşalim'den çıkarıp, yaşamaları için onlara kale şehirler tahsis etti. Şelomtzion, ordusunu büyütüp dikkatlice kalelerindeki asker sayısını yükseltti. Savaşa girmekten de kaçınmadı. Şam'ı kuşatmak için oğlu II. Aristobulus'u gönderdi. Ancak bu yapılan seferden bir sonuç çıkmadı. Şelomtzion, ardılı olarak II. Hyrcanus'u seçip MÖ 67'de öldü. Baş kâhin II. Hyrcanus, annesinin dini görüşlerini benimseyip Ferisileri desteklemekteydi. Babası Aleksander Yanay ise Sadukiler safında yer alıyordu.

II. Hyrcanus, babasının Sadukici görüşlerini benimseyen kardeşi II. Aristobulus'un ayaklanmasıyla güçlükle üç ay tahtta kalabildi. II. Hyrcanus, paralı askerlerini ve takipçilerini yanına alıp kardeşiyle yüzleşmek için yola koyuldu. Kardeşiyle eriha'da karşılaşınca II. Hyrcanus'un askerleri taraf değiştirip II. Aristobulus'a katıldı böylece kardeşlerin küçüğü çatışmadan zaferle ayrıldı. II. Hyrcanus, Yeruşalim'teki kalesine sığındı. II. Aristobulus, tapınağı ele geçirince teslim olmaya mecbur oldu.

II. Hyrcanus'un krallığı ve baş kâhinliği bırakması fakat tapınak gelirlerinden faydalanması karşılığında kardeşler arası barış sağlandı.[96] II. Hyrcanus, II. Aristobulus'un kendisini öldürme planı içinde olabileceğinden korktuğu için anlaşma

[96] (Yahudi tarihçi) Flavius Josephus, *Antiquities of the Jews*, book XIV, 5-13.

uzun sürmedi. Bu korku, II. Hyrcanus'un danışmanı Edomlu Antipater tarafından da körüklendi. II. Hyrcanus, Antipater tarafından rüşvetler verilen Nebatiler Kralı III. Aretas'a sığındı ve Haşmonayim hâkimiyetindeki Arap köylerinin Aretas'a verilmesi karşılığında ondan yardım istedi. Nebatiler 50.000 kişilik ordusuyla Yeruşalim'i kuşattı. Haşmonayim krallığı iç savaş içindeyken, Roma generali Gnaeus Pompeius Magnus, Pontus Krallığını ve Seleukos İmparatorluğu'nu yendi. Marcus Aemilius Scaurus'u, Seleukos Suriyesi'nin başına temsilci olarak atadı. Haşmonayim Krallığı, Romalılarla müttefik olduğundan iki kardeş de hediyelerle Scaurus'u kendi safhasına çekmeye çalıştı. Scaurus, II. Aristobulus'un 400 talantlık hediyesinden etkilenince nebatiler kralı III. Aretas'a ordularını çekme emri verdi.

Çekilme sırasında Nebatiler, II. Aristobulus tarafından ezildi. Roma generali Gnaeus Pompeius Magnus, MÖ 63'te Suriye'ye vardı, iki kardeş de Roma generali Gnaeus Pompeius Magnus'tan destek arzularını gönderdikleri temsilcilerle iletti. Roma generali Gnaeus Pompeius Magnus, daha zayıf olan büyük kardeşin (II. Hyrcanus) Roma İmparatorluğu'nun çıkarlarına daha uygun olacağını düşündüğünden II. Hyrcanus'u, II. Aristobulus'a tercih etti. Bu, Roma sisteminin bir parçasıydı. Vekâletle hükmetmeyi severlerdi. Roma'nın vergileri ödendikçe ve Roma kanunlarına uyuldukça yerel vali ya da kralın, ülkeyi yönetmek için gündelik sorunlarla uğraşmasına izin verilirdi. Bu olay Yahudi tarihinin en karanlık dönemlerinden birini başlattı. Hükmeden II. Hyrcanus veya herhangi bir başka Yahudi değil, Roma idi.[97] Roma generali Gnaeus Pompeius Magnus'a şüpheyle yaklaşan II. Aristobulus, Alexandrium kalesine çekildi fakat Roma ordusunun bölgeye varmasıyla II. Aristobu-

[97] Sanhedrin kararları, Pompeius Magnus'tan altı yıl sonra bir Roma kararnamesiyle iptal edilmişti.

lus ordusuyla birlikte Yeruşalim'e geri çekildi. II. Aristobulus şehir kapılarını açmayınca, Romalılar şehri zorla ele geçirdi. Şehir ve tapınak harap oldu. II. Aristobulus, Roma'ya esir olarak gönderilip baş kâhinliğe tekrar II. Hyrcanus geçirildi. II. Hyrcanus baş kâhinliğe getirildi fakat krallığa getirilmedi. Siyasi otorite, Roma'nın çıkarlarını kollayan Edomlu Antipater'e verildi. MÖ 47'de Jül Sezar bazı siyasi yetkileri tekrar II. Hyrcanus'a bahşedip onu etnarklığa[98] atadı. II. Hyrcanus'un yetkilerinde dahi son söz Antipater'de olduğundan Sezar'ın sunduğu bu atama pek bir şey değiştirmedi. MÖ 40'ta II. Aristobulus'un oğlu Antigonus, Partlar[99] ile müttefik oldu.

Part Generali Barzafarnes'in desteğiyle MÖ 40'ta Yeruşalim'i kuşattı ve amcası II. Hyrcanus'u baş kâhinlikten yoksun bırakmak için, II. Hyrcanus'u ele geçirip kulağını kesti ve böylece II. Hyrcanus artık baş kâhinliğe uygun değildi. Bundan dolayı Antigonus kendini kral ve baş kâhin ilan etti.[100]

II. Hyrcanus Babil'e sürgün edildi ve dört yıl boyunca Babil Yahudileri arasında saygı görerek yaşadı.

MÖ 37'de Hirodes, Roma'nın desteğiyle Yahuda'yı geri aldı ve kral oldu. Haşmonayim hanedanlığı ise MÖ 37'de Hirodes,[101] Yahudilerin başına kral olarak getirilmesiyle son buldu. Bun-

[98] Etnarklık: siyasi yöneticinin bağlı olduğu "milletbaşlığıdır". Devleti olmayan milletin lideri anlamına da gelir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettikten sonra Ortodoks patriği yaptığı Gennadios'a verdiği etnarlık tam da budur. Yani ona ekümenik patritlik vermemiştir.

[99] Part imparatorluğu: MÖ 230'larda Seleukoslar'dan ayrılarak devlet kurdular. Part Krallığı, İran platosunu birleştiren ve oraya hükmeden Arşaklı Hanedanı tarafından idare edilirdi. Partlar, Roma İmparatorluğu'nun doğudaki en büyük düşmanıydı. MS 224'te Sasaniler tarafından yıkıldı.

[100] (Yahudi tarihçi) Flavius Josephus'a göre II. Hyrcanus'un kulağı, Antigonus tarafından ısırılarak kopartıldı.

[101] İshak peygamberin büyük oğlu Yakup'un ağabeyi Esav'ın soyundan, zengin bir Edomlu aileden gelir. İdumea bölgesi, Eski Ahit'de Edom olarak geçen bir güney yerleşimiydi. Yohanan (Girhan) Hyrcanus, Edom'u MÖ 140-130 arasında fethettiğinde, tüm İdumealılardan Yahudi kanunlarını kabul etmelerini ya da topraklarını terk etmelerini istedi. Bu yüzden İdumealıların çoğu Yahudiliği kabul etti. Hirodes, antipater'in oğludur. Yani Hirodes baba tarafından Yahudidir.

dan sonra bile hirodes kendi itibarının sürmesi için bir haşmonayim prensesi olan Mariamne[102] ile evlendi. Hirodes, Antigonus'u, Marcus Antonius'a teslim etti. Antigonus, kayıtlarda, Romalılar tarafından kırbaçlanıp çarmıha gerilen ve kafası kesilen tek Yahudi kralıdır. MÖ 37'de Romalıların yardımıyla Antigonus'u yenen Hirodes, II. Hyrcanus'un, partlardan yardım alıp tekrar tahta geçmek istemesinden korktuğu için onu Yeruşalim'deki baş kâhinlik görevine geri çağırdı. Teklifi kabul eden II. Hyrcanus, Hirodes tarafından saygıyla karşılanıp sofrasında baş makam verildi ve eyalet konseyinin başkanlığına atandı. Fakat MÖ 30'da II. Hyrcanus'un, Nebatilerle birlik olup Hirodes'e tuzak kuracağı gerekçesiyle öldürüldü.

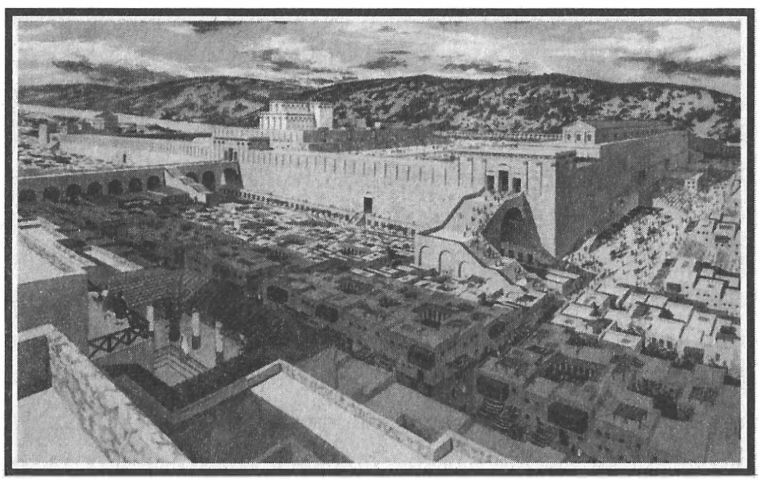
MÖ 31'de Octavianus'un,[103] Markus Antonius'u bozguna uğratması üzerine Hirodes sonradan Augustus adını alacak olan Octavianus'a sadakatlerini bildirdi. MÖ 30 Hirodes'e Rodos adasında Octavianus tarafından büyük alâka gösterildi ve Yahuda krallığı tekrar onaylandı. MÖ 29 Josephus, Hirodes'in karısı Mariamne'ye büyük bir tutkuyla bağlı olduğunu ve onu kıskandığını yazar. Mariamne, Hirodes'in kendisini öldürmeyi planladığını öğrenince onunla birlikte uyumayı bırakır. Hirodes ona iftira ederek zina etme suçundan mahkemeye çıkartır. Hirodes'in kız kardeşi Salome, ona karşı yalancı şahitlik yapar. Mariamne'nin annesi Aleksandra duruşmada öz kızını suçlar. Çünkü dönemin tarihçileri annenin, Hirodes'in cinayet listesinde sıradaki isim olduğunu, hayatını kurtarmanın tek yolunun bu olduğunu söyler. Henüz yirmi beş yaşında olan ve yedi yıl içinde beş çocuk doğuran Mariamne, idam sırasında oldukça sakin ve durgundu. Aleksandra parayla elde ettiği güç yardımıyla Hirodes'in akıl sağlığının krallığa devam etmesine izin vermediğini öne sürerek kendisini kraliçe ilan eder. Josephus'a

[102] İlk karısı Doris ve Antipater isimli üç yaşındaki oğlunu kovdu ve ardından Mariamne ile evlendi.

[103] Octavianus (Augustus): ilk Roma İmparatoru. Hüküm süresi MÖ 27-MS 14.

göre bu stratejik bir hataydı çünkü Hirodes onu mahkemeye bile çıkarmadan idam ettirir. Hirodes, MÖ 20'de ikinci tapınak da genişletme çalışmalarına başladı. Yahuda'daki ekonomik başarısından dolayı vergileri dörtte bir oranında düşürdü. Oğullarıyla tartıştı. MÖ 13'te, ilk karısı Doris'ten olan oğlu Antipater'i birinci varisi yaptı. MÖ 10'da, genişletilmiş ikinci tapınağının[104] açılışı yapıldı.

Dışarıdan bakıldığında neredeyse bir kale gibi görünen bu yer aslında tanrının tapınağı olarak gösteriliyordu. Yirmi yaşını geçmiş her erkek tapınak adına vergi vermekle mükellefti.



Yukarıdaki resimde tapınağın batı cephesini görmekteyiz ve karşımızda heybeti ile bizleri büyüleyen zeytin dağına bakıyoruz.

Tapınağı böyle bir genişliğe kavuşturma fikri hiçbir şekilde ilahi değil, dünyevi bir çıkar uğrunadır. Bu yozlaştırmacılık sonucunda tapınağın ilk avlu kısmına girildiğinde içeride her türden işlerin yapıldığı tezgâhları görmeye başlıyoruz. Avluda kurban edilecek hayvanların satışını yapanları görmekteyiz. Bayramlarını kutlamak için uzaktan gelen Yahudilerin avlu

[104] İkinci tapınak genişletildikten sonra Hirodes Tapınağı diye anıldı.

içinde yatmalarını sağlayacak döşek satıcılarından, işi gücü olmayan kişilerin boş yere avluda yer tutmalarından, bedeni rahatsızlık yaşayan kişilerin iyileşebilmesi için avluda bulunan havuzlarda yıkananlardan ve en önemlisi de avluda paradan para kazanacak olan tefecilere kadar herkes bir şekilde tanrının kutsal alanını kirletiyordu. Tapınak avlusu tam anlamıyla bir pazar yerini andırıyordu ve burada hiçbir düzen yoktu. Kral Hirodes'in, krallığı süresi içinde Yeruşalimde pek çok gruplaşmalar yaşanıyordu. Bunların en bilinenlerine gelirsek;

Sadukiler: İsimlerini, II. Samuel babının, 8. bölümü 17. cümlede geçen ve tutsaklık döneminde ruhban sınıfın kökenini dayandırdığı Sadok'tan alır. Sayıca fazla olmasalar da çok önemliler çünkü aristokrat toprak sahipleri ve tapınağı kontrol eden babadan oğula geçen rahip sınıfı. Roma hep elindeki topraklarda yerel halkın elitleriyle iyi geçinmeye çalışmıştır. Dini otorite ve sosyal statü sahibi olan Sadukilere güç vermiş ve böylece Sadukiler, Roma'nın çıkarlarını Yahudilere, Yahudilerin çıkarlarını da Roma'ya karşı korur görünümündeler. Sadukiler dini açıdan muhafazakârlar. Sadece ilk beş kitabı yani Yaratılış, Mısırdan çıkış, Levililer, Çölde sayım, Yasanın Tekrarını tanıyorlar, sözlü geleneği reddediyorlar, ölülerin dirilmesine, Mesih'in geleceğine inanmıyorlar.

Ferisiler: İsimleri "o ayrıldı" anlamındaki İbranice "parash" sözcüğünün Aramicede "ayrılıkçı, ayrılan" anlamındaki karşılığı "perishayya"dan Yunancaya "Phariseos" olarak geçmiş. Yahudiler arasındaki en kalabalık grup, yasayı katı şekilde takip ediyorlar, ama sözlü geleneğe de saygı duyuyorlar "çünkü sözlü gelenek, Musa'dan günümüze birbiri ardına gelen peygamberlerle bize aktarılmıştır" diyorlar. Yasayı, her ayrıntısına kadar çalışıp öğreniyorlar, ama meslek olarak ticaret ya da tarımla uğraşıyorlar. Ölülerin dirilmesine, öbür dünyada ödül ve cezaya, melek ve kötü ruhların varlığına inanıyorlar. Helen ve

Roma karşıtı olsalar da isyan etmeye kalkışmıyorlar. Tanrı'nın, şiddet olmaksızın işleri yoluna koymasını bekliyorlar. Yahudi bağımsızlığının hayalini kuruyorlar. Diğer Yahudileri de kendi yollarına çekmeye çalışıyorlar ama bunun için bir güç uygulayacak durumda değiller.

Esseniler: İsim İbranicedeki "tzenum" (alçakgönüllü) ya da "hashaim" (sessiz) kelimelerinden geliyor. Süryanice "hasen", dindar anlamına geliyor. Beslenme, mülkiyet, ibadet konularında çok katı kuralları var. Keşiş hayatı yaşıyorlar. Sürekli olarak ırmağa girip yıkanıyorlar, böyle bir arınma ayinleri var. Sadukileri tanımıyor, tapınağa gitmiyorlar. Işığın (aydınlığın) çocuklarıyla yani kendileriyle karanlığın çocukları dedikleri değersiz Yahudiler ve gentileler[105] arasında bir savaş bekliyorlar.

Zealotlar: Yunanca fanatik (günümüz karşılığı radikal) anlamındaki zelotes'ten geliyor. En militan Roma karşıtı, kimine göre terörist, kimine göre özgürlük savaşçısı, kimine göre de sadece Tanrı'nın iktidarını tanıyan milliyetçiler. Sadukileri işbirlikçi, Ferisileri barışçı olarak görüyorlar.

Kenan toprakları çorak olduğu için, başka coğrafyalarda yaşayan Yahudiler var, bazıları Helenleşmiş, bazıları yasaya sıkı sıkıya bağlı, bazıları uyum sağlamış. Tapınaktan uzak oldukları için dini ve sosyal merkez olarak sinagogları,[106] kutsal metinleri ve geleneklerini kullanıyorlar. Yahudiler dini ihtiyaçlarını karşılamak için sinagogları inşa ediyorlar. Tapınağa en azından bir

[105] **Gentileli(ler):** İsraioğulları soyundan (Yahudi) olmayan herkes anlamındadır.

[106] **Sinagog**: Yunanca'da "Synagogue" ibadet evi anlamına gelir. Daha sonra İbranice "Keneset ve Bet ha-keneset" kelimelerine uygun olarak "toplantı yeri" anlamında kullanıldı. Bu anlamda ilk sinagog çok eskilere dayanır. Daha ortada Süleyman tapınağı yokken ilk tapınak'ın olduğu dönemde Doğu Şeria kısmında kalan üç İsrailoğulları boyunun uygulamasıdır. O dönemde direkt olarak sinagog denmemiştir ama üzerine çok tartışmalar çıkmıştır. O dönemdeki bu uygulamaya ilk sinagog yakıştırması tamamen bana yani yazara ait bir görüştür. Önceki sayfalarda yaşanan olayı izah etmiştik.

kere hac yolculuğu yapmak istiyorlar. İbraniceyi unutmuşlar, bu nedenle doğudakiler için Aramice, batıdakiler için Yunanca çeviriler kullanılıyor, özellikle kutsal kitaplarının Yunan tercümesini okuyorlar.

Büyük Hirodes, Yahudi tarihindeki en önemli karakterlerden biridir. Kuşkusuz kötü biriydi ama Yahudiler üzerindeki Roma egemenliğinin bu dönemini anlamak açısından çok önemli bir kişi olarak kalmaya devam etmektedir. Hirodes, Yahuda kralı olarak MÖ 37 yılından MÖ 4 yılında ölümüne kadar 33 yıl çok uzun bir süre boyunca iktidarda kaldı. Bu, ekonomik bolluk ve sosyal istikrar açısından altın bir çağdır. Bolluk ve istikrarın nedeninin bir kısmı, romalıların bu zaman boyunca Yahudilerin gündelik yaşamında arka planda rol oynamasıdır. Romalıların genel tutumu hoşgörülüydü, yani Yahudiler resmi Roma devlet dininden (paganlıktan) muaf tutuluyordu. Hatırlanması gereken çok önemli bir nokta, eski dünyadaki tüm imparatorluklarda din ve devletin birlikte gittiği, Roma'nın imparatorlara tapması yani imparatorun ölümünden sonra ilahlaştırılması yüzünden bunun Roma'da her yerden daha çok uygulandığıdır. Devlet ve dini birleştirmek tabii ki hükümdarlara fazladan bir yasallık kazandırıyordu. Cismani ve ruhani güç arasındaki bağlantı, tebaalarının fiziksel ve ruhani varoluşu üzerinde tam bir kontrol sağlıyordu. Devlet dinini kabul etmek, Romalı kimliği ve devlete sadakatin çok önemli bir parçası olduğu halde Romalılar aynı zamanda pragmacıydı. Yunan deneyiminden Yahudilerin putlara tapmaya zorlanamayacaklarını öğrenmişlerdi. Ayrıca Yahudilerin diğer pagan halklar gibi olmadıklarını, boyun eğmeyeceklerini kendi gözleriyle görmüşlerdi. Dolayısıyla Romalılar Yahudilere, Roma devlet dininden muaf resmi bir statü verdi. Bu bir yandan çok akıllıca ve hoşgörülü bir politikaydı. Diğer yandan ise bu politikaya Fiscus Judaicus adlı cezai bir vergi eşlik ediyordu.

Devlet dininden muaf mı olmak istiyorsunuz? Bu ayrıcalık için para ödediğiniz sürece kabul. Yahudilerin vergiyi ödeyip kendi yollarına gitmesi mümkün olabilirdi ama bu kadar kolay olmadı. Kral bu türden sorunlar olmadan yönetilmesi için çaba sarf etti. Sanhedrin'in önde gelen kırk altı üyesini ölüme gönderdikten sonra kendi kâhinini atadı.

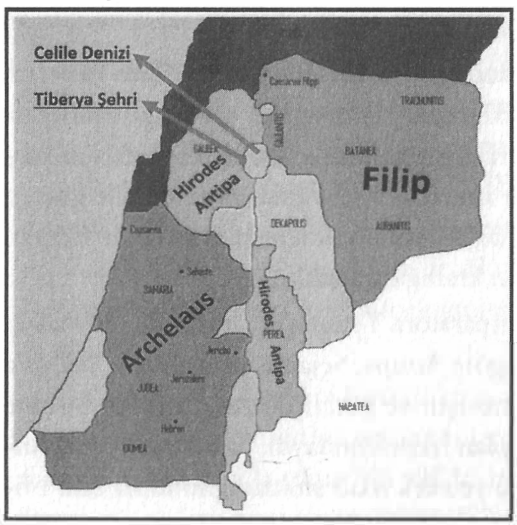
MÖ 6'da[107] Hirodes, Mesih'in doğuşunu[108] haber veren müneccimler[109] ve bir bakıma saltanatının sonunu hazırlayan ferisilere karşı savaştı. MÖ 5'te Hirodesin oğlu Antipater, Hirodes'i öldürmeyi planladığı suçlamasıyla mahkemeye çıkarıldı. Hüküm öncelikle Roma imparatoru tarafından onaylanmalıydı. Hirodes, dördüncü karısı Maltas'tan olan oğlu Hirodes Antipas'ı varisi olarak seçti. Hirodes ciddi biçimde hastaydı. MÖ 4'te dindar Yahudiler, tapınağın ana girişindeki altın kartalın, Roma'nın sembolü olarak bu putun burada olmaması gerektiğini söyleyerek onu gençlere parçalattılar. Hirodes onları tutuklattı, mahkemeye çıkarttı ve idam ettirdi. İmparator Augustus, Antipater'in ölüm cezasını onayladı. Hirodes kendi oğlunu

[107] Bu tarihleme papa XVI. Benedictus tarafından "nasıralı İsa: çocukluk dönemi" kitabındaki bilgiden dolayı güncellenmiştir. Önceki bilinen ölüm tarihi MS 2 dir. Bu kitapta papa, İsa'nın doğumunun MÖ 6-7 yıllarına denk geldiğini açıklamıştır.

[108] **Yazarın yorumu:** Mesih'in doğuşunu müjdeleyen kehanet sahnesi İstanbul / Fatih / Edirnekapı semtinde bulunan kariye müzesinde, mozaikli betimleme ile çok güzel bir şekilde resmedilmiştir.

[109] Toplanan müneccimler, Hirodes'e, İşeya peygamberin sözünü ettiği "kutsal yağla meshedilmiş olan" Mesih'in, Beytlehem'de doğduğunu söylediler. Bunun üzerine Hirodes, çocuğu bulmasını sağlamaları için müneccimlere "gidin ve onu bulduğunuz zaman bana haber verin ki, ben de gelip ona secde edeyim" diyerek Beytlehem'e gönderdi. Müneccimler İsa'yı buldular, ancak rüyalarında Hirodes'e bilgi vermemeleri için uyarılınca onun yanına uğramadan memleketlerine döndüler. Hirodes, müneccimler tarafından aldatıldığını anladığında, Beytlehemde iki yaş ve altı tüm erkek çocukların öldürülmesini emretti. Yusuf da rüyasında "Hirodes'in İsa'yı öldürmek istediği hakkında" uyarıldı, böylece Yusuf ve ailesi Mısır'a kaçtı. Yusuf ve ailesi Hirodes ölene kadar Mısır'da kaldı.

idam ettirdi. MÖ 4'te Hirodes öldü. Yerine Archelaus (Maltas ile olan evliliğinden), Hirodes Antipa (Maltas'tan olma) ve Filip (Yeruşalim'li Kleopatra'dan olma), tetrark (dörtlü yönetim yöneticisi) olarak hüküm sürecekti. Augustus'un bu vasiyeti onaylamaması nedeniyle hiçbiri kral unvanı alamadı ama belirlenen toprakları aldılar.



Hirodes Antipa, krallıktan kendi payına düşen toprakları Roma İmparatorluğu'na bağlı bir devlet olarak yönetmeye başladı. Celile Denizi'nin batı kıyısında bulunan başkent Tiberya'nın imarından sorumluydu. Yusuf ve ailesi Hirodes ölene kadar Mısır'da kaldılar, sonra Hirodes'in oğlu Archelaus'tan kaçmak için Nasıra'ya (Celile) gittiler.[110]

Roma İmparatoru Tiberius'un[111] onuruna isimledirilen şehir, sonradan Rabbinik öğretinin merkezi haline gelecekti. MS 36'da, Nebatiler kralı III. Aretas'ın, Antipa'nın kızından boşanmış olması ve toprak anlaşmazlıkları, Nebatiler Kralı III. Aretas ve Antipa arasında bir savaşa neden oldu. Filip'in tetrarşi bölgesinden gelen Nebati yanlısı askerlerin kaçması üzerine Anti-

[110] **Yazarın notu:** Meryem, İsa, Yusuf ve çocukları mecburen nasıraya gittiler. Çünkü Yusuf marangoz olduğundan, başkent Tiberya yeniden inşa edileceği haberinden dolayı iş imkânı daha fazlaydı. Bu sahneler İstanbul / Fatih / Edirnekapı semtinde bulunan kariye müzesinde mevcuttur.

[111] Tiberius Caesar Augustus: Hüküm Süresi MS 14-37.

pa'nın ordusu büyük bir yenilgiye uğradı ve Antipa yardım için Tiberius'a yalvarmak zorunda kaldı. İmparator, Suriye valisi Lucius Vitellius'a, Nebatiler Kralı III. Aretas'a karşı harekete geçmesini emrederek, onun tutuklanmasını ya da öldürülmesini istedi. Vitellius iki Roma lejyonunu dolambaçlı bir yoldan Yahuda'ya gönderdi, kendisi de Yeruşalim'de düzenlenecek bir festivale gitmek üzere Antipa'ya katıldı.

Yeruşalim'de bulunduğu sırada Tiberius'un ölüm haberini alınca (16 Mart MS 37), savaş için yetkisi olmadığı sonucuna vardı ve lejyonları geri çağırdı. Antipa'nın eşi Herodias'ın kardeşi Agrippa ve yeni imparator Caligula,[112] yüzünden güçten düştü. Caligula MS 37'de tahta çıktığında arkadışını Filip'in eski tetrarşi bölgesinin krallığına atadı.

Agrippa, aniden imparatora Tetrark'ın aleyhinde bir masraf listesi sundu. İddiaya göre Antipa, Sejanus'la birlikte Tiberius'a karşı bir komplo kurmuştu ve şimdi de Artabanus'la birlikte Caligula'ya karşı bir plan hazırlığındaydı. İspatlamak için, Antipa'nın 70.000 askere yetecek silah stokladığını iddia etti. Nihayet Caligula komplo iddialarına inandı ve MS 39 yazında Antipa'nın parası ve toprakları Agrippa'ya devredildi, kendisi de sürgüne gönderildi. Caligula, Agrippa'nın kız kardeşi olduğu için Herodias'a topraklarında kalabilme hakkı verdi ancak o kocasıyla birlikte sürgüne gitmeyi tercih etti. Antipa MS 39'da sürgünde öldü.

MS 38'de Caligula, Aulus Avilius Flaccus'a Yahudi sinagog'larına imparatorun heykelinin dikilmesini emretti. Bunun üzerine iskenderiye de Yahudi isyanı çıktı ve flaccus'da isyanları bastırdı.

İskenderiye'de MS 40'da bu kez Yahudiler ve Yunanlar arasında bir karışıklık çıktı. Yahudiler, imparatora saygı gösterme-

[112] Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus: Takma adı Caligula. Hüküm süresi MS 37-41.

mekle suçlandılar. Aynı zamanda, yavne şehrinde de tartışmalar çıktı. Caligula'ya bir sunak dikilmesine kızan Yahudiler onu yıktılar. Bu olaya sinirlenen Caligula, tapınağa kendisinin bir heykelinin dikilmesini emretti. Bunun bir iç savaşa neden olabileceğinden korkan Suriye valisi Publius Petronius bu emrin yaklaşık bir yıl geciktirilmesini sağladı. En sonunda Agrippa, Caligula'yı emrini geri almaya ikna etti.

Agrippa[113] Caligula'nın MS 41'de öldürülmesinden sonra Agrippa'nın öğütleri Claudius'un tahta geçmesinin güvenliğini sağladı ve bu zahmetine karşılık Agrippa'ya, Yahuda ve Samiriye bölgeleri kendi yönetimine verildi. Böylece Agrippa doğunun en güçlü prensi haline geldi. Agrippa MS 44'te öldü. Yerine V. Hirodes[114] geçti ve MS 48'de ölünce yerine II. Hirodes Agrippa[115] geçti. Roma imparatorluğunun bölgedeki son Yahudi işbirlikçi kralıydı.

Caligula, MS 41'de öldürüldükten sonra yerine Claudius geçti. Kendi dönemindeki en önemli gelişme ise Britanya'nın fethedilmesiydi. Claudius MS 48'de bir sayım yaptırmış ve Roma vatandaşlarının sayısı 5.984.072 olarak kayıda alınmıştı. Bu Augustus'un ölümünde yapılan sayımda çıkan sayıdan yaklaşık 1 miyon daha fazlaydı. Claudius MS 54'te öldü yerine Nero[116] geçti.

MS 66'da, Yunanlar ve Yahudiler arasında dini gerilimlerden kaynaklanan Yahudi İsyanı baş gösterdi. MS 67'de Nero, Vespasianus'u düzeni sağlaması için Yahuda eyaletine gönderdi. Sonunda isyan MS 70 yılında Nero'nun ölümünden

[113] Marcus Julius Agrippa, "Hirodes Agrippa" diye de bahsedilir. Yahudi krallığı süresi MS 39-44.

[114] V. Hirodes, Yahudi krallığı süresi MS 44-48.

[115] II. Hirodes Agrippa, Yahudi krallığı süresi MS 48-100 (Günümüz tarihçilerine göre ölümü MS 93)

[116] Nero Claudius Caesar Drusus Germanicus, asıl adı "Lucius Domitius Ahenobarbus" çünkü evlatlıktır. Hüküm süresi MS 54-68.

sonra bastırılabildi. MS 68'de bir askeri darbe ile devrilen Nero, Roma Senatosu'nun idam tehdidi altında, kâtibi Epaphroditos'un yardımıyla kendini öldürmek zorunda kalmıştır.

Birinci Yahudi-Roma Savaşı (MS 66-73)[117]

MÖ 66'da Yeruşalim'de yaşayan Yunanlar ve Yahudiler arasındaki dinsel gerilim patlak verdi. Çok geçmeden bu rakip gruplar Yeruşalim'de yaşayan Roma vatandaşlarına da saldırılarda bulunmaya başladılar. Romalılar bu karışıklıklara sert şekilde müdahele edip Yahudi Tapınağı'na saldırıp talan ettiler. 6.000 Yahudi'yi idam ettiler. Bu da karışıklıkların tam bir Yahudi ayaklanmasına dönüşmesine neden oldu. Yahudilerin Roma'ya tabi olan kralı Hirodes Agrippa, yanında çalışmakta olan Romalı devlet memurları ile kaçtı. Yahuda'da bulunan Romalı garnizon birliklerinin kışla ve komuta merkezleri üzerlerine saldıran Yahudi isyancılar çok geçmeden Roma birliklerini yenip esir ettiler.

MS 66'da tecrübeli bir asker olan romalı General Vespasian, Roma İmparatorluğu tarafından Yahuda eyalatine genel vali seçilip buradaki isyanı bastırıp sulh ve sükûnu yeniden temin etmek için görevlendirildi. Büyük oğlu Titus da onun yardımcı komutanı olarak atandı. Vespesian'ın emrine iki tam tekmil Roma piyade lejyonu, 8 süvari birliği, 10 kohort[118] birlik ve ek olarak mevcut Yahuda kralı Hirodes Agrippa'nın askeri birlikleri verildi. Vespesian'in büyük oğlu olan Titus, İskenderiye'den tam tekmil bir Roma lejyonu ile gelip babasına katıldı. MS 67'de Vespesian, Yahuda eyaletini istila etmeye başladı.

[117] Yahudilerin Roma İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirdiği üç isyandan birincisidir. İkincisi 115-117 yılları arasındaki Kitos Savaşı, üçüncüsü ise 132-135 yılları arasındaki Şimon Bar Kohba İsyanı'dır.

[118] **Kohort:** Günümüzde karşılığı bir taburdur. Bir kohort birliği Yaklaşık 300-1300 asker aralığındadır.

Önce Romalılar isyancı Yahudiler tarafından pekiştirilmiş gayet çetin surları bulunan ve Yahudilerin en önemli askeri birlikleri tarafından savunulan Yeruşalim şehri ve kalesine karşı saldırıda bulunmadılar. Yahuda'nın diğer önemli nüfus merkezlerine ve ayaklanmacıların kontrolünde olduğu diğer savunma mevkilerine karşı devamlı süren saldırılara geçtiler ve ellerine geçirdikleri şehirlerde bulunan isyancı Yahudi askerleri ve halkı direnişten vazgeçirmek için sert cezalandırıcı politikalar uygulamaya başladılar. Birkaç ay içinde Vespesian ve Titus komutasındaki Roma ordusu Celile'yi ve burada bulunan en önemli mevkileri ellerine geçirdiler. Bu arada "Yosef bin Matityahu" komutasında direnişte bulunan "Jodapatha" kalesini 47 gün süren bir kuşatmadan sonra fethettiler.

Roma'nın Suriye valisi olan Cestius Gallus, bu ayaklanmanın gittikçe kontrol edilmez bir şekil aldığını görerek Suriye'de konuşlanmış olan "XII. lejyon fulminata" adlı romalı lejyonu ile yerel yedek askerlerle takviyeli bir Romalı ordusunu ayaklanmayı bastırıp, Yahuda'ya barışı yeniden geri getirmek görevi ile Yeruşalim ve Yahuda'ya gönderdi. Roma'nın Suriye lejyonu önce ayaklanmaya karşı başarılı askeri harekât yaptı ve Yeruşalim kalesini tekrar eline geçirdi. Fakat Yahudi ayaklanmacılar, Roma lejyonunu pusuya düşürdüler.

Yapılan "Beth Horon Muharebesi'inde" (MS 68) Roma lejyonuna karşı büyük bir zafer kazandılar. Bu muharebede 6.000 Romalı lejyoner ve asker öldürüldü. Roma lejyonuna ait olan "Kartal Sancağı" ayaklanmacıların eline geçti. Özellikle kartal sancağının kaybedilişi, Roma'nın şerefi addedilen bu sancak sembolüne gayet büyük önem veren tüm Romalıları, özellikle Roma'dan İmpartorluğu yönetenleri, büyük bir şoka maruz bıraktı.

Yeruşalim'de, "Sicarii-bıçakçılar"[119] adını verdikleri aşırı inançlı isyancı bir grubun başkanı olan "Monahem Ben Yehuda" şehrin kontrolünü kendi isyancı grubunun eline geçirme çabasına girişti. Bu grup Yeruşalimliler arasında istenmeyen kanattan olduğu için Yeruşalimli isyancılar tarafından Monahem Ben Yehuda yakalanıp idam edildi. Bu gruba dâhil olan diğer "Sicarii" mensupları da şehirden kovuldu.

Yeruşalimde "Ananus ben Ananus" liderliğinde yeni Yahuda hükümeti kuruldu. Halk tarafından sevilen ama radikal tutumlu olan köylü asıllı lider olan "Simon bar Giora" da şehirde kurulan bu yeni Yahuda hükümeti tarafından şehirden kovuldu. Yeni Yahuda hükümeti Yeruşalim'in surlarını pekiştirip takviye ettirmeye başladı. Celile'de bulunan ayaklanmacılara komutan olarak "Yosef ben Matityahu" ve edom bölgesi için ayaklanma komutanı olarak "Elazar ben Hamaniye'yi" seçtiler. Aşırı inançlı savaşçı grubu "Zealot" adı verilen gönüllü askerler ve binlerce kişilik sivil grup, Celile'den akın akın Yeruşalim'e gelmeye başladı. Bu aşırı inançları ve bu inançları başkalarına empoze etme girişimleri Yeruşalim'de bir siyasi kargaşa yarattı. Yeruşalim asıllı olan Sadukiler ile kuzeyden gelen John Giscalalı ve Eleazar ben Simon komutasındaki aşırı inançlı "Zealot"-lar arasında kanlı bıçaklı çatışmalar başladı.

Bu arada Yeruşalim'e Edom'dan kaçan ayaklanmacılar da geldi. Bunlar da "Zealot"larla anlaşıp bu çatışmalara katıldı. Yahuda hükümet başkanı olan Ananus ben Ananus bu çatısmalarda öldürüldü ve kendine bağlı olan Yahudi ayaklanmacılar büyük zayiat verdi. Saduki liderleri 15.000 kişilik bir ayaklanmacı ordusuna komuta eden Simon Bar Giora'yı, Zealotlara karşı gelmek üzere Yeruşalim'e çağırdı. Yeruşalim'e gelen bu ordu çok geçmeden şehrin hemen hemen hepsini kontrrol altına almayı başardı. Fakat MS 69'da Simon Bar Giora, John

[119] Tarihin ilk terörist grubu diye de ifade edenler vardır.

Giscala'lı ve Eleazar ben Simon'a bağlı olan üç ayrı grup arasında yeniden çatışmalar başlayıp tüm yıl devam etti.

Bu sırada Roma'da da politik karışıklıklar ortaya çıktı. Roma imparatoru Nero'nun ölümünden sonra Roma dört imparator yılı,[120] dedikleri MS 69'da birbiri ardınca Roma İmparatorluğu tahtına çıkan Galba, Otho, Vitellius ve Vespasian adlı imparatorlardan alır. İmparatorluk Marcus Antonius'un öldüğü MÖ 30 yılından beri ilk kez kısa süreli de olsa bir iç savaşla karşı karşıya kalmıştı.

Vespesian, Yahuda'da olan askeri harekâta ara vermişti. MS 69'da Vespesian, Roma'ya çağrıldı ve orada Roma imparatoru olarak tahta geçirildi. Vespesian'ın Yahuda'dan ayrılması ile büyük oğlu Titus, ayaklanmayı bastırma görevine atandı. MS 70'te Titus komutasındaki Roma birlikleri ayaklanmanın merkezi olan Yeruşalim'e karşı harekâta başladı. Titus şehri kuşatma altına aldı. Yeruşalim'in ilk iki sur duvarları kuşatmanın ilk üç haftası içinde Romalılara geçti. Fakat bunlardan daha kalın ve korunaklı olan üçüncü sur duvarı ayaklanmacıların direnişi nedeniyle Romalılara geçemedi. Bundan sonra Romalılar Yeruşalim şehrini 7 ay kuşatma altına aldılar. Bu sırada şehir içindeki ayaklanmacı Zealot'lar arasında çatışmalar devam ediyordu. Zealot'lar Yeruşalim kalesinde depolanan yiyecek ve erzağın tümünü yaktılar. Böylece şehirde direnen halkı ve askerleri açlığa maruz bıraktılar.[121]

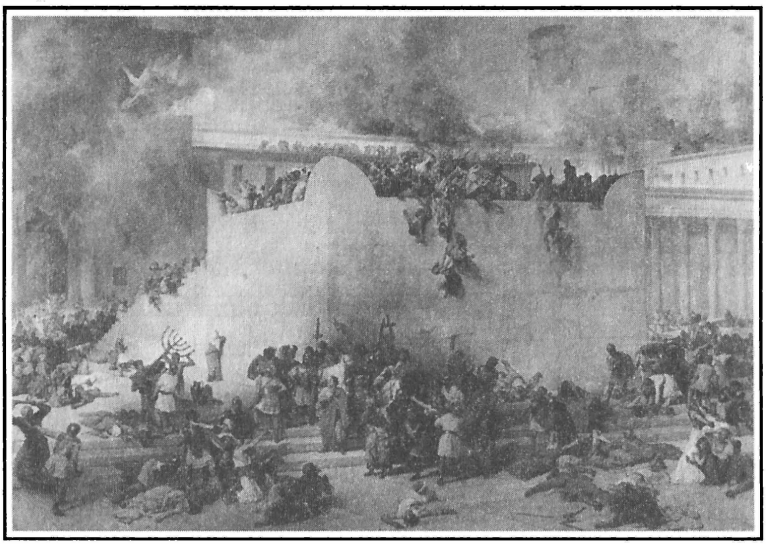
MS 70 yazında şehirdeki Yahudi orduları ve halk açlıktan bitkin bir hale geldiği için, Romalılar tarafından yapılan bir hücumla Yeruşalim surlarında açılan gediklerden geçip şehri fet-

[120] **Dört İmparator Yılı:** Servius Sulpicius **Galba**: MS 8 Haziran 68-15 Ocak 69, Marcus Salvius **Otho**: MS 15 Ocak - 16 Nisan 69, Aulus **Vitellius** Germanicus: MS 17 Nisan -22 Aralık 69, Caesar **Vespasianus** Augustus - Asıladı Titus Flavius Vespasianus: MS 69-79 arası.

[121] Flavius Josephus, The Wars of the Jews; Or, The History of the Destruction of Jerusalem

hettiler. Şehri eline geciren Roma ordusu, tapınak dâhil, şehri tümüyle yakıp yıktı. Yahudiler için en kutsal olan tapınağı talan edildikten sonra 29/30 Temmuz 70'de tapınak yakılıp yerle bir edildi.

Titus, Yeruşalim'i fethettikten sonra, tapınak içine girer ve Yahudilere yönelik naralar atar; "Tanrınızı kendi evinde yendim. Tanrılarımdan isteklerimi gerçekleştirmelerini istedim. Sizin Tanrınız, benim dileklerimin gerçekleşmesine engel olamadı." der.[122]



Tapınak avlusundaki Altar'ın üzerinde ve etrafındaki Yahudiler ile Romalılar savaşırken.

Yukarıdaki ve aşağıdaki resimde de görüldüğü gibi yağmalama başlamış. Yahudilerin tapınak içindeki kutsal objelerinden biri olan yedi kollu şamdanı (Menorah) Yahudilerin elinden alıp götürdüklerini görmekteyiz. Yahudi tarihçi Josephus'a göre ortaya çıkan silahlı kargaşalık ve açlık dolayısıyla Yeruşalim'de 1,1 milyon kişi ölmüştür. Bu ölenlerin büyük kısmı Yeruşalim

[122] http://www.salom.com.tr/haber-103915-titusun_zafer_taki_ve_kudus.html

dışından olup, Yeruşalim'e, Yahudi kutsal bayramı olan hamursuz bayramında yapılacak ayinler ve kutsal etkinlikleri izlemek için gelen sivillerdir. Romalıların şehri kuşatması ve ele geçirmesi sırasında hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu harekât sırasında 97.000 Yahudi de esir edilip köle olarak satılmıştır.[123]



John Giscala'lı mevcut Yahuda Kralı Hirodes Agrippa'nın kalesi olan Jotapata'da Romalılara teslim oldu ve müebbet hapse mahkûm edildi. Simon bar Giora ise hirodes tapınağı yıkılıp yakıldıktan sonra sığındığı bir mevkiden bir tünel açıp kaçmaya çalışırken yakalandı. Roma'ya götürülüp Titus onurana tertip edilen zafer alayı'nda Titus'un savaş arabası arkasında yürütülerek halka teşhir edildi. Sonra bir yargılamaya tabi tutulup roma'ya isyan ve ihanetten dolayı idam cezası verildi. Roma'da tarpeia kayalığı uçurumundan aşağı atılarak idam cezası uygulandı. Roma, bu zafer anısına MS 82'de yaptırılan "Titus Flavius Vespasianus[124] Zafer Takı"[125] üzerinde bulunan kabartmalar-

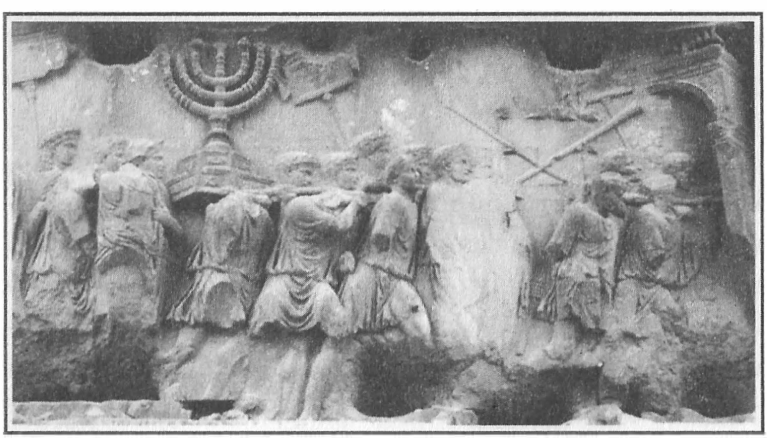
[123] White, Matthew (2012), *The Great Big Book of Horrible Things*, Norton, 2012 s.52

[124] **Oğul Titus:** 24 Haziran 79-13 Eylül 81, babasının ölümünden sonra imparator oldu.

[125] Titus Zafer Takı, Roma'da Velian sırtının üstündeki Via Sacra'nın (Kutsal Yol) en üst noktası üzerinde yer alıyor. Yahudiler uzun bir süre bu takın altından geçmeyi reddetmişlerdi.

dan birinde romalı lejyonerlerin tapınak'tan ganimet olarak aldıkları kutsal eşyaları, Yedi Kollu Şamdanı (Menorah) alıp götürmeleri resmedilmektedir. Bu kutsal eşyalar Roma'da Titus şerefine yapılan Zafer Alayı sırasında da tüm Romalılara gösterilmiştir.





Yukarıdaki zafer takını karşınıza aldığınızda sol iç kemer duvarında yukarıdaki kabartma sahnesini görmekteyiz. Burada tapınakın yıkılması ile birlikte içindeki kutsal eşyaların Roma'ya

getirilişi tasvir ediliyor. En çok yedi kollu şamdan dikkati çekiyor. Bazıları bu kabartma sahnesinin sağ tarafında bulunan ve Romalı askerlerin omuzlarında taşıdıkları sandığı "ahit sandığı" diye ifade ediyor ama bu ahit sandığı değil tapınak içinde bulunan sunak masasıdır. Çünkü o dönemlerde tapınak içinde ahit sandığı yoktu. Ülkemizdeki geniş algıya burada biraz değinelim. Televizyon programlarına çıkan sözde konunun uzmanıyım diyen kişiler ne anlatıyorlar bizlere; "İsrailoğulları, ahit sandığının ellerinde olduğu hiçbir savaşı kaybetmedi ve hep savaşlardan galip çıktılar" diyorlar, peki bu savaşta da ahit sandığı İsrailoğullarının elinde olsaydı savaşı kaybederler miydi? Sorusuna tarihsel süreci de değerlendirerek doğru cevabı vermelidirler. Çünkü buna verilecek olan doğru cevap, bizleri yukarıdaki konuda olmasa da bir aydınlanmaya götürecektir. O yüzden ahit sandığı Yeruşalim'deki ikinci, toplamda üçüncü tapınak olan Zerubbabel / Hirodes Tapınak'ında en başından beri yoktu. Bunu yukarıdaki diğer bölümlerde de ifade etmiştik.

Bir efsaneye de yer verelim, buna göre Titus'un, tapınaktan çaldığı ganimetler ile Roma'ya dönüş yolunda ilerlerken, filosu denizde kuvvetli bir fırtınaya yakalanır. Devasa bir dalga, Titus'un kadırgasını neredeyse batırmak üzeredir. Titus, teknesinin parmaklıklarına tutunarak Tanrı'ya sövmeye başlar; "İnananların Tanrı'sı, görüyorum ki, sen sadece sularda kuvvetlisin. Nuh'un gemisinde günahkârları sularda cezalandırdın. Mısırlıları ve firavunun ordusunu sular altında boğdun. Senin evine, tapınağına girdiğimde, beni yenecek gücü kendinde bulamadın. Şimdi ise, ben denizdeyim ve sen benimle savaşmaya geliyorsun. Gücün varsa, benimle karada savaş. O zaman, kimin kimi yeneceğini görürüz."[126] der.

Yeruşalim'in düşmesinden sonra Titus, Roma'ya döndü. Suriye'deki Roma lejyonu "X. Lejyon Frettensis" Yahuda'da

[126] http://www.salom.com.tr/haber-103915-titusun_zafer_taki_ve_kudus.html

MS 73'e kadar isyancılara ait bulunan birçok kale ve şehri Romalılar adına alarak bu isyanın son kısımlarını ortadan kaldırdı. Birinci "Yahudi-Roma" savaşının en son muharebesi yüksek bir tepe üzerinde bulunan masada kalesinin kuşatılması ve direnişçilerin hepsinin intihar etmesinden sonra MS 74'de Romalıların eline geçinceye kadar sürdü. Tüm bu bilgiler ışında ortaya çıkan sonuç şuydu; Yeruşalim'deki ikinci, toplamda üçüncü tapınak da yıkılmıştı. İsrailoğulları büyük bir yıkım yaşadılar. Ama bu yıkım ileride karşılaşacakları kadar büyük değildi isterseniz kısaca onlara da değinelim.

İkinci Yahudi-Roma (Kitos) Savaşı[127] (MS 115-117)

Savaşa adını veren Lusius Quietus komutasındaki Roma lejyoner kuvvetlerince bastırıldı. Quietus adı zamanla bozulup "Kitos" halini aldı. MS 115'te, Roma imparatoru Trajan, Part İmparatorluğu'na karşı doğu seferinin başındaydı. Roma'nın sefer gerekçesi, Partlar tarafından işgal edilen Ermeni krallığı'nın başına Part yanlısı bir kral atanmasıydı. Bu durum, Roma imparatorluğu etkisine tecavüz etmek demekti. 50 yıl öncesine kadar, Nero zamanından beri Ermenistan bu iki imparatorluğun hegemonyasındaydı. Bu da savaşı kaçınılmaz kıldı. Trajan'ın ordusu Mezopotamya'da zaferler kazanıp ilerlerken arkasında bıraktığı küçük garnizonlar Yahudi asiler tarafından saldırılara uğruyordu.

Sirenayka'daki (günümüz Libya'nın doğusu) ayaklanma önce Mısır'a ardından Kıbrıs'a sıçradı ve Yahuda'daki ayaklanmayı fitilledi. Lod[128] merkezli ayaklanma, Mısır'dan cepheye getirilen tahılları tehlikeye atmaktaydı. Yahudi ayaklanması hızla yeni işgal edilen eyaletlere yayıldı. Önemli ölçüde Yahudi nüfu-

[127] Sürgün ayaklanması diye geçer.

[128] Bügünkü İsrail'de bulunan Ben Gurion Havalimanı'nın olduğu bölge, havalimanının önceki adı Lod Havalimanı'ydı.

su barındıran Nusaybin, Edessa, Seleukos ve Erbil gibi şehirler ayaklanmalara katılıp küçük Roma garnizonlarını katlettiler. Sirenayka'daki asilerin başını, kendisine "kral" diyen Lukuas ve Andreas çekmekteydi. Buradaki asiler içinde Hekate, Jüpiter, Apollon, Artemis ve İsis tapınaklarının da bulunduğu birçok tapınağı ve kayseryum, bazilika ve Roma hamamı gibi Roma'nın simgesi olan devlet yapılarını yıktı. Sirenayka'da toplam 200.000 civarında Romalı öldürüldü. Ne kadar Yahudi öldürüldüğü ise net değildir.

Mısır'da ise Yahudi asilerin lideri Lukuas, Markus Rutilyus Lupus valiliğindeki İskenderiye'nin, Roma birlikleri tarafından terk edilmesinin ardından şehre doğru hareket etti ve şehri yaktı. Trajan, Marcius Turbo komutanlığı altında yeni bir bölüğü savaşması için gönderdi ancak Mısır ve Sirenayka'daki durumun kontrol altına alınması MS 117'nin sonbaharını buldu.

Kıbrıs'taki Yahudi lideri Artemion, binlerce sivili öldürdükten sonra adanın hâkimiyetini ele geçirdi. "Artemion liderliği altında, Kıbrıs Yahudileri, Trajan idaresindeki Roma'ya karşı büyük bir ayaklanma gerçekleştirdi ve bilgilere göre 240.000 Romalı katledildi. Küçük bir Roma ordusu adaya gönderildi ve başkent tekrar fethedildi. Ayaklanma tam anlamıyla bastırıldıktan sonra Yahudilerin adada yaşaması yasaklandı.

Trajan, Basra Körfezi'ndeyken Mezopotamya'da yeni bir ayaklanma baş gösterdi. Trajan, büyük Yahudi cemaatlerinin bulunduğu Nusaybin, Edessa ve Dicle'deki Seleukos'u tekrar fethetti.

Part Kralı I. Osroes'in, Roma yanlısı oğlu Parthamaspatas, imparatorun arkadaşı olarak seferlere katıldı. Trajan, onu Ctesiphon'da Partların kralı olarak tahta geçirdi. Trajan, Partların da ayaklanmasından korkutuğu için onlara kendilerinden bir kral vermiş oldu. Ctesiphon'a vardıklarında, orada bulunan bütün Romalı ve Partlıları topladı, yüksek bir platform inşa et-

tirdi, ağdalı söylevinin ardından Parthamaspates'i, Partların kralı olarak atadı ve başına tacı taktı. Bunun ardından Hatra'da devam etmekte olan kuşatmayı devralmak için kuzeye doğru hareket etti. Kuşatma MS 117 yazı sırasında da devam etti. Fakat doğunun yakıcı sıcakları altında Trajan'ı güneş çarptı. İyileşmek için, uzun bir yolculuk olacak olan Roma'ya gitmeye karar verdi. Seleukos'tan yelkenliyle yola çıktıktan sonra imparatorun sağlığı daha da kötüye gitmeye başladı. Kilikya'nın, selinus şehrinde karaya çıkarılan imparator burada öldü ve yerine varisi Hadrianus[129] MS 117'de tahta geçti.

Yahudi lider Lukuas, Yahudaya kaçtı. Marcius Turbo onu takip edip, ayaklanmada kilit rol oynayan Julian ve Pappus'u ölümle cezalandırdı. Mezopotamya'daki Yahudileri fetheden Lusius Quietus şimdi Yahuda'daki Roma ordusunun başındaydı ve Yahudi asilerin bulunduğu Lod'u kuşattı. Ardından Lod ele geçirildi ve birçok Yahudi idam edildi. İmparator Trajan tarafından el üstünde tutulan ve Roma'ya faydalı hizmetleri bulunan Lusius Quietus'un yetkileri, Hadrianus imparator olunca sessizce alındı. Hadrianus'un emriyle olduğu düşünülen bir gerekçeyle, bilinmeyen sebeplerle MS 118 yazında öldürüldü. Romalılar için Yahuda'daki gerginlik devam etti ve Legio VI. Ferrata birliği kalıcı olarak Yahuda'da konuşlandırıldı. Toplamda isyanın bastırılması sırasında ne kadar Yahudinin öldürüldüğü tarihçiler açısından net olmadığı için bir rakam telaffuz edemiyoruz. Çünkü çok farklı görüşler var. Sirenayka da 200.000 Romalı, Kıbrıs'ta 240.000 Romalının öldürüldüğü yerde bu isyanı bastırmak adına ne kadar Yahudinin öldürüldüğünü siz hesap edin. Genel görüş, bu bölgelerdeki Yahudilerin öldürülmesinden sonra geriye kalanların sürgün edilerek bölgenin tamamen Yahudisizleştirildiği yönündedir.

[129] Publius Aelius Traianus **Hadrianus** hüküm süresi MS 117-138.

Üçüncü Yahudi-Roma Savaşı (MS 132-136) (Şimon Bar Kohba İsyanı)

Yahudi-Roma Savaşları'nın sonuncusudur. Dönemin Yahudilerince "mesihvari özellikleri bulunan" Şimon Bar Kohba bu ayaklanmanın lideriydi. İsa'yı mesih kabul eden Yahudiler (İlk Hıristiyanlar) Bar Kohba ayaklanmasını desteklemedi. Buna rağmen bu Yahudilerin de şehre girişi yasaklandı. MS 130'da İmparator Hadrianus, Yeruşalim'i ziyaret ettikten sonra Yahudilere sıcak davranıp şehri tekrar kurma sözü verdi. İlk başta bu duruma sevinen bölgedeki Yahudiler, imparatorun tapınağın olduğu yere Jüpiter tapınağını inşa etmek istediğini öğrenince ihanete uğradıklarını anladılar. MS 131'de bölgenin valisi Tineius Rufus, Yeruşalim'in bulunduğu yere Aelia Capitolina[130] isimli şehri kurma projesine başladı. Yahudiler Roma'ya sırt çevirdi. Helenistik felsefeye göre vücudu bozmak yanlış olduğundan Romalılar sünneti yasaklayınca, Yahudilerle Roma imparatorluğu arasındaki gerginlik daha da arttı. Yahudi bilge rabbi Akiva sayılar babının 24. bölümünün 17. cümlesine dayanarak (Yakup'un soyundan yıldız gelsin) Şimon Bar Kohba'nın mesih olabileceğini savundu. Bar Kohba, Aramice "Yıldız'in oğlu" demektir. MS 132'de Bar Kohba önderliğinde Modi'nde[131] başlayan ayaklanma tüm yurda yayıldı ve Yeruşalim'deki Roma garnizonu püskürtüldü. İki yıl bağımsız bir devlet olmayı başaran bu devletin hükümdarlığını Şimon Bar Kohba yaptı ve devlet başkanı unvanına sahip oldu. "İsrail'in kurtuluş çağı" ilan edildi. Bu dönemde Sanhedrin'in başkanlığını rabbi Akiva yapıyordu. Bu ayaklanma Roma'yı hazırlıksız yakaladı. Hadrianus, Roma Britanyası'ndan General Sextus Julius Severus ve ordularını çağırttı. Bu ordu, 60 yıl öncesinde ayaklanmaları bastı-

[130] Aelia Capitolina: Hadrianus'un isimlerinden biri olduğu için manası "Aelia'nın başkenti" anlamındadır.

[131] Yeruşalim kentinin çok yakınında, kuzey batısında yer alan bir kent.

ran Titus'un ordusundan çok daha büyüktü. Üç senelik bir mücadelenin ardından Yeruşalim'i Roma'ya kaybeden Bar Kohba, Betar Kalesi'ne çekildi ve kısa bir zaman sonra bu kale de kuşatma altına alındı. Daha sonra bu kale de düştü.

Yahudiler'i ayaklanmaların kaynağı olarak gören Hadrianus, Yahudiliği kökten silmeye çalıştı. Torah kanunlarını ve İbrani takvimini yasakladı. Dini liderleri öldürttü. Yahudiler'in kutsal yazıtlarını törenlerle yaktı. Tapınağı, temelleri bile bulunamayacak şekilde yok etti. Tapınağın olduğu yere biri kendisi diğeri Jüpiter olmak üzere iki heykel diktirdi. Yahudiliği hafızalardan silmek için bölgenin adını haritadan sildi. Bölgenin adını Yahuda'dan, zamanında Yahudiler'in azılı düşmanları olan Filistlilerden esinlenerek "Suriye Filistini" koydu ve Filistin adı bugüne kadar devam etti. Yeruşalim'i pagan şehrine çevirip, Yahudiler'in girmesini yasakladı.

Savaşın Sonuçları:

- 580.000 Yahudi öldürüldü.
- 50 Yahudi kalesi yıkıldı.
- 1.000 kadar Yahudi köyü yerle bir edildi. Kalan Yahudiler idam ve sürgün edildi.
- Yahuda bölgesinin adı **"Suriye Filistini"** olarak değiştirildi.
- Simon bar Kohba kılıçtan geçirildi. İsyan liderleri kazıklara oturtulup yakılarak idam edildi.
- Geri kalan esirler Roma'ya ve Britanya'nın çeşitli bölgelerinde hapishanelere gönderildi.

Bu olaylardan sonra Yahudiliğin dini merkezi bu bölgeden Babil'e kaydı. Celile'de 2.-4. yy arasında Yeruşalim talmud'u[132] derlendi ve Safed şehri[133] Yahudiliğin dini merkezle-

[132] Yahudiler, yazılı Tevrât'ın yanında ayrıca İsrail tanrısı tarafından Musa'ya indirilmiş sözlü bir vahiy bulunduğunu söylerler ki o da Talmud'dur.

[133] Yahudilerin 4 kutsal şehrinden biridir ve Kabala tarikatının merkezidir. Yahudilerin 4 kutsal şehri; Yeruşalim, Hebron, Tiberya, Safed'dir.

rinden biri oldu. Yahudiler, Talmud'u Torah'la aynı değerde tutar ve onu kabul etmeyeni gerçek Yahudi saymazlar.

Talmud, Musa'nın Torah'ı açıklayıcı izahlarını ihtiva eden bir Torah tefsiridir. Başlangıçta bu tefsirler, şifahi olarak devam etti. Sonraları kaleme alınarak yazıya aktarıldı. Buna "Mişna" dendi. Mişna, dini emirlerin tatbiki hususundaki açıklamaları ihtiva etmekteydi. Filistin ve Babil'de bulunan Yahudi dini mekteplerinde Mişna üzerinde çalışmalar yapıldı. Bugün, Kudüs ve Babil Talmud'u olmak üzere iki Talmud bulunmaktadır. Mişna, "tekrar", Talmud ise "bilgi verme" demektir.[134]

Roma Kralı I. Constantine, Yahudilerin, savaşın yasını ağlama duvarında tutmak için senede bir defaya mahsus olmak üzere (9 Av'da)[135] Yeruşalim'in kapılarını Yahudilere açtı. Yahudiler, yaklaşık 2.000 yıl dağınık halde yaşadı. Bu olaylardan sonra günümüzde hâlâ tapınaksız olan Yahudiler bu sefer ara döneme değil tapınaksız sonsuz döneme girmişlerdir. Şimdi sizlere bölüm başlıklarında "Yeruşalim'deki ilk tapınak toplamda ikinci tapınak, Yeruşalim'deki ikinci tapınak toplamda üçün-

[134] Osman Nuri Topbaş, Nebiler Silsilesi 2, Erkam Yayınları

[135] İbranice'de Av ayının dokuzuncu günü anlamını taşır. "Av" ay ismi İbranice'ye, Aramice dilinde bulununan ay isminden girmiştir. Miladi takvime göre her zaman aynı tarihe denk gelmemekle beraber temmuz veya ağustos ayları arasında bir tarihe denk gelir. Museviler için yas ve oruç günüdür. Tişa beAv cumartesi gününe denk gelemez böyle bir durumda bir gün ertelenerek pazar günü icra edilir. Tişa BeAv'ın bir önceki günü güneşin batmasından 18 dakika önce (bazı cemaatlerde 30 dk.) oruç başlar ve bu oruç bir sonraki gün güneşin batmasından 22 dakika (bazı cematlerde 30 dk.) sonrasına kadar devam eder. Bugünün yas ve oruç günü olmasının sebebi, Yahudilerin kutsal mabedi olan Yeruşalim'deki Süleyman mabedinin MÖ 587 ve MS 70 yıllarında iki kez İbrani takvimine göre Av ayının 9'una denk gelen gün yıkılmış olmasıdır.

Tişe BeAv süresince 5 temel yasak vardır bunlar;

- Hiçbir şey yenilmez ve içilmez
- Banyo yapılmaz
- Hiçbir kozmetik ürün krem, yağ ve parfüm kullanılmaz
- Deri ayakkabı giyilmez
- Hiçbir şekilde cinsel ilişkiye girilmez

cü tapınak" diye ifade ettiğim bu tanımlamaların açıklığa kavuşturulmasına geldi. Peki, ilk tapınak nerede kurulmuştu ve hangi gelişmelere şahitlik yapmıştı. Bunu "Türkiye'de ilk defa" sunmaktan dolayı büyük bir kıvanç içindeyim. Çünkü yıllardır sözde dinler tarihi uzmanı, araştırmacı-yazar, ilahiyatçı akademisyenlerin ekranlara çıkıp da anlatmadıkları bu önemli olayı sizlere açıklayacağım. Bu sözünü ettiğim kişiler, anlatacağım bu olayı anlatmamakla gerçekte Yahudiler için tapınağın nereye yapılıp yapılmayacağı konusunu atlamış durumdalar. Bunu atladıkları için gerekli diplomatik ve teolojik dayanağı göz önüne çıkartamıyorlar.

Gelin hep beraber bir sonraki bölüme geçerek, Yahudilerin ilk tapınağının nereye yapıldığını öğrenelim. "Türkiye'de ilk defa" dememdeki bir diğer önemli detay ise, günümüzde Türkiye'den İsrail'e-Filistin'e kültürel tur yapan acentaların da bu yeri bilmemesidir. Bu acentalara "ben şuraya gideceğim, tur programınızda orası var mı?" dediğinizde, söylediğiniz yerin ne olduğunu bilmedikleri gibi, orasının adını ilk defa sizden duymuş oluyorlar.

Bu acentaların geneline baktığımızda ise neredeyse hepsi İslami taban eğilimi içinde olan acentalardır. Bu da bize ya da bana şunu ispatlamış oluyor, sadece kendi inançları açısından olaylara bakıp diğer ya da kendi inancına saldırıda bulunan (Siyonistler) inançları takip etmediklerini, onların neler amaçladıklarını yine onların inanç değerleri hakkında bir bilgiye vakıf olmadıkları için, sonrasında da şu klasik sloganı atmaları ne kadar boş olduklarını gösteriyor. "Dünyada ne oluyorsa hepsinin arkasında Siyonistler var." Eğer bizler adam gibi onların kutsal saydığı kitapları okuyup anlasaydık neyi amaçladıklarını, (yani inançları gereği bunu yapıyoruz dedikleri için bunun altını çizerek ifade ediyorum) kitaplarında neler var diye baksaydık bu sloganı yıllardır söylemezdik. Çünkü tehlikeyi fark edip ona göre hem savunma hem de bu düşünce içinde olanları nasıl etkisizleştirebiliriz diye gerekli örgütlenmeyi sağlardık.

SHİLOH'DAKİ (ŞİLO) İLK TAPINAK

(MÖ 1400 - 1031)[136]

- TOPLAMDA İLK TAPINAK -

[136] Yahudi tarih aralığı içinde başlangıç ve son tarihlerin sapma olasılığı (+- 40 yıl) olabilir. Çünkü tarihlerin Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında değişiklik gösterdiğinden en genel ortalama tarihi verdim.

Bilmemiz gereken konulardan biri, Kral Süleyman'dan önce de İsrail halkının ibadetleri için bir tapınağının olup olmadığıdır. Süleyman tapınağından önce de İsrailoğullarının bir tapınağı vardı. İlk başta bu tapınak herhangi bir yerde sabit değildi. Çünkü o dönem İsrailoğulları da sabit bir bölgede değildi. Tanrılarının emri üzere onlara yol gösteren Musa peygamber eşliğinde, tanrılarının onlara vaat ettiği bölgeye doğru hareket halindeydiler. Bu yüzden de tapınakları sabit bir yerde değildi. Tapınakları bir çadırdı. Bu çadırı, "tanrıları şimdi şuraya doğru gideceksiniz" dediğinde, toplayıp, "burada duracaksınız" dediğinde tekrar kurup, tanrılarının İsrailoğullarına "şu gün tekrar yola çıkacaksınız" demesine kadar kurulu kalıyordu.

İlk tapınakları bir çadırdı. Ama bu çadır bildiğimiz türden bir çadır değildi. İsrailoğullarının kutsal kitabı olan Torah'ta tapınakları olan çadırın özelliklerini İsrail tanrısı şu şekilde açıklıyordu; "Tanrı'nın Konutu'nu on perdeden yap. Perdeler lacivert, mor, kırmızı iplikle özenle dokunmuş ince ketenden olsun, üzeri Keruvlar'la[137] ustaca süslensin. Her perdenin boyu yirmi sekiz, eni dört arşın[138] olmalı. Bütün perdeler aynı ölçüde olacak. Perdeler beşer beşer birbirine eklenerek iki takım perde yapılacak. Birinci takımın kenarına lacivert ilmekler aç. Öbür takımın kenarına da aynı şeyi yap. Birinci takımın ilk perdesiyle ikinci takımın son perdesine ellişer ilmek aç. İlmekler birbirine karşı olmalı. Elli altın kopça yap, perdeleri kopçalayarak çadırı birleştir. Böylece konut tek parça haline gelecek. Konutun üstünü kaplayacak çadır için keçi kılından on bir perde yap. Her perdenin boyu otuz, eni dört arşın[139] olacak. On bir perde de aynı ölçüde olmalı. Beş perde birbirine, altı perde birbirine birleştirilecek. Altıncı perdeyi çadırın önünde katla. Her iki

[137] **Keruv:** Kanatlı Melek demek.

[138] Yirmi sekiz arşın: Yaklaşık 12,6 m. Dört arşın: Yaklaşık 1,8 m.

[139] Otuz arşın: Yaklaşık 13,5 m.

perde takımının kenarlarına ellişer ilmek aç. Elli tunç kopça yap, kopçaları ilmeklere geçir ki, çadır tek parça haline gelsin. Çadırın perdelerinden artan yarım perde konutun arkasından sarkacak. Perdelerin uzun kenarlarından artan kumaş çadırın yanlarından birer arşın[140] sarkarak konutu örtecek.

Çadır için kırmızı boyalı koç derilerinden bir örtü, onun üstüne de deriden başka bir örtü yap. Konut için akasya ağacından dikine çerçeveler yap. Her çerçevenin boyu on, eni bir buçuk arşın[141] olacak. Çerçevelerin birbirine uyan iki paralel çıkıntısı olacak. Konutun bütün çerçevelerini aynı biçimde yapacaksın. Konutun güneyi için yirmi çerçeve yap. Her çerçevenin altında iki çıkıntı için birer taban olmak üzere, yirmi çerçevenin altında kırk gümüş taban yap. Konutun öbür yanı, yani kuzeyi için de yirmi çerçeve ve her çerçevenin altında iki taban olmak üzere kırk gümüş taban yap. Konutun batıya bakacak arka tarafı için altı çerçeve yap. Arkada konutun köşeleri için iki çerçeve yap. Bu köşe çerçevelerinin alt tarafı ayrı kalacak, üst tarafı ise birinci halkayla birleştirilecek. İki köşeyi oluşturan iki çerçeve aynı biçimde olacak. Böylece sekiz çerçeve ve her çerçevenin altında iki taban olmak üzere on altı gümüş taban olacak. Konutun bir yanındaki çerçeveler için beş, öbür yanındaki çerçeveler için beş, batıya bakan arka tarafındaki çerçeveler için de beş olmak üzere akasya ağacından kirişler yap. Çerçevelerin ortasındaki kiriş çadırın bir ucundan öbür ucuna geçecek. Çerçeveleri ve kirişleri altınla kapla, kirişlerin geçeceği halkaları da altından yap. Konutu dağda[142] sana gösterilen plana göre yap.

Lacivert, mor, kırmızı iplikle özenle dokunmuş ince ketenden bir perde yap, üzerini keruvlarla ustaca süsle. Dört gümüş taban üstünde duran akasya ağacından altın kaplı dört direk

[140] Bir arşın: Yaklaşık 45 cm.

[141] On arşın: Yaklaşık 4,5 m. Bir buçuk arşın: Yaklaşık 70 cm.

[142] Sina Dağı

üzerine as. Çengelleri altın olacak. Perdeyi kopçaların altına asıp levha sandığı'nı[143] perdenin arkasına koy. Perde, kutsal yer'le en kutsal yer'i birbirinden ayıracak. Bağışlanma kapağı'nı en kutsal yer'de bulunan levha sandığı'nın üzerine koy. Masayı perdenin öbür tarafına, konutun kuzeye bakan yanına yerleştir, kandilliği masanın karşısına, konutun güney tarafına koy. Çadırın giriş bölümüne lacivert, mor, kırmızı iplikle özenle dokunmuş ince ketenden nakışlı bir perde yap. Perdeyi asmak için akasya ağacından beş direk yap, altınla kapla. Çengelleri de altın olacak. Direkler için tunçtan beş taban dök." diye istediği özellikleri, ölçüleriyle dile getirdi. Çadırın içinde olması gereken kutsal eşyaları şu şekilde ölçüleriyle beraber açıkladı:

Antlaşma Sandığı

"Akasya ağacından bir sandık yap. Boyu iki buçuk, eni ve yüksekliği birer buçuk arşın olsun. İçini de dışını da saf altınla kapla. Çevresine altın pervaz yap. Dört altın halka döküp dört ayağına tak. İkisi bir yanda, ikisi öbür yanda olacak. Akasya ağacından sırıklar yapıp altınla kapla. Sandığın taşınması için sırıkları yanlardaki halkalara geçir. Sırıklar sandığın halkalarında kalacak, çıkarılmayacak. Antlaşmanın taş levhalarını[144] sana vereceğim. Onları sandığın içine koy. Saf altından bir bağışlanma kapağı[145] yap. Boyu iki buçuk, eni bir buçuk arşın olacak. Kapağın iki kenarına dövme altından birer keruv yap. Keruvlardan birini bir kenara, öbürünü öteki kenara, kapakla tek parça halinde yap. Keruvlar yukarı doğru açık kanatlarıyla kapağı örtecek. Yüzleri birbirine dönük olacak ve kapağa bakacak. Kapağı sandığın üzerine, sana vereceğim taş levhaları ise sandığın içine

[143] Ahit sandığı - levha sandığı - antlaşma sandığı diye de ifade edilir.

[144] Musa yasaları diye bilinen, tanrının on emri ve yasaları içeren iki taş tablet.

[145] "Bağışlanma Kapağı" diye çevrilen İbranice "Kapporet" sözcüğüdür. Tanrı'nın öfkesinin yatıştırıldığı, halkının günahlarının bağışlanıp, Tanrı'yla barıştırıldığı özel yeri ifade ediyor.

koy. Seninle orada, levha sandığı'nın üstündeki keruvların arasında, bağışlanma kapağı'nın üzerinde görüşeceğim ve İsrailliler için sana buyruklar vereceğim."

Üzerinde Ekmek Sunulan Masa

"Akasya ağacından bir masa yap. Boyu iki, eni bir, yüksekliği bir buçuk arşın olacak. Masayı saf altınla kapla. Çevresine altın pervaz yap. Pervazın çevresine dört parmak eninde bir kenarlık yaparak altın pervazla çevir. Masa için dört altın halka yap, dört ayak üzerindeki dört köşeye yerleştir. Masanın taşınması için sırıkların içinden geçeceği halkalar kenarlığa yakın olmalı. Sırıkları akasya ağacından yap, altınla kapla. Masa onlarla taşınacak. Masa için saf altından tabaklar, sahanlar, dökmelik sunu testileri, tasları yap. Ekmekleri sürekli olarak huzuruma, masanın üzerine koyacaksın."

Kandillik

"Saf altından bir kandillik yap. Ayağı, gövdesi dövme altın olsun. Çanak, tomurcuk ve çiçek motifleri kendinden olsun. Kandillik üç kolu bir yanda, üç kolu öteki yanda olmak üzere altı kollu olacak. Her kolda badem çiçeğini andıran üç çanak, tomurcuk ve çiçek motifi bulunacak. Altı kol da aynı olacak. Kandilliğin gövdesinde badem çiçeğini andıran dört çanak, tomurcuk ve çiçek motifi olacak. Kandillikten yükselen ilk iki kolun, ikinci iki kolun, üçüncü iki kolun altında kendinden birer tomurcuk bulunacak. Toplam altı kol olacak. Tomurcukları, kolları tek parça olan kandillik saf dövme altından olacak. Kandillik için yedi kandil yap, kandiller karşısını aydınlatacak biçimde yerleştirilsin. Fitil maşaları, tablaları saf altından olacak. Bütün takımları dahil kandilliğe bir talant[146] saf altın harca-

[146] Bir talant: Yaklaşık 34,5 kg.

nacak. Her şeyi sana dağda gösterilen örneğe göre yapmaya dikkat et."

Yakmalık Sunu Sunağı

"Sunağı akasya ağacından kare biçiminde yap. Eni ve boyu beşer arşın, yüksekliği üç arşın olacak. Dört üst köşesine kendinden boynuzlar yaparak hepsini tunçla kapla. Sunak için yağ ve kül kovaları, kürekler, çanaklar, büyük çatallar, ateş kapları yap. Tümü tunç olacak. Ağ biçiminde tunç bir ızgara da yap, dört köşesine birer tunç halka tak. Izgarayı sunağın kenarının altına koy. Öyle ki, aşağı doğru sunağın yarısına yetişsin. Sunak için akasya ağacından sırıklar yap, tunçla kapla. Sırıklar halkalara geçirilecek ve sunak taşınırken iki yanında olacak. Sunağı tahtadan, içi boş yapacaksın. Tıpkı dağda sana gösterildiği gibi olacak."

RABB'in Huzurunda Yanan Işık

"İsrail halkına buyruk ver, kandilin sürekli yanıp ışık vermesi için saf sıkma zeytinyağı getirsinler. Benim huzurumda, buluşma çadırı'nda,[147] levha sandığı'nın önündeki perdenin dışında, akşamdan sabaha kadar yanar tutacaklar. İsrailliler için kuşaklar boyunca sürekli bir kural olacak bu."

Konutun Avlusu

"Konuta bir avlu yap. Avlunun güney tarafı için yüz arşın boyunda, özenle dokunmuş ince keten perdeler yapacaksın. Perdeler için yirmi direk yapılacak, direklerin tabanları tunç, çengelleri ve çengel çemberleri gümüş olacak. Kuzey tarafı için yüz arşın boyunda perdeler, yirmi direk, direkler için yirmi tunç taban yapılacak. Direklerin çengelleriyle çemberleri gü-

[147] Buluşma Çadırı - Tapınak: İsrailoğullarının, Tanrı'ya danıştıkları yer.

müşten olacak. Avlunun batı tarafı için elli arşın boyunda perde, on direk, on taban yapılacak. Doğuya bakan tarafta avlunun eni elli arşın olacak. Girişin bir tarafında on beş arşın boyunda perde, üç direk ve üç taban olacak. Girişin öbür tarafında da on beş arşın boyunda perde, üç direk ve üç taban olacak. Avlunun girişinde lacivert, mor, kırmızı iplikle, özenle dokunmuş ince ketenden yirmi arşın boyunda nakışlı bir perde olacak. Dört direği ve dört tabanı bulunacak.

Avlunun çevresindeki bütün direkler gümüş çemberlerle donatılacak. Çengelleri gümüş, tabanları tunç olacak. Avlunun boyu yüz, eni elli, çevresindeki perdelerin yüksekliği beş arşın olacak. Perdeleri özenle dokunmuş ince ketenden, tabanları tunçtan olacak. Konutta kullanılacak bütün aletler, konutun ve avlunun bütün kazıkları da tunçtan olacak." Diye genel olarak yapılması gerekenleri tarif etmişti. İsrailoğullarından ise kendisine (İsrail tanrı) armağan olarak neleri kabul ediyormuş ona bakalım;

Buluşma Çadırı için Armağanlar

RAB Musa'ya şöyle dedi; "İsraillilere söyle, bana armağan getirsinler. Gönülden veren herkesin armağanını alın. Onlardan alacağınız armağanlar şunlardır; Altın, gümüş, tunç, lacivert, mor, kırmızı iplik, ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı, kandil için zeytinyağı, mesh yağıyla güzel kokulu buhur için baharat, baş kâhinin efoduyla, göğüslüğü için oniks ve öbür kakma taşlar. Aralarında yaşamam için bana kutsal bir yer[148] yapsınlar. Konutu ve eşyalarını sana göstereceğim örneğe tıpatıp uygun yapın." diyordu.

[148] Bana kutsal bir yer - İsrail tanrısı, kendisine bir tapınak istiyor ve nasıl olacağını ölçülerine kadar veriyordu.

Buhur

"Sonra RAB Musa'ya şöyle dedi; "Güzel kokulu baharat – kara günnük, on ika,[149] kasnı ve saf günnük al. Hepsi aynı ölçüde olsun. Bir ıtriyatçı ustalığıyla bunlardan güzel kokulu bir buhur yap. Tuzlanmış, saf ve kutsal olacak. Birazını çok ince döv, buluşma çadırı'nda seninle buluşacağım yere, levha sandığı'nın önüne koy. Sizin için çok kutsal olacaktır. Aynı reçeteyle kendinize buhur yapmayacaksınız. Onu RAB için kutsal sayacaksınız. Kim koklamak için aynısını yaparsa halkının arasından atılacaktır."

Buhur Sunağı

"Üzerinde buhur yakmak için akasya ağacından bir sunak yap. Kare biçiminde, boyu ve eni birer arşın, yüksekliği iki arşın boynuzları kendinden olacak. Üstünü, yanlarını, boynuzlarını saf altınla kapla. Çevresine altın pervaz yap. İki yandaki pervazın altına iki altın halka yap. Bunlar sunağın taşınması için sırıkların geçmesine yarayacak. Sırıkları akasya ağacından yap ve altınla kapla. Sunağı, levha sandığı'nın karşısındaki perdenin, sandığın üzerindeki bağışlanma kapağı'nın önüne, seninle buluşacağım yere koy. Her sabah kandillerin bakımını yaparken sunağın üzerinde güzel kokulu buhur yakacak. Akşamüstü kandilleri yakarken yine buhur yakacak. Böylece huzurumda kuşaklar boyunca sürekli buhur yanacak. Sunağın üzerinde başka buhur, yakmalık sunu ya da tahıl sunusu sunmayacaksınız, üzerine dökmelik sunu dökmeyeceksiniz. Yılda bir kez sunağın boynuzlarını arındıracak. Kuşaklarınız boyunca yılda bir kez günahları bağışlatmak için sunulan sununun kanıyla sunağı arındıracak. Sunak ben RAB için çok kutsaldır."

[149] On ika: Kızıldeniz'de bulunan bir tür midye kabuğundan yapılan güzel kokulu bir baharat olduğu sanılıyor.

Yıkanma Kazanı

RAB Musa'ya; "Yıkanmak için tunç bir kazan yap. Ayaklığı da tunçtan olacak. Buluşma çadırı ile sunağın arasına koyup içine su doldur. Görevliler buluşma çadırına girmeden ya da RAB için yakılan sunuyu sunarak hizmet etmek üzere sunağa yaklaşmadan önce, ölmemek için ellerini, ayaklarını yıkamalılar. Görevli kuşaklar boyunca sürekli bir kural olacak bu."

Mesh Yağı

RAB Musa'ya; "Şu nadide baharatı al. 500 şekel sıvı mür, yarısı kadar, yani 250'şer şekel güzel kokulu tarçın ve kamış,[150] 500 kutsal yerin şekeli hıyarşembe, bir hin[151] de zeytinyağı. Bunlardan ıtriyatçı ustalığıyla güzel kokulu kutsal bir mesh yağı yap. Ona kutsal mesh yağı denecek. Buluşma çadırı'nı, levha sandığı'nı, masayla takımlarını, kandillikle takımlarını, buhur sunağını, yakmalık sunu sunağıyla bütün akımlarını, kazanı ve kazan ayaklığını hep bu yağla meshet. Onları kutsal kıl ki, çok kutsal olsunlar. Onlara değen her şey kutsal sayılacaktır. Bana kâhin olmaları için Harun'la oğullarını meshedip kutsal kıl. İsrailliler'e de ki, 'Kuşaklarınız boyunca bu kutsal mesh yağı yalnız benim için kullanılacak. İnsan bedenine dökülmeyecek. Aynı reçeteyle benzeri yapılmayacak. O kutsaldır ve sizin için kutsal olacaktır. Onun benzerini yapan ya da kâhin olmayan[152] birinin üzerine döken herkes halkının arasından atılacaktır." diyor.

[150] 500 kutsal yerin şekeli: Yaklaşık 5 kg. - 250 şekel: Yaklaşık 2,5 kg.

[151] Bir hin: Yaklaşık 3,6 lt.

[152] "Kâhin olmayan" birinin üzerine dökülemez diyor, yani Harun soyundan olacak, hatırlarsak yeni ahitte isa mesih diye takdim edilir. Mesih demek mesh edilen demektir ve onu vaftizci Yahya vaftiz ettikten sonra kutsal ruh ile mesh edilmiştir. Aynı zamanda İsa Mesih çarmıhtan indirildikten sonra da mesh yağı ile yağlanarak kefenlenmiş ve tabuta konmuştur. Bu bile İsa'nın Harun soyundan geldiğini gösterir. Çünkü onu vaftiz eden vaftizci Yahya da...

Peki, bu tarif ettiği ölçülerdeki eşyaların yapabilmesi için, daha önce bildiğimiz gibi Nuh Peygamber'e; "ben sana nasıl yapacağını söyleyeceğim ve yapacak beceri vereceğim" demişti. Şu ana kadar nasıl olacağını kaç cm, kaç kg olacağına kadar tarif etmesine rağmen bunları yapacak beceriyi de vereceğim demedi. Peki, bunları kim yapacaktı?

USTALAR

Besalel ve Oholiav

RAB Musa'ya; "Bak, Yahuda oymağından özellikle Hur oğlu Uri oğlu Besalel'i seçtim. Beceri, anlayış, bilgi ve her türlü ustalık vermek için onu ruhumla doldurdum. Öyle ki altın, gümüş, tunç işleyerek ustaca yapıtlar üretsin. Taş kesme ve kakmada, ağaç oymacılığında, her türlü sanat dalında çalışsın. Ayrıca, Dan oymağından Ahisamak oğlu Oholiav'ı onunla çalışması için görevlendirdim. Sana buyurduğum işlerin hepsini yapabilsinler diye öteki becerikli adamlara üstün yetenek verdim. Buluşma çadırı'nı, levha sandığı'nı, sandığın üzerindeki bağışlanma kapağı'nı, çadırın bütün takımlarını, masayla takımlarını, saf altın kandillikle takımlarını, buhur sunağını, yakmalık sunu sunağıyla takımlarını, kazanla kazan ayaklığını, dokunmuş giysileri, Kâhin Harun'un kutsal giysileriyle oğullarının kâhin giysilerini mesh yağını, kutsal yer için güzel kokulu buhuru tam sana buyurduğum gibi yapsınlar." Tüm verilen emirlerden sonra sıra bunları yapmak için harekete geçmeye geldi ve Tanrı'nın konutu ete kemiğe bürünüyordu...

Konutun Yapımı

Besalel, çalışanlar arasındaki becerikli adamlarla konutu lacivert, mor, kırmızı iplikle, özenle dokunmuş ince ketenin üzerini Keruvlar'la ustaca süsleyerek on perdeden yaptı. Her perdenin boyu yirmi sekiz, eni dört arşındı. Bütün perdeler

aynı ölçüdeydi. Perdeleri beşer beşer birbirine ekleyerek iki takım perde yaptı. Birinci takımın kenarına lacivert ilmekler açtı. Öbür takımın kenarına da aynısını yaptı. Birinci takımın ilk perdesiyle ikinci takımın son perdesine ellişer ilmek açtı. İlmekler birbiriyle karşılıklıydı. Elli altın kopça yaptı, perdeleri kopçalayarak çadırı birleştirdi. Böylece konut tek parça haline geldi. Konutun üstünü kaplamak için keçi kılından on bir perde yaptı. Her perdenin boyu otuz, eni dört arşındı. On bir perdede aynı ölçüdeydi. Beş perdeyi birbiriyle, altı perdeyi birbiriyle birleştirdi.

Her iki perde takımının kenarlarına ellişer ilmek açtı. Çadırı birleştirip tek parça haline getirmek için elli tunç kopça yaptı. Çadır için kırmızı boyalı koç derisinden bir örtü, onun üstüne de deriden başka bir örtü yaptı. Konut için akasya ağacından dikine çerçeveler yaptı. Her çerçevenin boyu on, eni bir buçuk arşındı. Çerçevelerin birbirine uyan iki paralel çıkıntısı vardı. Konutun bütün çerçevelerini aynı biçimde yaptı. Konutun güneyi için yirmi çerçeve yaptı. Her çerçevenin altında iki çıkıntı için birer taban olmak üzere, yirmi çerçevenin altında kırk gümüş taban yaptı. Konutun kuzeyi için de yirmi çerçeve ve her çerçevenin altında iki taban olmak üzere kırk gümüş taban yaptı. Konutun batıya bakacak arka tarafı için altı çerçeve yaptı. Arkada konutun köşeleri için iki çerçeve yaptı. Bu köşe çerçevelerinin alt tarafı ayrı kaldı, üst tarafı ise birinci halkayla birleştirildi. İki köşeyi oluşturan iki çerçeveyi aynı biçimde yaptı.

Böylece sekiz çerçeve ve her çerçevenin altında iki taban olmak üzere on altı gümüş taban yaptı. Konutun bir yanındaki çerçeveler için beş, öbür yanındaki çerçeveler için beş, batıya bakan arka tarafındaki çerçeveler için de beş olmak üzere akasya ağacından kirişler yaptı. Çerçevelerin ortasındaki kirişi konutun bir ucundan öbür ucuna geçirdi. Çerçevelerle kirişleri altınla kapladı, kirişlerin geçeceği halkaları da altından yaptı. Lacivert, mor, kırmızı iplikle, özenle dokunmuş ince ketenden

bir perde yaptı, üzerini keruvlar'la ustaca süsledi. Perde için akasya ağacından dört direk yaparak altınla kapladı. Çengelleri de altındı. Direkler için dört gümüş taban döktü. Çadırın giriş bölümüne lacivert, mor, kırmızı iplikle, özenle dokunmuş ince ketenden nakışlı bir perde yaptı. Perdeyi asmak için çengelli beş direk yaparak başlıklarını, çemberlerini altınla kapladı. Direklere beş tunç taban yaptı. Sonrasında sırasıyla, antlaşma sandığı, üzerinde ekmek sunulan masa, kandillik, buhur sunağı, yakmalık sunu sunağı, konut avlusu, yıkanma kazanı yapımları tamamlandı.

Tapınağın - buluşma çadırının yapımında kullanılan toplam kıymetli metal değeri;

Altın: 29 talant 730 şekeldi.[153]

Gümüş: 200 talant 1.775 şekeldi.[154]

Bronz: 70 talant 2.400 şekeldi.[155]

Bununla, buluşma çadırı'nın giriş bölümündeki tabanlar, sunakla ızgarası ve bütün takımları, avlu çevresindeki ve girişindeki tabanlar, bütün konut kazıklarıyla avlu çevresindeki kazıklar yapıldı. Böylece buluşma çadırı tamamlanmıştı. Artık İsrailoğullarının ibadetlerini yapmak ve günahlarından arınmak için bir tapınakları vardı. Bu tapınakta görevli olan İsrailoğullarından sadece Harun soyu sorumluydu. Ebediyete kadar kutsal ibadet alanından bu soy sorumluydu çünkü onları Tanrı seçmişti. Onlara baş kâhinler denilmişti. Altlarında da görevliler olarak Levililer soyu olacaktı yani Harun ve Musa soyunun, İsrailoğlu olan Levi'ye dayanan soyu. Armağan sumak isteyen, günahtan arınmak isteyen ya da kutsal bayramlar için hac görevini yapmak için gelen İsrailoğulları, sunacakları sunakları kâhinlere teslim edeceklerdi, onlar da tanrının buyruğuna uygun

[153] 29 talant 730 şekel: Yaklaşık 880 kg. - 1 talant = 30 kg

[154] 200 talant 1,775 şekel: Yaklaşık 6,2 ton.

[155] 70 talant 2.400 şekel: Yaklaşık 2,1 ton.

şekilde sunakları hazırlayacak ve gerekli işlemleri yapacaktı. Çadır taşınacağı zaman da sadece bu soy, çadırı toplamakla görevliydi. Herkesin bir görevi vardı, kim sandığı alacak, çadırın örtülerini kim toplayacak, avludaki buhurdanlığı kimler taşıyacak vs işler kısım kısım Tanrı'nın ifade ettiği kişilerce toplanacak ve nerede kurulacaksa orada yine bu kişilerin sorumluluğunda kurulacaktı. Şimdi bu soyun seçilme gerekçesine bakalım:

Harun ve Oğullarının Kâhin Seçilmesi

RAB Musa'ya; "Harun'la oğullarını, kâhin giysilerini, mesh yağını, günah sunusu olarak sunulacak boğayı, iki koçu ve mayasız ekmek sepetini buluşma çadırı'nın giriş bölümüne getir. Bütün topluluğu da oraya çağır." dedi. Musa, RABB'in buyruğunu yerine getirdi. Herkes, buluşma çadırı'nın önünde toplandı. Musa topluluğa, "Şimdi, RABB'in buyruğunu yerine getireceğim" diyerek, Harun'la oğullarını öne çıkarıp yıkadı. Harun'a mintanı giydirdi, beline kuşağı bağladı, üzerine kaftanı, onun üzerine de efodu giydirdi. Ustaca dokunmuş şeridiyle efodu bağladı. Üzerine göğüslüğü taktı, göğüslüğün içine Urim ile Tummim'i koydu. Başına sarığı sardı, ön kısmına kutsal tacı, altın levhayı koydu. Sonra mesh yağını aldı, Tanrı'nın Konutu'nu (buluşma çadırını) ve içindeki her şeyi mesh ederek kutsal kıldı. Yağı yedi kez sunağın üzerine serpti, sunağın bütün aletlerini, kazanı ve ayaklıklarını mesh etti. Harun'u kutsal kılmak için başına yağ dökerek mesh etti. Harun'un oğullarını öne çıkardı, onlara mintan giydirdi, bellerine kuşak bağladı, başlarına başlık koydu.

Günah sunusu olarak sunulacak boğayı getirdi ve yatırdı. Harun'la oğullarının ellerini boğanın başına koydu. Musa, boğayı kesti. Sunağı pak kılmak için boğanın kanını parmağıyla sunağın boynuzlarına sürdü. Artan kanı sunağın dibine döktü.

Böylece sunağı arındırıp kutsal kıldı. Musa, hayvanın bağırsak ve işkembe yağlarını, karaciğer perdesini, böbreklerini ve böbrek yağlarını sunağın üzerinde yaktı. Boğanın derisini, etini, gübresini ordugâhın dışında yaktı.

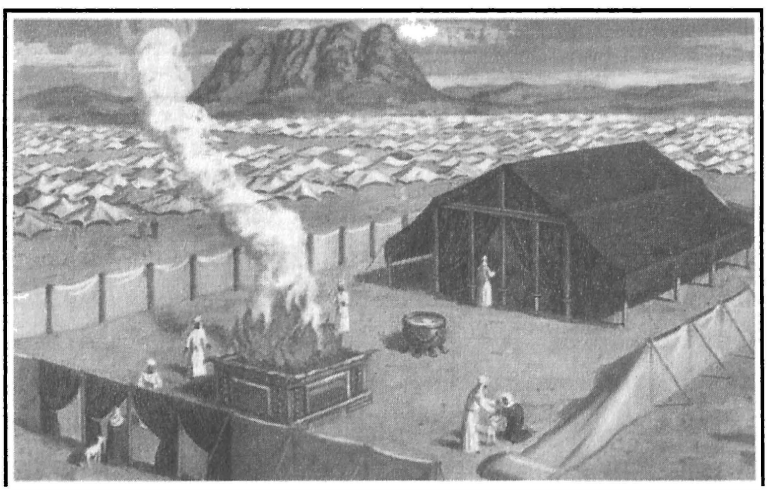
Yakmalık sunu olarak sunulacak koçu getirdi ve yatırdı. Harun'la oğullarının ellerini koçun başına koydu. Musa, koçu kesti, kanını sunağın her yanına döktü. Koçu parçalara ayırıp parçaları, başını ve iç yağını yaktı. Bağırsaklarını, işkembesini, ayaklarını yıkadı ve koçun tümünü sunağın üzerinde yaktı. Bunu yaptı çünkü yakmalık sununun adı üzerinde olduğu gibi yanması lazımdı ki, RAB hoşnut olsun. Çünkü Rab, yakmalık sunudan çıkan kokudan hoşnut oluyordu.

Atanma sunusu olarak sunulacak koçu getirdi ve yatırdı. Harun'la oğullarının ellerini koçun başına koydu. Musa, koçu kesti. Koç'un kanını Harun'un sağ kulak memesine, sağ elinin ve sağ ayağının başparmaklarına sürdü. Sonra, Harun'un oğullarını öne çıkardı. Onların da sağ kulak memelerine, sağ ellerinin ve ayaklarının başparmaklarına sürdü. Artan kanı sunağın her yanına döktü. Hayvanın yağını, kuyruk yağını, bağırsak ve işkembe yağlarını, karaciğer perdesini, böbreklerini, böbrek yağlarını ve sağ budunu aldı. RABB'in huzurunda bulunan mayasız ekmek sepetinden bir ekmek, yağlı pide ve yufka alıp hayvanın yağlarının ve sağ budunun üzerine koydu. Hepsini Harun'la oğullarının eline verdi. Bunları RABB'in huzurunda sallamalık sunu olarak salladı. Bundan sonra Musa döşü aldı ve sallamalık sunu olarak RABB'in huzurunda salladı. Atanma sunusu olarak sunulan koçtan Musa'nın payına düşen buydu.

Musa, mesh yağını ve sunağın üzerindeki kanı alıp Harun'a, oğullarına ve üzerlerindeki giysilere serpti. Böylece Harun'u, oğullarını ve giysilerini kutsal kılmış oldu. Sonra Harun'la oğullarına, "Eti, Buluşma Çadırı'nın giriş bölümündeki sunakta haşlayın ve atanma sunularının bulunduğu sepetteki ekmek-

le birlikte onu orada yiyin." dedi. Etten ve ekmekten artanı yakın. Atanma günleriniz doluncaya kadar, yedi gün boyunca Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünden ayrılmayın. Çünkü atanmanız yedi gün sürecek. Bugün yapılanları, günahlarınızı bağışlatmak için RAB buyurdu. Yedi gün boyunca Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde bekleyerek, RABB'in buyruğunu yerine getireceksiniz ki, ölmeyesiniz.

Musa, her şeyi RABB'in buyurduğu gibi yaptı. Böylece Harun'la oğulları RABB'in, Musa aracılığıyla verdiği bütün buyrukları yerine getirdiler.



Buluşma Çadırının (Tapınağın - Tabernacle) Görüntüsü

Tapınak bu şekilde, kamp alanının ortasında bulunuyordu. Tanrı herhangi bir duruma kızdığında ya da yeni bir emir vermesi gerektiğinde, Musa ile görüşmek için, herkesin göreceği bir bulut şeklinde ahit sandığının olduğu yere iniyor ve Musa ile orada görüşüyordu. Bazen de direkt Harun'la görüşüyordu. O'nu çadıra çağırıp ne yapmasını söyleyebiliyordu.

Bu uygulama, Yeruşalim'in fethine kadar devam etmiştir. Ben, bu çadıra neden birinci tapınak diyorum? Çünkü tanrı,

İsrailoğullarına vermiş olduğu yasaları tamamladı ve bundan sonra, bu yasalara göre yaşayacaksınız. Ben de buna uygun yaşamanız için gerekli olan yani ibadetinizin temeli olan tapınağı tamamladım. Sizi, vaat ettiğim topraklara götürene kadar ibadetten muaf değilsiniz. O topraklara gidene kadar ve o toprakları hak edip etmediğinizi yani samimiyetinizi ortaya koymak için sizi sınayacağım. Çünkü İsrailoğullarının tanrısı bencil ve kıskançtı. Dediklerinin yapılmasını istiyor ve aksini yapan olduğu an, hemen orada hata yapanı cezalandırıyordu. Buna uygun olarak yaşanmış bir musibeti örnek verecek olursak, en iyi örnek Harun'un başına gelendir. Harun'un dört oğlu vardı ve iki oğlunu İsrail tanrısı, işledikleri bir suç dolayısı ile orada hemen öldürdü. Nasıl bir suç işlediklerine bakalım:

Nadav ile Avihu'nun Ölümü

Harun'un dört oğlu vardı. Nadav, Avihu, İtamar ve Elazar. Harun'un oğullarından, Nadav ile Avihu buhurdanlarını alıp içlerine ateş, ateşin üstüne de buhur koydular. RABB'in buyruklarına aykırı bir ateş sundular. RAB bir ateş gönderdi. Ateş, Nadav ve Avihu'yu yakıp yok etti. RABB'in huzurunda öldüler. Musa, Harun'a; "RAB demişti ki, 'Bana hizmet edenler kutsallığıma saygı duyacak ve halkın tümü beni yüceltecek." dedi. Harun hiçbir şey söylemedi.

Musa, Harun'un amcası Uzziel'in oğullarını, Mişael ile Elsafan'ı çağırdı, onlara; "Gelin, kardeşlerinizi kutsal yerin önünden kaldırıp ordugâhın dışına çıkarın" dedi. Geldiler ve Musa'nın buyurduğu gibi cesetleri üzerlerindeki mintanlarıyla birlikte ordugâhın dışına çıkardılar. Sonra Musa, Harun'un diğer oğulları Elazar ve İtamar'a, "Saçlarınızı dağıtmayın, giysilerinizi yırtmayın, yoksa ölürsünüz ve RAB bütün topluluğa öfkelenir. Ama kardeşleriniz/bütün İsrail halkı, RABB'in ateşle yok ettiği bu insanlar için yas tutsun. Siz, Harun oğulları da

Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünden ayrılmayın, yoksa ölürsünüz.[156] Çünkü RABB'in mesh yağıyla kutsandınız." dedi. Harun'la oğulları, Musa'nın dediğine uydular. RAB Harun'a; "Sen ve oğulların buluşma çadırına şarap ya da herhangi bir içki içip girmeyin, yoksa ölürsünüz. Bu, kuşaklar boyunca bir kural olacak. Kutsalla bayağı olanı, kirliyle temizi birbirinden ayırt etmelisiniz. Musa aracılığıyla İsrail halkına bildirdiğim bütün kuralları onlara öğretmelisiniz." dedi.

Levililer'in Görevleri

RAB, Sina Dağı'nda Musa'ya seslendiği sırada Harun'un çocukları şunlardı; Nadav, Avihu, Elazar ve İtamar. Harun'un kâhin[157] atanıp mesh edilen oğulları bunlardı. Nadav'la Avihu Sina Çölü'nde RABB'in önünde kurallara aykırı bir ateş sunarken tanrı tarafından öldürüldüler. Geriye kalan oğulları Elazar'la İtamar babaları Harun'un yanında kâhinlik görevlerini sürdürdüler. RAB, Musa'ya; "Kâhin Harun'a yardım etmek üzere Levi oymağını çağırıp görevlendir. Buluşma Çadırı'nda Harun'la bütün topluluk adına konutla ilgili hizmeti yürütsünler. Buluşma çadırındaki bütün eşyalardan sorumlu olacak, İsrailliler adına konuta ilişkin hizmeti yerine getirecekler. Levililer'i, Harun'la oğullarının hizmetine ver. İsrailliler arasında tümüyle onun hizmetine ayrılanlar onlardır. Kâhinlik görevini

[156] Yedi günlük, atanma süreleri dolmadığı için buluşma çadırının oradan ayrılamazlardı.

[157] Kâhin: Tanrı ile İsrailoğulları arasında aracılık yapan ve Tanrı'ya kurban sunmak gibi dinsel işlerle uğraşan görevli. Kâhinlerin büyücülük, falcılık, sihirbazlık, gaipten (kehanette bulunma) haber vermek gibi işlerle uğraşması diğer İsrailoğullarına yasak olduğu gibi kâhinlere de yasaktı. Kâhinlik makamı Hıristiyanlıktaki ruhbanlık sınıfı ile aynıdır. Ruhbanlık: Hıristiyan olan kişilerin, tanrılarına dua ederken mutlaka araya kutsanmış kişileri (aziz-azize) koymaları gerekiyor ki yaptıkları duanın kabul edilmesi daha kolay olsun. Demek ki Musa yasasında ruhbanlık varmış.

sürdürmek üzere Harun'la oğullarını görevlendir. Kutsal yere[158] onlardan başka her kim yaklaşırsa öldürülecektir. İşte İsrailli kadınların doğurduğu ilk erkek çocukların yerine İsrailliler arasından Levililer'i seçtim. Onlar benim olacaktır. Çünkü bütün ilk doğanlar benimdir.[159] Mısır'da ilk doğanların hepsini yok ettiğim gün, İsrail'de insan olsun hayvan olsun bütün ilk doğanları kendime ayırdım. Onlar benim olacak." dedi.

RAB, Musa'ya Sina Çölü'nde ise; "Levioğulları'nı ailelerine ve boylarına göre say. Bir aylık ve daha yukarı yaştaki her erkeği sayacaksın." dedi. Böylece Musa RABB'in buyruğu uyarınca onları saydı. Levi'nin oğullarının adları şunlardı: Gerşon, Kehat, Merari.

Gerşon'un boy başı olan oğulları; Livni, Şimi.

Kehat'ın boy başı olan oğulları; Amram, Yishar, Hevron, Uzziel.

Merari'nin boy başı olan oğulları; Mahli, Muşi. Ailelerine göre Levi boyları bunlardı. Levili önderlerin başı Kâhin Harun'un oğlu Elazar olacak, kutsal yerden sorumlu olanları o yönetecekti.

Gerşonoğulları'nın Görevleri

RAB, Musa'ya; "Gerşonoğulları'nı boylarına, ailelerine göre say. Gerşon boylarından bir aylık ve daha yukarı yaştaki bütün erkeklerin sayısı 7.500'dü. Gerşon boyları batıda konutun arkasında konaklayacaktı. Gerşon boyuna bağlı ailelerin önderi Lael oğlu Elyasaf'tı. Buluşma çadırındaki işlerde çalışabilecek otuz ile elli yaş arasındaki bütün erkekleri say. Hizmet etmek[160] ve yük taşımak konusunda Gerşon boylarının sorumluluğu şudur:

[158] Kutsalların kutsalı - ahit sandığının olduğu bölüm.

[159] Yakup'un ilk doğan oğlu Levi olmamasına rağmen, tanrı tercihini Levililer-den yana kullanmıştır.

[160] Hizmet etmek: İbranice "Savaşta görev almak" anlamına da gelir.

Çadırın örtüsünden, üzerindeki deri örtüden, Buluşma Çadırı'nın girişindeki perdeden, konutla sunağı çevreleyen avlunun perdelerinden, avlunun girişindeki perdeyle iplerden ve bu amaçla kullanılan bütün eşyaların taşınmasından sorumluydular.

Bu konuda gereken her şeyi Gerşonoğulları yapacak. Yapacakları bütün hizmetleri, Harun'la oğullarının yönetimi altında yapacaklar. Taşıyacakları yükten Gerşonoğulları'nı sorumlu tutacaksınız. Kâhin İtamar'ın yönetimi altında hizmet edecekler." dedi.

Kehatoğulları'nın Görevleri

RAB, Musa'yla Harun'a; "Kehatoğulları'nı boylarına, ailelerine göre say. Kehat boylarından bir aylık ve daha yukarı yaştaki bütün erkeklerin sayısı 8.600'dü. Kehat boyları konutun güney yanında konaklayacaktı. Kehat boyuna bağlı ailelerin önderi Uzziel oğlu Elisafan'dı. Bunlar kutsal yerden sorumluydular. Buluşma çadırındaki işlerde çalışabilecek otuz ile elli yaş arasındaki bütün erkekleri say. Hizmet etmek ve yük taşımak konusunda kehat boylarının sorumluluğu şudur:

- En kutsal eşyaları taşımak. Ordugâh taşınacağı zaman Harun'la oğulları gelip tapınağın içindeki bölme perdesini indirip, Levha Sandığı'nı bununla örtecekler. Sonra üzerine deri bir örtü geçirerek, üstüne de lacivert bir bez sarıp, taşıma sırıkları yerlerine konmuş, antlaşma sandığını taşımaktan.
- Sonra Harun'la oğulları gelip kutsal ekmek sunağı masasının üzerine lacivert bir bez serip üzerine tabakları, sahanları, tasları, dökmelik sunu testilerini koyup, masada sürekli ekmek bulunmasını sağlayarak bunların üzerine kırmızı bir bez serip deri bir örtüyle örterek, taşıma sırıkları yerlerine konmuş masayı taşımaktan.

- Sonra Harun'la oğulları gelip ışık veren kandilliği, kandillerini, fitil maşalarını, tablalarını ve zeytinyağı için kullanılan kaplarını lacivert bir bezle örttükten sonra bunu da deri bir örtüye sarıp sedyenin üzerine koyup sedyeyi taşımaktan.
- Sonra Harun'la oğulları gelip yakmalık sunağının içindeki yağı, külü kaldıracak, sunağı mor bir bezle örtüp, üzerine hizmet için kullanılan bütün takımları, ateş kaplarını, büyük çatalları, kürekleri, çanakları yerleştirip deri bir örtüyle örterek, taşıma sırıkları yerine konmuş masayı taşımaktan.
- Sonra Harun'la oğulları gelip kutsal yerde kullanılan bütün eşyaları lacivert bir beze sarıp deri bir örtüyle örterek, sedyenin üzerine koyarak bu sedyenin de taşınmasından sorumluydular.

RAB, Musa'yla Harun'a; "Kehat boylarının, Levililer'in arasından yok olmasına yol açmayın. En kutsal eşyalara yaklaşınca ölmemeleri için şöyle yapın; Harun'la oğulları kutsal yere girecek her adamı göreceği işe atayıp ne taşıyacağını bildirecek. Ancak Kehatoğulları içeri girdiklerinde kutsal eşyaların örtmesi bitmediyse bir an bile kutsal eşyalara bakmamalıdırlar, yoksa ölürler. Kâhin Harun oğlu **Elazar** ışık için zeytinyağından, güzel kokulu buhurdan, günlük tahıl sunusundan ve mesh yağından, konuttan ve içindeki her şeyden, kutsal yerle eşyalarından sorumlu olacaktır." dedi.

Özetle, ordugâh başka yere taşınırken Harun'la oğulları kutsal yere ait bütün eşyaları ve takımları örtmeyi bitirdikten sonra, Kehatoğulları onları taşımaya gelecekler. Ölmemek için kutsal eşyalara dokunmayacaklar, bakmayacaklar. Buluşma Çadırı'ndaki bu eşyaların taşınması Kehatoğulları'nın sorumluluğu altındadır.

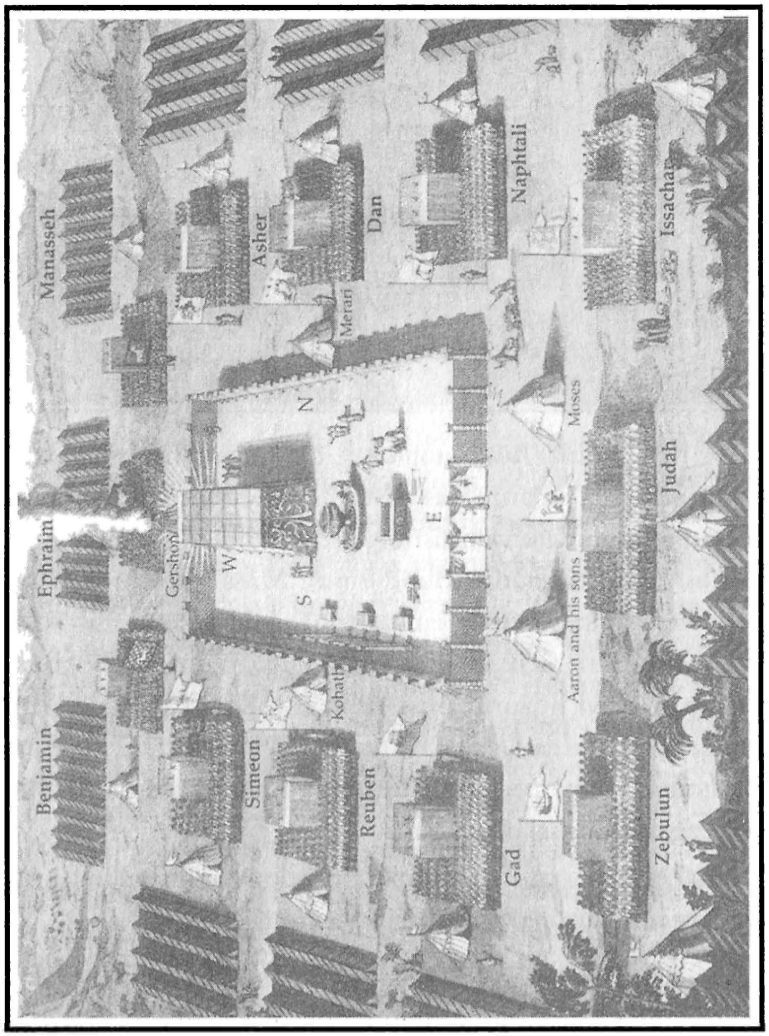
Merarioğulları'nın Görevleri

RAB, Musa'yla Harun'a; "Merarioğulları'nı boylarına, ailelerine göre say. Merari boylarından bir aylık ve daha yukarı yaştaki bütün erkeklerin sayısı 6.200'dü. Merari boyları konutun kuzey yanında konaklayacaktı. Merari boyuna bağlı ailelerin önderi Avihayil oğlu Suriel'di. Mahli ve Muşi boyları Merari soyundandı. Buluşma çadırındaki işlerde çalışabilecek otuz ile elli yaş arasındaki bütün erkekleri say. Hizmet etmek ve yük taşımak konusunda Merari boylarının buluşma çadırındaki sorumluluğu şudur:

- Tapınağın çerçevelerinden, kirişlerinden, direklerinden, tabanlarından, çadırı çevreleyen avlunun direkleriyle tabanlarından ve takımlarından, kazıklarıyla iplerinden ve bunların kullanımıyla ilgili bütün eşyaların taşınmasından.

Merari boylarının buluşma çadırıyla ilgili görevi budur. Kâhin Harun oğlu İtamar'ın yönetimi altında hizmet edecekler." dedi.

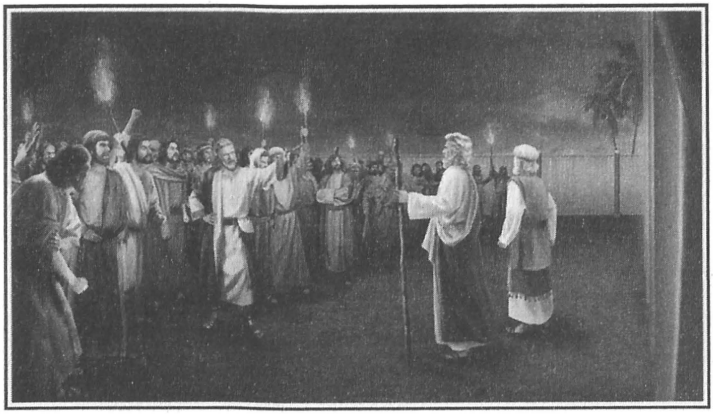
Musa, Harun ve oğulları konutun önünde, gündoğusu yönünde Buluşma Çadırı'nın önünde konaklayacaklardı. İsrailliler adına kutsal yerin bakımından sorumlu olacaklardı. Kutsal yere başka her kim yaklaşırsa öldürülecekti. RAB, Musa'ya; "İsrailliler'in bütün ilk doğanlarının yerine Levililer'i, yine İsrailliler'in ilk doğan hayvanlarının yerine Levililer'in hayvanlarını bana ayır." dedi. RABB'in buyruğu uyarınca Musa'yla Harun'un Levilili boylardan saydıkları, bir aylık ve daha yukarı yaştaki bütün erkeklerin sayısı 22.300'dü.



İsrailoğullarının Konaklama Düzeni

Korah, Datan ve Aviram Başkaldırıyor

Levioğlu Kehatoğlu Yisharoğlu Korah, Ruben soyundan Eliavoğulları'ndan Datan, Aviram ve Peletoğlu on toplulukça seçilen, tanınmış iki yüz elli İsrailli önderle birlikte Musa'ya başkaldırdı. Hep birlikte Musa'yla Harun'un yanına varıp;



"Çok ileri gittiniz! Bütün topluluk, topluluğun her bireyi kutsaldır ve RAB onların arasındadır. Öyleyse neden kendinizi RABB'in topluluğundan üstün görüyorsunuz?" diye sorgulayıcı bir uslup takındılar. Bunu duyan Musa yüzüstü yere kapandıktan sonra Korah'la yandaşlarına şöyle dedi; "Sabah RAB kimin kendisine ait olduğunu, kimin kutsal olduğunu açıklayacak ve o kişiyi huzuruna çağıracak. Ey Korah ve yandaşları, kendinize buhurdanlar alın. Yarın RABB'in huzurunda buhurdanlarınızın içine ateş, ateşin üstüne de buhur koyun. RABB'in seçeceği kişi, kutsal olan kişidir.

Ey Levililer, çok ileri gittiniz! Beni dinleyin! İsrail'in tanrısı sizi kendi huzuruna çıkarmak için ayırdı.

RABB'in Konutu'nun hizmetini yapmanız, topluluğun önünde durmanız, onlara hizmet etmeniz için sizi İsrail topluluğunun arasından seçti. Sizi ve bütün Levilili kardeşlerinizi huzuruna çıkardı. Bu yetmiyormuş gibi kâhinliği de mi istiyorsunuz? Ey Korah, senin ve yandaşlarının böyle toplanması RABB'e karşı gelmektir. Harun kim ki, ona dil uzatıyorsunuz?" dedi. Sonra Musa, Eliavoğulları Datan'la Aviram'ı çağırttı. Ama onlar; "Gelmeyeceğiz, bizi çölde öldürtmek için süt ve bal akan ülkeden çıkardın. Bu yetmiyormuş gibi başımıza geçmek istiyorsun. Bizi süt ve bal akan ülkeye götürmediğin

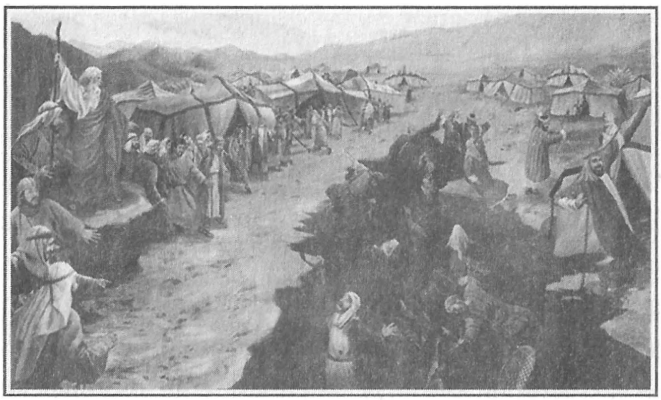
gibi mülk olarak bize tarlalar, bağlar da vermedin. Bu adamları kör mü sanıyorsun? Hayır, gelmeyeceğiz." dediler.

Çok öfkelenen Musa RABB'e, "Onların sunularını önemseme. Onlardan bir eşek bile almadım, üstelik hiçbirine de haksızlık etmedim" dedi. Sonra Korah'a; "Yarın sen ve bütün yandaşların, sen de, onlar da, RABB'in önünde bulunmak için gelin, Harun da gelsin. Herkes kendi buhurdanını alıp içine buhur koysun. İki yüz elli kişi birer buhurdan alıp RABB'in önüne getirsin. Harun'la sen de buhurdanlarınızı getirin." dedi. Böylece herkes buhurdanını alıp içine ateş, ateşin üstüne de buhur koydu. Sonra Musa ve Harun'la birlikte Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde durdular. Korah, bütün topluluğu Musa'yla Harun'un karşısında Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde toplayınca, RABB'in görkemi bütün topluluğa göründü. RAB, Musa'yla Harun'a; "Bu topluluğun arasından ayrılın da onları bir anda yok edeyim" dedi. Musa'yla Harun yüzüstü yere kapanarak; "Ey Tanrı, bütün insan ruhlarının tanrısı! Bir kişi günah işledi diye bütün topluluğa mı öfkeleneceksin?" dedi. RAB, Musa'ya, "Topluluğa söyle, Korah'ın, Datan'ın, Aviram'ın çadırlarından uzaklaşsınlar" dedi. Musa, Datan'la Aviram'a gitti. İsrail'in ileri gelenleri onu izledi. Aviram ve Datan'ı göstererek topluluğu; "Bu kötü adamların çadırlarından uzak durun! Onların hiçbir şeyine dokunmayın. Yoksa onların günahları yüzünden canınızdan olursunuz." diye uyardı.

Bunun üzerine topluluk Korah, Datan ve Aviram'ın çadırlarından uzaklaştı. Datan'la Aviram çıkıp karıları, küçük büyük çocuklarıyla birlikte çadırlarının önünde durdular. Musa; "Bütün bunları yapmam için RABB'in beni gönderdiğini, kendiliğimden bir şey yapmadığımı şuradan anlayacaksınız, eğer bu adamlar herkes gibi doğal bir ölümle ölür, herkesin başına gelen bir olayla karşılaşırlarsa, bilin ki beni RAB göndermemiştir. Ama RAB yepyeni bir olay yaratırsa, yer yarılıp onları ve onlara ait olan her şeyi yutarsa, ölüler diyarına diri diri inerlerse, bu

adamların RABB'e saygısızlık ettiklerini anlayacaksınız." dedi.

Musa konuşmasını bitirir bitirmez Korah, Datan ve Aviram'ın altındaki yer yarıldı. Onları, ailelerini, Korah'ın adamlarıyla mallarını yuttu. Sahip oldukları her şeyle birlikte diri diri ölüler diyarına indiler. Yer onların üzerine kapandı.



Topluluğun arasından yok oldular. Çığlıklarını duyan çevredeki İsrailliler, "Yer bizi de yutmasın!" diyerek kaçıştılar. RABB'in gönderdiği ateş, buhur sunan iki yüz elli adamı yakıp yok etti. RAB, Musa'ya; "Kâhin Harunoğlu Elazar'a buhurdanları ateşin içinden çıkarmasını, ateş korlarını az öteye dağıtmasını söyle. Çünkü buhurdanlar kutsaldır. İşledikleri günahtan ötürü öldürülen bu adamların buhurdanlarını levha haline getirip sunağı bunlarla kapla. Buhurdanlar RABB'e sunuldukları için kutsaldır. Bunlar İsrailliler için bir uyarı olsun." dedi. Böylece kâhin Elazar, yanarak ölen adamların getirdiği tunç buhurdanları RABB'in kulu Musa aracılığıyla kendisine söylediği gibi alıp döverek sunağı kaplamak için levha haline getirdi. Bu, İsrailliler'e Harun'un soyundan gelenlerden başka hiç kimsenin RABB'in önüne çıkıp buhur yakmaması gerektiğini anımsatacaktı. Yoksa o kişi Korah'la yandaşları gibi yok olacaktı. Ertesi gün bütün İsrail topluluğu Musa'yla Harun'a söylenmeye başladı. "RABB'in halkını siz öldürdünüz" diyorlardı. Topluluk, Musa'yla Harun'a karşı toplanıp Buluşma Çadırı'na doğru

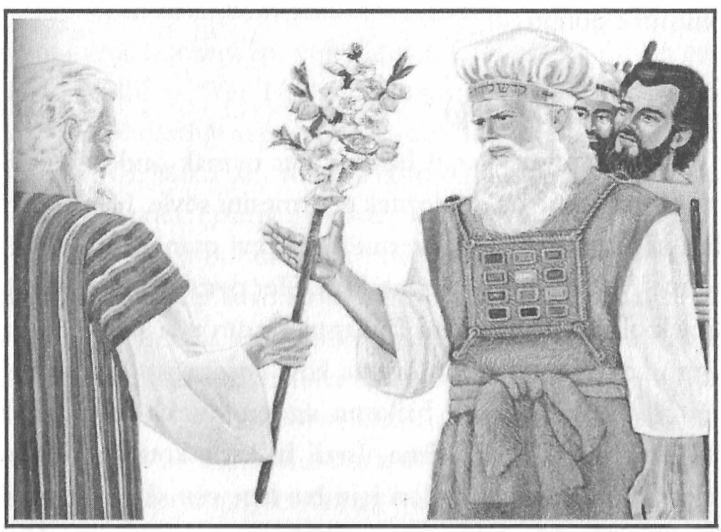
yönelince, çadırı ansızın bulut kapladı ve RABB'in görkemi göründü. Musa'yla Harun, Buluşma Çadırı'nın önüne geldiler. RAB, Musa'ya, "Bu topluluğun arasından ayrılın da onları birden yok edeyim" dedi. Musa'yla Harun yüzüstü yere kapandılar. Musa Harun'a, "Buhurdanını alıp içine sunaktan ateş koy, üstüne de buhur koy, günahlarını bağışlatmak için hemen topluluğa git. Çünkü RAB öfkesini yağdırdı. Öldürücü hastalık başladı." dedi. Harun, Musa'nın dediğini yaparak buhurdanını alıp topluluğun ortasına koştu. Halkın arasında öldürücü hastalık başlamıştı. Harun, buhur sunarak topluluğun günahını bağışlattı. O, ölülerle dirilerin arasında durunca, öldürücü hastalık da dindi. Korah, olayında ölenler dışında, öldürücü hastalıktan ölenlerin sayısı 14.700 kişiydi. Öldürücü hastalık dindiğinde Harun, Musa'nın yanına, buluşma çadırı'nın giriş bölümüne döndü.

Harun'un Değneği

RAB, Musa'ya; "İsrail halkına her oymak önderi için bir tane olmak üzere on iki değnek getirmesini söyle. Her önderin adını kendi değneğinin üzerine yaz. Levi oymağının değneği üzerine Harun'un adını yazacaksın. Her oymak önderi için bir değnek olacak. Değnekleri Buluşma Çadırı'nda sizinle buluştuğum Levha Sandığı'nın önüne koy. Seçeceğim kişinin değneği filiz verecek. İsrail halkının sizden sürekli yakınmasına son vereceğim." dedi. Musa, İsrail halkıyla konuştu. Halkın önderleri, her oymak önderi için bir tane olmak üzere on iki değnek getirdiler. Harun'un değneği de aralarındaydı. Musa değnekleri Levha Sandığı'nın bulunduğu çadırda RABB'in önüne koydu. Ertesi gün Musa, Levha Sandığı'nın bulunduğu bölüme girdi.

Baktı ki, Levi oymağını temsil eden Harun'un değneği filiz vermiş, tomurcuklanıp çiçek açmış, badem yetiştirmiş. Musa

bütün değnekleri RABB'in önünden çıkarıp İsrail halkına gösterdi. Halk değneklere baktı, her biri kendi değneğini aldı. RAB, Musa'ya; "Başkaldıranlara bir uyarı olsun diye Harun'un değneğini saklanmak üzere Levha Sandığı'nın önüne koy, Onların benden yakınmalarına son vereceksin, öyle ki, ölmesinler." dedi. Musa, RABB'in buyruğu uyarınca davrandı. İsrailliler, Musa'ya, "Yok olacağız! Öleceğiz! Hepimiz yok olacağız! RABB'in Konutu'na her yaklaşan ölüyor. Hepimiz mi yok olacağız?" diye hayıflanmaya başlamışlardı ama İsrail tanrısı bunu sadece resmiyet için yapmıştı kimseyi öldüreceği yoktu. İsrail tanrısı, kâhinlik seçimi konusunda halkın daha fazla isyan etmesini engellemek adına bunu yaptı. Bu sayede bir kez daha Harun ve soyunu kâhinlik için seçtiğini resmileştirdi.



Kâhinlerle, Levililer'in Görevi

RAB, Harun'a; "Sen, oğulların ve ailen kutsal yere ilişkin suçtan sorumlu tutulacaksınız, kâhinlik görevinizle ilgili suçtan da sen ve oğulların sorumlu tutulacaksınız. Sen ve oğulların Levha Sandığı'nın bulunduğu çadırın önünde hizmet eder-

ken, atanız Levi'nin oymağından kardeşlerinizin de size katılıp yardım etmelerini sağlayın. Senin sorumluluğun altında, çadırda hizmet etsinler. Ancak, siz de onlar da ölmeyesiniz diye kutsal yerin eşyalarına ya da sunağa yaklaşmayın. Seninle çalışacak ve buluşma çadırıyla ilgili bütün hizmetlerden sorumlu olacaklar. Levililer dışında hiç kimse bulunduğunuz yere yaklaşmayacak. Bundan sonra İsrail halkına öfkelenmemem için kutsal yerin ve sunağın hizmetinden sizler sorumlu olacaksınız. Ben, İsrailliler arasından Levilili kardeşlerinizi size bir armağan olarak seçtim. Buluşma çadırıyla ilgili hizmeti yapmaları için onlar bana adanmıştır. Ama sunaktaki ve perdenin ötesindeki kâhinlik görevini sen ve oğulların üstleneceksiniz. Kâhinlik görevini size armağan olarak veriyorum. Sizden başka kutsal yere kim yaklaşırsa öldürülecektir." dedi.

İsrailoğullarının tanrısı, İsrailoğulları kendisine ne kadar isyan da etse, dediklerini yerine getirmeyip ara ara yanlışlıklar da yapsalar, anlık cezalarını verse dahi onları hiç yalnız bırakmıyordu. Bunu en iyi şu şekilde açıklayabilirim; Tanrı İsrailoğullarını Mısır'dan, firavunun boyunduruğundan Musa aracılığı ile çıkartırken onlara; "Musa'yı takip edin, o sizi tıpkı atalarınız İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a vaat ettiğim topraklara götürecek. Bu yolda sizlere kılavuzluk etmesi için Musa'yı size gönderdim. Onu izleyin." demişti. Musa da bu kavme tanrının ısrarı üzerine yol gösterici olmuştu.

Tanrı, İsrailoğullarına vaat ettiği topraklara yaklaştıklarında; "gidin ve oradaki yerleşik halk ile savaşın" dedi. Musa da, İsrailoğulları topluluğu içinden, karşılarında duran vaat edilmiş toprakları keşfe her boydan bir kişi olmak üzere toplamda on iki kişi göndermişti. Kırk gün şehri kontrol ettiler. Geri geldiklerinde sadece bir kişi hariç diğerleri; "Bu şehirdekilerle savaşırsak kaybederiz" diye yakındı.

Bu yakınmayı yapan kişiler, gerideki halkı da isyan ettirince

İsrailoğullarının tanrısı duruma kızıp, onları cezalandırdı. Kırk gün şehre casusluk için gittiklerinden ve şehre girmemek için isyan ettiklerinden dolayı, tanrı kırk güne karşılık kırk yıl çölde mahsur kalma cezası verdi. Ama yine de buna karşın onları ibadet edip, bağışlanmaları için sunaklar sunabilmelerine yardımcı olarak, yapacakları bağışlanma sunularındaki samimiyetlerini görmek için, onlara bir tapınak vermişti. Yoksa sadece tanrı tapınakta yeni emirler vermek adına Musa ile görüşme merkezi kurdurtmamıştır ya da şöyle diyelim, tanrı ilk yasayı Musa'ya on emir ile birlikte tanrı dağında "Horev"de vermişti. Her Musa ile görüşmesi için onu tanrı dağına çağıramazdı çünkü Mısır'dan ve tanrı dağından çok uzaktalardı.

Bundan dolayı hem kendisinin yeni emir ve yasaklarını bildirmek için geleceği hem de İsrailoğullarına, verilen emir ve yasaklara göre yaşamayı arzu edip etmediklerindeki samimiyeti görebilmek için onlara bu imkânı sağlayıp, onları sınıyordu. Kırk yıllık cezanın bitimine doğru gelindiğinde, Tanrı Musa'ya tekrar görünüp;[161] "seni, İsrailoğullarına vaat ettiğim topraklara sokmayacağım, sadece onu bu kadar yakından göreceksin ama oraya giremeyeceksin çünkü artık hayatının sonu geldi yakında öleceksin." dedi. Çünkü Musa günahkârdı. Cezalı olduğu için, tanrı günah işlemiş olan kendi peygamberini bile istemediği yere sokmayacaktı. Peki, Musa ne yapmıştı da günahkâr olmuştu?

İsrailoğulları çölde sürgün cezası aldığında, halk çok sık Musa'ya isyan ediyordu. İsyana daha fazla dayanamayan Musa, tanrıya şu şekilde yakardı; "Bu kavmin anası babası ben miyim de, bana bunların sorumluluğunu yüklüyorsun?" dedikten sonra çok kıskanç ve kindar olan İsrail tanrısı, bunu unutmadı ve yeri geldiğinde bunu kullanacaktı. Bu yakarışından dolayı Musa Peygamber vaat edilen toprakları görecek ama gireme-

[161] Torah'a göre, Tanrı, İsrailoğullarına gelen peygamberler içinde sadece Musa ile kendi suretini göstererek, yüz yüze konuşuyordu.

den tanrı onu öldürecekti. Aynı şekilde çölde sürgün cezası almadan önce vaat edilen toprakları keşif için gönderilen kişiler kırk gün boyunca Kenan ülkesini araştırdı. Bu kişiler İsrailoğlu soyundan gelen on iki kişiydi.

Kenan Ülkesine Casuslar Gönderiliyor

RAB, Musa'ya; "İsrail halkına vereceğim Kenan ülkesini araştırmak için atalarının her oymağından bir önder olsun." dedi. Musa RABB'in buyruğu uyarınca Paran Çölü üzerinden adamları gönderdi. İsrail halkının önderleri olan kişiler şunlardı;

Ruben oymağından Zakkur oğlu Şammua
Şimon oymağından Hori oğlu Şafat
Yahuda oymağından Yefunne oğlu Kalev
İssakar oymağından Yusuf oğlu Yigal
Efrayim oymağından Nun oğlu Hoşea
Benyamin oymağından Rafu oğlu Palti
Zevulun oymağından Sodi oğlu Gaddiel
Yusuf oymağından -Manaşşe oymağından- Susi oğlu Gaddi
Dan oymağından Gemalli oğlu Ammiel
Aşer oymağından Mikael oğlu Setur
Naftali oymağından Vofsi oğlu Nahbi
Gad oymağından Maki oğlu Geuel.

Ülkeyi araştırmak üzere Musa'nın gönderdiği adamlar bunlardı. Musa, Nun oğlu Hoşea'ya - Yeşu[162] adını verdi. Musa, Kenan ülkesini araştırmaya gönderirken, "Negev'e, dağlık bölgeye gidin, nasıl bir ülke olduğunu, orada yaşayan halkın güçlü mü zayıf mı, çok mu az mı olduğunu öğrenin. Yaşadıkları ülke iyi mi kötü mü, kentleri nasıl, surlu mu değil mi anlayın. Toprak nasıl? Verimli mi, kıraç mı? Çevre ağaçlık mı, değil mi? Elinizden geleni yapıp orada yetişen meyvelerden getirin.

[162] Hoşea "Kurtuluş", Yeşu "RAB kurtuluştur" anlamına gelir. İslamdaki Yuşa Hz.

Mevsim, üzümün olgunlaşmaya başladığı zamandı. Böylece adamlar yola çıkıp ülkeyi Zin Çölü'nden Levo-Hamat'a doğru Rehov'a dek araştırdılar. Negev'den geçip Anakoğulları'ndan Ahiman, Şeşay ve Talmay'ın yaşadığı Hevron'a[163] vardılar. Hevron, Mısır'daki Soan Kenti'nden[164] yedi yıl önce kurulmuştu. Eşkol Vadisi'ne varınca, üzerinde bir salkım üzüm olan bir asma dalı kestiler. Adamlardan ikisi dalı bir sırıkta taşıdılar. Yanlarına nar, incir de aldılar. İsrailliler'in kestiği üzüm salkımından dolayı oraya Eşkol Vadisi[165] adı verildi. Kırk gün dolaştıktan sonra adamlar ülkeyi araştırmaktan döndüler. Paran Çölü'ndeki Kadeş'e, Musa'yla Harun'un ve İsrail topluluğunun yanına geldiler. Onlara ve bütün topluluğa gördüklerini anlatıp ülkenin ürünlerini gösterdiler. Musa'ya; "Bizi gönderdiğin ülkeye gittik, gerçekten süt ve bal akıyor orada! İşte ülkenin ürünleri! Ancak orada yaşayan halk güçlü, kentler de surlu ve çok büyük. Orada Anak soyundan gelen insanları bile gördük.

Amalekliler Negev'de Hititler, Yevuslular ve Amorlular dağlık bölgede, Kenanlılar da denizin yanında ve Şeria Irmağı'nın kıyısında yaşıyor." dediler.

Kalev, Musa'nın önünde halkı susturup; "Oraya gidip ülkeyi ele geçirelim. Kesinlikle buna yetecek gücümüz var" dedi. Ne var ki, kendisiyle oraya giden adamlar, "Bu halka saldıramayız, onlar bizden daha güçlü" dediler. Araştırdıkları ülke hakkında İsrailliler arasında kötü haber yayarak, boydan boya araştırdığımız ülke, içinde yaşayanları yiyip bitiren bir ülkedir, üstelik orada gördüğümüz herkes uzun boyluydu. Nefiller'i,[166] Nefiller'in soyundan gelen Anaklılar'ı gördük. Onların yanında kendimizi çekirge gibi hissettik, onlara da öyle göründük." dediler.

[163] Hevron - Hebron: El Halil kentidir.

[164] Soan Kentinin Tanis Kenti olduğu sanılıyor.

[165] Eşkol, "Salkım" anlamına gelir.

[166] Nefiller: Devler

Halk Başkaldırıyor

O gece bütün topluluk yüksek sesle bağrışıp ağladı. Bütün İsrail halkı Musa'yla Harun'a karşı söylenmeye başladı. Onlara; "Keşke Mısır'da ya da bu çölde ölseydik! RAB neden bizi bu ülkeye götürüyor? Kılıçtan geçirilelim diye mi? Karılarımız, çocuklarımız tutsak edilecek. Mısır'a dönmek bizim için daha iyi değil mi?" dediler. Sonra birbirlerine; "Kendimize bir önder seçip Mısır'a dönelim" dediler. Bunun üzerine Musa'yla Harun İsrail topluluğunun önünde yüzüstü yere kapandılar. Ülkeyi araştıranlardan Nunoğlu Yeşu'yla, Yefunneoğlu Kalev giysilerini yırttı. Sonra bütün İsrail topluluğuna; "araştırdığımız ülke çok iyi bir ülkedir. Eğer RAB bizden hoşnut kalırsa, süt ve bal akan o ülkeye bizi götürecek ve orayı bize verecektir. Ancak RABB'e karşı gelmeyin. Orada yaşayan halktan korkmayın. Onları ekmek yer gibi yiyip bitireceğiz. Koruyucuları onları bırakıp gitti. Ama RAB bizimledir. Onlardan korkmayın!" dediler. Topluluk onları taşa tutmayı düşünürken, ansızın RABB'in görkemi Buluşma Çadırı'nda bütün İsrail halkına göründü. RAB, Musa'ya; "Ne zamana dek bu halk bana saygısızlık edecek? Onlara gösterdiğim bunca belirtiye karşın, ne zamana dek bana iman etmeyecekler? Onları salgın hastalıkla cezalandıracağım, mirastan yoksun bırakacağım. Ama seni onlardan daha büyük, daha güçlü bir ulus kılacağım." dedi. Musa; "Mısırlılar bunu duyacak, çünkü bu halkı gücünle onların arasından sen çıkardın. Kenan topraklarında yaşayan halka bunu anlatacaklar. Ya RAB, bu halkın arasında olduğunu, onlarla yüz yüze görüştüğünü, bulutunun onların üzerinde durduğunu, gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu içinde onlara yol gösterdiğini duymuşlar. Eğer bu halkı bir insanmış gibi yok edersen, senin ününü duymuş olan bu uluslar, 'RAB ant içerek söz verdiği ülkeye bu halkı götüremediği için onları çölde yok etti diyecekler. Şimdi gücünü göster, ya Rab. Demiştin ki, 'RAB tez öfkelenmez, sevgisi engindir, suçu ve isyanı bağışlar. Ancak suçlu-

yu cezasız bırakmaz; babaların işlediği suçun hesabını üçüncü, dördüncü kuşak çocuklarından sorar. Mısır'dan çıkışlarından bugüne dek bu halkı nasıl bağışladıysan, büyük sevgin uyarınca onların suçunu bağışla." diye yakardı. RAB, Musa'ya; "Dileğin üzerine onları bağışladım. Fakat ne var ki, varlığım ve yeryüzünü dolduran yüceliğim adına ant içerim ki, yüceliğimi, Mısır'da ve çölde gösterdiğim belirtileri görüp de beni on kez sınayan, sözümü dinlemeyen bu kişilerden hiçbiri atalarına ant içerek söz verdiğim ülkeyi görmeyecek. Beni küçümseyenlerden hiçbiri orayı görmeyecek. Ama kulum Kalev'de başka bir ruh var, o bütün yüreğiyle ardımca yürüdü. Araştırmak için gittiği ülkeye onu götüreceğim, onun soyu orayı miras alacak. Amalekliler'le Kenanlılar ovada yaşıyorlar. Siz yarın geri dönün. Kızıldeniz yolundan çöle gidin." dedi.

RAB, Musa'yla Harun'a da; "Bana söylenen İsrail halkının yakınmalarını duydum. Onlara RAB şöyle diyor deyin; 'Varlığım adına ant içerim ki, söylediklerinizin aynısını size yapacağım. Cesetleriniz bu çöle serilecek. Bana söylenen, yirmi ve daha yukarı yaşta sayılan herkes çölde ölecek. Sizi yerleştireceğime ant içtiğim ülkeye Yefunneoğlu Kalev ile Nunoğlu Yeşu'dan başkası girmeyecek. Ama tutsak edilecek dediğiniz çocuklarınızı oraya, sizin reddettiğiniz ülkeye götüreceğim, orayı tanıyacaklar. Size gelince, cesetleriniz bu çöle serilecek. Çocuklarınız, hepiniz ölünceye dek kırk yıl çölde çobanlık edecek ve sizin sadakatsizliğiniz yüzünden sıkıntı çekecekler. Ülkeyi araştırdığınız gün kadar, kırk gün, her gün için bir yıldan kırk yıl suçunuzun cezasını çekeceksiniz. Sizden yüz çevirdiğimi bileceksiniz! Ben RAB söyledim; bana karşı toplanan bu kötü topluluğa bunları gerçekten yapacağım. Bu çölde yıkıma uğrayacak, burada ölecekler." dedi. Musa'nın ülkeyi araştırmak üzere gönderdiği adamlar geri dönüp ülke hakkında kötü haber yayarak bütün topluluğun RABB'e söylenmesine neden oldular. Ülke hakkında kötü haber yayan bu adamlar RABB'in

önünde ölümcül hastalıktan öldüler. Ülkeyi araştırmak üzere gidenlerden yalnız Nunoğlu Yeşu'yla, Yefunneoğlu Kalev sağ kaldı. Musa bu sözleri İsrail halkına bildirince, halk yasa büründü. Sabah erkenden kalkıp dağın tepesine çıkıp; "Günah işledik, ama RABB'in söz verdiği yere çıkmaya hazırız." dediler. Bunun üzerine Musa; "Neden RABB'in buyruğuna karşı geliyorsunuz? Bunu başaramazsınız. Savaşa gitmeyin, çünkü RAB sizinle olmayacak. Düşmanlarınızın önünde yenilgiye uğrayacaksınız. Amalekliler'le Kenanlılar sizinle orada karşılaşacak ve sizi kılıçtan geçirecekler. Çünkü RABB'in ardınca gitmekten vazgeçtiniz. RAB de sizinle olmayacak." dedi. Buna rağmen, kendilerine güvenerek dağlık bölgenin tepesine çıktılar. RABB'in antlaşma sandığı da Musa da ordugâhta kaldı. Dağlık bölgede yaşayan Amalekliler'le Kenanlılar üzerlerine saldırdılar, Horma Kenti'ne dek İsraillileri kovalayıp bozguna uğrattılar. Bu yaşanan olay ile İsrailoğulları, Tanrı'nın vaat ettiği topraklara yeni nesil var olup, yirmi yaş ve üzeri olan herkes ölene kadar kırk yıl çölde sürgün cezası aldılar. Tanrı kendi ifadesiyle daha önce de birçok kere kendisine isyan eden bu halkı sürekli affediyor ve onlara tekrar destek oluyordu. Bu destek elbette onlara mahkûmiyetinden değil, başka bir sebep ile onların bu isyanlarına katlanmak zorunda olduğundandı. Bu katlanmanın arkasında başka bir planı vardı ve o gün geldiğinde, bunu neredeyse kimse anlamlandıramayacaktı. Çünkü yapacağı eylemi hayata geçirdiğinde, hayata geçirdiği halk İsrailoğulları değildi. Bu yeni halk da olayları sebep sonuç ilişkisi dâhilinde değerlendiremediği için sessizlik içinde haklı olduklarını sadece sebepsiz bir şekilde dile getireceklerdi. Tapınakta tek görevli olan Harun ve soyunun, tapınak içinde giymesi gereken özel bir kıyafet vardı. Sadece bu kıyafet ile tapınak içinde bulunacak ve görevine devam edecekti. Bu kıyafet tanrı tarafından tarif edilen ve bu şekilde görevine devam etmesi emredilen bir buyruktu. Şimdi bu kâhin kıyafetin nasıl olduğuna bakalım;

RAB; "Bana kâhinlik etmeleri için İsrailliler arasından ağabeyin Harun'u, oğulları Nadav, Avihu, Elazar ve İtamar'ı yanına al. Harun'a görkem ve saygınlık kazandırmak için kutsal giysiler yap. Bilgelik verdiğim becerikli adamlara söyle, Harun'a giysi yapsınlar. Öyle ki, bana kâhinlik etmek için kutsal kılınmış olsun. Yapacakları giysiler şunlardır: Göğüslük, efod, kaftan, nakışlı mintan, sarık, kuşak. Bana kâhinlik etmeleri için ağabeyin Harun'a ve oğullarına bu kutsal giysileri yapacaklar. Altın sırma, lacivert, mor, kırmızı iplik, ince keten kullanacaklar." dedi.

Baş Kâhin Giysileri - Efod

RAB; "Efod'u altın sırmayla, lacivert, mor, kırmızı iplikle, özenle dokunmuş ince ketenden ustaca yapacaklar. Bağlanabilmesi için iki köşesine takılmış ikişer omuzluğu olacak. Efod'un üzerinde Efod gibi ustaca dokunmuş bir şerit olacak. Efod'un bir parçası lacivert, mor, kırmızı iplikle, altın sırmayla, özenle dokunmuş ince ketenden olacak. İki oniks taşı olacak, İsrailoğulları'nın adlarını, doğuş sırasına göre altısını birinin, altısını ötekinin üzerine oyacaksın. İsrailoğulları'nın adlarını bu iki taşın üzerine usta oymacıların mühür oyduğu gibi oyacaksın. Taşları altın yuvalar içine koyduktan sonra İsrailliler'in anılması için Efod'un omuzluklarına tak. Harun, anılmaları için onların adlarını RABB'in önünde iki omuzunda taşıyacak. Altın yuvalar ve saf altından iki zincir yap. Zincirleri örme kordon gibi yapıp yuvalara yerleştir." dedi.

Baş Kâhin Giysileri - Göğüslük

RAB; "Usta işi bir karar göğüslüğü yap. Onu da Efod gibi, altın sırmayla, lacivert, mor, kırmızı iplikle, özenle dokunmuş ince ketenden yap. Dört köşe, eni ve boyu birer karış olacak, ikiye katlanacak. Üzerine dört sıra taş yuvası kak. Birinci sırada yakut, topaz, zümrüt, ikinci sırada firuze, laciverttaşı, aytaşı,

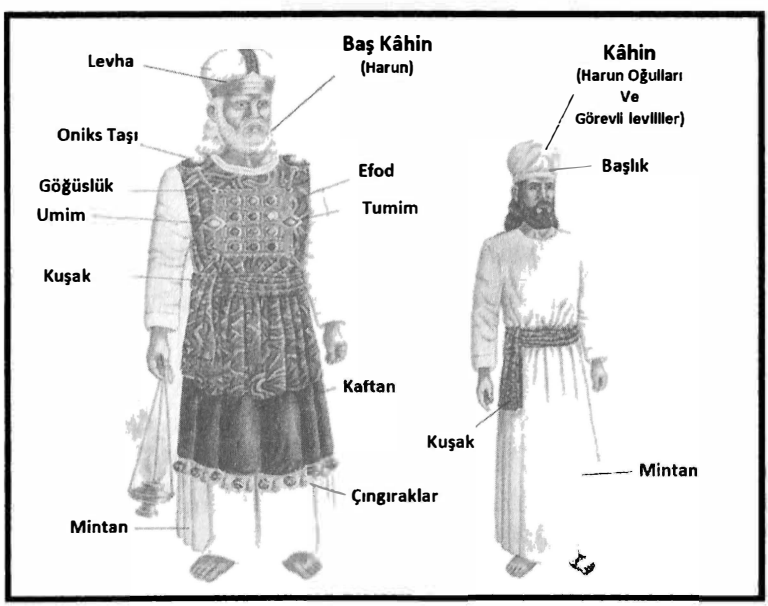
üçüncü sırada gökyakut, agat, ametist, dördüncü sırada sarı yakut, oniks ve yeşim olacak. Taşlar altın yuvalara yerleştirilecek. On iki taş olacak. Üzerlerine mühür oyar gibi İsrailoğulları'nın adları bir bir oyulacak. Bu taşlar İsrail'in on iki oymağını simgeleyecek. Göğüslük için saf altından örme zincirler yap. İki altın halka yap, göğüslüğün üst iki köşesine birer halka koy. İki örme altın zinciri göğüslüğün köşelerindeki halkalara tak. Zincirlerin öteki iki ucunu iki yuvanın üzerinden geçirerek Efod'un ön tarafına, omuzlukların üzerine bağla. İki altın halka daha yap. Her birini göğüslüğün alt iki köşesine, Efod'a bitişik iç kenarına tak. İki altın halka daha yap, Efod'un önündeki omuzluklara alttan, dikişe yakın, ustaca dokunmuş şeridin yukarısına tak. Göğüslüğün halkalarıyla Efod'un halkaları lacivert kordonla birbirine bağlanacak. Öyle ki, göğüslük Efod'un ustaca dokunmuş şeridinin yukarısında kalsın ve Efod'dan ayrılmasın. Harun Kutsal Yer'e girerken, İsrailoğulları'nın adlarının yazılı olduğu karar göğüslüğünü yüreğinin üzerinde taşıyacak. Öyle ki, ben-RAB halkımı sürekli anımsayayım. Urim'le Tummim'i karar göğüslüğünün içine koy, öyle ki, Harun ne zaman huzuruma çıksa yüreğinin üzerinde olsunlar. Böylece Harun, İsrailoğulları'nın karar vermek için kullandıkları Urim'le Tummim'i RABB'in huzurunda sürekli yüreğinin üzerinde taşıyacak." dedi.

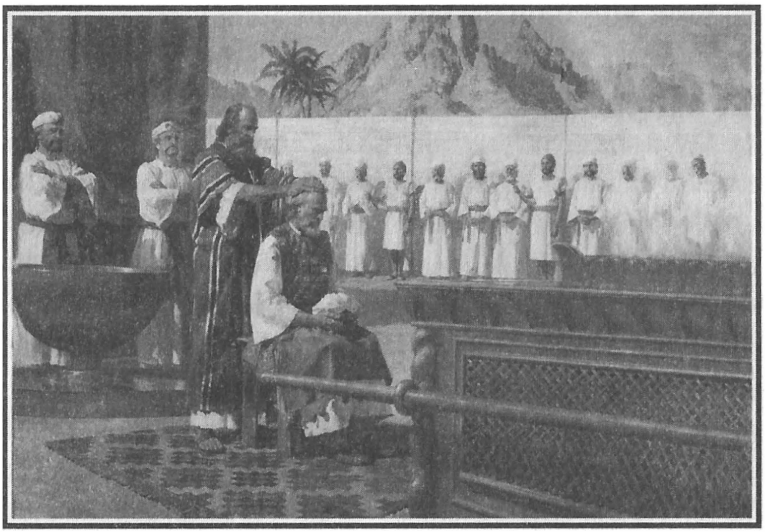
Baş Kâhin Giysileri Kaftan ve Öbür Kâhin Giysileri

RAB; "Efod'un altına giyilen kaftanı salt lacivert iplikten yap. Ortasında baş geçecek kadar bir boşluk bırak. Yırtılmaması için boşluğun kenarlarını yaka gibi dokuyarak çevir. Kaftanın kenarını çepeçevre lacivert, mor, kırmızı iplikten nar motifleriyle beze, aralarına altın çıngıraklar tak. Eteğin ucu bir altın çıngırak, bir nar, bir altın çıngırak, bir nar olmak üzere çepeçevre kaplanacak. Harun hizmet ederken bu kaftanı giyecek. En Kutsal Yer'e, huzuruma girip çıkarken duyulan çıngırak sesi

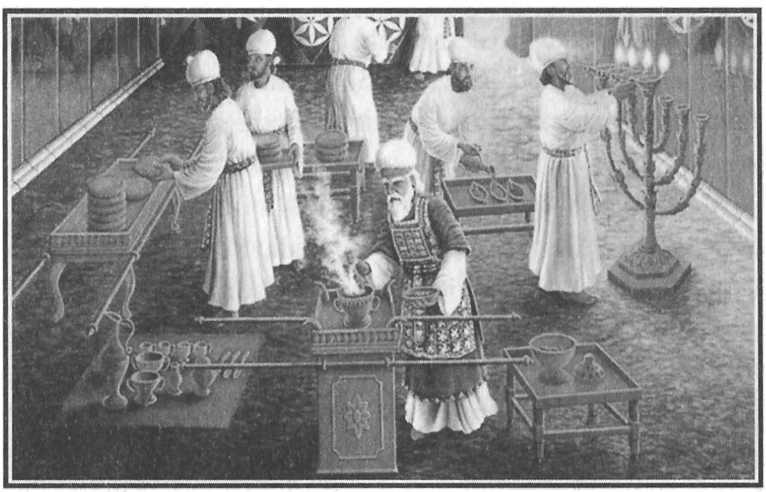
onun ölmediğini gösterecek. Saf altından bir levha yap ve üzerine mühür oyar gibi 'RABB'e adanmıştır' sözünü oy, lacivert bir kordonla sarığın ön tarafına bağla. Harun onu alnında taşıyacak. İsrailliler kutsal bağışlarını getirirken suç işlemişlerse, suçlarını Harun taşıyacak, onlar önümde kabul görsün diye levha sürekli Harun'un alnında bulunacak.

İnce ketenden işlemeli bir mintan doku, ince ketenden bir sarık, bir de nakışlı kuşak yap. Harun'un oğullarına mintanlar, kuşaklar, görkem ve saygınlık kazandıracak başlıklar yap. Bu giysileri ağabeyin Harun'a ve oğullarına giydir. Sonra bana kâhinlik etmeleri için onları meshedip ata ve kutsal kıl. Edep yerlerini örtmek için onlara keten donlar yap. Boyu belden uyluğa kadar olacak. Harun'la oğulları buluşma çadırına girdiklerinde ya da Kutsal Yer'de hizmet etmek üzere sunağa yaklaştıklarında, suç işleyip ölmemek için bu donları giyecekler. Harun ve soyundan gelenler için sürekli bir kural olacak bu." diye, RAB, Musa'ya, kendisine en kutsal yerde hizmet edeceklerin kıyafet biçimlerini tarif ederek buna uygun yapılmasını sağla demekteydi.





"Musa Peygamber, Harun'u Kutsarken"



Kutsama Sonrası, Buluşma Çadırı İçindeki Görevlerini Yaparken (Harun, Oğulları ve Levililer)

Artık Musa görevini devretmek üzere son olarak yasaları tekrardan, Rab'dan dinledi ve bu tekrarlanan yasaları yeni görevi alacak olan Yeşu'ya aktardı.

Yeşu, Musa'nın Yerine Geçiyor

Musa, İsrailliler'e; "Yüz yirmi yaşındayım. Bundan böyle size önderlik edemem. Üstelik RAB bana; "Şeria Irmağı'nın karşı yakasına geçmeyeceksin" dedi. Tanrınız RAB önünüzden geçecek. Bu ulusları önünüzden yok edecek. Ülkelerini mülk edineceksiniz. RABB'in sözü uyarınca Yeşu size önderlik edecek. RAB, Amorlular'ın kralları Sihon'u ve Og'u yok edip ülkelerine yaptığının aynısını bu uluslara da yapacak. RAB onları size teslim edecek. Onlara, size verdiğim buyruklar uyarınca davranmalısınız. Güçlü ve yürekli olun! Onlardan korkmayın, yılmayın. Çünkü sizinle birlikte giden tanrınız RAB'dir. O sizi terk etmeyecek, sizi yüzüstü bırakmayacaktır." dedi. Sonra Musa, Yeşu'yu çağırıp bütün İsrailliler'in gözü önünde ona; "Güçlü ve yürekli ol! Çünkü RABB'in, atalarına ant içerek söz verdiği ülkeye, bu halkla birlikte sen gideceksin. Ülkeyi miras olarak onlara sen vereceksin. RABB'in kendisi sana öncülük edecek, seninle birlikte olacak. Seni terk etmeyecek, seni yüzüstü bırakmayacak. Korkma, yılma." dedi.

RABB'in Musa'ya Son Buyruğu

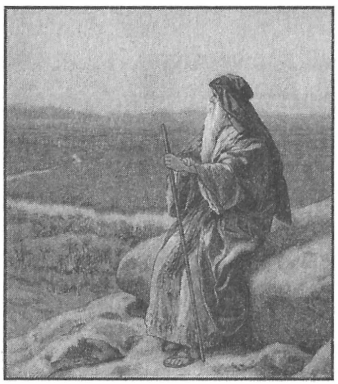
RAB, Musa'ya, "Ölümüne az kaldı, Yeşu'yu çağır. Ona buyruklarımı bildirmem için Buluşma Çadırı'nda hazır olun." dedi. Böylece Musa ile Yeşu Buluşma Çadırı'na gidip, beklediler. Sonra RAB çadırda bulut sütununun içinde göründü. Bulut, çadırın kapısı üzerinde durdu. RAB, Musa'ya; "Yakında ölüp atalarına kavuşacaksın. Bu halk da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp bana hainlik edecek. Beni bırakacak, kendileriyle yaptığım antlaşmayı bozacaklar. O gün onlara öfkeleneceğim, onları terk edeceğim. Yüzümü onlardan çevireceğim. Başkalarına yem olacaklar, başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar gelecek. O gün, "Tanrımız bizimle olmadığı için bu kötülükler başımıza geldi" diyecekler. Başka ilahlara yönelmekle yaptıkları kötülük yüzünden o gün kesinlikle onlardan yüzümü çevirece-

ğim. Şimdi kendiniz için şu ezgiyi yazın ve İsrailliler'e öğretin, onu okusunlar. Öyle ki, bu ezgi İsrailliler'e karşı benim tanığım olsun. Onları atalarına ant içerek söz verdiğim süt ve bal akan ülkeye getirdiğimde yiyip doyacaklar, semirince başka ilahlara yönelip onlara tapacaklar. Beni tepecek, antlaşmamı bozacaklar. Başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar geldiğinde, bu ezgi onlara karşı tanıklık edecek. Çünkü çocukları bu ezgiyi unutmayacak. Ant içerek söz verdiğim ülkeye onları getirmeden önce neler tasarladıklarını biliyorum." dedi.[167]

O gün Musa bu ezgiyi yazıp İsrailliler'e öğretti. RAB, Nunoğlu Yeşu'ya; "Güçlü ve yürekli ol! Çünkü İsrailliler'i, ant içerek söz verdiğim ülkeye sen götüreceksin ve ben seninle birlikte olacağım." dedi. Musa, yasanın sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince, Rabb'in antlaşma sandığını taşıyan Levililer'e; "Bu yasa kitabını alın, tanrınız Rabb'in antlaşma sandığının yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın. Çünkü sizin başkaldıran, dik başlı kişiler olduğunuzu biliyorum. Bugün ben sağken, aranızdayken bile Rabb'e karşı geliyorsunuz; ölümümden sonra daha çok başkaldıracaksınız. Oymaklarınızın bütün ileri gelenlerini, görevlilerinizi bana getirin. Bu sözleri onlara duyuracağım. Yeri göğü onlara karşı tanık tutacağım. Ölümümden sonra büsbütün yozlaşacağınızı, size buyurduğum yoldan sapacağınızı biliyorum. Son günlerde kötülüklerle karşılaşacaksınız. Çünkü RABB'in gözünde kötü olanı yapacak ve yaptıklarınızla O'nu öfkelendireceksiniz." dedi.

[167] **Yazarın notu:** Kitabın önceki bölümlerinde yaşanan olayları aslında daha Musa ölmeden önce İsrail tanrısının nasıl da açık açık olacakları anlatmış olduğunu görüyoruz. Tüm dedikleri de gerçekleşti. Bu açıklama Kuran ile de örtüşmektedir.

RAB, Musa'ya Vaat Edilmiş Toprakları Gösteriyor

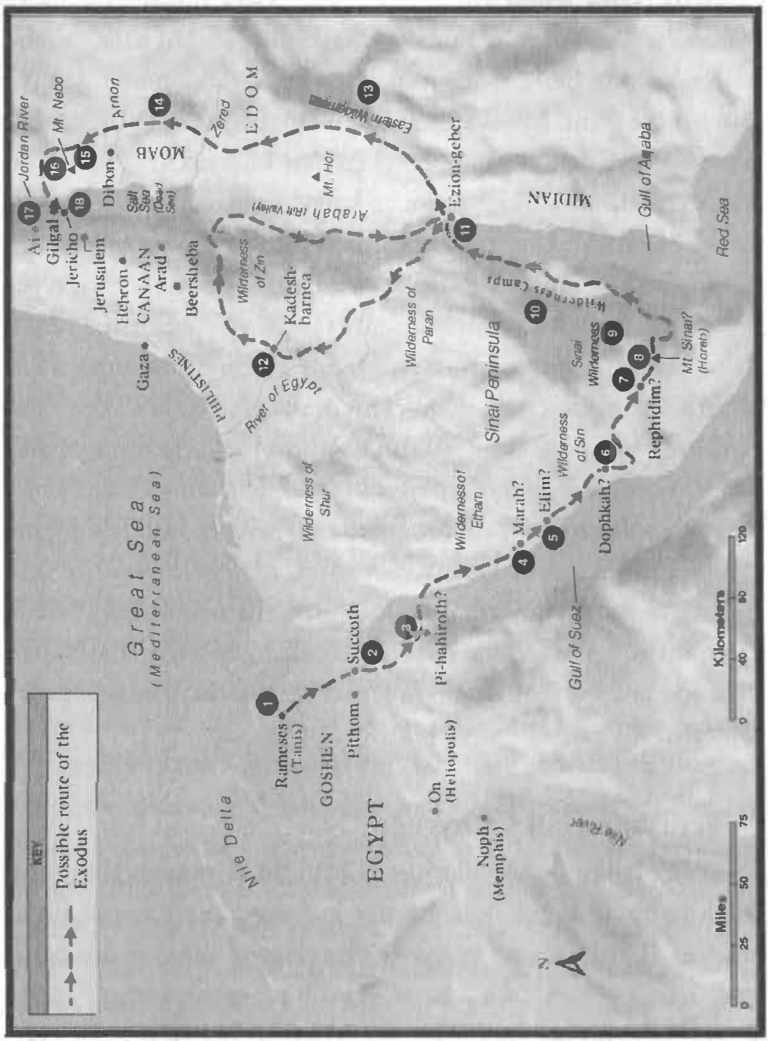


RAB aynı gün Musa'ya; "Haavarim dağlık bölgesine, eriha'nın (Jericho) karşısında Moav ülkesindeki Nevo Dağı'na (Nebo, Nebi Dağı) çık. Mülk olarak İsrailliler'e vereceğim Kenan ülkesine bak. Ağabeyin Harun, Hor Dağı'nda ölüp atalarına kavuştuğu gibi, sen de çıkacağın dağda ölüp atalarına kavuşacaksın. Çünkü ikiniz de Zin Çölü'nde, Meriva-Kadeş sularında, İsrailliler'in önünde bana ihanet ettiniz, kutsallığımı önemsemediniz. Bu nedenle ülkeyi ancak uzaktan göreceksin. Ama oraya, İsrail halkına vereceğim ülkeye giremeyeceksin." dedi.

Musa'nın Ölümü

Musa, Moav ovalarından Nevo Dağı'na giderek, Eriha kenti karşısındaki dağa çıktı. RAB ona bütün ülkeyi gösterdi. Dan'a kadar uzanan Gilat'ı, bütün Naftali'yi, Efrayim ve Manaşşe bölgelerini, Akdeniz'e kadar uzanan bütün Yahuda bölgesini, Negev'i, hurma kenti Eriha Vadisi'nin Soar'a kadar uzanan ovasını. Sonra Musa'ya; "İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ve senin soyuna vereceğim diye ant içtiğim ülke budur. Ülkeyi sana gösterdim ama oraya giremeyeceksin." dedi. Böylece RABB'in sözü uyarınca RABB'in kulu Musa orada, Moav ülkesinde öldü. RAB onu Moav ülkesinde, Beytpeor karşısındaki vadiye gömdü. Bugün de mezarının nerede olduğunu kimse bilmiyor. Musa öldüğünde yüz yirmi yaşındaydı. Ne gözleri zayıflamıştı ne de gücü tükenmişti. İsrailliler Moav ovalarında Musa için otuz gün yas tuttular. Sonra Musa adına ağlama ve yas tutma günleri sona erdi. Nunoğlu Yeşu bilgelik ruhuyla doluydu. Çünkü Musa ellerini üzerine koymuştu. İsrailliler onu dinli-

yor ve RABB'in Musa'ya verdiği buyruklar uyarınca davranıyorlardı. O günden bu yana İsrail'de Musa gibi RABB'in yüz yüze görüştüğü bir peygamber çıkmadı. RAB onu Mısır'da firavuna, görevlilerine ve bütün ülkesine bir sürü belirtiler, şaşılası işler yapması için göndermişti. Musa, İsrailliler'in gözleri önünde güçlü, büyük ve ürkütücü işler yapmıştı.



Musa'nın, İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarışı ve çölde kırk yıl ceza çekerken izleği yol haritası

(Musa 15. ve 16. durak arasında Nebo (Nebi) dağında ölüyor. Sonrasına Yeşu, devam ederek Kenan topraklarına giriyor.)

Görevi devralan Yeşu, nasıl hareket edeceğini, ne yapacağını tam olarak bilmez haldeydi ama yardım çabuk ve en karşı konulmaz yerden gelecekti...

RABB'in Yeşu'ya Buyruğu

RAB, kulu Musa'nın ölümünden sonra onun yardımcısı Nunoğlu Yeşu'ya; "Kulum Musa öldü. Şimdi kalk, bütün halkla birlikte Şeria Irmağı'nı geç. Size, İsrail halkına vereceğim ülkeye girin. Musa'ya söylediğim gibi, ayak basacağınız her yeri size veriyorum. Sınırlarınız çölden Lübnan'a, büyük Fırat Irmağı'ndan, batıdaki Akdeniz'e kadar uzanacak. Yaşamın boyunca hiç kimse sana karşı koyamayacak. Nasıl Musa ile birlikte oldumsa, seninle de birlikte olacağım. Seni terk etmeyeceğim, seni yüzüstü bırakmayacağım. Güçlü ve yürekli ol. Çünkü halkı, atalarına vereceğime ant içtiğim ülkeyi miras almaya sen götüreceksin. Yeter ki, güçlü ve yürekli ol. Kulum Musa'nın sana buyurduğu Kutsal Yasa'nın tümünü yerine getirmeye dikkat et. Gittiğin her yerde başarılı olmak için bu yasadan ayrılma, sağa sola sapma. Yasa Kitabı'nda yazılanları dilinden düşürme. Tümünü özenle yerine getirmek için gece gündüz onu düşün. O zaman başarılı olacak ve amacına ulaşacaksın." dedi. Yeşu, bu güvenle birlikte tanrının kendisine yürü dediği Kenan ülkesine gitmek için İsrailoğullarına seslenerek harekete geçeceklerini söyledi.

Yeşu'nun Halka Buyruğu

Yeşu, halkın görevlilerine; "Ordugâhın ortasından geçip halka şu buyruğu verin; kendinize kumanya hazırlayın. Çünkü tanrınız RABB'in size vereceği ülkeye girip orayı mülk edinmek için üç gün sonra Şeria Irmağı'nı geçeceksiniz." dedi. Yeşu, Ruben, Gad oymakları ve Manaşşe oymağının yarısına da; "RABB'in kulu Musa'nın, tanrınız RAB bu ülkeyi size ve-

rip sizi rahata erdirecek dediğini anımsayın. Kadınlarınız, çocuklarınız ve hayvanlarınız Şeria Irmağı'nın doğusunda, Musa'nın size verdiği topraklarda kalsın. Ama sizler, bütün yiğit savaşçılarınızla, silahlı olarak kardeşlerinizden önce ırmağı geçip onlara yardım edin. RAB sizi rahata erdirdiği gibi, onları da rahata erdirecek. Onlar tanrınız RABB'in vereceği ülkeyi mülk edindikten sonra siz de mülk edindiğiniz topraklara, RABB'in kulu Musa'nın Şeria Irmağı'nın doğusunda size verdiği topraklara dönüp oraya yerleşeceksiniz." dedi.

Önderler Yeşu'ya, "Bize ne buyurduysan yapacağız, bizi nereye gönderirsen gideceğiz. Her durumda Musa'nın sözünü dinlediğimiz gibi, senin sözünü de dinleyeceğiz. Yeter ki, Musa'yla birlikte olmuş olan tanrın RAB seninle de birlikte olsun. Sözünü dinlemeyen, buyruklarına karşı gelip başkaldıran ölümle cezalandırılacaktır. Yeter ki, sen güçlü ve yürekli ol" dediler. Bu müjde ile İsrailoğulları gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Sadece Yeşu'nun emriyle harekete geçmek kalmıştı. Kenan ülkesi karşılarında ve şehre gönderdiği casusların verdiği bilgiye göre, şehirdekiler, tanrının, İsrailoğullarının yanında olduğunu bildikleri bu halkın yaptıklarını en başından bu ana kadar olanları öğrenmişlerdi. Mısır'dan çıkışlarını, çölde karşılarına çıkan diğer ülkeleri kılıçtan geçirmelerini duymuşlar ve kapılarına kadar gelen bu tanrının yanında olduğu topluluk bizi de yok edecek diye dizleri titremekteydi. Çok korktuklarını dile getiriyorlardı. Ama tanrının bir planı daha vardı bu plan içinde de kimsenin aklının alamayacağı bir gösteri yapılacaktı. Bu gösteri o kadar fantastik olacaktı ki Kızıl Deniz'i ikiye ayırıp, İsrailoğullarının oradan geçmesi mucizesini, yapacağı bu eylem ile gölgede bırakacaktı. Yeşu, İsrailoğullarına, tanrının kendileri ile beraber olduğunu göstermek için toplanın dedi ve tanrının söylediklerini onlara iletti:

İsrailliler Şeria Irmağı'nı Geçiyor

Sabah erkenden kalkan Yeşu, bütün İsrail halkıyla birlikte Şittim'den yola çıkıp Şeria Irmağı'na kadar geldi. Irmağı geçmeden orada konakladılar. Üçüncü günün sonunda ordugâhı baştanbaşa geçen görevliler halka; "Levili kâhinlerin tanrınız RABB'in antlaşma sandığını yüklendiklerini gördüğünüzde, siz de yerinizden kalkıp sandığı izleyin, böylece hangi yöne gideceğinizi bileceksiniz. Çünkü daha önce bu yoldan hiç geçmediniz. Ama antlaşma sandığına yaklaşmayın, sandıkla aranızda iki bin arşın[168] kadar bir aralık kalsın.

Yeşu halka; "Kendinizi kutsayın, çünkü RAB yarın aranızda mucizeler yaratacak" dedi. Yeşu kâhinlere; "Antlaşma sandığını yüklenip halkın önüne geçin" dedi. Böylece kâhinler sandığı yüklenip halkın önünde yürümeye başladılar. Bu arada RAB da Yeşu'ya; "Musa'yla birlikte olduğum gibi, seninle de birlikte olduğumu anlamaları için bugün seni bütün İsrail halkının gözünde yüceltmeye başlayacağım." dedi.

Antlaşma sandığını taşıyan kâhinlere; "Şeria Irmağı'nın kıyısına varınca suda biraz ilerleyip durun diye buyruk ver. İsrail halkına; yaklaşın, tanrınız RABB'in söylediklerini dinleyin, yaşayan Tanrı'nın aranızda olduğunu, Kenan, Hiv, Periz, Girgaş, Amor ve Yevus halklarını kesinlikle önünüzden süreceğini şurdan anlayacaksınız; bütün yeryüzünün egemenine ait olan antlaşma sandığı, sizden önce Şeria Irmağı'na girecek. Her oymaktan birer kişi olmak üzere İsrail oymaklarından kendinize on iki adam seçin. Bütün yeryüzünün egemeni RABB'in antlaşma sandığını taşıyan kâhinlerin ayakları Şeria Irmağı'nın sularına değer değmez, yukarıdan aşağıya akan sular kesilip bir yığın halinde birikecek" dedi. Halk, Şeria Irmağı'nı geçmek üzere konakladığı yerden yola çıktı. Antlaşma sandığını taşıyan kâhinler önden gidiyorlardı. Sandığı taşıyan kâhinler ırmağın

[168] İki bin arşın: Yaklaşık 900 m.

kıyısına varıp suya ayak bastıklarında Şeria Irmağı suları durdu. Çok uzaklarda, Saretan yakınında bulunan Adam kenti'nde bir yığın halinde yükselmeye başladı. Öyle ki, Arava-Lut Gölü'ne akan sular tümüyle kesildi. Halk, Eriha'nın karşısından ırmağı geçti. RABB'in antlaşma sandığını taşıyan kâhinler, halkın tamamı ırmağı geçinceye dek kurumuş ırmak yatağının ortasında kıpırdamadan durdular. Böylece bütün İsrail halkı kurumuş ırmak yatağından geçti. Bu olay, bir vekil kişiye bahşedilmiş en önemli olaylardandır.



Yeşu'nun emri ile Ahit Sandığını taşıyan kâhinler, Şeria Irmağı'nda görevlerini yaparken

Tanrı'nın, Şeria Irmağı'nın sularını İsrailliler'in önünde, halkın geçişi boyunca nasıl kuruttuğunu duyan batı yakasındaki Amorlu krallarla Akdeniz kıyısındaki Kenanlı krallar, İsrailliler'den ötürü can derdine düştüler. Korkudan dizlerinin bağı çözüldü. Tanrı, tam olarak istediği gibi içeri yani Kenan ülkesine sokamamıştı İsrailoğullarını, bu yüzden yapması gereken son bir düzeltme vardı onu yaptıktan sonra zaferlerle dolu bir sefere çıkaracaktı İsrailoğullarını. Mısır'dan çıkarttığı İsrailoğullarının hepsi sünnetliydi ve işledikleri hatadan dolayı ceza-

landırılıp, çölde ömürleri tükendiğinden ve yirmi yaş altında kalanlar sadece vaat ettiğim topraklara girecek dediği için, o günden bugüne kadar yeni doğan İsrailliler sünnetsizdi ve İsrail tanrısı, İsrailoğullarının sünnetsiz olarak kutsal topraklara basmalarına daha fazla müsaade edemezdi. Yeşu'ya seslendi ve derhal İsrailoğullarının sünnet edilmesini emretti. Yeşu bu emri İsrailoğullarına iletti ve hepsi sünnet olmaya karar verdi ve sünnet olanlar, ağrılarının ve yaralarının iyileşmesini ordugâhta beklediler, herkes iyileştikten sonra önlerindeki ilk fetih müjdelendi ve bu fethin nasıl olacağının bilgisini İsrailin tanrısı, Yeşu'ya verdi. Yeşu da bunu beraberindeki askerlere ve kâhinlere söyledi. Bizde bu fethin nasıl olacağına bakalım.

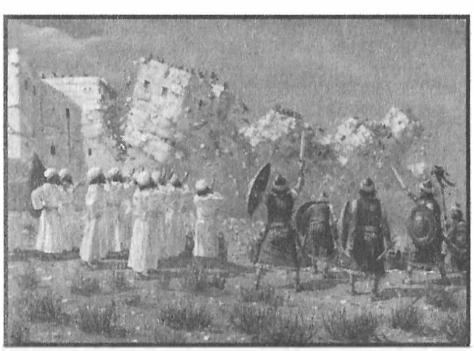
Eriha'nın (Jericho) Düşüşü

Eriha Kenti'nin kapıları İsrailliler yüzünden sımsıkı kapatılmıştı. Ne giren vardı ne de çıkan. RAB, Yeşu'ya; "İşte Eriha'yı, kralını ve yiğit savaşçılarını senin eline teslim ediyorum, siz savaşçılar, kentin çevresini günde bir kez olmak üzere altı gün dolanacaksınız. Koçboynuzundan yapılmış birer boru taşıyan yedi kâhin sandığın önünden gitsin. Yedinci gün kentin çevresini yedi kez dolanın, bu arada kâhinler borularını çalsınlar. Kâhinlerin koçboynuzu borularını uzun uzun çaldıklarını işittiğinizde, bütün halk yüksek sesle bağırsın. O zaman kentin surları çökecek ve herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girecek." dedi. Nunoğlu Yeşu kâhinleri çağırıp; "RABB'in antlaşma sandığını alın, yedi kâhin, ellerinde koçboynuzu borularla sandığın önünde yürüsün." dedi. Sonra halka; "Kalkın, kentin çevresini dolanmaya başlayın, silahlı öncüler RABB'in sandığı'nın önünden gitsin." dedi.

Yeşu'nun bunları halka söylemesinden sonra, koçboynuzu birer boru taşıyan yedi kâhin borularını çalarak RABB'in önünde ilerlemeye başladılar. Onları RABB'in antlaşma sandığı izli-

yordu. Silahlı öncüler boru çalan kâhinlerin önünden, artçılar da sandığın arkasından ilerliyor, bu arada borular çalınıyordu. Yeşu halka; "Savaş naraları atmayın, sesinizi yükseltmeyin. Bağırın diyeceğim güne dek ağzınızdan tek bir söz çıkmasın. Buyruğumu duyunca bağırın" dedi. Halk, RABB'in sandığıyla birlikte kentin çevresini bir kez dolandı, sonra ordugâha dönüp geceyi orada geçirdi. Ertesi sabah Yeşu erkenden kalktı. Kâhinler de RABB'in sandığını yüklendiler. Koçboynuzu borular taşıyan yedi kâhin RABB'in sandığının önünde ilerliyor, bir yandan da borularını çalıyorlardı. Silahlı öncüler onların önünden gidiyor, artçılar da RABB'in sandığını izliyordu. Bu arada borular sürekli çalınıyordu. Böylece ikinci gün de kentin çevresini bir kez dolanıp ordugâha döndüler. Aynı şeyi altı gün tekrarladılar. Yedinci gün erkenden, şafak sökerken kalkıp kentin çevresini aynı şekilde yedi kez dolandılar. Kentin çevresini yalnız o gün yedi kez dolandılar. Kâhinler yedinci turda borularını çalınca, Yeşu halka; "Bağırın! RAB kenti size verdi, sakın RABB'e adanan herhangi bir şeye el sürmeyin. Adamadığınız şeyleri alırsanız İsrail'in ordugâhını felakete ve yıkıma sürüklersiniz. Bütün altın, gümüş, tunç ve demir eşya RABB'e ayrılmıştır. Bunlar RABB'in hazinesine girecek." dedi.

Halk bağırmaya başladı, kâhinler de borularını çaldılar. Boru sesini işiten halk daha yüksek sesle bağırdı. Kentin surları çöktü. Herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girdi. Böylece kenti ele geçirdiler. Kadın erkek, genç, yaşlı, küçük ve büyük baş hayvanlardan eşeklere dek, kentte ne kadar canlı varsa, hepsini kılıçtan geçirip yok ettiler. Sonra kenti için-



dekilerle birlikte ateşe verdiler. Ancak altını ve gümüşü, tunç ve demir eşyayı RABB'in tapınağının hazinesine koydular. Bundan sonra Yeşu şöyle ant içti; "Bu kenti, Eriha'yı yeniden kurmaya kalkışan, RABB'in lanetine uğrasın. Buna kalkışan kişi büyük oğlunu kaybetme pahasına temel atacak, en küçük oğlunu kaybetme pahasına da kentin kapılarını yerine takacak" şeklinde kenti lanetledi. RAB, Yeşu'yla birlikteydi. Yeşu'nun ünü ülkenin her yanına yayıldı. Bu şekilde yine tanrının mucizesi olarak surları sadece ses titreşimleriyle yıkarak kaleyi ele geçirdiler.

Şehri alan Yeşu, kuzeydeki "ay" kentini almak için gerekli araştırmaları yaptırdıktan sonra kenti almak için çok sayıda asker göndermenin gereksiz olduğunu, kendisine verilen bilgiler dâhilinde, dedikleri gibi yeterli gördüğü az sayıdaki askeri ay kentine gönderdi. Ay kentine giden askerler zaferden emin oldukları için, karşılarında kendilerinden katbekat sayıca üstün olan Ay Kenti'ni küçümsüyorlardı ama savaş başladığında İsrailliler neye uğradığını şaşırdı. Çünkü düşman kırılmıyor aksine üstlerine üstlerine geliyordu. Bu durumu gören Yeşu'nun askerleri geri çekilmek zorunda kaldılar ve aralarında ölenler de vardı. Bu şekilde geri püskürtülen İsrailliler soluğu doğruca Yeşu'nun yanında aldı. Ona; "Bizi bu savaşa, yenilmemiz, ölmemiz için mi gönderdin? Tanrı bizimle değil miydi? Ne oldu böyle?" diye çıkıştılar. Yeşu da yaşanan bu durum karşısında şok içindeydi ve bu duruma bir anlam veremiyordu. O da doğruca RABB'e seslendi; "Neden bizimle değildin? Ne yaptık sana? Madem bizimle olmayacaktın neden bizi Şeria Irmağı'nın batı tarafına geçirdin? Bıraksaydın da oradakilerle yetinseydik?" diye serzenişte bulundu. Yeşu, durumu anlamlandırabileceği cevaplar bekliyordu. Tanrı, Yeşu'nun yakarışlarını duydu ve ona; "Eriha şehri düşürüldüğünde, şehirdeki tüm ganimet benim olacak demiştim; altın, gümüş, hayvanlar vs. bu emrime aranızdan biri karşı geldi ve onun yüzünden ay kenti savaşında yanı-

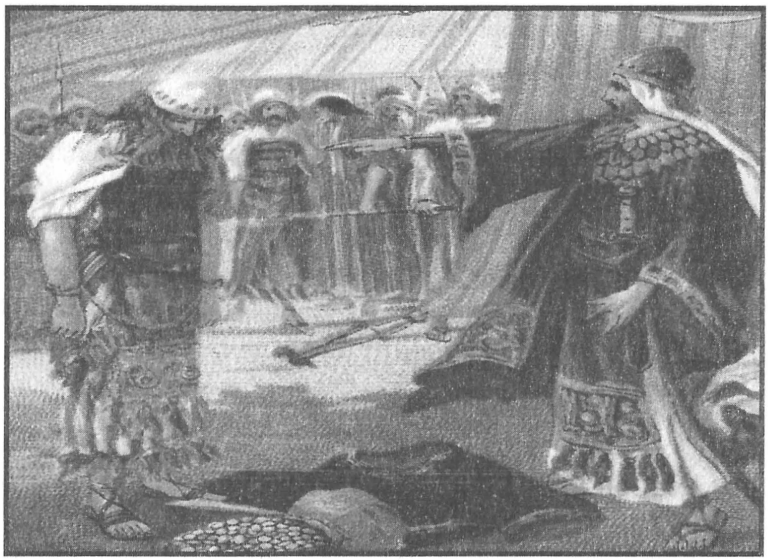
nızda değildim. O kişiyi bulun ve aldıklarını geri verdikten sonra ancak sizinle beraber olabilirim" dedi. Yeşu, şimdi anlamıştı, ay kentinin neden düşmediğini. Emrine karşı gelindiği için, tanrı onları cezalandırmıştı. Peki, şimdi yapılması gereken, tanrının emrine kim uymadıysa onun tespit edilmesiydi ve tanrıya ait olan ne varsa onu geri alıp, tapınak hazineleri kısmına koymaları lazımdı. Yeşu hemen tüm İsrail boylarını topladı, durumu anlattı. "Bu yüzden tanrı, ay kenti savaşında bizi terk etti. Herkes yarın boy boy karşıma çıkacak ve kim ne yaptıysa anlatacak" dedi.

Akan'ın Günahı

Sabah erkenden kalkan Yeşu, İsrail halkını oymak oymak öne çıkardı. Bunlardan Yahuda oymağı belirlendi. Yahuda boylarını teker teker öne çıkardığında, Zerah boyu belirlendi. Zerahlılar aile aile öne çıkarıldığında Zavdi ailesi belirlendi. Zavdi ailesinin erkekleri teker teker öne çıkarıldığında Yahuda oymağından Zerahoğlu, Zavdioğlu, Karmioğlu Akan belirlendi. O zaman Yeşu, Akan'a; "Oğlum, İsrail'in tanrısı RABB'in hakkı için doğruyu söyle ne yaptın, söyle bana, benden gizleme" dedi.

Akan; "Doğru, İsrail'in tanrısı RABB'e karşı günah işledim. Ganimetin içinde Şinar[169] işi güzel bir kaftan, iki yüz şekel gümüş, elli şekel ağırlığında bir külçe altın görünce dayanamayıp aldım. En altta gümüş olmak üzere, tümünü çadırımın ortasında toprağa gömdüm." dedi. Yeşu'nun görevlendirdiği adamlar hemen çadıra koştular. Gömülmüş eşyaları orada buldular. Gümüş en alttaydı. Tümünü çadırdan çıkardılar, Yeşu'ya ve İsrail halkına getirip RABB'in önünde yere serdiler. Yeşu ile İsrail halkı, Zerahoğlu Akan'ı, gümüşü, altın külçeyi, kaftanı, Akan'ın oğullarıyla kızlarını, sığır ve davarlarıyla eşeğini, çadı-

[169] Şinar, yani "Babil". İki yüz şekel: Yaklaşık 2.3 kg. Elli şekel: Yaklaşık 575 gr.



rıyla bütün eşyalarını alıp Akor Vadisi'ne[170] götürdüler. Yeşu, Akan'a; "Bizi neden bu felakete sürükledin? RAB de bugün seni felakete sürükleyecek." dedi. Ardından bütün İsrail halkı Akan'ı taşa tuttu, kendisine ait ne varsa taşlayıp yaktı.

Bu olay sonrası, tanrının ganimetini, tapınak hazinesi kısmına aldılar ve tanrıya karşı yapılan bu haksızlığı kaldırdılar. Bundan sonra Tanrı, Yeşu'ya; "Hemen askerlerini topla, ay kentini sana vereceğim" dedi. Yeşu, hiç zaman kaybetmeden askerlerini topladı ve ay kentini almak için yola çıktı. Güzel bir strateji gereği ay kenti, İsraillilere karşı koyamadı ve düştü. Ay kenti artık İsraillilerindi.

Yeşu'nun o zamana kadarki en büyük zaferi Eriha kentinin alınmasıydı. Daha sonra ikinci zaferi, Ay Kenti ama bu fetih Eriha kenti kadar ihtişamlı olmamasına rağmen bu kentleri almasından dolayı, bu kentlere komşu olan diğer kentlerdeki krallar korku içine düşmüşlerdi. Givon halkı, Yeşu ile hileli de olsa bir barış yapmıştı. Çünkü Givon komşu kent olmasına

[170] Akor: "Sıkıntı" anlamına gelir.

rağmen, Yeşu'nun karşısına, "Çok uzaklardan gelen elçileriz, ülkemiz sizinle anlaşma yapmak istiyor. İsrail tanrısının neler yaptığını biliyoruz bu yüzden ona inanıyoruz bize karşı saldırmama anlaşması yapalım" dediler. Yeşu bunu kabul etti ve anlaşmayı yaptı. Ancak daha sonra öğrendi ki karşısına gelen elçiler uzak diyarlardan değil komşu kent olan Givonlularmış ama yine de anlaşma anlaşmadır diye anlaşmaya sadık kalarak onlara saldırmadı. Bunu duyan diğer krallar, yani Givonluların, İsrailliler ile anlaşma yaptığını duyan diğer krallar çok kızdı ve aralarından biri diğerlerine; "Birlik olalım ve hep beraber Givon kentine doğru yola çıkalım ve orayı düşürelim, sonra ne yapacaklar, görelim" diye bir birlik oluşturdular. Givon kentine doğru yola çıktılar. Kimdi bu krallar? Yeruşalim Kralı Adoni-Sedek, Hebron Kralı Hoham, Yarmut Kralı Piram, Lakiş Kralı Yafia ve Eglon Kralı Devir.

Givonlular da, kendilerine karşı böyle bir ittifakın olduğunu ve harekete geçtiklerini öğrenince, müttefiki olan Yeşu'ya haberci gönderdi; "Gel bizi kurtar, bana karşı beş krallık birleşti, sadece sen gelirsen yenebilirim" demekteydi. Yeşu, haberi alınca askerleriyle beraber doğruca Givon kentine yardıma gitti. Tanrı da, Yeşu'nun yanında olduğunu söyledi. Gilgal'de bulunan Yeşu, adamlarıyla bütün gece yol aldıktan sonra kralların, Yeşu'dan haberi olmadığı için, krallara ansızın saldırdı. Neye uğradıklarını anlamayan krallar, kaçmaya başladı ve orduları bozguna uğratıldı. Kaçan kralların peşine düştüler. Bu kovalamaca Beythoron'a çıkan yol boyunca, Azeka ve Makkeda'ya dek sürdü. Bu kaçışları sırasında tanrı, yanlarında olduklarını göstermek için Beythoron'dan, Azeka'ya kadar olan yol boyunca, krallara ve kaçan askerlerinin üzerlerine iri iri dolular yağdırdı ve bu dolulardan dolayı toplam ölen sayısı, Yeşu'nun kılıçtan geçirdiklerinden kat ve kat fazlaydı.

Kaçak olan beş kral, Makkeda kentinde bir mağaraya saklanmışlardı. Kralların mağarada saklandıkları bilgisi Yeşu'ya iletil-

di ve Yeşu mağaranın önüne geçip, kralların dışarı çıkmasını istedi. Krallar, Yeşu'nun karşısına çıkartıldı ve Yeşu, beş kralı birden öldürdü. Daha sonra Makkeda kentini aldı. Kentte tek canlı bırakmadı. Yeşu, güney kentlerine doğru seferine devam ederek sırasıyla; Livna, Lakiş, Eglon, Hebron ve Devir'e saldırdı. Böylece Yeşu dağlık bölge Negev, Şefela ve dağ yamaçları dâhil, bütün ülkeyi ele geçirip buralardaki kralların tümünü yenilgiye uğrattı. Kadeş-Barnea'dan Gazze'ye, Givon'a kadar uzanan bütün bölgeyi egemenliği altına aldı. Ardından Yeşu İsrail halkıyla birlikte Gilgal'daki ordugâhına döndü. Yeşu, Gilgal'daki ordugâhına döndüğünde, güney kentleri tamamıyla kontrolündeydi. Bu kadar büyük bir bölgeyi kontrolü altına alan Yeşu, kuzeydeki kralları tedirgin etmişti ve kuzeydeki Hazor Kralı Yavin derhal diğer komşu krallıklara haber salarak, mevcut durum karşısında birleşme teklifini tüm krallıklara gönderdi. Kimdi bu krallar? Madon Kralı Yovav, Şimron ve Akşaf krallarına, Arava'da, Şefela'da ve batıda Dor Kenti sırtlarındaki krallara, doğu ve batı bölgelerindeki Kenan, Amor, Periz halklarına ve dağlık bölgedeki Yevuslular'la Hermon Dağı'nın eteğindeki Mispa bölgesinde yaşayan Hivliler'e haber gönderdi. Tüm bu krallar, bütün ordularıyla, kıyıların kumu kadar sayısız askerleriyle, çok sayıdaki at ve savaş arabalarıyla, Yeşu'yu yok etmek için yola çıktılar. Merom suları kıyısına gelip ordugâh kurdular.

İsrail tanrısı, Yeşu'ya; "Sakın korkma, ben senin yanındayım ve onları yere sereceksin. Savaş arabalarını ateşe verip, atlarını sakatlayacaksın" diyerek, bundan da zaferle çıkacağını müjdelemişti. Bunun üzerine Yeşu, hiç beklenmedik bir anda kuzey ve batılı kralların ordugâhına ani saldırı başlattı. Karşılarındaki düşmanı bozguna uğratan İsrailliler, kaçanları Büyük Sayda'ya, Misrefot-mayim'e ve doğuda Mispe Vadisi'ne kadar kovalayıp öldürdü, kimseyi sağ bırakmadılar. Yeşu, bundan sonra geri dönüp Hazor'u ele geçirdi. Hazor kralını kılıçla öldürdü. Çün-

kü Hazor, eskiden bütün bu krallıkların başıydı. Böylece Yeşu, dağlık bölge, bütün Negev, Şefela, Arava ve İsrail dağlarıyla bu dağların etekleri, Seir yönünde yükselen Halak Dağı'ndan Hermon Dağı'nın altındaki Lübnan Vadisi'nde bulunan Baal-gat'a varıncaya dek bütün toprakları ele geçirdi.

Yeşu, bundan sonra Anaklılar'ın üzerine yürüdü. Onları Hebron, Devir ve Anav'dan, bütün dağlık bölgelerinden söküp attı. Kentleriyle birlikte onları tümüyle yok etti. Yeşu, bütün ülkeyi ele geçirdi ve İsrailoğulları arasında mülk olarak bölüştürdü. Böylece savaş sona erdi, ülke barışa kavuştu. Toplam otuz bir kralı yenerek, topraklarına el koydu.

Daha sonra tanrı Yeşu'ya; "Mülk olarak alınacak daha çok toprak var, ama artık yaşlandın, yaşın hayli ilerledi. Sana buyurduğum gibi, buraları kura ile İsrailliler arasında mülk olarak bölüştür. Bu toprakları şimdiden dokuz oymakla Manaşşe oymağının yarısı arasında mülk olarak bölüştür." dedi. Şeria Irmağı'nın doğusundaki topraklar Manaşşe oymağının öbür yarısı ile Ruben ve Gad oymakları, RABB'in kulu Musa'nın Şeria Irmağı'nın doğusundaki toprakları kendilerine vermesiyle mülkten paylarını almışlardı.

Tanrı, yalnız Levi oymağına topraktan pay vermedi. Levililer'in payı İsrail'in tanrısı için yakılan sunulardı. Tüm bu savaş sırasında buluşma çadırı kurulu değildi ve anlaşma sandığı hâlâ Gilgal'daki ordugâhta beklemekteydi. Kazanılan tüm bu zaferler sırasında önlerinde anlaşma sandığı yoktu sadece tanrıları yanlarındaydı.[171]

Yeşu, burada boylara göre toprak paylarını vermeye başladı. İlk önce Musa zamanında, Şeria Irmağı'nın doğusunda kalma-

[171] Yazarın yorumu: "Anlaşma Sandığı / Ahit Sandığı yanlarında yoktu." Ülkemizde de sözde konunun uzmanlarının yaptığı açıklamaya göre "ahit sandığının önlerinde olmadığı her savaşı İsrailoğulları kaybeder" diyorlar ama onları yalancı çıkartan bizzat İsrail tanrısı oldu.

yı kabul eden iki boya ve Manaşşe boyunun yarısına toprakların bölüştürerek, o oymaktakilerin kendilerine verilen bölgeye gitmelerine izin verdi. Daha sonra Gilgal'den biraz kuzeye doğru gidip buluşma çadırını Şilo'da kurdurdu. Burayı başkent yaptı. Şeria Irmağı'nın batısında verilecek toprakları buluşma çadırında, tanrının huzurunda kura ile kimlerin alacağını tayin etti. Toprak payları belirlenmişti ve artık her boy kendi hakkı olan topraklara yerleşmek için, kendilerine verilen bölgeye gitmeye başlayacaktı. Bu yerleşme sırasında, hâlâ toprakları içinde olan yabancılar vardı. İşte İsrail tanrısı bunları kastederek "daha alınacak birçok yer var" demişti.

Efraim boyuna verilen topraklar içinde: Gezer bölgesinde Kenanlılar direnmişler ve Efraim boyu onları oradan çıkaramadığı için köle gibi ücretsiz çalıştırmaya ikna olmuşlardı.

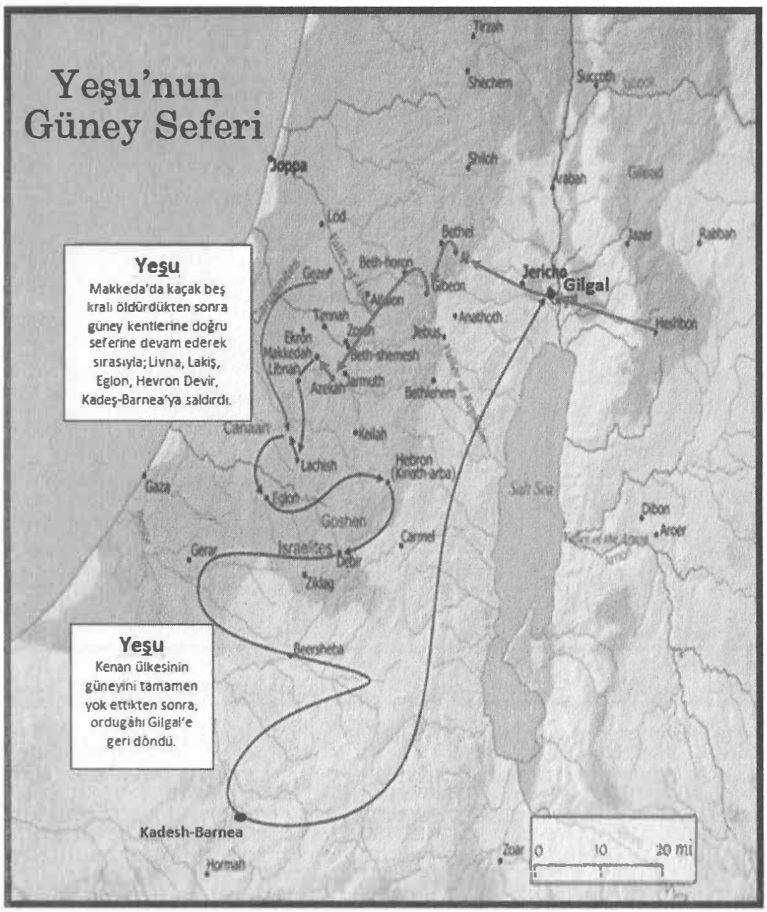
Manaşşe boyuna verilen topraklar içinde: Beth Shean, Yoqneam, Dor, Tanaak bölgelerinde Kenanlılar yaşamaya devam ediyorlardı.

Yeşu da ilerlemiş yaşından dolayı tüm paylaşımları tanrının huzurunda yapmanın mutluluğu içinde Efraim bölgesinde, Şilo'nun yakınlarında bulunan, Tanrı'nın buyruğu uyarınca, ona istediği kenti, Timnat-Serah'ı verdiler. Yeşu kenti onarıp oraya yerleşti.

Tüm bu savaşların hepsi Şeria Irmağı'nın batısında kalan kentlerde olmuştu. Bu kentleri yerle bir etmişti. Önlerinde kimse kalmamıştı. Kadın, erkek, çocuk ve hayvanlarına kadar hepsini kılıçtan geçirdiler. Bunu yapmalarını tanrı söylemişti. Yeşu da Tanrı ne derse yaptı. Bu savaşların daha kısa sürede bitmesi için savaş esnasında Tanrı, Yeşu'nun seslenişini duydu. Ona yardım etti. Yeşu, Tanrıya; "Güneş ve ayı durdur, öylece yerlerinde kalsınlar" diye seslendi. Tanrı da bu sese kulak verdi. Güneş ve ay oldukları yerde kaldı. Neredeyse yirmi dört saat hiç kıpırdamadı, öylece yerinde kaldı ve bu da Yeşu'nun

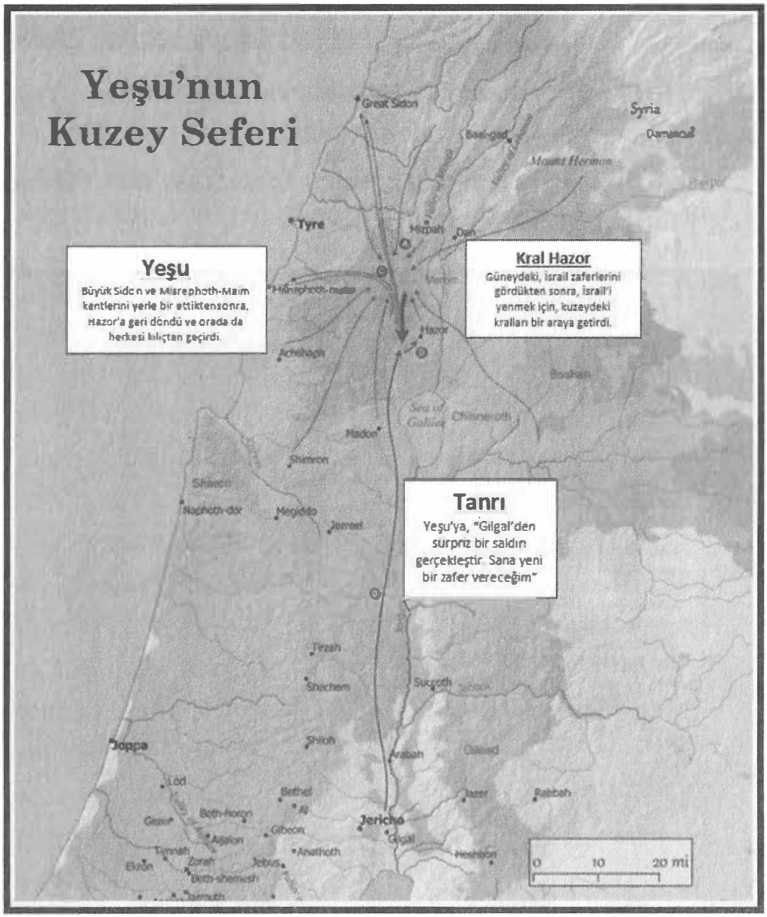
ilerlemesini sağladı, uzun bir gün oldu ama tanrı ne derse Yeşu yaptı ve her gittiği yerden zaferle döndü.

Musa, Yeşu'ya görevi devrettikten sonra Yeşu'nun izlediği güzergâhlara bakalım:



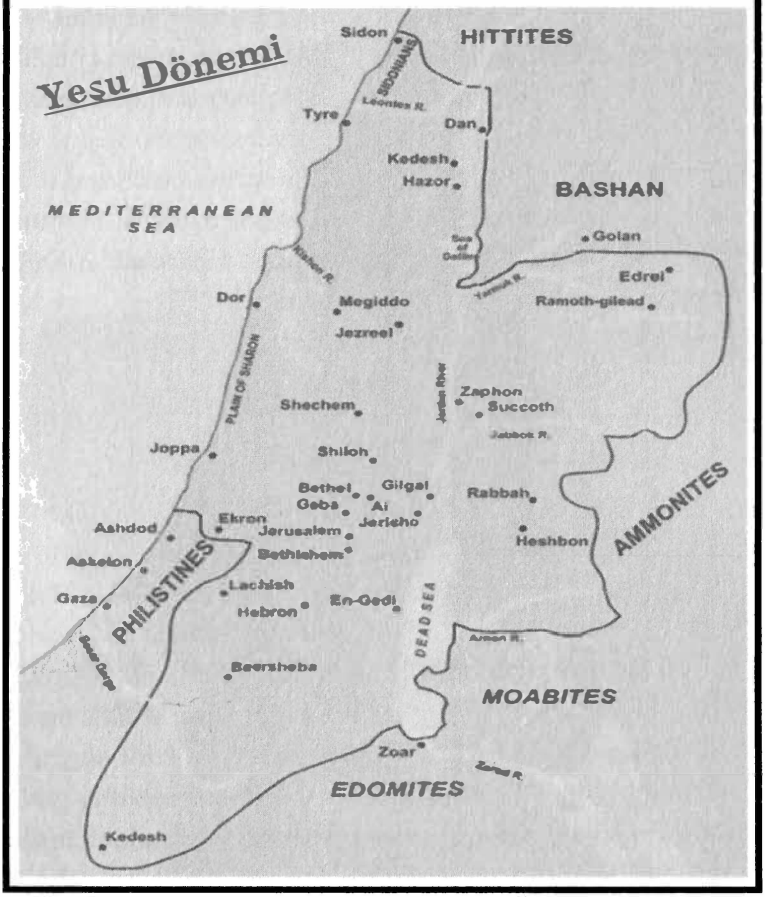
Musa'nın ölümünden sonra,
Yeşu'nun, Tanrı'nın emriyle izlediği, yol haritası

Yeşu'nun güney ve kuzey seferleri sonrasında elde ettiği topraklar, sınırları itibari ile aşağıdaki haritada verilmiştir.

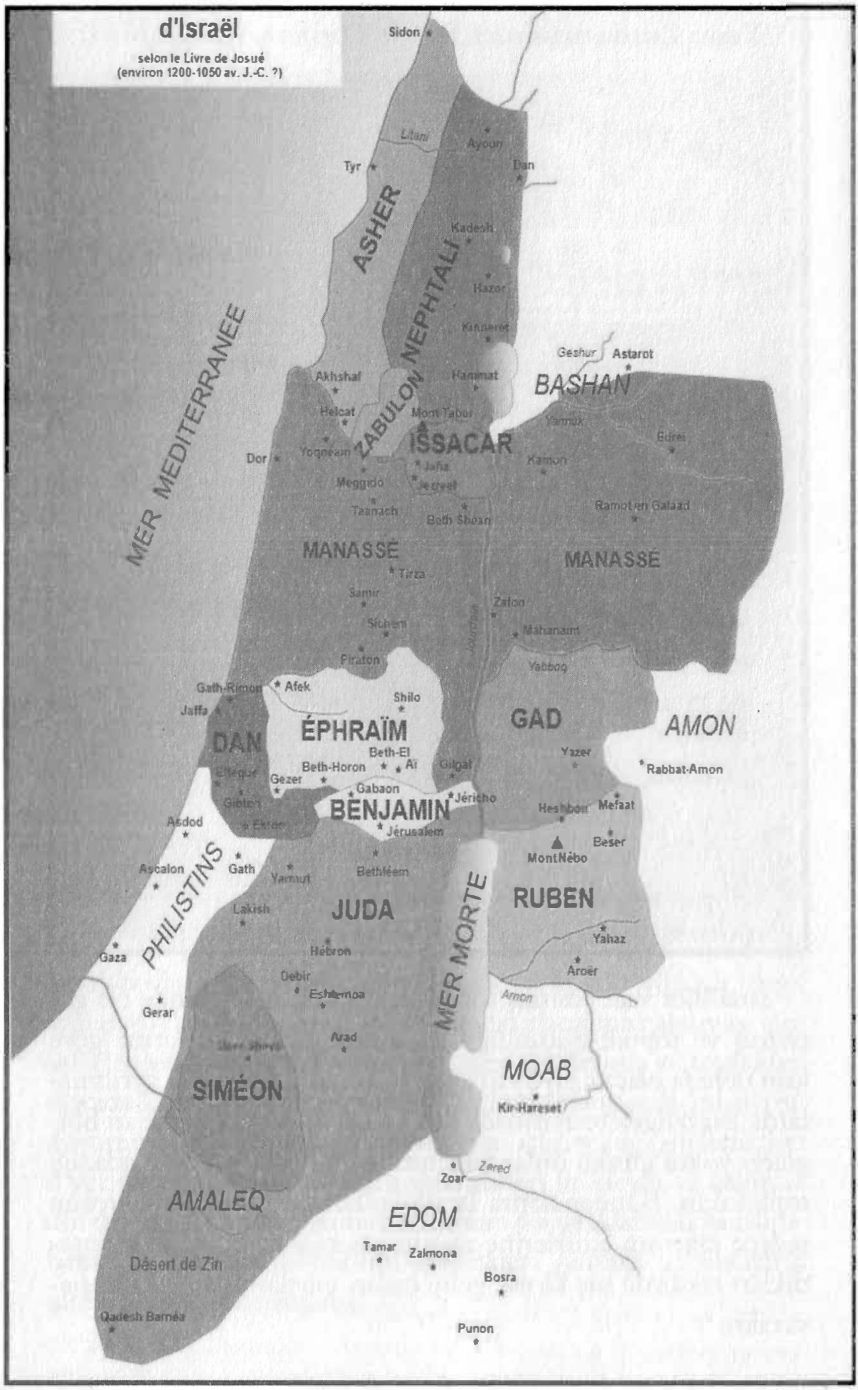


Bu haritalarda yer almayan ama topraklar bölüştürülürken, İsrail boylarına verilmiş topraklar da vardı. Bu yüzden Yeşu, toprak paylaşımı sırasında kimin nereyi alacağına bakılması için seferlerden sonra kentlere gözlemciler göndermiş ve toprakları dışında kalan ama tanrının vaadi olan bu topraklarda kalanların durumunun ne olduğunu öğrenmeleri için; seçtiği gözlemcileri o yerlere göndererek; "Gidin ve o yerleri inceleyin ve çabucak dönün" demişti. İncelemelerden sonra o topraklardaki Kenanlıların çok azınlıkta olduğunu gördükleri yerlerde yabancıların olmasına ses etmemişlerdi.

Yeşu Zamanındaki İsrail Toprak Bütünlüğü



İsrailliler vaat edilmiş toprakları, tanrının sayesinde ele geçirmiş ve toprak bütünlüğü sağlanmış halde, boylarına göre kim nerede olacak diye kura çekimine göre bölgelere ayrılmışlardı. Bu bölgelere ayırmada sadece Levililerin kendine ait bölgeleri yoktu çünkü onlar tanrının seçtiği yani kendine adadığı topluluktu. Bundan sonra İsrailoğullarının yapmaları gereken sadece tanrının emirlerine uygun yaşamaktı. Bu şekilde yaşadıkları takdirde hiç kimse gelip onları yurtlarından çıkartamayacaktı.



Boylarına göre paylaşılmış Kenan Diyarı

Tanrı bu bölgeleri işaret ettiğinde henüz daha ele geçirmedikleri kentleri de genel sınır bütünlüğüne dâhil ederek bu paylaşımı tamamlamışlardı. RAB, Yeşu'ya; "İşte Şeria Irmağı'ndan Akdeniz'e dek yok ettiğim bütün bu uluslarla birlikte, geri kalan ulusların topraklarını da kurayla oymaklarınıza mülk olarak böldüm. Bundan sonra, yeni sefer düzenlenecek kent yoktur. Sizlere, atalarınıza vaat ettiğim topraklar bunlardır. Sözümü tuttum. Hepsi bu kadar olduğundan şimdi tek yapmanız gereken, bu topraklarda kalmak istiyorsanız size verdiğim emirlere göre hayatınızı şekillendirirseniz ben de dışarıdan gelecek her türlü saldırıya karşı sizi korurum ama bunu yapmayıp, emirlerimi dinlemezseniz, sizden önce de bu topraklarda olanları nasıl yok ettiysem sizleri de aynı şekilde yok ederim." dedi.

Daha sonra buluşma çadırının orada Yeşu, İsrail halkının önde gelenlerini topladı ve kısaca yasayı tekrarladıktan sonra onları kendi bölgelerine gönderdi. Yeşu, yüz on yaşında öldü. Öldüğünde arkasında sorunsuz, sıkıntısız ve etrafında hiçbir düşmanın olmadığı bir coğrafya bıraktı. Ama olanlar oldu ve Yeşu ile tüm bu mücadeleleri veren İsrail halkı zaman içinde ölüp gittiklerinden yeni nesil, atalarının verdiği mücadeleden bihaber olarak yetişti ve tanrı tanımaz bir biçimde büyüdüklerinden kısa sürede yozlaştılar. Tanrılarının vaat ettiği topraklarda bir tek canlı bırakmayacaksınız, yabancılardan asla kız alıp vermeyeceksiniz emrine uymadılar. Önünüzden kovduğum toplulukların putlarına tapmayacaksınız, onların kabul ettiği ilahları benimseyip ağzınıza almayacaksınız emrine uymadılar. Tüm bunlar gerçekleşti, tanrı neyi yapmayın dediyse, İsrailoğulları onu yaptı ve tanrı bu duruma çok öfkelendi. Gazabını İsrailoğulları üzerinde gösterdi. İsrailoğullarının boyları içinde yaşayan yabancıların eziyetini çekmeye mahkûm etti. Neredeyse her İsrail boyuna ait olan bölgede sorunlar vardı ve yöneticiler İsrailoğullarını çok ağır şartlarda yaşamaya mahkûm etmişti. Bu duruma daha fazla dayanamayan İsrailoğulları

sonunda tanrıya yakardılar: "Hata ettik, senin yolundan çıktık, sözünü dinlemedik ama artık bize yardım et ki, senin yoluna dönelim." Tanrı onları duydu. Her İsrail boyunun olduğu bölgede seçeceği kişiler ile konuşmaya başladı. Konuştuğu kişilere bölgesel hâkimlik/~~peygamberlik~~ veriyordu, o bölgedeki İsrail boyunu, onun etrafında toplayıp "tanrının emirlerine birlikte uymalarını istiyordu ancak bu şekilde sizi kurtarırım" demekteydi. Tanrı, İsrailoğullarının feryatlarına sessiz kalmadı ve yardım etmeye başlamıştı... İlk hâkimler/~~peygamberler~~:

OTNİEL

Tanrı, **Simon** oymağını önce Aram-Naharayim Kralı Kuşan-rişatayim'in eline teslim etti. İsrailliler sekiz yıl Kuşan-rişatayim'in boyunduruğunda kaldılar. Tanrı, Otniel'i kurtarıcı olarak seçti ve sonrasında tanrının ruhu Otniel'in üzerine indi. Otniel, İsrailliler'i (Simon oymağını) yönetti, onlar için savaştı. Aram-Naharayim Kralı Kuşan-rişatayim'i onun eline teslim etti. Ülke (Simon oymağı bölgesi) Kenazoğlu Otniel'in ölümüne dek kırk yıl barış içinde yaşadı.

EHUT

Tanrı, **Benyamin** oymağını önce Moav Kralı Eglon'u onlara karşı güçlendirdi. Onları bozguna uğrattı. İsrailliler on sekiz yıl Moav Kralı Eglon'un boyunduruğu altında kaldı. Benyaminlilerin, Tanrı'ya yakarmaları üzerine, tanrı, onlar için Ehut adında bir kurtarıcı çıkardı. Ehut, yaptığı güzel bir plan neticesinde, Kral Eglon'un en yakınına kadar gelip, bugün için hazırladığı kamasını Kral Eglon'un karnına saplamasıyla birlikte kralı öldürdü. Daha sonra peşine düşecekler diye kaçan Ehut, Gilgal'în yukarısındaki Efraim bölgesindeki dağa çıktı ve borusunu öttürünce diğer saklanmış olan İsrailliler (Benyamin oymağı) Ehut'la beraber şehre inip, kenti geri aldılar. Ülke (Benyamin oymağı bölgesi) seksen yıl barış içinde yaşadı.

ŞAMGAR

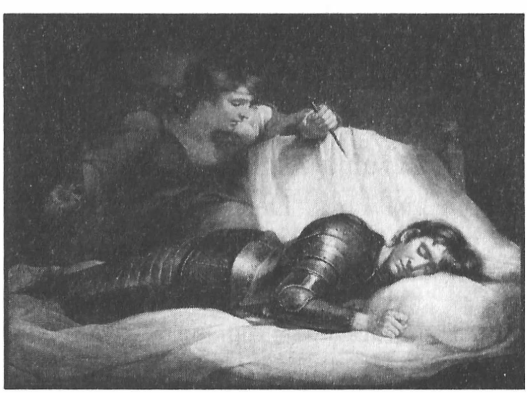
Şamgar için çok detay olmamasına rağmen, **Dan** oymağının batı sınırına yaklaşan altı yüz kadar Filistliyi öldürerek, Dan oymağını olası bir tehlikeden kurtardı.

DEBORA (Kadın Peygamber) - **BARAK** (Ordu Komutanı)

Tanrı, **Naftali** oymağını önce Hazor'da egemenlik süren Kenanlı Kral Yavin'in eline teslim etti. Yavin'in Sisera adında bir ordu komutanı vardı. Haroşet-Goyim'de yaşardı. Dokuz yüz demir savaş arabasına sahip olan Yavin, yirmi yıldır İsrailliler'i acımasızca eziyordu. Bu yüzden İsrailliler (Naftali oymağı) Tanrı'ya yakardılar. Naftali'yi, Lappidot'un karısı Peygamber Debora yönetiyordu. Debora, Efrayim'in dağlık bölgesinde, Rama ile Beytel arasındaki hurma ağacının altında oturur, kendisine gelen İsrailliler'in davalarına bakardı. Debora bir gün adam gönderip, Avinoamoğlu Barak'ı Kedeş'ten çağırttı. Ona; "İsrail'in tanrısı, yanına Naftali ve Zevulunoğulları'ndan on bin kişi alıp Tabor Dağı'na gitmeni buyuruyor, tanrı, Kral Yavin'in ordu komutanı Sisera'yı, savaş arabalarını ve ordusunu Kişon Vadisi'ne, senin yanına çekip eline teslim edeceğim diyor." dedi. Barak, Debora'ya; "Eğer benimle gelirsen giderim, gelmezsen gitmem." dedi. Debora; "Seninle gelmesine gelirim, ama böyle bir yol tuttuğun için onurlandırılmayacaksın, çünkü tanrı, Sisera'yı bir kadının eline teslim etmiş olacak." dedi. Böylece Debora kalkıp Barak'la birlikte Kedeş'e gitti. Barak, Zevulun ve Naftalioğullarını Kedeş'te topladı. Ardında on bin kişi vardı. Debora da onunla birlikte gitti. Avinoamoğlu Barak'ın Tabor Dağı'na çıktığını duyan Sisera, dokuz yüz demir arabasını ve yanındaki halkı Haroşet-goyim'den çıkarıp Kişon Vadisi'nde topladı. Debora, Barak'a; "Haydi kalk, çünkü tanrının Sisera'yı senin eline teslim ettiği gün, bugündür, tanrı, senin önünden gidiyor" dedi. Bunun üzerine Barak, ardında

on bin kişiyle tabor dağı'ndan indi. Tanrı, Sisera'yı, savaş arabalarını sürenleri ve ordusunu Barak'ın önünde şaşkına çevirerek bozguna uğrattı. Sisera, savaş arabasından indi ve yaya olarak kaçtı. Barak savaş arabalarını ve orduyu Haroşet-Goyim'e kadar kovaladı. Sisera'nın bütün ordusu kılıçtan geçirildi, tek kişi bile kurtulamadı. Yaya olarak kaçan Sisera ise Kenliler'den Hever'in karısı Yael'in çadırına sığındı. Çünkü Hazor Kralı Yavin'le, Kenliler'den Hever'le arası iyiydi.

Kenliler'den Hever, Musa'nın kayınbiraderi Hovav'ın torunlarından, yani Kenliler'den ayrılmış, çadırını Kedeş yakınında Saanannim'deki meşe ağacının yanına kurmuştu. Yael, Sisera'yı karşılamaya çıktı. Ona, "Korkma, efendim, gel çadırıma sığın" dedi. Çadırına sığınan Sisera'nın üzerine bir yorgan örttü. Sisera; "Susadım, lütfen biraz su ver de içeyim" dedi. Yael, süt tulumunu açıp ona içirdikten sonra üzerini yine örttü. Sisera kadına; "Çadırın kapısında dur, biri gelirde çadırda kimse var mı diye sorarsa, yok de" dedi. Hever'in karısı Yael eline bir çadır kazığı ile tokmak aldı. Yorgunluktan derin bir uykuya dalmış olan Sisera'ya sessizce yaklaşarak, kazığı şakağına dayadı ve yere saplanıncaya dek çaktı. Sisera hemen öldü. Yael, Sisera'yı kovalayan Barak'ı karşılamaya çıkarak ona; "Gel, aradığın adamı sana göstereyim" dedi. Barak kadını izledi ve şakağına kazık çakılmış Sisera'yı ölü buldu. Böylece tanrı o gün Kenanlı Kral Yavin'i İsrailliler'in önünde bozguna uğrattı. Bundan sonra ülke (Naftali oymağı bölgesi) kırk yıl barış içinde yaşadı.



Yael, Sisera'yı öldürürken

GİDYON

Tanrı, İssakar oymağını Midyanlılar'ın eline yedi yıl süreyle teslim etti. Midyan boyunduruğu İsrailliler'e öyle ağır geldi ki, dağlarda kendilerine sığınaklar, mağaralar, kaleler yaptılar. İsrailliler, (İssakar Oymağı) Midyanlılar'dan ötürü Tanrı'ya yakarınca, tanrı, onlara bir hâkim gönderdi. Tanrı'nın meleği gelip Aviezerli Yoaş'ın Ofra kentindeki yabanıl fıstık ağacının altında oturdu. Yoaş'ınoğlu Gidyon'a görünerek, "Ey yiğit savaşçı, tanrı seninledir" dedi. Gidyon borusunu çalınca Aviezerliler onun çevresinde toplandı. Gidyon bütün Manaşşe'ye ulaklar göndererek oranın halkını da topladı. Aşer, Zevulun ve Naftali'ye de ulaklar gönderdi. Onlar da onu karşılamaya çıktılar. Toplamda otuz iki bin kişi Gidyon'un yanında savaşmaya gelmişti. Tanrı; "bu sayının çok olduğunu ve bu şekilde savaşı kazandıklarında, bu zaferin tanrıdan değil bizden kaynaklandığını ileri sürerler, bunu azalt" dedi. Daha sonra sayı on bin kişiye düştü. Tanrı tekrar hatırlattı "bu sayı da fazla" dedi. Sayıyı üç yüz kişiye düşürünce "tamam" dedi. Sonra üç yüz adamını üç bölüğe ayırdı. Hepsine borular, boş testiler ve testilerin içinde yakılmak üzere çıralar verdi. Onlara, "Gözünüz bende olsun, ben ne yaparsam siz de onu yapın. Ben ve yanımdakiler borularımızı çalınca, siz de ordugâhın çevresinde durup borularınızı çalın ve 'Tanrı ve Gidyon için! diye bağırın." dedi. Gidyon ile yanındaki yüz kişi borularını çalmaya başlayıp ellerindeki testileri kırdılar. Üç bölük de borularını çalıp testileri kırdı. Çaldıkları borular sağ ellerinde, çıralarıysa sol ellerinde tutuyorlardı. "Tanrı ve Gidyon için" diye bağırdılar. Onlar ordugâhın çevresinde dururken, ordugâhtakilerin hepsi koşuşmaya, bağırıp kaçışmaya başladı. Üç yüz boru birden çalınca, tanrı, Midyan ordugâhındakilerin hepsini kılıçla birbirlerine saldırttı. Midyan ordusu Serera'ya, Beytşitta'ya, Tabbat yakınındaki Avel-mehola sınırına dek kaçtı. Naftali, Aşer ve bütün Batı Manaşşe'den çağrılan İsrailliler, Midyanlılar'ı kovalamaya başladılar. Midyanlı iki önderi, Orev

ile Zeev'i tutsak aldılar. Orev'i, Orev kayası'nda, Zeev'i ise Zeev'in üzüm sıkma çukurunda öldürerek midyanlılar'ı kovalamaya devam ettiler. Orev'le zeev'in kesik başlarını Şeria Irmağı'nın karşı yakasına geçen gidyon'a getirdiler. Daha sonra Gidyon, Midyan Kralları Zevah ve Salmunna'nın peşine düştü. Bu takip Şeria Irmağının doğusuna kadar devam edip, Gad oymağının bölgesinde devam ederek doğu sınırına kadar ulaştı. Bu kovalamaca sonunda Gidyon, Midyan Kralları Zevah ve Balmunna'yı yakalayıp beraberindeki tüm kişileri kılıçtan geçirdi.

Gidyon, takip sırasında, Gad oymağının içinde bulunan Sukkot ve Penuel kentlerinden geçerken oradakilere; "Lütfen adamlarıma ekmek verin, bitkin haldeler, ben, Midyan Kralları Zevah ve Salmunna'yı kovalıyorum" dedi. Sukkot önderleri; "Zevah ile Salmunna'yı tutsak aldın mı ki, orduna ekmek verelim?" dediler. Gidyon, "Öyle olsun! Tanrı, Zevah ile Salmunna'yı elime teslim edince, bedenlerinizi çöl dikeni çalılarla yaracağım" dedi. Gidyon, kralları kovalarken Penuel'e vardı ve oranın halkından da aynı şeyi istedi. Penuel halkı da Sukkot halkının verdiği yanıtın aynısını verdi. Gidyon onlara, "Esenlik içinde döndüğüm zaman bu kuleyi yıkacağım" dedi.

En sonunda Midyan Krallarını yakaladı. Midyan Krallarını yakaladıktan sonra bu kentlerden geri geçerken, onların yaptıklarını unutmamıştı. Panuel'den geçerken, Penuel Kulesi'ni yıkıp, kent halkını kılıçtan geçirdi. Sukkot yoluna döndüğünde, yolda Sukkot'tan genç bir adamı yakalayıp sorguya çekti. Sukkot önderleriyle ileri gelenlerinin adlarını, toplam yetmiş yedi kişinin adını yazıp Gidyon'a verdi. Gidyon, Sukkot'a gidip halka; "Zevah ile Salmunna'yı tutsak aldın mı ki bitkin adamlarına ekmek verelim, diyerek beni aşağıladınız. İşte Zevah ile Salmunna!" dedi. Sonra kentin ileri gelenlerini topladı. Sukkot önderlerini çöl dikeni çalılarla döverek cezalandırdı. Bu seferden ganimet olarak Gidyon sadece elde edilenler arasından al-

tın küpeleri kendine istedi çünkü midyanlılar, İsmaili kavimdendi ve İsmaililer altın küpe takarlardı. Diğerlerini adamlarına bıraktı. Bu altınların toplam ağırlığı 19,5 kg yapıyordu. Bundan sonra ülke (İssakar oymağı) kırk yıl barış içinde yaşadı.

Yoaşoğlu Gidyon dönüp kendi evinde yaşamını sürdürdü. Çok sayıda kadınla evlendi ve yetmişoğlu oldu. Ayrıca Şekem'de bir cariyesi vardı. Bundan da bir oğlu oldu, adını Avimelek koydu. Yoaşoğlu Gidyon iyice yaşlanıp öldü. Aviezerliler'e ait ofra kenti'nde, babası Yoaş'ın mezarına gömüldü.

AVİMELEK (İç Savaş)

Avimelek, dayılarının bulunduğu Şekem Kenti'ne giderek onlara ve annesinin boyundan gelen herkese; "Şekem halkına şunu duyurun; 'Sizin için hangisi daha iyi? Gidyon'un yetmiş oğlu tarafından yönetilmek mi, yoksa bir kişi tarafından yönetilmek mi? Unutmayın ki ben sizinle aynı etten, aynı kandanım" dedi. Dayıları Avimelek'in söylediklerini Şekem halkına ilettiler. Halkın yüreği Avimelek'ten yanaydı. "O bizim kardeşimizdir" dediler. Ona Baal-berit Tapınağı'ndan yetmiş parça gümüş verdiler. Avimelek bu parayla kiraladığı belalı serserileri yanına alarak babasının kenti Ofra'ya, kardeşlerinin yanına gitti. Gidyon'un altmış dokuz oğlunu bir taşın üzerinde kesip öldürdü. Yalnız Gidyon'un küçük oğlu Yotam kaçıp gizlendiği için sağ kaldı.

Şekem ve Beytmillo halkları toplanarak hep birlikte şekem'de dikili taş meşesinin olduğu yere gittiler. Avimelek'i orada kral ilan ettiler. Yotam, Şekem'e gelip; "Şimdi siz Avimelek'i kral yapmakla içten ve dürüst davrandığınızı mı sanıyorsunuz? Gidyon'un ailesine iyilik mi ettiniz? Ona hak ettiği gibi mi davrandınız? Oysa babam sizi Midyanlılar'ın elinden kurtarmak için canını tehlikeye atarak sizin için savaştı. Ama bugün siz babamın ailesine karşı ayaklandınız, altmış dokuz oğlu-

nu bir taşın üzerinde kesip öldürdünüz. Cariyesinden doğan Avimelek kardeşiniz olduğu için onu Şekem'e kral yaptınız" dedi. Avimelek, Şekem kentini üç yıl yönetti. Sonra tanrı Avimelek'le Şekem halkını birbirine düşürdü. Halk, Avimelek'e başkaldırdı. Tanrı bunu, Avimelek'i Gidyon'un altmış dokuz oğluna yapılan zorbalığın aynısına uğratmak, kardeşlerini öldüren Avimelek'ten ve onu bu kırıma isteklendiren Şekem halkından akıttıkları kanın öcünü almak için yaptı. Şekem halkı dağ başlarında Avimelek'e pusu kurdu. Oradan geçen herkesi soyuyorlardı. Ebetoğlu Gaal kardeşleriyle birlikte gelip Şekem'e yerleşti. Şekem halkı ona güvendi. Bağlara çıkıp üzümleri toplayıp, ezip, şarap yaptıktan sonra bir şenlik düzenlediler. İlahlarının tapınağına gittiler, orada yiyip içerken Avimelek'e lanetler yağdırdılar. Ebetoğlu Gaal kalkıp; "Avimelek kim ki, biz Şekem halkı ona hizmet edelim? Gidyon'un oğlu değil mi o? Zevul da onun yardımcısı değil mi? Şekemliler'in babası Hamor'un soyundan gelenlere hizmet edin. Neden Avimelek'e hizmet edelim? Keşke bu halkı ben yönetseydim! Avimelek'i uzaklaştırır ve ona; "Ordunu güçlendir de öyle ortaya çık! derdim." dedi. Kentin yöneticisi olan Zevul, Ebetoğlu Gaal'ın sözlerini duyunca öfkelendi. Avimelek'e gizlice gönderdiği ulaklar aracılığıyla; "Ebetoğlu Gaal ve kardeşleri Şekem'e geldiler. Kenti sana karşı ayaklandırıyorlar. Gel, adamlarınla birlikte gece kırda pusuya yat. Sabah güneş doğar doğmaz kalk, kenti bas. Gaal ile adamları sana saldırdığında onlara yapacağını yap" dedi. Şekem halkına öncülük eden Gaal, Avimelek'le savaşa tutuştu. Ama tutunamayıp kaçmaya başladı. Avimelek ardına düştü. Kentin giriş kapısına dek çok sayıda ölü yerde yatıyordu. Avimelek Aruma'da kaldı. Zevul ise Gaal'ı ve kardeşlerini Şekem'den kovdu, kentte yaşamalarına izin vermedi. Bundan sonra Avimelek Teves üzerine yürüdü, kenti kuşatıp ele geçirdi. Kentin ortasında sağlam bir kule vardı. Kadın erkek bütün kent halkı oraya sığındı. Kapıları kapayıp kulenin damına çıktı-

lar. Avimelek gelip kuleyi kuşattı. Ateşe vermek için kapısına yaklaştığında, bir kadın, Avimelek'in üzerine taş atıp başını yardı. Avimelek silahlarını taşıyan uşağını çağırdı ve "Kılıcını çek, beni öldür, hiç kimse, Avimelek'i bir kadın öldürdü demesin." dedi. Uşak kılıcını Avimelek'e saplayıp onu öldürdü. Böylece tanrı altmış dokuz kardeşini öldürerek babasına büyük kötülük eden Avimelek'i cezalandırdı.

TOLA

Avimelek'in ölümünden sonra İsrail'i kurtarmak için İssakar oymağından Dodooğlu Puaoğlu Tola adında bir adam ortaya çıktı. Tola, Efrayim'in dağlık bölgesindeki Şamir'de yaşardı.

İsrail'i **(Batı Manaşşe oymağını)** yirmi üç yıl yönettikten sonra öldü, Şamir'e[172] gömüldü.

YAİR

Ondan sonra Gilatlı Yair başa geçti. Yair, İsrail'i (Doğu Manaşşe oymağını) yirmi iki yıl yönetti. Yair ölünce Kamon'da gömüldü.

YİFTAH

Tanrı, **Doğu Maneşşe** oymağını önce Gilatlı Amorlular'ın eline on sekiz yıl süreyle teslim etti. Ammonlular Yahuda, Benyamin ve Efrayim oymaklarıyla savaşmak için Şeria Irmağı'nın ötesine geçtiler. İsrailoğulları büyük sıkıntı içindeydi. İsrailoğulları, tanrıya tekrar yakardı ve yardım istedi. Tanrı, önce istemese de daha sonra yardım etmeyi kabul etti. Bunun üzerine İsrailoğulları diğer ulusların ilahlarına ve putlarına tapınmayı bıraktı. Putları yıktılar. Ammonlular toplanıp Gilat'ta ordugâh kurunca İsrailoğulları da toplanarak Mispa'da ordu-

[172] Şamir, Efrayim oymağının içerisinde diye anlatılıyor ama Şamir kenti, Batı Manaşşe oymağı içinde yer alıyor.

gâh kurdular. Gilat halkının önderleri birbirlerine, "Ammonlular'a karşı ilk saldırıyı başlatan kişi, bütün Gilat halkının önderi olacak" dediler. Yiftah adında yiğit bir savaşçı vardı. Bir fahişenin oğlu olan Yiftah'ın babasının adı Gilat'tı. Gilat onun şehriydi. Doğu Maneşşe ordusunun başına geçti. Ammon kralına kaç kere konuyu kapatmak ve savaş olmadan çözüm bulmak adına mektuplar gönderdi ama buna karşılık olarak hep olumsuz cevaplar geldi. Son çare savaşmaktı ve başta Avel-keramim olmak üzere, Minnit'ten, Aroer'e kadar yirmi kenti yakıp yıkarak Ammonlular'a çok büyük kayıplar verdirdi. Böylece ammonlular İsrailoğullarının boyunduruğuna girdi.

YİFTAH (İç Savaş)

Efrayim Oymağı, savaş dönüşünde Yiftah'ın yanına gelerek; "Bizi neden çağırmadın?" dediler.

Yiftah; "Çağırdım ama gelmediniz, şimdi neden hesap sormaya gelir gibi karşımda duruyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine Efrayimoğulları duruma bozulunca Gilat'lı İsraillilere; "Ey efrayim ve Manaşşe halkları arasında yaşayan Gilatlılar, siz Efrayim'den kaçan döneklersiniz!" dedi. Bu söze karşılık Yiftah, Gilat'lı İsraillileri toplayarak, Efrayim boyu ile savaşmaya gitti. İki taraf da Sofan'da toplandı ve Yiftah, Efrayim ordusundan kırk iki bin kişiyi öldürerek Doğu Maneşşe topraklarını altı yıl yönetti.

İVSAN, ELON VE AVDON

Sırasıyla, İsrail'in başına Beytlehemli İvsan geçti. İsrail'i **(Yahuda oymağını)** yedi yıl yönetti. Sonra İsrail'in başına Elon geçti. Elon İsrail'i **(Zevulun oymağını)** on yıl yönetti. Daha sonra İsrail'in başına Piratonlu Avdon geçti. İsrail'i **(Batı Maneşşe oymağını)** sekiz yıl yönetti.

Şimşon

Tanrı, **Dan** oymağını önce kırk yıl süreyle Filistliler'in boyunduruğuna terk etti. Dan oymağından Soralı bir adam vardı. Adı Manoah'tı. Karısı kısırdı ve hiç çocuğu olmamıştı. Tanrı'nın meleği kadına görünerek; "Kısır olduğun, çocuk doğurmadığın halde gebe kalıp bir oğul doğuracaksın, Onun başına ustura değmeyecek. Çünkü o daha rahmindeyken Tanrı'ya adanmış olacak. İsrail'i Filistliler'in elinden kurtarmaya başlayacak olan odur" dedi. Kadın bir erkek çocuk doğurdu. Adını Şimşon (Samson) koydu. Çocuk büyüyüp gelişti. Tanrı da onu kutsadı. Kutsanan Şimşon çok güçlüydü. Bu yüzden sürekli başını derde sokup bu dertten dolayı da Dan Oymağı bölgesinden, Yahuda bölgesinde dolaşmaya başladığından, Yahuda Oymağı liderlerine sorun çıkartıyordu. Gazze'ye gittiğinde, orada Delilah diye bir kadına âşık oldu. Onunla beraber yaşamaya başladı. Gazze, Filistlilerin bölgesi olduğundan, Şimşon'un Gazze'ye geldiği haberi derhal şehre yayıldı ve Şimşon'u yakalamak isteyenler, birlikte yaşadığı kadına rüşvet teklif ettiler. Kadına; "Şimşon'un, gücünün kaynağının ne olduğunu öğren ki biz de o kaynağı keselim ve karşımızda güçsüz olarak duran Şimşon'a cezasını verelim. Bunun karşılığında da sana, 13 kg gümüş vereceğiz" dediler. Bu teklifi kabul eden Delilah, Şimşon'a sürekli baskı yaparak, gücünün kaynağının ne olduğunu soruyordu. Günlerce sormasına rağmen hep yanıltıcı bilgiler verdikten sonra en sonunda Şimşon gücünün kaynağının ne olduğunu açıkladı; "Doğumundan beri hiç kestirmediği saçlarıydı." Saçları kesilirse gücü azalırdı. Delilah, bu bilgiyi derhal Filistlilere yetiştirdi. Delilah aynı gece Şimşon uyuduktan sonra, haber verdiği Filistlilerden birini içeri alarak, Şimşon'un saçlarını kestirdi. Daha sonra Şimşon uyandığında, karşısında Filistliler vardı ve onları yine döverim diye atılınca, baktı ki, hiçbirine gücü yetmiyordu ve bu yüzden Filistliler onu yakalayıp bağladıktan sonra gözlerini oydular. Ellerini tunç zincirler-

le bağladılar. Filistliler, tapınaklarında Şimşon'u yakalamış olmanın verdiği sevinci kutlarken çok mutlu olduklarından daha da eğlenmelerini sağlamak için adamlarına emir veren Filistli lider; "Şimşon'u getirin, bizi eğlendirsin" dedi. Şimşon'u zincire vurdukları zindandan getirdiler. Şimşon, onu getiren gence; "Beni tapınağın ana taşıyıcı sütunlarına bağlayın" dedi. Dediği gibi yapıldı. Filistliler'in farkında olmadıkları bir gerçek vardı. O da; Şimşon'un saçları uzamaya başlamıştı ve gücü yerine geliyordu. Şimşon da kendisinin gözünü oyan bu gruptan intikam alma niyetindeydi. Şimşon güçlenmişti. Bu intikamı alırken ölüp ölmemesi umurunda değildi ve bağlı olduğu tapınağın ana sütunlarını, iki eliyle itmeye başladı. Sütunları yerlerinden çıkartarak tapınağın çökmesini sağladı. Tapınak içinde bulunan herkesi öldürdü. Şimşon da orada öldü. Şimşon yakalanana kadar yirmi yıl İsraillileri (Dan oymağını) yönetmişti.

Otniel	Simon oğullarına	40 yıl
Ehut	Benyamin oğullarına	80 yıl
Şamgar	Dan oğullarına	kısa bir süre
Debora	Naftali oğullarına	40 yıl
Gidyon	İssakar oğullarına	40 yıl
Tola	Batı Maneşşe oğullarına	23 yıl
Yair	Doğu Maneşşe oğullarına	22 yıl
Yiftah	Doğu Maneşşe oğullarına	6 yıl
İvsan	Yahuda oğullarına	7 yıl
Elon	Zevulun oğullarına	10 yıl
Avden	Batı Maneşşe oğullarına	8 yıl
Şimşon	Dan oğullarına	20 yıl

Hâkimlerin dönemleri neredeyse birbirlerinin ardılı olarak bu bölgelerde devam etmişti. Şimşon'dan sonra İsrailoğullarında hâkimler/~~peygamberler~~ dönemi bitti.

İsrailoğullarının Yaşadığı En Büyük İç Savaş

Levili oymağından bir kişi, Efrayim bölgesinde yaşıyordu ve Yahuda oymağı bölgesindeki Beytlehem kentinden bir cariye almıştı. Bu cariye, Levilili'yi çeşitli başka adamlarla aldattığından, kadın adamı sevmiyor ve kendini ona bağlı hissetmediğinden de memleketi olan Beytlehem'e babasının yanına dönmüştü. Arkasından da Levili'li, kayınbabasının yanından onu geri almak için Beytlehem'e gitti. Bir süre kayınbabasının yanında kaldıktan sonra cariyesini de alarak, Efrayim bölgesindeki evlerine dönmek üzere yola çıktılar. Bu yolculuk sırasında gece kalacak bir yer arıyorlardı ve yollarının üzerindeki en yakın olan şehre gitmediler. Gitmemelerinin sebebini Levili'li şu şekilde açıklamıştı; "İsraillilere ait olmayan yabancıların elinde olan bir kentte geceyi geçirmeyeceğiz" dedi. Geceyi geçirmek için Benyamin oymağına bağlı olan Giva kentine gidelim orada geceleyelim dediler. Orada kimin kapısını çaldılarsa, onlara kalacak yer veren olmadı. Geceyi dışarıda geçirmek zorunda kaldılar. Sabah olduğunda, meydanda yattıklarını gören bir kişi yanlarına gelerek; "Kimsiniz? Nerden gelip nereye gidersiniz?" diye sorduktan sonra onları dinlenmeleri için evine davet etti. Aynı günün akşamında ise bu adamın evini, bölgedeki serseriler sardı ve "bugün eve aldığın adamı bize ver onunla yatalım" dediler. Adam; "onu rahat bırakın, onun yerine eline erkek eli değmemiş kızımı ya da adamın cariyesini vereyim onlarla yatın" diye teklif etti. Serseriler; "hayır bize adamı ver" diye ısrar etmeleri üzerine, adam Levilili'nin cariyesini zorla kapıya çıkartıp onlara teslim etti. Gece boyu kadınla ilişkiye giren serseriler, kadınla işleri bittiğinde onu serbest bırakmışlardı. Kadın da bu haliyle zar zor adamın evinin kapısının önüne kadar gelip orada yığılıp kalmıştı. Sabah erkenden yola çıkmak için kapıyı açan Levilili, karşısında cariyesini kapının dışında ve yerde gördü. İlk başta yorgunluktan uyuyakaldığını düşündüğünden onu uyandırmak istedi. Daha sonra öldüğünü anladığında cari-

yesini eşeğine yükleyerek Efrayim kentindeki evine gidince ölmüş cariyesinin bedenini on iki parçaya ayırıp, her bir parçasını İsrailoğullarının on iki oymağının önderlerine durumu anlatan bir mektupla göndererek şunu sordu; "İsrailliler, Mısır'dan çıktığından bugüne kadar böyle bir durumla karşılaşmamışlardır, şimdi düşünün ve karar verin. Bu durum karşısında ne yapacaksınız?" diye sordu.

Mesajı alan oymak liderleri, durumu değerlendirmek için hepsi Benyamin oymağı bölgesinde olan Mispa kentine gelerek burada ordugâh kurdular. Toplamda dört yüz bin eli silah tutan kişiydiler. Benyamin oymağı da, İsraillilerin Mispa'da ordugâh kurduğunu öğrendikten sonra onlarda toplanmaya başladı. Mispa'da ki ordugâhta durumu değerlendiren İsrailoğulları şu kararı verdi; "kimse evine gidip çadırına girmeyecek, Benyaminoğulları ile savaşacağız. Kura sırasına göre her oymak Benyaminoğulları ile savaşacak" dediler. Saldırıya geçmeden önce, Benyaminoğullarına ulaklar göndererek, sadece o kötülüğü yapan serserileri bize teslim edin, biz de bu kötülüğün kökünü kazımış olalım ve tanrıya karşı işlemiş olduğunuz suçun öcünü almış olalım" dediler ama Benyaminoğulları bu mesaja sıcak bakmadı ve serserileri teslim etmediler. Bunun üzerine savaş olacağını tahmin eden Benyaminoğulları da diğer kentlerden akın akın Giva'ya gelip toplanıyorlardı. Toplamda yirmi altı bin eli silahlı kişi toplanmıştı.

İsrailoğulları, Tanrı'ya; "Benyaminoğullarına ilk kim saldıracak" diye sorduklarında, cevap; "Yahudalılar" oldu. Yahudaoğulları Mispa'daki ordugâhlarından Giva'ya hareket ettiler ve iki gün içinde kırk bin kişi kaybettiler. Benyaminoğulları baskın çıkmış ve ilk iki gün yapılan saldırılarda kırk bin Yahudalı öldürmüşlerdi. Bunun üzerine İsrailoğulları, tanrılarına seslendi; "Savaşmaya devam edelim mi etmeyelim mi?" diye sordular. Tanrı; "Evet, savaşmaya devam edin çünkü yarın onları

size teslim edeceğim" dedi. Bunun üzerine İsrailoğulları Giva kentini dört bir taraftan kuşattılar. Benyaminoğullarını açık araziye, ana yollara çekiyorlardı, bu sayede tam hedefte olacaklardı. Beytel'e doğru Giva'dan çekilir gibi yaptılar ve bunu Benyaminoğulları yine kazanacağız, kaçıyorlar diye düşündüklerinden onları kovalamaya başladılar. Bu kovalamaca sırasında, Giva kenti savunmasız kalmıştı ve şehri dört taraftan kuşatan diğer İsrailoğulları pusudan çıkarak, kenti ateşe verdiler. Şehrin ateşe verildiğini gören İsrailoğulları, Benyaminoğulları önündeki sözde geri çekilme taktiğinin başarılı olduğunu gördükleri için bu sefer üzerlerine çektikleri Benyaminoğullarına karşı saldırıya geçerek onlardan toplamda yirmi beş bin yüz kişiyi kılıçtan geçirdiler.[173] Aralarından sadece altı yüz kişi Rimmon Krallığına sığınarak hayatta kaldı. İsrailoğulları Giva'ya döndüler ve kentte hiçbir canlı bırakmadılar.

Benyaminoğulları bölgesinde hayatta hiçbir canlı kalmadığı gibi önlerine gelen her kenti de yakıp yıkıp yok ettiler. Bu iç savaş neticesinde İsrailoğulları arasından bir oymak eksiliyordu. Benyamin oymağı eksilmek, yok olmak üzereydi. İsrail oymaklarının liderleri Beytel'de toplandılar. Çünkü o sırada ahit sandığı Beytel'deydi. Tapınak Şilo'da kurulu olarak durmaya devam ediyordu. Ahit sandığının yanında toplanan İsrail oymaklarının liderleri, Benyamin oymağının yok olmaması için düşüncelere kapılmışlardı ve en sonunda şu karara vardılar; "Benyaminoğulları ile savaş kararı aldığımızda bize hangi kentten destek gelmedi bunu araştıralım. Destek gelmeyen yer varsa onların ellerine erkek değmemiş kızlarını alıp gelelim" dediler. Yaptıkları araştırma sonucunda Yaveş-gilat halkından savaşa katılan kimsenin olmadığını tespit ettiler. Derhal o kente on iki

[173] Tanah'ta ifade edilen sayılardır. Ama sayılar tutmuyor. 26.000 askerinden, 25.100 kişiyi kaybeden ve 600 kişi kalan diye ifade edilen bu sayılarda açıkta kalan 300 kişiye ne olduğu hakkında bilgi yoktur.

bin silahlı kişi göndererek, kenti yakıp yıktılar ve eline erkek eli değmemiş dört yüz kızı alıp tapınağın olduğu yere Şilo'ya geldiler. Ahit sandığı da Şilo'ya getirildi. Bu kızları savaşta Kimmon Krallığı'na kaçan altı yüz Benyaminli'ye verdiler ama getirdikleri kız sayısı, Benyaminlileri karşılamadı ve eksik olduğu tespit edildi. Bunun üzerine başka bir formül geliştirerek Benyaminlilere; "Bakın, Şilo'da her yıl tanrı adına bir şölen düzenleniyor, gidip bağlarda gizlenin, kızlar dans etmeye kalkınca bağlardan fırlayıp onlardan kendinize birer eş kapın ve Benyamin topraklarına götürün. Kızların babaları ya da erkek kardeşleri bize yakınmaya gelirse; 'Benyaminoğulları'nı hatırımız için bağışlayın' diyeceğiz, Savaşarak aldığımız kızlar hepsine yetmedi. Siz de kendi kızlarınızı isteyerek vermediğinize göre suçlu sayılmazsınız."[174] diye onları ikna ederiz dediler. Benyaminoğulları da böyle yaptı. Kızlar dans ederken her erkek bir kız kapıp kendi topraklarına götürdü, kentlerini onarıp yerleştiler. Bu şekilde Benyamin oymağının yok olmasını önlemiş oldular.

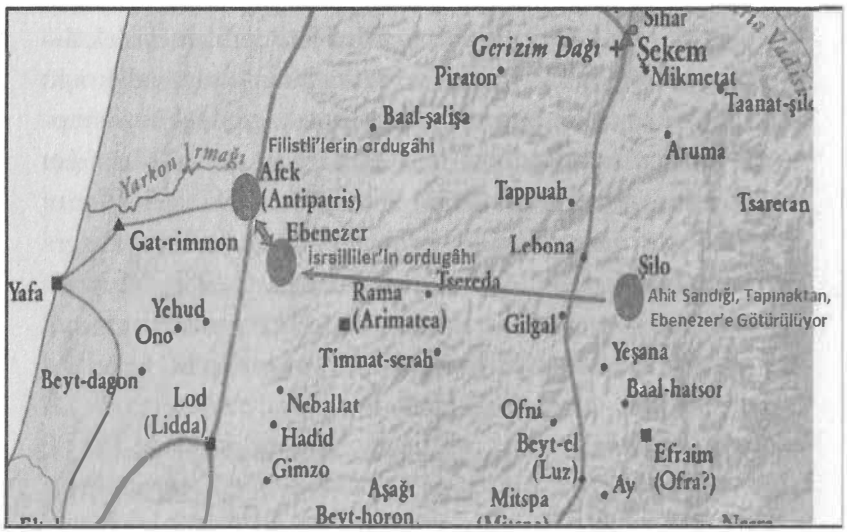
Tüm bu yaşananlar devam ederken İsrailoğullarına tapınakta kâhinlik yapan Başkâhin Eli'ydi. İlerlemiş yaşına rağmen görevine devam ediyordu. Bir gün bir kadın tapınağa gelerek, tanrıya bir adak diledi. Tanrı o kadının dileğini yerine getirdi. Söz konusu adak, Hannah adında bir kadın, kısırlığı dolayısı ile doğuramıyordu ama çocuğunun olmasını çok istiyordu. Tanrı onun dileğine sessiz kalmadı ve onu kocasıyla yatırıp hamile bıraktı ve Hannah'ın tanrıya adağı oldu. Çocuk sütten kesildikten sonra onu Şilo'daki tapınağa getirerek durumu başkâhin Eli'ye anlattı. Çocuğu tapınakta, tanrının hizmetine adadı. Çocuğun adı Samuel'di. Samuel genç delikanlı olduğunda, Eli'nin çocukları söz dinlemez oldukları ve tapınak içinde uyulması

[174] İsrail oymakları savaş sonrasında ahit sandığının önünde, tanrının huzurunda ant içtiler. Bundan sonra hiçbir İsrailli Benyaminlilere kız vermeyecek. Kızını verenler lanetlenecek dediler.

gereken kurallara uymadıkları için cezalandırılacaklardı. Tanrı, durumu önce Başkâhin Eli'ye anlattıktan sonra, durumu düzeltmek için sadece çocuklarına nasihat bile denilemeyecek derecede öğüt vermekle yetindi ve başka bir şey yapmadığı için tanrı, Eli'ye seslendi; "Durumu düzeltmek için hiçbir şey yapmadığından sen ve çocukların cezalandırılacaksınız. Mısır'dan İsrailoğullarını çıkardığımda bir ant içtim ve tapınağın işlerini sadece Harun ve soyuna vermiştim ama bu sözden artık vazgeçiyorum. Bundan sonra beni sayanı ben de sayacağım ve yücelteceğim" dedi. İsrail tanrısı daha sonra bu fikrinden vazgeçti. Bu uygulamayı kısa süre devam ettirdi sonra tekrar Harun soyuna tapınak hizmetlerini geri verdi.

O sıralarda Filistliler de, İsraillilere saldırmak için hazırlıklarını tamamlamışlardı. Filistliler, Efrayim bölgesindeki Afek kentinde ordugâhlarını kurmuştu. İsrailliler ise Ebenezer kentinde ordugâhlarını kurmuştu. Bu kentler Efrayim bölgesinin kuzey batı yönüne denk geliyordu. Savaş her yere yayılınca, Filistliler, İsraillileri bozguna uğrattı. Savaş alanında dört bine yakın İsrailliyi öldürdüler. Bunun üzerine İsrailliler ordugâhlarına geri çekildiler. İsraillin ileri gelenleri kendi aralarında; "ahit sandığını Şilo'dan savaş alanına getirelim ve tanrının da yanımızda olması ile galip geliriz" diye bir tespit ve talepte bulundular. Bu konuda hemfikir oldukları için Şilo'ya adamlar gönderdiler ve ahit sandığını tapınaktan savaş alanına Eli'nin oğulları ile beraber getirttiler. Ahit sandığı, İsraillilerin olduğu ordugâha getirildiğinde, tüm İsrailliler hep birlikte sevinç nidaları attılar. Bu sevinç nidaları Filistlilerin ordugâhına kadar ulaşınca, bu sevincin nedenini merak ettiler ve öğrenmek için casuslar gönderdiler. Casuslar geri geldiğinde orada olanları anlattılar; "ordugâhlarına tanrıları gelmiş" dediler. Bunun üzerine Filislilerin birçoğu hemen hüzne ve moral bozukluğuna düştü. Bunu gören Filistli liderler; "Kendinizi bırakmayın, moralinizi bozmayın çünkü siz moralinizi bozarsanız, İsraillilerin bozguna uğra-

dığı gibi biz de bozguna uğrarız toparlayın kendinizi" dediler.



Ertesi gün savaş öyle büyük bir alana yayıldı ki, her yer savaş alanı haline gelmiş ve Filistlilerin kararlı cesaretliliği onlara zaferi getirmişti. İsraillilerden otuz bin kişi daha öldürülmüştü. Bunun üzerine İsrailliler evlerine kaçtılar. Ordugâhta kimseler kalmamıştı. Ahit sandığı, Filistlilerin eline geçmiş ve ahit sandığının yanında görevli olan Eli'nin oğulları da öldürülmüştü. Artık ahit sandığı İsraillilerin elinde değildi. Ahit sandığının, düşman eline geçtiği haberini tapınakta alan Eli, o sırada oturduğu sandalyeden düşerek, yerdeki çıkıntıya boynunu çarptığından, boynu kırılarak öldü. Eli, doksan sekiz yaşında öldü. Kırk yıl İsrailoğullarına başkâhinlik yapmıştı.

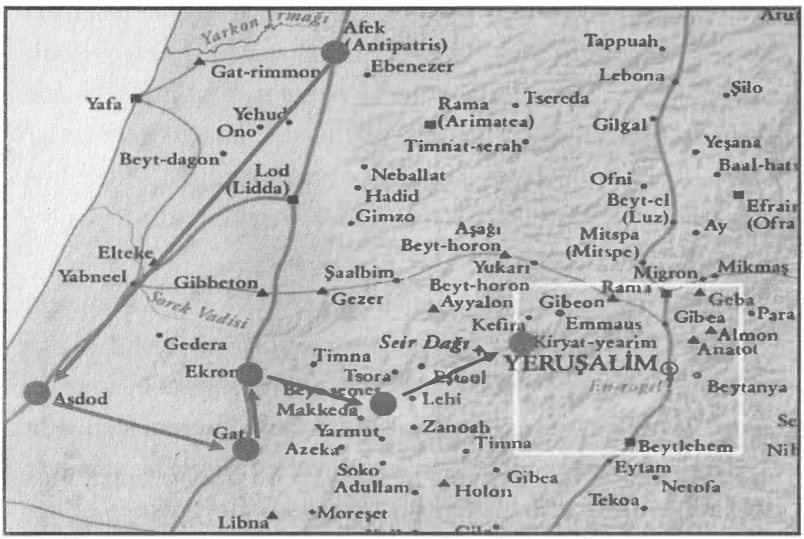
Ahit sandığı, Filistlilerin eline geçtikten sonra onu kendi toprakları olan, Aşdod'a götürüp, Filistlilerin Dagon tapınağına, Dagon heykelinin yanına koydular ve iki gece üst üste, Filistliler sabah tapınaklarına geldiklerinde, Dagon heykelinin yerinden edildiğine ve başının, kollarının kırıldığını gördüklerinden, bu sandığın daha fazla burada kalmamasını isteyerek

onu, Gat kentine gönderdiler. Orada da sandık, kent halkını cezalandırmaya başladı ve neredeyse herkeste ur[175] çıkmaya başladı. Bunun üzerine Gat halkı bu uğursuzluğun sebebi olarak sandığı gösterdi ve kentten çıkarılmasını istediler. Filistliler bu sefer de sandığı Ekron kentine götürdüler. Önceki iki şehirde de sandık yüzünden o şehirlerdekilerin başlarına gelenleri öğrenen Ekronlular, sandığın kendilerine getirilmesi ile onu getirenlere; "Bu sandığın uğursuz olduğunu bildiğiniz halde Ekron kentini cezalandırmak için mi onu buraya getirdiniz? Biz ne yaptık size?" diye yakardı ve kentte durduğu sürece burada da kent halkı cezalandırıldı, neredeyse herkeste ur çıktı ve kenti fareler talan etti.

Bunun üzerine Filistli liderler bir araya gelerek, kâhinlerini çağırdılar ve bu belayı nasıl uzaklaştıracaklarını sordular. Kâhinler; "iki ineği bir arabaya bağlayın, ahit sandığını bu arabaya koyun, yanına da sunu olarak beş Filist beyliğini temsilen altın eşyaları bir kutunun içine koyun, yanına temsilen fare şeklinde altınlar koyun ve arabayı sahipsiz bir şekilde Beyt-şemeş'e doğru gönderin" dediler. Filistliler de, kâhinlerin dediklerini aynen yaparak, arabayı Beyt-şemeş'e doğru gönderdi. İnekler başka yola sapmasınlar diye Beyt-şemeş sınırına kadar arabayı uzaktan takip ettiler ve araba kazasız belasız Beyt-şemeş'e ulaştı. Filistliler altı ay sandığı ellerinde tuttuktan sonra onu tekrar İsraillilere teslim etti. Beyt-şemeş halkı sandığı gördüğüne sevindi ve arabanın üzerindeki hediyelerin olduğu kutuyu açtıkları için tanrı onları cezalandırıp yok etti. Daha sonra halk sandığın buradan alınması için Kiryat-yearim'e ulaklar gönderdi. Kiryat-yearim'den gelen halk, sandığı alıp götürdü. Sandık yirmi yıl Kiryat-yearim'de kaldı. İsraillilerin savaşta yenilmesi ile kaybettikleri ahit sandığı, Filistlilerin elinde olmasına rağmen, onlara faydadan çok zarar verdi. Yeşu'dan sonra şu ana kadarki

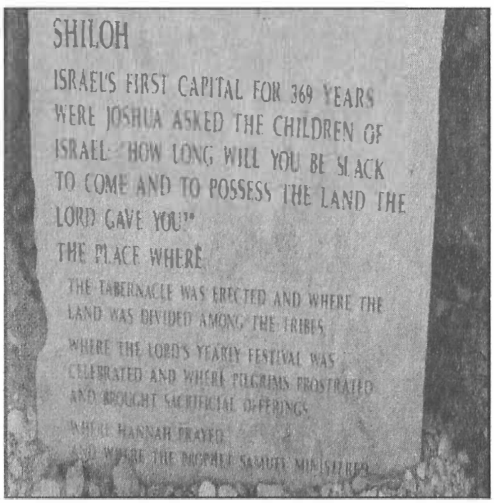
[175] Vücutta dışa dönük, gözle görülebilir şekilde büyüyen bir tür tümördür.

savaşların hiçbirinde ahit sandığı kullanılmamıştı. Bu son savaşta da ahit sandığı tanrının yönlendirmesi ile değil, sadece kazanacakları zafere araç olarak görüp Şilo'dan savaş alanına getirttikleri için tanrı onlara yardım etmedi. Daha sonra İsrailliler onu düşmana kaptırdı.



Burada tüm bu tarihi olaylara tanıklık etmiş kişiler şunu gördü; tanrının dediği gibi, ahit sandığına izinsiz kişilerin dokunması ile kişi derhal öldürülecekti ama bu olmadı. Filistliler altı ay sandığı ellerinde tutmasına rağmen ona dokunanlar ölmedi. Tanrı, sandığa dokunanları öldürmedi sadece içinde bulunduğu kentteki insanlara belalar getirterek, sandığın oradan uzaklaştırılmasını ve en sonunda da ait olduğu yere ve kişilere ulaştırılmasını sağladı. Tanrı'nın bu uygulaması bize şunu öğretti; sandık istenmeden kaybedilse dahi, tanrı onu ait olduğu yere getirebiliyordu. Sandık ait olduğu İsrailoğullarına teslim edildiğinde, tapınak Şilo'daydı. Sandık Kiryat-yearim'deydi. Başkâhin Eli de öldüğünden tapınakta başkâhinlik yapan yoktu. Yeri boştu. Afek'te İsraillileri yenen Filistliler, tapınağın olduğu Şilo'ya giderek, tapınağı yok ettiler. Böylece İsrailoğulla-

rının ilk tapınak dönemi sona ermişti. İlk başkent ve ilk tapınağın olduğu yer Şilo (Siloh) kentiydi. İlk başkent diyorum çünkü buraya "başkent" terimini ben eklemiyorum. Günümüzde Şilo'ya, gittiğinizde orada bir taş tablet üzerine yazılmış olan bilgilendirme yazısı sizi karşılıyor. Burası hem turistik bir alan hem de arkeolojik kazı alanıdır.



Taş tabletin üzerinde "Şilo, Yeşu önderliğinde kurulmuş ve 369 yıl boyunca devam eden İsrail'in ilk başkentidir." yazıyor.

İlk başkentin bugünkü halini de sizlere göstereceğim. Orası günümüzde antik şehir tanımı içinde olup hem arkeolojik kazı çalışmaları devam ediyor hem de ilk tapınağın olduğu yer bir müze haline getirilmiştir.

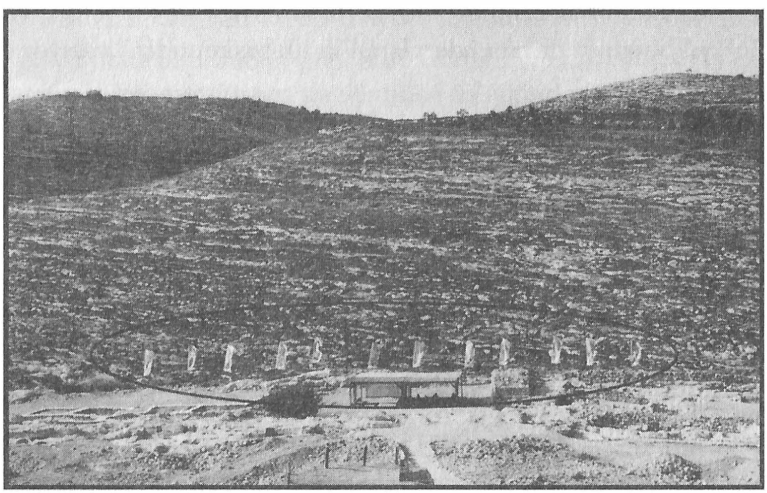
Etrafında ise on iki İsrailoğullarını simgeleyen on iki oymakın bayrakları dalgalanmaktadır. Turistlik gezilerde isteyenler bu tur seçeneğini kullanarak ilk başkenti ve ilk tapınağın olduğu yeri ziyaret edebiliyorlar.[176]

[176] **Yazarın yorumu:** Maalesef Türkiye'den İsrail'e kültür turu yaptığını iddia eden hiçbir acenta burayı bilmemektedir. Bu yüzden hiçbirinin tur programı içinde burası yoktur. Arayıp söylediğinizde de bu bölgeyi ilk defa duyduklarını ifade ediyorlar. Ama yabancı acentalar buraya tur düzenlemektedirler.



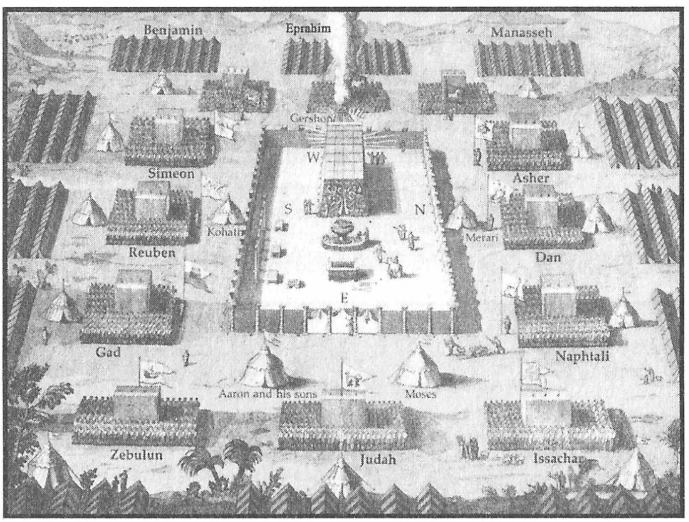
Haroeh Tower

Haroeh Tower, Temmuz 2013'te müze olarak hizmete girdi. İki katlı bu binanın alt katında kazı çalışmalarından elde edilen tarihi eserler, değerli metaller ve döneme ait bölgede kullanılan testi, çatal, kaşık ve süs eşyaları sergileniyor. Üst katta ise panaromik alan var. Burada ziyaretçilere, ilk tapınağın yapıldığı günden, ahit sandığının Filistlilere geçmesine kadarki tüm süreci anlatan özenle hazırlanmış bir sinevizyon gösteriliyor.



Etrafındaki arazide,
On İki İsrail Boyunu simgeleyen bayraklar dalgalanıyor.

Torah'ta sözü edilen bir konu var. O konu da, ilk tapınağın etrafındaki konaklama düzenidir. Bu düzen içerisinde hangi İsrail oymağı, tapınağın neresinde konuşlanacak, hangisi o boyun neresinde olacak şeklinde detaylıca açıklama var. İsrail tanrısının Musa'ya emrettiği düzen aşağıdaki gibidir. Yeşu döneminde yerleşik bir mekâna kavuşan tapınak, tapınağın kurulduğu yerde İsrailoğulları ilk başta bu şekilde konuşlandılar daha sonra İsrail tanrısının kuralar ile onları bölgelere ayırdığı gün gelene kadar bu düzen korundu.[177]

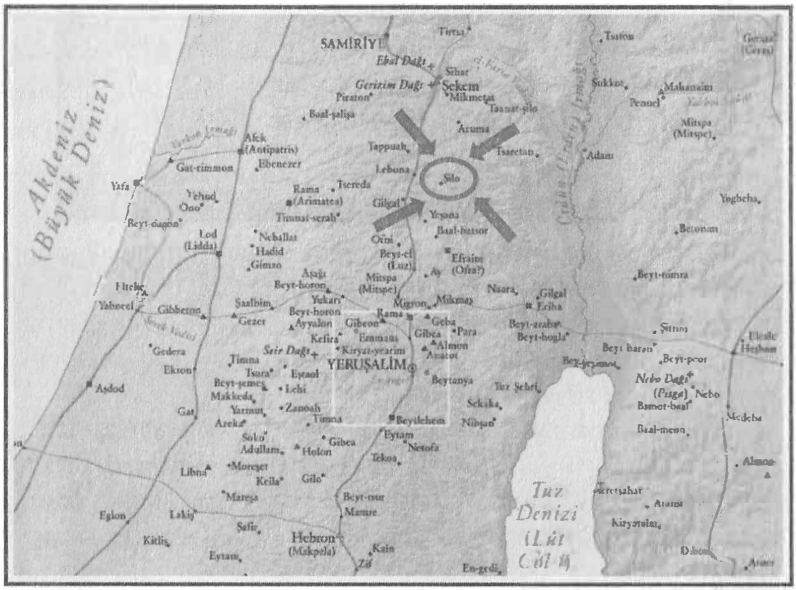


Burada asıl sorgulanması gereken konu şudur; tapınak yapımında kullanılan değerli metaller vardı. Bu değerli metallere ne oldu? Tapınaktaki değerli metallerden kastım altın, gümüş ve bronzdur (tunç). Tanrı için tapınaka adanan diğer altın, gümüş, bronz ve sığırlardan bahsetmiyorum bile. Sadece tapınak yapımında kullanılan, bizzat tanrının ölçerek biçerek hangi metalden ne kadar kullanılacağını aktardığı değerli metallerden bahsediyorum. Tekrar hatırlamak gerekirse tapınakın kullanımında hangi değerli metallerden ne kadar kullanılmıştı; **ALTIN** = 880 kg, **GÜMÜŞ** = 3,2 ton, **BRONZ** = 2,1 ton

[177] **Yazarın notu:** Yukarıda da bu konaklama düzenini paylaşmıştım ve ilk tapınak etrafında da ilk başta düzen yine aynı şekildeydi. Bu sefer sadece musa'nın çadırı yoktu harun ve oğullarının çadırı diye konuşlanmış çadır da sadece harunoğulları olarak tapınak girişinin hemen önünde ortada yer alıyordu.

Bu sayılardaki değerli metaller kolay kolay gözden çıkarılacak bir hazine değildir. Tanah'ta ifade edildiği gibi tapınağı yok edenlerin, Filistlilerin olduğunu ifade ediyor ama bu değerlerin tapınakta fark edilmemesi ya da yağmalandığını bizlere aktarmadığı konusu çok enteresandır. Konunun bu tarafı kesinlikle sorgulanmalıdır. Tanah, alakalı alakasız her türlü detayı verirken buradaki bu detayı vermemesi çok ilginçtir. Karşısındaki güçlerin barbar olduğunu ima ederek onların ne kadar insanlıktan yoksun olduklarını ifade etse dahi şunu demesi gerekirdi; "Filistliler öyle barbarlardı ki tapınak içinde ne kadar altın, gümüş vs. varsa hepsini yağmaladılar" diye bizlere o ırkın ne kadar maddeci olduğunu ima etmesi gerekirken bunu yapmıyor. Bunu yapmamasının çok önemli bir gerekçesi olması lazım.

ŞİLO (SHILOH)



Kutsal topraklarda kurulan ilk tapınağın haritadaki yeri

İlk tapınağın yıkılması ile birlikte İsrailoğulları ilk tapınaksız dönemlerine girmişlerdi. Hep beraber ilk tapınaksız dönemlerinde nasıl bir gelişme yaşandığını merak ediyorsak sayfayı çevirerek bu merakımızı gidermeye çalışalım...

TAPINAKSIZ

İLK ARA DÖNEM

(MÖ 1030 - 957)

Tüm İsrail'de hâkimler dönemi bittiği için bölgesel peygamber/hâkim yoktu. Samuel, İsrailoğullarına haber salarak, "Başımızdaki bu belalardan kurtulmak istiyorsanız, tanrının emirlerine bağlı kalacağınıza söz verin ve elinizdeki putları yıkın ve başka soyların ilahlarına tapmayı bırakacağınıza söz verin, ancak ondan sonra tanrı bizimle olacaktır" dedi. Bunu kabul eden İsrailoğullarını Mispa kentinde topladı. Mispa kentinde İsrailli-lerin toplandığını haber alan Filistliler, onlara saldırmak için kente yaklaşmışlardı. Kente yaklaşan filistlilerin olduğu haberi şehre ulaştığında İsrailliler önce korktular. Sonra Samuel'e giderek; "Bizi bu beladan kurtarmak için tanrıya sunular yak" diye yalvardılar. Samuel de, sunular yakarak tanrıya seslendi ve tanrı Samuel'in sesini duydu. Mispa'ya yaklaşan Filistlileri, İsrailllilerin eline teslim etti. İsrailliler, Filistlileri Gat ve Ekron'a kadar kovaladı. Gat ve Ekron'u İsrailliler geri aldı. Sınırlarındaki yabancı tehlikelerin hepsinden kurtulmuşlardı.

Tüm bu yaşananlardan sonra İsrail'in ileri gelenleri Samuel'i Rama'da, yaşadığı kentte ziyaret ettiler. Samuel'den bir talepleri vardı; "Bize bir kral ata, diğer ulusların hepsinde birer kral var bizim de başımızda bir kral olsun ve bize liderlik yapsın" dediler. Samuel; "Tamam" dedi. Tanrı, Samuel'e kimi kral yapacağını söyledi ve Benyaminoğullarından Saul'ü kral olarak seçti ve bunu İsrailoğulları oymağı liderlerine söyledi. Bazıları kabul etmese de durum onaylanmıştı. Kabul etmekte tereddüt edenler, Saul'un Amonluları Yaveş-gilat'ta yendikten sonra ikna oldular. Saul, kendisine nereye git denirse gitti ve savaştı. Bu savaşlardan galip çıktı. Son savaşlarında ele geçirdikleri ganimetlerde ve savaştığı kentlerde galip geldiği yerde hiçbir canlı bırakmaması söylenmesine rağmen bazı hayvanları sağ ele geçirip kendi kentlerine götürülmesine göz yummasından dolayı suç işledi. Tanrı'nın öfkelenmesine sebep oldu. Tanrı Saul'un krallık görevinin biteceğini Samuel'e bildirdi ve "Seni yeni seçtiğim kralı kutsamak için görevlendiriyorum" dedi.

Samuel de İşayoğlu Davut'u babası ve kardeşleri önünde kutsama yağı ile kutsadı. Geleceğin kralı olarak atadı. Davut, Yahuda oymağındandı. Herkesin bahsettiği gibi anne tarafından değil baba tarafından Yahudi'ydi. O ilişkiye kısaca dönecek olursak. Davut soyuna bakalım.

DAVUT'UN SOYU

Boaz, Rut'u kendine eş olarak aldı ve onunla birleşti. RABB'in kutsamasıyla gebe kalan Rut bir oğul doğurdu. O zaman kadınlar Naomi'ye;[178] "Bugün seni yakın akrabasız bırakmamış olan RABB'e övgüler olsun. Doğan çocuğun ünü İsrail'de yayılsın, o seni yaşama döndürecek, yaşlılığında doyuracak. Çünkü onu, seni seven ve senin için yedi oğuldan bile daha değerli olan gelinin doğurdu" dediler. Naomi, çocuğu alıp bağrına bastı ve ona dadılık yaptı. Komşu kadınlar; "Naomi'nin bir oğlu oldu" diyerek çocuğa ad koydular, ona, Ovet adını verdiler. Ovet, İşay'ın babası, İşay da Davut'un babasıdır. Peres'in soyu şöyledir;[179] Peres, Hesron'un babası, Hesron Ram'ın babası, Ram Aminadab'ın babası, Aminadab Nahşon'un babası, Nahşon Salmon'un babası, Salmon Boaz'ın babası, Boaz Ovet'in babası, Ovet İşay'ın babası, İşay da Davut'un babasıdır.

Filistliler, Yahuda oymağı bölgesindeki Soko ve Azeka kentleri arasında İsraillilere saldırmak için ordugâh kurmuşlardı. Bunun haberini alan Kral Saul, karşı vadisinde de kendi ordugâhını kurmuştu. İki ordu karşı karşıya geldiğinde, Filistlilerin arasından Gat'lı olan Golyat[180] öne çıktı ve İsraillilere doğru seslendi; "İsraillilerden karşıma kim çıkacak, beni yenerse Filistliler size köle olacak, eğer ben yenersem İsrailliler, Filistlilerin

[178] Naomi, Rut'un ölmüş eşinin annesidir. Dolayısı ile Naomi, Rut'un kayınvalidesidir. Rut, İsrailoğlu değil, yabancı uyruklu olup komşu ülkeden Moav'dandır. Davut'un baba soyu İsrail'in Yahuda oymağındandır.

[179] Peres: İsrailin on iki oğlundan biri olan Yahuda'nın oğludur.

[180] Golyat: Kuran'ı Kerim'deki Calut.

kölesi olacak" dedi. Bu teklifini kırk gün dile getirdi. Golyat üç metre boyunda gücü kuvveti yerinde ve görüntüsü ile İsrailliler korkutuyordu. Sadece üzerinde taşıdığı zırhın ağırlığı altmış kiloydu. Mızrağının demir başının ağırlığı yedi kiloydu. Bu şekilde İsrailliler karşısına çıkıp meydan okuduğu için, İsrailliler kırk gündür onun karşısına, onu alt edeceğini düşündükleri birini çıkaramamanın üzüntüsü içindeydiler. Golyat'ın karşısına çıkacak olanı bulmak için Kral Saul, ordusundaki askerlere şu vaadi verdi; "Golyat'ı öldürene büyük bir armağanın yanı sıra kızımı da vereceğim. Askerin ailesi de İsrail'e vergi ödemekten muaf tutulacak" demişti. Buna rağmen kimse ortaya çıkmıyordu. Tanrı, Davut'u, İsrailliler karşısına çıkartmak istiyordu ve aradığı fırsat karşısına çıkmıştı. İşay'ın toplam sekiz oğlu vardı ve bunlardan en büyük üç oğlu savaş alanında Kral Saul'un yanındaydı. Tanrı, krallık görevini Saul'den almaya karar verdiğinde onun üzerinden elini çekmişti. Cezasından dolayı ona kötü ruh göndermişti, kötü ruh ona ne zaman gelse, onu hissederdi. Bu kötü ruhu uzaklaştırmak için çok iyi lir çalan Davut'u daha önceden yanına getirtmişti. Kötü ruhun üzerine indiğini hissettiğinde Davut'u çağırtıp lir çaldırarak kötü ruhun uzaklaşmasını sağlıyordu. Bu yüzden Davut ara ara Kral Saul'un olduğu yere gidip gelirdi. Davut, Beytlehem'de babasının sürüsüne çobanlık yapıyordu. Bir gün İşay, Davut'a; "Kardeşlerin, Kral Saul ve öbür İsraillilerle birlikte Ela Vadisi'nde Filistlilere karşı savaşıyor, onlar için hazırladığım kavrulmuş on sekiz kilo buğdayla, on somun ekmeği al çabucak ordugâha, kardeşlerinin yanına git. Şu on parça peyniri de birlik komutanına götür. Kardeşlerinin ne durumda olduğunu öğren ve iyi olduklarına ilişkin bir belirti getir" diye Davut'u savaş alanına gönderdi.



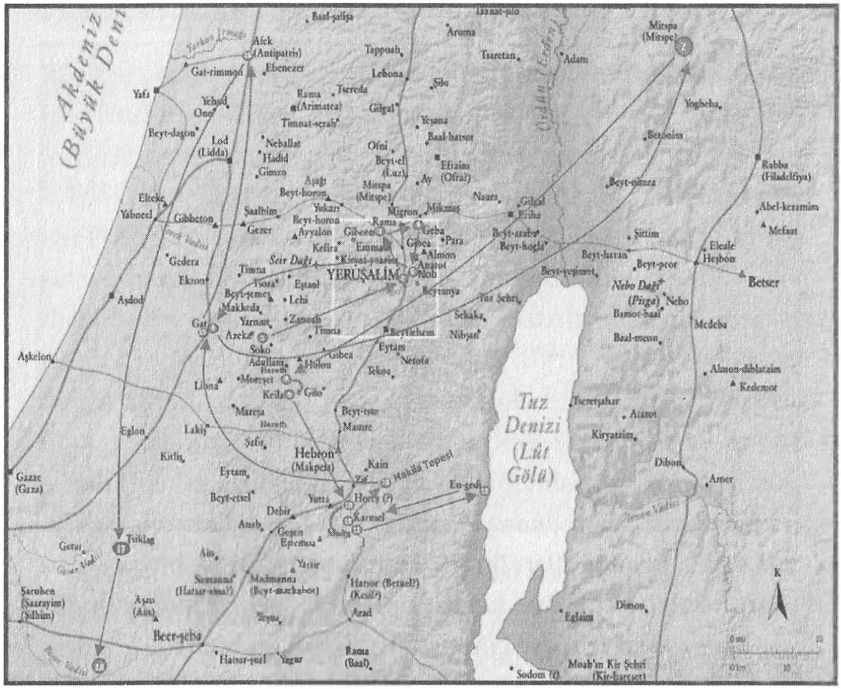
Davut, savaş alanına geldiğinde askerlerin savaşa hazırlık içinde bağrışmalarına denk geldi ve askerlere "neler oluyor?" diye sordu. Bir asker; "Golyat adında bir savaşçının, tüm İsrailli-

lilere meydan okuduğunu" açıklarken bu kez gözleriyle şahit olacağı olay cereyan etmişti. Golyat, ordusundaki askerlerin önüne çıkarak, İsraillilere olan teklifini tekrarladı. Bunun üzerine Davut'un ordugâhta olduğunu öğrenen Kral Saul onu yanına çağırttı. Davut, Kral Saul'a, "Bu filistli yüzünden kimse yılmasın! Ben, gidip onunla dövüşeceğim!" dedi. Kral Saul, "Sen bu Filistliyle dövüşemezsin, çünkü daha gençsin, o ise gençliğinden beri savaşçıdır" dedi. Ama Davut, "Kulun babasının sürüsünü güder, bir aslan ya da ayı gelip sürüden bir kuzu kaçırınca, peşinden gidip ona saldırır, kuzuyu ağzından kurtarırım. Eğer aslan ya da ayı üzerime gelirse, boğazından tuttuğum gibi vurur öldürürüm. Kulun, aslan da ayı da öldürmüştür. Bu sünnetsiz Filistli de onlar gibi olacak. Çünkü yaşayan Tanrı'nın ordusuna meydan okudu. Beni aslanın, ayının pençesinden kurtaran tanrı, bu Filistli'nin elinden de kurtaracaktır." dedi. Kral Saul, "Öyleyse git, tanrı seninle birlikte olsun" dedi.

Değneğini alıp dereden beş çakıl taşı seçti. Bunları cebine

koyduktan sonra sapanını alıp Filistli Golyat'a doğru ilerledi. Filistli de, Davut'a doğru ilerliyordu. Davut; "Bugün tanrı seni elime teslim edecek. Seni vurup başını gövdenden ayıracağım. Bugün Filistli askerlerin leşlerini gökteki kuşlarla yerdeki hayvanlara yem edeceğim. Böylece bütün dünya İsrail'de Tanrı'nın var olduğunu anlayacak." dedi. Elini cebine sokup bir taş çıkardı, sapanla fırlattı. Taş Filistli'nin alnına saplandı. Filistli yüzükoyun yere düştü. Böylece Davut, Filistli Golyat'ı sapan ve taşla yendi. Elinde kılıç olmaksızın onu yere serdi. Sonra koşup üzerine çıktı. Golyat'ın kılıcını tutup kınından çektiği gibi başını kesti. Kahraman Golyat'ın öldüğünü gören Filistliler kaçtılar. Böylece, tanrı aradığı fırsatı değerlendirmiş ve Davut'u tüm İsrailoğulları önünde tanıtmıştı. Davut, bu zaferden sonra İsrail'de çok üne kavuştu. Gitgide ordu içinde yükseliyordu ve iyi bir rütbeye gelmişti. Kral Saul onu nereye gönderse zaferle geliyordu.

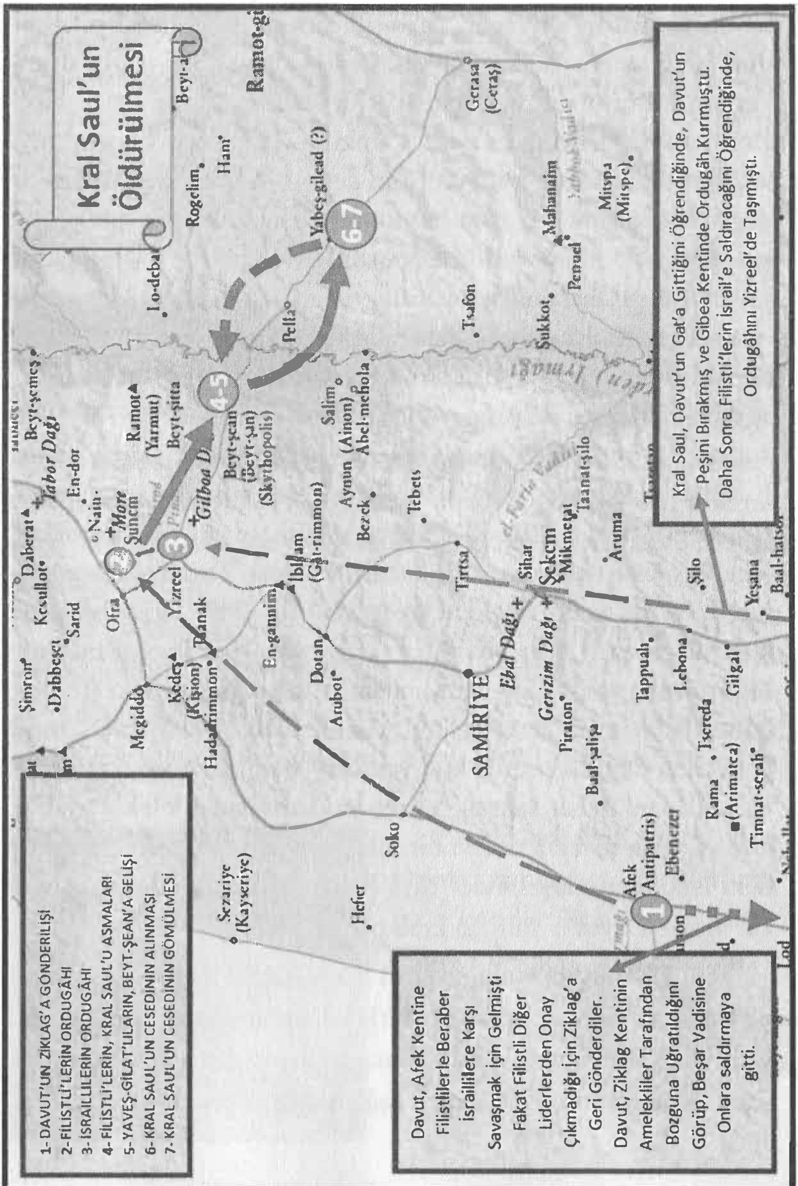
İsrailliler arasında; "Davut olmasaydı İsrail'in hali perişandı" söylemleri gitgide yayılıyordu. Bu söylemler Kral Saul'un de kulağına gelmişti ve artık bu gibi söylemleri daha fazla kaldıramıyordu. Davut'a içten içe kin beslemeye başlamıştı. Kral olmasına rağmen, İsrail halkı onu öveceğine, onun emrinde olan birini seviyor ve ona hayrandılar. Kral Saul, Davut'u sürekli cepheden cepheye göndererek onu en zorlu şartlara itiyordu. Amacı bu cephelerden birinde ölmesini sağlamaktı. Ama tanrının eli Davut'un üzerinde olduğu için, Davut her girdiği savaştan galip çıkıyordu. Son çare olarak Davut'un yakalanıp öldürülmesi emrini verdi. Kral Saul yönetimindeki İsrail ordusu, başında Kral Saul'le birlikte her yerde Davut'u arar olmuşlardı. Davut ise nereye gitse, yerinin tespit edildiğini öğrendiğinde başka yere gitmek zorunda kalıyordu.



Davut'un, Kral Saul'den kaçış güzergâhı

Bu güzergâhta Davut'un son durağı Beşar Vadisi oluyor. Çünkü Gat'tan sonra kendisini takip etmeyen Kral Saul'un olduğunu gördüğü için, Afek kentine, Filistlilerle beraber İsrailllilere karşı savaşmaya gitmişti. Filistli önderler yanlarına gelmesine onay vermediği için Davut'u Ziklag'a gönderdiler. Ziklag'a geldiğinde kenti yağmalayan ve kentten esir alınanların içinde iki eşi de vardı. Bundan dolayı Ziklag kentini yağmalayan Ameleklilere karşı savaşmak üzere Beşar Vadisi'ne gitti. Orada Ameleklileri yenerek eşlerini kurtardı. Kral Saul ise, kuzeyde Yizreel kentinde ordugâhını kurmuştu. Çünkü Filistliler de Sunem kentinde ordugâhlarını kurmuşlardı ve kendilerine doğru ilerlediklerini öğrendiler. Kral Saul yerinde sabit durarak Filistlileri bekliyordu. Yizreel yakınlarında iki ordu karşılaştı ve bu savaşta İsrailliler çok ağır yenildi. Kral Saul ve üç oğlu da öldürüldü. Kral Saul'un ölü bedenini Filistliler, Beyt-şean kentinin surlarına astılar. Kral Saul'un öldürüldüğü ve cesedinin

asıldığını duyan, Şeria Irmağı'nın doğusundaki Yaveş-gilatlılar, gece Beyt-şean kenti surlarından Kral Saul'un cesedini alıp Yaveş-gilat'a getirdiler ve onu orada gömdüler. İsrailliler kralsız kalmışlardı. Davut'un tüm kazandığı savaşlarda ahit sandığı yanında değildi. Ahit sandığı Kiryat-yaerim'deydi.



265

Kral Saul, Davut'u takıntı haline getirmeseydi, ülkenin etrafındaki tehlikenin aslında Davut değil de Filistlilerin olduğunu görüp, onlara karşı tedbir alsaydı hem kendi hayatta olurdu hem de İsrail bu kadar zaman kaybına uğramazdı. Ülkesindeki kentler yakılıp yıkılmaz kâhinler öldürülmezdi. Bazılarınız bunu yazdığım için kızabilir ve bana şöyle; "Tanrı, sonrası için planını hayata geçirmiş" diyebilir. Ama görülmesi gereken gerçek şudur; İsrail tanrısı istediği zaman istediği kişiye görev verip almıyor mu? Bunu yapmak için illa birilerinin ölmesi mi lazım? Bunların hiçbirine gerek yok. Çünkü o (İsrail tanrısı) değil mi, kaç kere size yardım etmeyeceğim deyip de sözünden dönen. O değil mi kaç kere sizi artık helak edeceğim, çok isyan ediyorsunuz deyip de yapmayan. Yani bazı konularda sürekli değişiklik yapan o değil mi? Bunları yapan o iken burada da Davut'u yok etmesi için Kral Saul'u kötü ruh ile kör edip, amansızca ülkenin her yerinde peşine düşürten o değil mi? Bunların hepsini o yaparken Kral Saul'a kumpas kuran da o olmuyor mu? diye de sormak lazım. Çünkü bunu bugüne kadar birçok olayda yaptı. Bunlara burada ayrı ayrı yer vermeye gerek yok. Ama İsrail tanrısı, kendisinin seçtiği kişilere ve o kişilere düşman olmaları için, kişilerin iradesine müdahale ettiğini Torah'ta-Tanah'ta birçok yerde kendi söylemektedir. Bu da O'nu farklı bir yere koymuyor mu?! Ama o konulara girmeyeceğim. Evet, Kral Saul öldürülmüş ve İsrailoğulları kralsız kalmıştı. Kuzeydeki İsrailoğulları hemen bir araya gelerek yeni kralları olması için Samuel'in mesettiği Davut'u; "kral yapalım" dediler. Bunun üzerine Yahudalılara haber salındı "etinizden kanınızdan olan Davut'u kral yapmak için siz neden bir telaş içinde değilsiniz de kuzeydeki İsrailliler telaş içinde" diye haber gitti. Yahudalılar haberi alır almaz Davut'u Yahuda kralı olarak ilan ettiler.

Yedi yıl Yahuda krallığı yapan Davut, daha sonra tüm İsraillilerin kralı oldu. Toplamda kırk yıl krallık yaptı. Bunun ilk yedi yılı Yahudalılara, kalan otuz üç yıl ise tüm İsrail'e krallık yaptı. Krallığı sırasında adaleti sağlaması herkes tarafından tak-

dir edilmişti. Birçok seferler düzenlemiş, kendisinden önce yaşanan İsraillilerin iç karışıklığını sona erdirmiş ve komşu ülkeleri de fethederek himayesi altına almıştır. Ahit sandığını da krallığının başkenti olan Yeruşalim'e (Kudüs) getirtmiştir. Tapınak yoktu. Şilo'daki tapınak, Filistliler tarafından yok edildiğinden, tapınak içindeki diğer kutsal objeler de yoktu. Sadece ahit sandığı vardı.

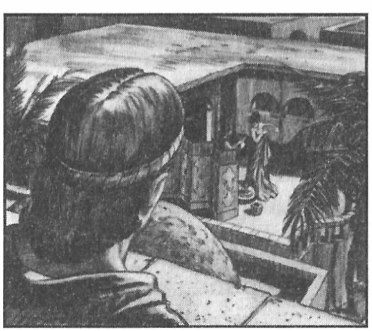


Ahit Sandığının Yeruşalim'e Getirilişi

Ahit sandığı, Yeruşalim'e getirilişi sırasında, öküzlerin çektiği bir arabaya konulmuştu. Bu arabanın yanında da Ahyo ve Uzza yürüyordu. Nakon'un harman yerine vardıklarında öküzler tökezledi ve ahit sandığı arabadan düşer gibi oldu. Bu nedenle Uzza elini uzatıp ahit sandığını tuttu. Tanrı, ahit sandığına dokunması için görevli olmamasına rağmen dokunmasını saygısızlık olarak gördü ve Uzza'ya öfkelenerek onu orada öldürdü.

Bu uygulamayı gören, Kral Davut, tanrıdan korktu ve ahit sandığını Gatlı Ovet-edom'un evine götürdü.

Daha sonra Kral Davut sarayına döndü. Sarayı, Siyon Dağı'ndaydı. Bu alan daha sonra kendi adıyla anıldı ve oraya "Davut'un Şehri" denildi.



Çeşitli seferlere giden Kral Davut, gittiği her seferden zaferle döndü. Daha sonra diğer seferler için başkomutanını gönderdi, kendisi sarayında kaldı. Bir gece yatağından kalktı ve sarayının avlusunda gezerken

dışarıya baktığında, yıkanan çok güzel bir kadın gördü. Çok etkilenmişti. Onun kim olduğunu öğrenmesi için yardımcısını gönderdi. Kadın, Kral Davut'un ordusunda askerlik yapan Uriya'nın karısı Batşeba'ydı. Onu sarayına getirtti ve o gece onunla yattı. Daha sonra kadın evine döndü. Kısa süre sonra "hamile kaldım" diye Kral Davut'a haber gönderdi ve Kral Davut onu hemen sarayına çağırttı. Durumu yüz yüze görüştükten sonra kocasını cepheden çağırttı.

Uriya ile görüşen Kral Davut, durumu kurtarmak için ilk planı, onu hemen karısının yanına gönderip, o gece eşiyle yatmasını sağlayarak, beraber olmalarından sonra Uriya'yı tekrar cepheye gönderip, daha sonra Batşeba tarafından haber göndererek hamile kaldığını müjdeleyecekti. Ama Uriya, Kral Davut'un "evine git dinlen" çağrısına kulak asmamış aksine Kral'a; "komutanlarım cephede bağda, kırda açık arazide yatarken ben burada eşimle rahat yatağımda yatamam" dedi ve sarayın he-

men yanındaki açık alanda diğer askerlerle beraber kaldı. Tavsiyesine uymayan Uriya'yı gören Kral Davut bu sefer, Uriya'nın eline bir mektup vererek; "bunu cephedeki başkomutan Yoav'a götür" dedi.

Mektupta Kral Davut; "Uriya'yı savaşın en şiddetli olduğu cepheye yerleştir ve yanından çekil ki, vurulup ölsün." diye emir veriyordu. Yoav da Kral Davut'un emrettiği gibi yaptı ve Uriya'yı cephenin en şiddetli olan yerine gönderdi ve Uriya orada öldü. Uriya'nın ölüm haberi saraya, Kral Davut'a ulaştıktan sonra, Kral Davut, Batşeba'yı yanına alıp onunla evlendi.

Kral Davut, bu suçundan dolayı dönemin peygamberi Nathan aracılığı ile tanrının öfkesine maruz kaldığını ve lanetlendiğini öğrendi. Tanrı, peygamber Nathan aracılığı ile Kral Davut'a; "Sana kendi soyundan kötülük getireceğim. Senin gözünün önünde karılarını alıp bir yakınına vereceğim, güpegündüz karılarının koynuna girecek. Sen o işi gizlice yaptın, ama ben bunu bütün İsrail halkının gözü önünde güpegündüz

yapacağım!" dedi. Bu lanetlenmeden sonra Kral Davut çok kere tanrıdan af dilemesine rağmen günahı affolmadı ve tanrı; "soyundan çıkaracağım bunun acısını" dedi. Cezanın ilk sinyali de oğlu ve kızı arasındaki bir olayla başladı.

Oğlu Amnon, kız kardeşi Tamar'dan hoşlanıyordu ve onunla yatmak için fırsat kolluyordu. Bu kardeşler, Kral Davut'un birçok eşlerinden olan farklı annelerin çocuklarıydı. Amnon, bir türlü Tamar ile yatamıyordu ve bunun için de canı sıkılıyordu. Bu can sıkıntısını gören amcaoğlu Yodanav çok akıllı bir kişiydi. Amnon'un da çok yakın arkadaşıydı. Konuyu Yodanav ile paylaştığında, Yonadav, Tamar ile nasıl yatacağını içeren bir plan yaptı ve bunu Ammon ile paylaştı. Amnon da hiç vakit kaybetmeden bunu hayata geçirdi. Plan şuydu; Amnon hastalanmış numarası yapacak ve babası Kral Davut yanına geldiğinde "baba, bana ekmek yapması için kardeşim Tamar'ı gönder de yardım etsin" diyerek Tamar'la başbaşa kalacaktı. Planladıkları gibi de yaptılar ve Tamar, Amnon'un evine geldi ve Amnon'a ekmek yapmaya başladı. Amnon onu yakalayarak yatağa attı ve kız kardeşine tecavüz etti. Çünkü Tamar'ı yatağa attığında Tamar; "Amnon yapma istemiyorum, babam beni senden esirgemez" diyordu. Yani bu şekilde olmasına gerek yok babama söyle bizi bir araya (evlendirir) getirir diyordu ama Amnon gözü döndüğünden kız kardeşine tecavüz etmişti. Daha sonra kız kardeşinin başına gelenleri öğrenen öz ağabeyi Abşalom, kardeşi Amnon'a kin gütmeye başladı.

Bu günü unutmayan Abşalom, bulduğu ilk fırsatta kardeşi Amnon'u öldürttü. Daha sonra bu haberleri alan Kral Davut, kendinden geçercesine dövünerek yas tuttu. Kendi hatasından dolayı cezaları evlatları çekiyor ve soyu kırılıyordu. Abşalom, Geşur Kralı Ammihutoğlu Talmay'ın yanına kaçtı. Geşur'a kaçan Abşalom orada üç yıl kaldı. Yoav, Kral Davutoğlu Abşalom'u özlediğinden geri getirilmesi için bir oyun oynadı ve bunun sonucunda Kral Davut, bu oyunu oynayanın Yoav ol-

duğunu anladı ama ona kızmadı. Kral Davut, Yoav'a; "Git, genç Abşalom'u geri getir." dedi. Yoav hemen Geşur'a gidip Abşalom'u Yeruşalim'e getirdi.

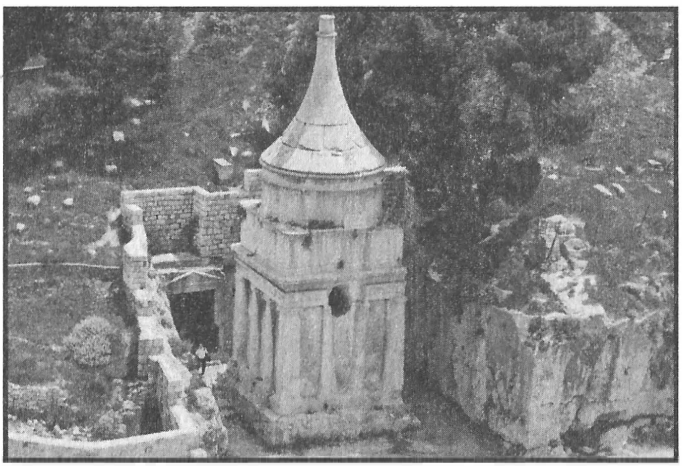
Ne var ki, Kral; "Abşalom evine gitsin, yanıma gelmesin" diye buyruk verdi. Bu nedenle Abşalom kralı görmeden evine gitti. Bütün İsrail'de Abşalom kadar yakışıklılığı için övülen kimse yoktu. Tepeden tırnağa kusursuz biriydi. Abşalom, kralı görmeden Yeruşalim'de iki yıl yaşadı. Daha sonra Abşalom Kral Davut'a haber gönderdi; "'Neden Geşur'dan geldim? Orada kalsaydım benim için daha iyi olurdu. Artık kralı görmek istiyorum. Bir suçum varsa, beni öldürsün" dedi. Kral Davut'un tutumundan rahatsız olan Abşalom, Kral Davut'a karşı ayaklandı. Yeruşalim'e gelmiş ve hazırlıksız yakalanmamak için Kral Davut Yeruşalim'den çıkmıştı. Sarayda sadece sarayın ihtiyaçlarının karşılanması için cariyelerini bırakmıştı. Şehre giren Abşalom, saraya girdiğinde Kral Davut'un cariyelerini sarayın avlusuna çıkartmış ve güpegündüz herkesin gözü önünde onlarla ilişkiye girmişti.

Kral Davut, dışarıda şehre yakın yerde konuşlanmış ve Abşalom'un üzerine saldırmasını bekliyordu. Beklediği gibi de oldu. Abşalom şehirden çıkıp adamlarıyla birlikte Kral Davut'u aramaya koyuldu. İki grup Efrayim ormanında karşı karşıya geldi. Kral Davut, kendi adamlarını üç dört bölüğe ayırmış ve her yandan alanı daraltmıştı. O gün İsraillilerin kendine kral kabul ettiği Abşalomun askerlerini bozguna uğrattı. Abşalom birdenbire kendini Kral Davut'un askerleri önünde buldu ve kaçmaya başladı. Kaçarken bir katıra bindi. Fakat katır çok sık olan yabanıl fıstık ağaçlarının arasından geçerken Abşalom'un saçları dallara takıldı. Onu takip eden Kral



Davut'un askerleri içinde Komutan Yoav da vardı. Yanındaki askerler Abşalom'u asılı olduğu yerde buldu ve onu orada öldürdüler.

Abşalom daha sağken bir direk alıp kendisi için Kral Vadisi'ne dikmişti. Çünkü "Adıma soyumu devam ettirecek bir oğlum yok" diye düşünmüştü. Direğe kendi adını vermişti. Bu yer bugün de "Abşalom Anıt Mezarı" diye bilinir.



Kral Vadisindeki Abşalom'un Anıt Mezarı

Bu olaydan sonra Kral Davut, Yeruşalim'e döndü. Filistliler ile İsrailliler arasında yine savaş çıktı. Kral Davut, Filistlileri yere serdi. Daha sonra Gov kentinde yine Filistliler ile savaş çıktı ve yine İsrailliler kazandı. Yine Filistliler ile savaş çıktı, bu sefer Gat kentinde savaştılar ve bundan da zaferle ayrılan İsrailliler oldu. Bu savaşlarda Kral Davut yorgun düştü. Askerleri Kral Davut'a; "İsrail'in güneşini söndürmemek için bizimle bir daha savaş alanına gelme" dediler. Kral Davut, krallığı döneminde elde ettiği tüm zaferler sırasında ahit sandığı hiçbir şekilde savaş alanına getirilmemişti. Oğlu Abşalom'u bile yendiğinde Ahit Sandığı Yeruşalim'de Gatlı Obed-edom'un evindeydi. Tanrı, Davut'a benim adıma bir tapınak yapılacak ama bunu sen değil, senden sonra kral olacak olan oğlun yapa-

cak diye emretmişti. Kral Davut, İsrailoğullarına son derece adaletli krallık yapmış ve tüm tehditleri ortadan kaldırmıştı.

Kral Davut yaşlanmış, yeni bir kral atama zamanı gelmişti. Oğulları arasında krallık yarışı başladı ve Davut'un oğlu Adoniya kendi yanına topladığı yandaşlar ile birlikte kendini kral ilan ettirmişti. Bu ilandan Kral Davut'un haberi yoktu. Daha sonra adamları Kral Davut'a bu haberi getirdiğinde, bu duruma çok kızdı. Karısı Batşeba da Kral Davut'un yanına gelerek; "krallığın oğlu Süleyman'a verilmesini istedi. Bundan sonra Kral Davut Oğlu Süleyman'ı kral ilan etti.

Kral Davut'un Tapınak Hazırlıkları

Kral Davut, İsrail'de yaşayan yabancıların toplanmasını buyurdu. Tanrı'nın tapınağını kurmak için onları yontma taşlar hazırlamakla görevlendirdi. Giriş kapılarının çivileri ve kenetleri için çok miktarda demir, tartılamayacak kadar çok tunç (bronz) sağladı. Ayrıca sayısız sedir tomruğu da. Çünkü Saydalılar'la Surlular Kral Davut'a çok sedir tomruğu getirmişlerdi. Kral Davut, "Oğlum Süleyman genç ve deneyimsiz, kurulacak tapınak bütün ulusların gözünde çok büyük, ünlü ve görkemli olmalı. Onun için hazırlık yapmalıyım" dedi. Böylece, ölmeden önce, tapınağın yapımı için büyük hazırlık yaptı. Kral Davut, oğlu Süleyman'ı yanına çağırdı. Onu İsrail'in tanrısı için bir tapınak kurmakla görevlendirdi. Süleyman'a; "Oğlum, tanrı adına bir tapınak kurmak istedim. Ama bana, 'Benim adıma tapınak kurmayacaksın. Çünkü yeryüzünde gözümün önünde çok kan döktün. Ama barışsever bir oğlun olacak. Onu her yandan kuşatan düşmanlarından kurtarıp rahata kavuşturacağım. Adı Süleyman olacak. Onun döneminde İsrail'in barış ve güvenlik içinde yaşamasını sağlayacağım. Adıma bir tapınak kuracak olan odur. O bana oğul olacak, ben de ona baba olacağım.' demişti. Şimdi, oğlum, tanrının kendisine tapınak kurman için verdiği söz uyarınca, seni başarılı kılsın. İsrail'e Musa aracılığıyla verdiği kurallara, ilkelere dikkatle uyarsan, başarılı olacaksın. Güçlü ve yürekli ol! Korkma, yılma! İşte sıkıntılar

içinde tapınak için yüz bin talant altın, bir milyon talant gümüş, tartılamayacak kadar çok miktarda tunç, demir, tomruk ve taş sağladım.[181] Sen de bunlara ekleyebilirsin. Birçok işçin var. Taşçıların, duvarcıların, marangozların ve her tür işte hünerli adamların var. Ölçülemeyecek kadar altının, gümüşün, tuncun, demirin de var. Haydi, işi başlat. İsrail tanrısı seninle olsun!" dedi. Kral Davut bütün İsrail önderlerine oğlu Süleyman'a yardım etmelerini buyurdu. Sonra onlara; "Tanrı'nın Tapınağı'nı yapmaya başlayın. Öyle ki, RABB'in adına kuracağınız tapınağa RABB'in antlaşma sandığını ve Tanrı'ya ait kutsal eşyaları getiresiniz." dedi.

Kral Davut, kişisel servetinden de tapınağın yapımı için armağanlar verdi; "Üç bin talant ofir altını ve tapınağın duvarlarını kaplamak için yedi bin talant kaliteli gümüş verdi.[182] Bunun üzerine boy başları, İsrail'in oymak önderleri, binbaşılar, yüzbaşılar ve saray yöneticileri gönülden armağanlar verdiler; "Tanrı'nın Tapınağı'nın yapımı için beş bin talant altın, on bin darik altını, on bin talant gümüş, on sekiz bin talant tunç, yüz bin talant demir bağışladılar.[183]

Kral Davut'un tapınak yapımı için oğlu Süleyman'a bıraktığı altın, gümüş ve tunç miktarı:

Altın: 3.620 ton + 100 ton Ofir Altını + 85 Kg Darik Altını
Gümüş: 35.385 ton
Tunç: Tartılamayacak kadar tunç + 620 ton
Demir: 3.450 Ton

Kral Süleyman'a, tapınağın yapımında kullanılmak üzere bu miktarlarda değerli metaller bırakılmıştı.

Kral Davut, kendi döneminde İsrail topraklarını tam bir güven altına alarak, İsrail'i iç düşmanlarından da temizledi. Kral Davut dönemindeki İsrail devlet sınırlarını devam eden sayfada görebilirsiniz.

[181] Yüz bin talant: Yaklaşık 3.450 ton, Bir milyon talant: Yaklaşık 34.500 ton.

[182] Üç bin talant: Yaklaşık 100 ton, Yedi bin talant: Yaklaşık 240 ton.

[183] Beş bin talant: Yaklaşık 170 ton, On bin darik: Yaklaşık 85 kg, On bin talant: Yaklaşık 345 ton, On sekiz bin talant: Yaklaşık 620 ton, Yüz bin talant: Yaklaşık 3.450 ton.


Kral Davut Dönemi
İsrail Sınırları
Riblah
Zedad
Byblos
Fenikeliler
ZOBAH
Helbon
Sidon
Damascus
Tyre
Dan
Lake
Tiberias
Ashtaroth
ISRAEL
Jordan
Dor
Megiddo
Edrei
Shechem
Joppa
Filistliler
Rabbath-
ammon
Bethel
Jericho
Ashdod
Medeba
Jerusalem
Ashkelon
AMMON
Hebron
Dibon
Gaza
Lachish
Dead
Sea
Kir Moab
JUDAH
Beersheba
MOAB
DESERT
Bozrah
Punon
ARABIAN
Sela
EDOM
Ezion geber
0
50 mi
0
40
80 km

SONUÇ

İsrailoğullarına Başkentlik Yapan Kentler

Şilo: 369 yıl

Yeruşalim 1. Dönem: 413 yıl

Yeruşalim 2. Dönem: 487 yıl

Öğrendiğimiz tüm bu bilgiler ışığında demek ki tapınak nereye yapılabilirmiş? Tapınak, sadece başkente yapılabilirmiş. Dönemler itibariyle başkent neresiyse tapınak oraya yapılmıştır. Hiçbir şekilde İsrail tanrısı "tapınağımı şuraya yapacaksın ve ilelebet tapınak burada kalacak" dememiştir. İsrailoğullarının bu tarihi geleneğinin bize öğrettiğine göre uygulama bu şekilde geçerli oluyordu. Peki, durum bu iken, mevcut İsrailoğullarının günümüzde de bir devleti olmasına rağmen ve bu devletin bir başkenti olmasına rağmen neden tapınak başkente yani Tel Aviv'e yapılmadı?

İsrail devleti 1948'de resmen bağımsızlığını ilan edip başkentini de Tel Aviv olarak açıkladı. Devletsiz olarak neredeyse 2.000 yıldır sürgün hayatı yaşayan bu kavmin en büyük özlemi neydi? Bir devletlerinin olması ve orada da tapınaklarını kurarak, Musa yasası dedikleri Torah'taki İsrail tanrısının yasalarına göre hayatlarına devam etmekti, değil miydi? Evet. O zaman bizzat İsrail devletini kuran ya da kurdurtan ve onlara yani İsrailoğullarına teslim ettikten sonra neden tapınak başkente kurulmadı da o günden bugüne kadar İsrailoğullarının ibadet etmelerine izin verilmedi?

Bu engelleme artık kendi halkı tarafından yapılmaktaydı. Bazı arkadaşlar bu satırları okurken şunu söylüyor olabilir; "sen neden bahsediyorsun arkadaşım, İsrail kendi meclisinde aldığı karar gereği başkentini 1980'de Yeruşalim olarak değiş-

tirdi. Onlara göre yeni başkent Yeruşalim. O yüzden oraya yapmak istiyorlar" diyebilirler. Peki, o zaman şu soru ortaya çıkar. Neden 32 yıl İsrailoğullarının ibadet etmelerini engellediler? İşte bu yüzden İsrail devleti bir an önce kendisinin dışındaki devletlerin, kendisinin ilan ettiği başkent Yeruşalim'i, onların da "İsrail devletinin başkenti Yeruşalim'dir" diye kabul etmelerini sağlamak istiyor ki, orada atacağı adımlar meşru olabilsin.

Diğer önemli bir konu ise, İsrailoğullarının başlarına bunca felaketin gelmesi onların zayıflığından mı yoksa gerçekten yoldan sapmalarından mı kaynaklanmıştı? Buna en iyi cevabı İsrail tanrısı Torah aracılığı ile bizlere veriyor. Yasanın tekrarı babının 17. bölümü 17.-20. cümlelerine baktığımızda;

Yas.17: 17 Atayacağınız kral yüreğinin RAB'den sapmaması için çok kadın edinmemeli, büyük ölçüde altın, gümüş biriktirmemeli.
Yas.17: 18 "Kral tahtına oturunca, Levili kâhinlerin koruması altındaki Kutsal Yasa'nın bir örneğini kendisi bir kitaba yazacak.
Yas.17: 19 Bu yasa örneğini yanında bulunduracak, yaşamı boyunca her gün onu okuyacak. Öyle ki, Tanrısı RAB'den korkmayı, bu yasanın bütün sözlerine ve kurallarına uymayı öğrensin;
Yas.17: 20 kendini kardeşlerinden üstün saymasın, yasanın dışına çıkmasın; kendinin ve soyunun krallığı İsrail'de uzun yıllar sürsün."

Yukarıda alıntı yaptığım bölüm ilk beş kitap içinde yer alan kısımdır. İsrail tanrısı, daha İsrailoğulları arasında krallık uygulaması başlamadan, böyle bir krallık uygulamasının başlanacağını ve buna uygun hareket edildiğinde ancak başarı sağlanacağını emrediyor ama bu emirlere uymayan kralların olduğunu görüyoruz. Yani İsrailoğulları, bilinçli olarak İsrail tanrısının yasasına karşı gelmişlerdi.

Bu örnekleri İsrail tanrısının ağzından çoğaltmak mümkündür. Yine Torah'tan alıntılarsak, Yasanın tekrarı babının 31. bölümü 14-29. cümlelere baktığımızda;

RABB'in Musa'ya Son Buyruğu

Yas.31: 14 RAB Musa'ya, "Ölümüne az kaldı" dedi, "Yeşu'yu çağır. Ona buyruklarımı bildirmem için buluşma çadırında hazır olun." Böylece Musa ile Yeşu gidip buluşma çadırı'nda beklediler.
Yas.31: 15 Sonra RAB çadırda bulut sütununun içinde göründü; bulut, çadırın kapısı üzerinde durdu.
Yas.31: 16 RAB Musa'ya şöyle seslendi: "Yakında ölüp atalarına kavuşacaksın. Bu halk da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp bana hainlik edecek. Beni bırakacak, kendileriyle yaptığım antlaşmayı bozacaklar.
Yas.31: 17 O gün onlara öfkeleneceğim, onları terk edeceğim. Yüzümü onlardan çevireceğim. Başkalarına yem olacaklar, başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar gelecek. O gün, 'Tanrımız bizimle olmadığı için bu kötülükler başımıza geldi' diyecekler.
Yas.31: 18 Başka ilahlara yönelmekle yaptıkları kötülük yüzünden o gün kesinlikle onlardan yüzümü çevireceğim.
Yas.31: 19 "Şimdi kendiniz için şu ezgiyi yazın ve İsrailliler'e öğretin; onu okusunlar. Öyle ki, bu ezgi İsrailliler'e karşı benim tanığım olsun.
Yas.31: 20 Onları atalarına ant içerek söz verdiğim süt ve bal akan ülkeye getirdiğimde yiyip doyacaklar; semirince başka ilahlara yönelip onlara tapacaklar. Beni tepecek, antlaşmamı bozacaklar.
Yas.31: 21 Başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar geldiğinde, bu ezgi onlara karşı tanıklık edecek. Çünkü çocukları bu ezgiyi unutmayacak. Ant içerek söz verdiğim ülkeye onları getirmeden önce neler tasarladıklarını biliyorum."
Yas.31: 22 O gün Musa bu ezgiyi yazıp İsrailliler'e öğretti.
Yas.31: 23 RAB, Nun oğlu Yeşu'ya şu buyruğu verdi: "Güçlü ve yürekli ol! Çünkü İsrailliler'i, ant içerek söz verdiğim ülkeye sen götüreceksin ve ben seninle birlikte olacağım."
Yas.31: 24 Musa, yasanın sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince,
Yas.31: 25 RABB'in antlaşma sandığı'nı taşıyan Levililer'e şu buyruğu verdi:
Yas.31: 26 "Bu Yasa Kitabı'nı alın, tanrınız RABB'in antlaşma sandığı'nın yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın.
Yas.31: 27 Çünkü sizin başkaldıran, dikbaşlı kişiler olduğunuzu biliyorum. Bugün ben sağken, aranızdayken bile RABB'e karşı geliyor-

sunuz; ölümümden sonra daha çok başkaldıracaksınız.
Yas.31: 28 Oymaklarınızın bütün ileri gelenlerini, görevlilerinizi bana getirin. Bu sözleri onlara duyuracağım. Yeri göğü onlara karşı tanık tutacağım.
Yas.31: 29 Ölümümden sonra büsbütün yozlaşacağınızı, size buyurduğum yoldan sapacağınızı biliyorum. Son günlerde kötülüklerle karşılaşacaksınız. Çünkü RABB'in gözünde kötü olanı yapacak ve yaptıklarınızla O'nu öfkelendireceksiniz."

Musa'nın Ezgisi

Yas.32: 1 "Ey gökler, kulak verin, sesleneyim; Ey dünya, ağzımdan çıkan sözleri işit!
Yas.32: 2 Öğretişim yağmur gibi damlasın; Sözlerim çiy gibi düşsün, Çimen üzerine çiseleyen yağmur gibi, Bitkilere yağan sağanak gibi.
Yas.32: 3 RABB'in adını duyuracağım. Ululuğu için Tanrımız'ı övün!
Yas.32: 4 O Kaya'dır, işleri kusursuzdur, Bütün yolları doğrudur. O haksızlık etmeyen güvenilir Tanrı'dır. Doğru ve adildir.

Yas.32: 5 Bu eğri ve sapık kuşak, O'na bağlı kalmadı. O'nun çocukları değiller. Bu onların utancıdır.
Yas.32: 6 RABB'e böyle mi karşılık verilir, Ey akılsız ve bilgelikten yoksun halk? Sizi yaratan, size biçim veren, Babanız, Yaratıcınız O değil mi?
Yas.32: 7 "Eski günleri anımsayın; Çoktan geçmiş çağları düşünün. Babanıza sorun, size anlatsın, Yaşlılarınız size açıklasın.
Yas.32: 8 Yüceler Yücesi uluslara paylarına düşeni verip İnsanları böldüğünde, Ulusların sınırlarını İsrailoğulları'nın sayısına göre belirledi.
Yas.32: 9 Çünkü RABB'in payı kendi halkıdır ve Yakup soyu O'nun payına düşen mirastır.
Yas.32: 10 "Onu kurak bir ülkede, Issız, uluyan bir çölde buldu, Onu kuşattı, kayırdı, Gözbebeği gibi korudu.
Yas.32: 11 Yuvasında yavrularını uçmaya kışkırtan, Onların üzerinde kanat çırpan bir kartal gibi, Kanatlarını gerip onları aldı ve kanatları üzerinde taşıdı.
Yas.32: 12 Ona yalnız RAB yol gösterdi, Yanında yabancı ilah yoktu.
Yas.32: 13 "Onu yeryüzünün yüksekliklerinde gezdirdi, Tarlada yetişen ürünlerle doyurdu. Onu kayadan akan balla, Çakmaktaşından

çıkardığı yağla besledi.
Yas.32: 14 İneklerin yağıyla, Koyunların sütüyle, Besili kuzularla, Başan cinsi en iyi koçlarla, tekelerle, En iyi buğdayla onu besledi. Halk üzümün kırmızı kanını içti.
Yas.32: 15 "İsrail halkı onu semirdi ve sahibini tepti; Doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı, Kendisini yaratan Tanrı'ya sırt çevirdi, Kurtarıcısını, Kaya'yı küçümsedi.
Yas.32: 16 Yabancı ilahlarla Tanrı'yı kıskandırıp, İğrençlikleriyle O'nu öfkelendirdiler.
Yas.32: 17 Tanrı olmayan cinlere, Tanımadıkları ilahlara, Atalarınızın korkmadıkları, Son zamanlarda ortaya çıkan Yeni ilahlara kurban kestiler.
Yas.32: 18 Seni oluşturan Kaya'yı savsakladın, Seni yaratan Tanrı'yı unuttun.
Yas.32: 19 "RAB bunu görünce onları reddetti; Çünkü oğulları, kızları O'nu öfkelendirmişlerdi.
Yas.32: 20 'Yüzümü onlardan çevirecek ve sonlarının ne olacağını göreceğim dedi, 'Çünkü onlar sapık bir kuşak ve güvenilmez çocuklardır.
Yas.32: 21 Tanrı olmayan ilahlarla Beni kıskandırdılar; Değersiz putlarıyla beni öfkelendirdiler. Ben de halk olmayan bir halkla Onları kıskandıracağım. Anlayışsız bir ulusla Onları öfkelendireceğim.
Yas.32: 22 Çünkü size karşı öfkem ateş gibi tutuşup Ölüler diyarının derinliklerine dek yanacak. Yeryüzünü ve ürününü yutup yok edecek ve dağların temellerini tutuşturacak.
Yas.32: 23 "'Üzerlerine kötülükler yığacağım, Oklarımı onlara karşı kullanacağım.
Yas.32: 24 Kavurucu kıtlık, tüketici hastalık, Öldürücü salgın vuracak onları. Gönderdiğim canavarlar dişleriyle onlara saldıracak, Toprakta sürünen zehirli yılanlar onları ısıracak.
Yas.32: 25 Sokakta kılıç onları çocuksuz bırakacak; Evlerinde dehşet egemen olacak. Delikanlısı, genç kızı, Emzikteki çocuğu, aksaçlısı ölecek.
Yas.32: 26 Onları darmadağın etmeyi, İnsanlar arasından anılarını silmeyi düşündüm.
Yas.32: 27 Ama düşmanın alay etmesinden çekindim. Öyle ki, düşman yanlış anlayıp da, Bütün bunları yapan RAB değil, Başarı kazanan biziz, demesin.

Yas.32: 28 "Onlar anlayışsız bir ulustur, Onlarda sezgi yoktur.
Yas.32: 29 Keşke bilge kişiler olsalardı, anlasalardı, Sonlarının ne olacağını düşünselerdi!
Yas.32: 30 Onların Kayası kendilerini satmamış ve RAB onları ele vermemiş olsaydı, Nasıl bir kişi bin kişiyi kovar, İki kişi on bin kişiyi kaçırtırdı?
Yas.32: 31 Çünkü bizim Kayamız-Tanrımız onların kayasına benzemez, Düşmanlarımız bu konuda yargıç olabilir.
Yas.32: 32 Onların asması Sodom asmasından, Gomora bağlarındandır. Üzümleri zehirle dolu, Salkımları acıdır.
Yas.32: 33 Şarapları yılan zehiri, Kobraların öldürücü zehiridir.
Yas.32: 34 "'Bu kötülükleri yazmadım mı? Hazinelerimde mühürlemedim mi?
Yas.32: 35 Öç benimdir, karşılığını ben vereceğim, Zamanı gelince ayakları kayacak, Onların yıkım günü yakındır, Ceza günü hızla yaklaşıyor.
Yas.32: 36 "RAB kendi halkının hakkını koruyacak, Onların gücünün tükendiğini, Ülkede genç yaşlı kimsenin kalmadığını görünce, Kullarına acıyacaktır.
Yas.32: 37 'Hani sığındığınız kaya, Hani ilahlarınız nerede? Diyecek,
Yas.32: 38 'Kurbanlarınızın yağını yiyen, Dökmelik sununuzu içen İlahlarınız hani nerede? Kalksınlar da size yardım etsinler! Size barınak olsunlar!
Yas.32: 39 "'Artık anlayın ki, ben, evet ben O'yum, Benden başka tanrı yoktur! Öldüren de, yaşatan da, Yaralayan da, iyileştiren de benim. Kimse elimden kurtaramaz.
Yas.32: 40 Elimi göğe kaldırır ve sonsuzluk boyunca varlığım hakkı için derim ki,
Yas.32: 41 Parlayan kılıcımı bileyip, Yargılamak için elime alınca, Düşmanlarımdan öç alacağım, Benden nefret edenlere karşılığını vereceğim.
Yas.32: 42 Oklarımı kanla sarhoş edeceğim, Kılıcım vurulanların, tutsakların kanıyla, Düşman önderlerinin başlarıyla ve etle beslenecek.
Yas.32: 43 "Ey uluslar, O'nun halkını kutlayın, Çünkü O kullarının kanının öcünü alacak, Düşmanlarından öç alacak, Ülkesinin ve halkının günahını bağışlayacak."
Yas.32: 44 Musa, Nun oğlu Hoşea-Yeşu ile birlikte gelip bu ezginin

sözlerini halka okudu.

Yas.32: 45-46 Musa sözlerini bitirince, İsrailliler'e şöyle dedi: "Bugün size bildirdiğim bu uyarıcı sözlerin tümünü benimseyin. Bu yasanın bütün sözlerine dikkat etmeleri ve yerine getirmeleri için çocuklarınıza buyruk verin.

Yas.32: 47 Bunlar sizin için boş sözler değildir, sizin yaşamınızdır. Şeria Irmağı'ndan geçerek mülk edineceğiniz ülkede ömrünüz bu sözler sayesinde uzun olacaktır" dedi.

Görüldüğü gibi İsrail tanrısı, İsrailoğullarını vaat ettiği topraklara kavuşturduktan sonra ne kadar azıtacaklarını ve kendisini inkâr ederek başka ilahlara gitmelerinden dolayı başlarına nasıl belalar geleceğini daha onları vaat ettiği topraklara sokmadan haber veriyordu. Buna rağmen İsrailoğulları yasaya uymadılar, sonları, yukarıda bölümler halinde detaylıca verdiğim gelişmeler ışığında İsrail tanrısının vaat ettiği topraklardan onları sürdürmesiyle son buldu. Buradaki hatanın onları topraklarından sürenlerde olmadığını görüyoruz, çünkü İsrail tanrısı ileride ne tür gelişmelerin olacağını onlara anlatmıştı. Yani en başından beri İsrailoğullarının isyancı bir tavır içinde olacağını İsrail tanrısı biliyordu. En başından onları oraya sokmamazlık yapamazdı çünkü bunun yaşanması lazımdı ki sonraki nesillere örnek olsun. Kader tanımı burada çok güzel bir şekilde karşımıza çıkıyor. Geniş kitlelerin yanlış bildiği bir tanımlamayı burada düzeltelim. Kader, Yaradan'ın kişilere en başından yazdığı bir yol haritası değildir. Kader, kişilerin kendi iradesiyle hangi adımı atacağının Yaradan tarafından bilinmesidir. Kişiyi özgür bırakarak kendi tercihini yapmasını sağlar ama hangi tercihte bulunacağını bilir. Bu yüzden bakın asırlar öncesinden bu kavim hakkında ne tür gelişmelerin olacağını bildiği halde onların dünya hayatlarını ellerinden almayarak tam aksine kendisinin neler olacağını bildiği olayların bizzat kişilerin hayata geçirmesine izin verdiğini görmekteyiz.

Kitabı okuyan bazı Yahudiler şu savunmaya ya da saldırıya geçebilir, "Bu eser anti-semitik bir yaklaşımla bir ırkı küçümseyerek aşağılamaktadır" diyebilirler. Unutmasınlar ki, eserime anti-semitik diyen Yahudiler kendi kutsal kitaplarına anti-se-

mitik demiş olurlar. Çünkü açıklamalarımın neredeyse tamamı kendi kutsal kitaplarından alıntıdır.

Peki, şimdi tüm Yahudi (İsrailoğulları) tarihini detaylıca inceledik. En sonunda da MS 70'te ve MS 135'te isyanlar neticesinde, İsrail tanrısının, İsrailoğullarına "vaat ettiğim topraklardan sizi kovacağım ve başka ulusların eline teslim edeceğim" sözünün yerine geldiğini ve bu topraklardan sürüldüklerini gördük.

O tarihlerden 1948'lere kadar sürgün olan İsrailoğulları ne oldu da devlet kurma noktasına geldi? Çünkü çok sonraları "eklenmiş" olan ve kutsal sayılan Tanah metinlerine göre devlet kurma aşamasına ne zaman gelecekleri kendi kutsal kitaplarında anlatılmıştır. Ama bugün mevcut var olan devletin kurulması kutsal kitaplarına göre uygun değildir. Yaklaşık iki bin yıldır devlet kurma girişimlerinde bulunmayan İsrailoğulları ne oldu da 1948'e gelinen süreçte devletleştirildiler? İki bin yıldır İsrail tanrısının söylediği hüküm geçerliyken, ne oldu da bu hükmü geçersiz kıldılar? Bu ve bunun gibi daha birçok sorunun cevap aradığı bu ortamda karşımıza birdenbire bir kavram çıkartıldı: "SİYONİZM".

Siyonizm kavramının anlamı; "Filistin'de, Yahudiler için yeniden bir vatan kurulmasına destek veren uluslararası Yahudi siyasi hareketidir." denir. Bu tanımdan da açıkça anlaşıldığı gibi Siyonizm bir siyasi harekettir, dini bir hareket değildir. Yani kutsal kitaplarına uygun bir yapılanma değildir. Çünkü Siyonizm kavramının hayatımıza girmesinden asırlar öncesinde de sürgün edilen İsrailoğulları, gittikleri yerlerde pek çok ticari faaliyetlere atıldığı için ciddi gelirler elde etmiş olmalarına rağmen o dönemlerde bile hiçbirinin aklında sürgün edildikleri topraklara geri dönüp bir devlet kuralım zihniyeti yoktu. Çünkü kutsal kitaplarına göre bu dürtüyü harekete geçirecek etken yoktu. Buna rağmen 1948'e gelinen süreçte durum daha farklı bir hâl alıyor ve Yahudi olmayan bir grup, Yahudilerden rahatsız olunmasını sağlamak adına, Yahudilere ait olmayan ama sanki gizli gündemleri olduğuna yönelik, içinde yaşadıkla-

rı ülkelere yaptırımlar ve gizliden gizliye ele geçirme protokolleri olduğunu ifade ettikleri bir durumu sanki deşifre ettiklerini ima ettiler. Bu ima sonrası birdenbire yüzyıllardır ortada olmayan gizli gündem ve yol haritaları ülkeden ülkeye gezdirilmeye ve çoğaltılmaya başlandı.

Bu bilgiler yayıldıkça da, o ülke içinde yaşayan hem halk hem de ülke yönetiminde bulunan kişiler de, ülkelerindeki Yahudilerden rahatsız olmaya başlamışlardı. Ülkelerde Yahudilere yönelik artan tepkiler vardı. Bu tepkileri haklı göstermek adına birileri Fransa'daki 1894 Dreyfuss davasını başlattı, bu yetmezmiş gibi 1897'de İsviçre Basel'de birinci Siyonist kongresi de toplanınca artık neredeyse herkes Yahudilerin gizli gündemlerinden emin olmuştu. Aksini söyleyecek olana da asla inanmayacakları bir zemin hazırlanmıştı. Ortaya konulan plan tıkır tıkır işlemiş ve herkes Yahudi düşmanı olarak kendi safını sıklaştırmıştı. Geniş kitlelerin bu bakış açısına sahip olmasını amaçlayanlar bunu başarmıştı.

Tüm bu gelişmelere bakıldığında şunu net olarak söylemek gerekiyor; kitabın alt başlığı olan "Tanrının Sürgün Ettiği Kavim - İsrailoğulları" başlığının ne kadar isabetli olduğunu görmekteyiz. Ama tanrının sürgün ettiği kavmi birileri geri getiriyordu.

Bu durumda da yeni bir alt başlık vermemize zemin hazırlandığından, yeni alt başlığımız "Kandırılan Kavim - İsrailoğulları" demek çok yerinde bir tanım olacaktır.

Eğer İsrailoğulları kendi kutsal kitaplarına uygun yaşamak istiyorlarsa onları bu yola sürükleyenlere karşı bir mücadele içinde olmalılar ve bu mücadelelerinde onları yalnız bırakmayacak olanlar ise Müslümanlardır. Yahudileri bu yola sürükleyenler ise bilinmektedir. Bu benim keşfim değildir, kitabın giriş bölümünde de ifade ettiğim gibi, bu kitap, konunun uzmanlarının eserlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir giriş kitabıdır ve Yahudileri kandıran bu yapıyı ülkemizde ulaşılır bir kaynak haline getiren kişiyi de burada arz etmek boynumuzun borcudur. O kişi Sayın Aytunç Altındal'dır. *Bilinme-*

yen Hitler kitabının ikinci bölümünün dördüncü başlığı olan "Gizli Örgütler Çağı" kısmında şunları açıklar; "19. yüzyıl Almanya'sında kırsal alanlarda batıl inançlar, kentlerde ise neo-pagan inançlar egemendi. Ünlü Alman filozofu Ludwig Feuerbach (1804-1872) *Theogonie* adlı kitabında Almanlara nasıl bir tanrı aradıklarını anlatmıştı. Almanya'da esen bu din dışı rüzgârlardan Yahudilerde çok etkilenmişlerdi. Kimi Yahudiler inançlarını değiştirerek, bu yeni tip Hristiyanlığın çeşitli kollarına girmişlerdi. Bu dönemde 204.500 Yahudi din değiştirerek Hristiyan olmuştu.

19. yüzyıl Almanya'sına damgalarını vuran üç romantik şairden Johann Gottfried von Herder (1744-1803) hem mason hem de spirütüalistti. Herder, Prusyalıydı ve geçmişte Almanların görkemli bir "altın çağı" olduğunu öne sürmüştü. Herder'in "altın çağı" daha sonraki yazarlar, felsefeciler ve sanatçılar tarafından gerçekten de var sanılmış ve 20. yüzyıldaki tüm milliyetçi akımlar Aryan ırkının belirsiz bir geçmişte, Altın Çağ'da safkan Almanlar olarak görkemli bir medeniyet içinde yaşadıklarına inanmışlardı.

Onun gibi ünlü olan Heinrich von Kleist da (1777-1811) bir milliyetçiydi. Kleist da Herder'in romantik altın çağını benimsemiş ve efsanevi Aryan kralları yaratmıştı. Ernst Moritz Arndt ise (1769-1860) Herder gibi ilahiyat okumuştu. Arndt ve Kleist birlikte 30 yıl Savaşları'na lanetler yağdırmışlar ve Töton ruhunu diriltmeye çalışmışlardı. Arndt, Hitler'in en sevdiği kavram olan "Reich" (hükümranlık) kavramını Almancaya sokan kişiydi. Almanya'da 20. yüzyılda ortaya çıkan milliyetçi akımlar işte bu üç şairden çok etkilenmişlerdi. Nedir ki, bu üç şair de inanmış Hıristiyan değil, neo-pagan inançlara bağlanmış kişilerdi.

Alman romantiklerinden fazlasıyla etkilenmiş olan sadece kentlerdeki aydınlar ve işadamları değildi. Yahudiler de çok etkilenmişler ve gerçekte sanal olan bu "üstün ırk"a mensup olabilmek için uğraşmışlardı. Böylece, Almanya'da Yahudiler arasında bir "kendinden nefret" hareketi başladı ve bazı Yahudi

felsefeci ve yazarlar, Yahudi olmanın gerçekte bir "sorun" olduğunu yazmaya başladılar. Öyle ki 19. yüzyılın en büyük beyinlerinden olan Yahudi asıllı Karl Marx bile bu sanal kurama inanmıştı ve o da *Yahudilik Sorunu* adlı bir kitap yazmıştı.

Diğer Yahudi aydınlarından Otto Weininger (öl. 1903) Yahudiliği o kadar ağır eleştirmişti ki, kendisine en ünlü "Anti-Semit Yahudi" unvanı verilmişti! Ünlü iki Yahudi felsefeci, Chaim Zhitlowsky (1856-1943) ve Simon Dubnow (1860-1941) bu dönemde Yahudilere "imanları itibariyle Hıristiyan, milliyetleri itibariyle Yahudi olmaları" için çağrılar yayınlamışlardı. Bir başka Yahudi, Fransız Alfred Naquet ise ilk kez Yahudi kızlarının Aryan erkekleri tarafından döllenmelerini, böylelikle de Yahudilikten kurtarılmalarını istemişti. Daha pek çok Yahudi, Alman Romantiklerinin yarattıkları Altın Çağ'da safkan bir Aryan olabilmek için bir an önce Yahudilikten kurtulmaları gerektiğine inanmıştı. Hızını alamayan bir Yahudi, Max Noumann ise 1922'de Hitler'in ırkçılığına rahmet okutacak kadar Aryan ırkçılığı yapan "Verband National-Deutscher juden" (Nasyonal-Alman Yahudiler Birliği) adlı bir örgüt kurmuştu ve açıkça Nazi Partisi'ni desteklemişti.

Yahudileri "parazit' olarak tanımlayan ilk kişi de Aharon David Gordon (1856-1922) adlı bir Yahudi'ydi. David Freischman (1860-1922), Lazarus Bendavid (1762-1832), Isaac Marcus Jost (1763-1860), ünlü Reinach Biraderler Theodore, Salamon ve Josef (1856-1926) kendi dinlerini en çok eleştiren aydınlar olmuşlardı. Ünlü Yahudi Fransız tarihçisi Leon Kahn (1850-1956) Yahudilerin yalancı ve ikiyüzlü olduklarını yazmıştı. Julien Benda (1867-1956) ise Yahudiliğin insanlığın başına bela olduğunu yazacak kadar kendi Yahudiliğinden nefret eden biriydi."

İşte Yahudiler ortaya atılan bu sanal ütopyaya o kadar inandırılmışlardı ki ortaya kendilerini inkâr durumu çıkmıştı ve bu tam da istenilen bir durumdu çünkü devamında hangi gelişmelerin yaşandığına Sayın Altındal'ın kitabından devam edelim: "Sionist liderler Leon Pinsker (1821-1891) ve Theodore

Herzl'in (1860-1904) amaçları ise gerçekte Yahudileri içine sürüklendikleri asimilasyon batağından kurtarmaktı. Siyonizm böylelikle Yahudi Milliyetçiliği'ne dönüştü. 19. yüzyılın önde gelen Anti-Semitleri artık papazlar ve safkan Almanlar değil, ilginçtir ki, safkan Aryan olmak hayaline kapılmış olan bazı safkan Yahudilerdi!

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupalı aydınlar arasında en sık kullanılan kavram "göze görünmeyen" (Invisible) idi. Yahudilerin de bir göze görünmeyen "Hükümeti" vardı. Bu gizli Yahudi Hükümetinden ilk söz eden Ellis Veryard adlı bir İngiliz tıp doktoru olmuştu. Bu göze görünmeyen hükümet gerçekte yasadışı bir organ değildi ama öyle algılatılıyordu. Gerçek adı "Vaad Arba Ha'aratzot"du. İlkin 1500'lü yıllarda Polonya'da kurulmuştu ve "Dört Memleket Konseyi" anlamına geliyordu. Kurucusu Mordecai ben Abraham Jaffe (1535-1612) idi. Ruslar, Polonya'yı işgal edince 1882'de Konsey'i yasakladılar. Daha sonra Çarlık Rusya'sının gizli istihbarat örgütü tarafından dünyaya dağıtılan ünlü "Sion Yaşlılarının Gizli Protokolleri" adlı belge işte bu Konsey'in 29-31 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel Kentinde yaptığı son gizli toplantının zabıtlarına dayandırılmıştı. Hiç kuşkusuz, bu zabıtlarda sahte belgelerde öne sürüldüğü gibi Yahudilerin dünyayı ele geçirmek planları yoktu, fakat Siyonist Yahudilerin ne pahasına olursa olsun kendilerine güvenli bir yurt edinme planları ve arzusu vardı." Ama bu planları arasında kendilerine yurt olarak kesinlikle kurulacak olan yerin Kudüs ve çevresi olacağı tespiti yoktu.

Devam ettiğimizde: "Dr. L.H. Lehmann Katoliklikten çıkarak Protestan olmuş bir yayıncıydı. Amerika'da *The Converted Catholic* adlı bir dergiyi yönetmeye başlamıştı. Onun yazdıklarına göre, "Sion Protokolleri" gerçekte Rusların değil, Katolik Cizvitlilerin yaptığı bir sahtekârlıktı. Lehmann şöyle yazmıştı: "Sion Protokolleri, Cizvitlilerin hazırladıkları tek sahte belge değildir. Cizvitler daha önce de "Bourg-Fontaine Yaşlıların Sırları" diye bir belge hazırlamışlardı ve Protestanları suçlamışlardı." diyen Sayın Altındal eserinde bu bilgileri bizlere ulaştır-

mıştı. Bu eseri 2002'de yayınlamasına rağmen hâlâ kendini konunun uzmanı diye lanse ederek TV programlarına çıkan kişiler Yahudileri hedef alıyor. Bu da olayın hâlâ idrak edilemediğine en büyük kanıttır.

Bu durumda tarihin bir cilvesi karşımıza çıkıyor, malum, tarihte yaşananlar hiçbir zaman saklı kalmaz, bir vesile ile bulduğu ilk fırsatta görülebilir olur. Burada da böyle bir gelişme oluyor ve aslında Protestanlık, Yahudi ve Müslüman düşmanlığını sürdüren bir yapılanmadır; çünkü başta Protestanlığı kuran Martin Luther en büyük Yahudi ve Müslüman karşıtı olan kişidir. Aslında Protestanlık da Katolik Hristiyanlığın bir mezhebidir yani genel anlamda var olan Hıristiyan mezheplerine itirazda bulunarak ortaya çıkmış bir mezhep değildir. Sadece o dönemde Katolik Hıristiyanlığının içindeki Vatikan Hıristiyanlığına itiraz ederek onun içinden ayrılmış bir koldur. Aslında Martin Luther, Katolik Protestanlığını kurmuştur. Bu ayrım olduktan sonra Katolik mezhep çatısı altında Vatikan-Protestan kollarının savaşına uzunca bir dönem Avrupa şahit olmuştur. İşte bu savaşların içindeki haksızlıklardan dolayı Katolikliğin Vatikan koluna bağlı olan Dr. Lehman, bu koldan ayrılıp Protestan koluna geçtikten sonra sırf Vatikan koluna bağlı olan cizvitlilerin oluşturduğu sahte belgeyi ifşa etmek adına Protestanların Yahudi düşmanlığı yapmalarına rağmen, bunu unutup ya da bilmeyerek Yahudilere yapılan haksızlığı da gün yüzüne çıkartmıştır. Ama yıllar sonra bu ifşayı yapan Lehman ailesine de gereken cevap verilmiş ve Amerika'nın en büyük bankalarından biri olan "Lehman Brothers" bankası, 2009'da patlak veren ABD'deki ekonomik krizde bilinçli bir şekilde batmasına izin verilmiştir.

Birileri çıkıp kendi amaçlarına ulaşmak için, başka bir kesimin tarihini ve dini anlamda kutsal metinlerini de kullanarak onlara bir gelecek inşa ediyor ve sonrasında da ortaya bir kaos çıkartılıyor. Bu kaostan da beslenenler, diğerleri birbirleriyle meşgul edilirken arka tarafta kendi ellerini ovuşturuyorlar. Karşımıza sanki Yahudi-Müslüman birbirine düşmanlık yapı-

yor diye senaryo çıkartmış oluyorlar. Hem Müslümanlar hem de Yahudiler bu durumu tam anlamıyla idrak ettiklerinde asıl mücadele edecekleri yapının kimler olduğunu net olarak anladıklarında, yaratılmış olan sanal kaosu engellenmeye doğru normalleşme evresine geçiş yapılmış olacaktır.

Ama şu da unutulmamalıdır; kitabın içindeki bölümlerden birinde İsrailoğulları, Benyamin oymağından olan bir grubun diğer bir İsrail oymağından olan birine karşı işledikleri suçtan dolayı, diğer İsrail oymakları Benyamin oymağını yok etmek için bir araya gelmişler ve Benyamin oymağının yok edilmesine karar vermişlerdi, bu uğurda büyük bir netice aldıktan sonra bu oymağın tümden yok olmaması için, bir stratejiyle o boyun devamlılığını sağlamışlardı. Yani bu somut olay günümüz dünyasında da aynen uygulanmaya devam ediyor, İsrailoğulları arasında ciddi bir hiyerarşi vardır. Bu hiyerarşide yer yer kitlesel eylemlere feda edilen boylar da vardır. Bu yönleri de bilinmelidir.

Devam edersek, kendi yasalarına göre başkentleri Yeruşalim olan bu yerde tapınak sadece tapınak dağı diye ifade ettikleri yere mi yapılır? Ya da şöyle diyelim gerçekten yıllarca bize anlattıkları gibi bugünkü Mescidi Aksa ve Kubbetüs Sahra'nın olduğu arazi üzerinde miydi Yahudi tapınağı?

Yeni gelişmeler bunun böyle olmadığını ve hatta yıllarca bu tapınağın tam olarak nerede olduğunun bilinmediğini (direk isim verilmiyor ama betimleme ve tarif usulü ile) ortaya koyuyor. Mevcut incillerde[184] de yazmasına rağmen neden hiçbir şekilde kendilerine ilahiyatçı, dinler tarihi uzmanı diye etiket takan ya da bu gibi konular üzerine araştıracı-yazar olarak kendini buna adamış kişiler bu konuları ülkemizde dillendirmiyor? diyerek çalışmamı burada sonlandırayım. Bu sormuş olduğum soruların cevaplarını da ömrüm vefa eder sağlık sıhhatim yerinde olursa sizlerle de buluşturmayı arzulamaktayım.

Herkese sevgi ve saygılarımla.

[184] Bible (Kutsal Kitap), ortalama düzeydeki bir kilise rahibine de sorduğunuzda az çok tapınağın nerede olduğunu onlar da ifade ediyor. Asıl mesele onların da bildiği ama yine de bunun aksini uygulayanlara da karşı olmadıklarını Türkiye'ye anlatmaktır. Bunu ne yazık ki yapan yok.



TAPINAK

TANRI'NIN UNUTTUĞU KAVİM

İSRAİLOĞULLARI

Okuyacağınız bu kitabın kaynağı, büyük oranda Tevrat'tır. Bu kadar yüksek oranda Tevrat kaynaklı olmasının sebebi ise, olayları "onların" bakış açısından görebilmemiz içindir. Kitabı okuyacak olan Müslümanların da bu bakış açısıyla konuya devam etmeleri kendi zihin yapılarının karışmaması için önemlidir. Bu konu, "Biz (Müslümanlar) böyle düşünüyoruz, onlar da (Yahudiler) böyle düşünüyor, boş verin" denilerek geçiştirilecek bir konu değildir. Olaylar bu şekilde ele alındığında dünyadaki siyasi ve askeri gelişmeler de doğru kavranamaz. "Onların" bakış açısı bu nedenle önemlidir.

Bu eserde gizli ana konu, Tevrat'a göre İsrail tanrısının, İsrailoğulları'nı neden bir bölgeye sıkıştırdığıdır. Onları bu seçilmiş bölgede sıkıştırmasının bir sebebi var mıydı?

Bu ve bunun gibi sorularla beraber bu eser, bu tür konuları merak eden okurlar için bir giriş kitabı niteliğindedir. O nedenle teknik terimlerden uzak, herkesin anlayabileceği açıklıkta, sade bir dille yazılmıştır.

Bu kitapta, Türkiye'de ilk kez açıklanacak bazı konular da mevcuttur. Evet, bazı konularda birileri ısrarla yalan söylüyor. Kitabın sonunda bütün bunlar deşifre edilecektir. Mesela, Türkiye'den İstrail'e tur düzenleyen seyahat acentelerinin bile yerini bilmedikleri İsrail'in işgali altındaki "yasak bölge" neresidir?

Yahudi tarihi ve sözde Tevrat uzmanlarının değinmediği pek çok konuyu bu kitapta bulabilirsiniz.



HERMES

9 789756 130827

hermeskitap.com